

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กิ่งแก้ว อัดถาวร. **คติชนวิทยา**. เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่ ๒๘๔ หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๑๙.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. **คติชาวบ้าน**. พระนคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๐๙.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. **วรรณกรรมประเภทกลอนสวดภาคกลาง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุขฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐.
- ธวัช ปุณโณทก. **วรรณกรรมอีสาน**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๒.
- ปฐม หงส์สุวรรณ. **การวิเคราะห์ตำนานสุริยคราสและจันทรคราสของชนชาติไท**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. **ภาษาไทย ๘**. (คติชนวิทยาสำหรับครู) เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย ๘ นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๗.
- ประทีป ชุมพล. **วรรณกรรมภาคใต้**. กรุงเทพมหานคร : วารสารโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๙.
- ปรีชา พิณทอง. **รวมวรรณคดีอีสานเล่ม ๑-๒**. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., ๒๕๒๒.
- วรรณา บางเสน. **การศึกษาโครงเรื่องและอนุภาคในวรรณกรรมกลอนอ่านประเภทนิยายจากฉบับตัวเขียนที่มีในหอสมุดแห่งชาติ**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๓๔.
- ศิริพร ฐิตะฐาน ณ ถกลาง. **ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น : การศึกษาคติชนวิทยาในบริบททางสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๓๙.
- สุธาวดี หนูนักดี. “การวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านลาวพวนจากจังหวัดสุพรรณบุรีตามทฤษฎีของทอมป์สันและพรอพพ์.” ศิริพร ณ ถกลาง และสุกัญญา ภัทรราชัย (บรรณาธิการ), **คติชนกับคนไทย-ไท รวมบทความทางด้านคติชนวิทยาในบริบททางสังคม**, หน้า ๙๗-๑๑๒. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

เสน่หา บุญยรัชช์. **วรรณกรรมคำวของภาคเหนือ**. กรุงเทพมหานคร : หน่วยศึกษานิตศกักรมการฝึกหัดครุ, ๒๕๑๙.

เสวลัษณ์ อนันตศานต์. **บทละคอนนอกสมัยกรุงศรีอยุธยา**. วิทยานิพนธ์ปริญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕.

อารี รุ่งเรือง. **การศึกษาเชิงวิเคราะห์นิทานกลอนอ่าน**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๙.

อุดม หนูทอง. **วรรณกรรมภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก**. สงขลา : หน่วยศึกษานิตศกักรมการฝึกหัดครุ, ๒๕๒๑.

ภาษาอังกฤษ

Propp, Vladimir. **Morphology of the Folktale**. Austin and London : University of Texas Press, 1977.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

การจำแนกพฤติกรรมของนิทานรัสเซียตามทฤษฎีโครงสร้างของ วลาดิเมียร์ พรอพพ์

α	หมายถึง	ความเป็นมาของตัวละคร เหตุการณ์เริ่มต้น
β^1	หมายถึง	สมาชิกของครอบครัวที่มีอายุมากกว่าออกไปจากบ้าน
β^2	หมายถึง	ความตายของพ่อกับแม่
β^3	หมายถึง	สมาชิกคนหนึ่งของครอบครัวที่มีอายุน้อยกว่าออกไปจากบ้าน
γ^1	หมายถึง	การห้าม
γ^2	หมายถึง	คำสั่งหรือข้อห้าม
δ^1	หมายถึง	ข้อห้ามนั้นถูกละเมิด
δ^2	หมายถึง	คำสั่งถูกละเมิด
ε^1	หมายถึง	ตัวโกงพยายามสืบหาข้อมูลของตัวเอง
ε^2	หมายถึง	ตัวเองพยายามสืบหาข้อมูลของตัวโกง
ε^3	หมายถึง	ข้อมูลของตัวละครอื่นๆ
ζ^1	หมายถึง	ตัวโกงได้รับข้อมูลของตัวเอง
ζ^2	หมายถึง	ตัวเองได้รับข้อมูลของตัวโกง
ζ^3	หมายถึง	ได้รับข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ
η^1	หมายถึง	ตัวโกงพยายามที่จะคบดาเหยื่อ
η^2	หมายถึง	ตัวโกงพยายามจะหลอกหลวงเหยื่อโดยการใช้เวทมนต์
η^3	หมายถึง	รูปแบบต่างๆ ของการโกหกหลอกหลวง
θ^1	หมายถึง	ตัวเองหลงเชื่อตัวโกง
θ^2	หมายถึง	ตัวเองหลงเชื่อตัวโกงเนื่องจากถูกเวทมนต์ของตัวโกง
θ^3	หมายถึง	ตัวเองมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อการโกหกหลอกหลวงของตัวโกง
λ	หมายถึง	เหตุการณ์ที่นำไปสู่ความเลวร้าย
A	หมายถึง	พฤติกรรมของตัวโกง
*A	หมายถึง	ตัวโกงร่วมเดินทางไปกับตัวเอง และโยนตัวเองลงเหว
A ¹	หมายถึง	ตัวโกงลักพาตัวเอง
A ²	หมายถึง	ตัวโกงใช้เวทมนต์คาถา
A ³	หมายถึง	ตัวโกงทำลายพืชผล

A ⁴	หมายถึง	ตัวโงงขโมยแสงแดด
A ⁵	หมายถึง	รูปแบบต่างๆของการขโมย
A ⁶	หมายถึง	ตัวโงงทำร้ายตัวเองจนบาดเจ็บหรือพิการ
A ⁷	หมายถึง	ตัวโงงทำให้ตัวเองหายสาบสูญ
A ^{vi}	หมายถึง	เจ้าสาวที่ถูกลิม
A ⁸	หมายถึง	ตัวโงงสั่งให้ลักพาตัวเอก
A ⁹	หมายถึง	ตัวโงงจับใส่ตัวเอก
A ¹⁰	หมายถึง	ตัวโงงเหวี่ยงตัวเอกลงทะเลหรือลอยแพ
A ¹¹	หมายถึง	ตัวโงงใช้คำสาปและแปลงร่างตัวเอก
A ¹²	หมายถึง	ตัวโงงปลอมเป็นตัวเอกหรือปลอมเป็นอย่างอื่นเพื่อหลอกหลวงตัวเอก
A ¹³	หมายถึง	ตัวโงงสั่งฆ่าตัวเอก
A ¹⁴	หมายถึง	ตัวโงงฆ่าตัวเอก
A ¹⁵	หมายถึง	ตัวโงงกักขังตัวเอก
A ¹⁶	หมายถึง	ตัวโงงขัดขวางการแต่งงาน
A ^{xvi}	หมายถึง	ตัวโงงขัดขวางการแต่งงานในหมู่ญาติ
A ¹⁷	หมายถึง	ตัวโงงในร่างมนุษย์กินคน
A ^{xvii}	หมายถึง	ตัวโงงในร่างมนุษย์กินคนหรือที่เกี่ยวข้อง
A ¹⁸	หมายถึง	ตัวโงงทรمانในเวลากลางคืน (มีจุดเลือด)
A ¹⁹	หมายถึง	ตัวโงงประกาศสงคราม
a	หมายถึง	การขาด ความขาดแคลน
a ¹	หมายถึง	การไม่มีเจ้าสาว
a ²	หมายถึง	การไม่มีผู้วิเศษหรือของวิเศษคอยช่วยเหลือ
a ³	หมายถึง	การไม่มีของวิเศษมหัศจรรย์
a ⁴	หมายถึง	การขาดความรัก
a ⁵	หมายถึง	การขาดเงินทองหรือความหมายของชีวิต
a ⁶	หมายถึง	การขาดในรูปแบบอื่นๆ
B	หมายถึง	การใกล้เกลี่ย เหตุการณ์เชื่อมโยง
B ¹	หมายถึง	ขอความช่วยเหลือ
B ²	หมายถึง	การส่งข่าว
B ³	หมายถึง	การให้อิสราภาพ
B ⁴	หมายถึง	ความโศคร้ายในรูปแบบต่างๆ
B ⁵	หมายถึง	การเดินทางของตัวเอกที่ถูกเนรเทศ
B ⁶	หมายถึง	ตัวเอกที่ถูกกล่าวโทษได้รับการปลดปล่อย
B ⁷	หมายถึง	การโศกเศร้าคร่ำครวญ
C	หมายถึง	ตัวเอกยินยอมที่จะไปเสาะหา
↑	หมายถึง	ตัวเอกออกเดินทางจากบ้าน
D	หมายถึง	พฤติกรรมแรกของผู้ช่วยเหลือ
D ¹	หมายถึง	ผู้วิเศษทดสอบตัวเอก
D ²	หมายถึง	ผู้วิเศษตั้งคำถามตัวเอก

D ³	หมายถึง	ช่วยเหลือให้ตัวเอกมีชีวิตอีกครั้ง
D ⁴	หมายถึง	ช่วยให้ได้รับอิสรภาพ
*D ⁴	หมายถึง	ช่วยให้ได้รับอิสรภาพรอดพ้นจากการคุมขัง
D ⁵	หมายถึง	ร้องขอความเมตตา
D ⁶	หมายถึง	การโต้แย้ง
D ⁷	หมายถึง	คำร้องขออื่นๆ
D ⁷	หมายถึง	ผู้วิเศษมาช่วยเหลือโดยปราศจากการร้องขอ
D ⁸	หมายถึง	ความพยายามที่จะทำลาย
D ⁹	หมายถึง	การต่อสู้กับผู้ช่วยเหลือที่เป็นศัตรู
D ¹⁰	หมายถึง	ข้อเสนอแลกเปลี่ยนของผู้วิเศษ
E	หมายถึง	ตัวเอกมีปฏิริยาต่อผู้วิเศษ(ในด้านบวกหรือในด้านลบ)
E ¹	หมายถึง	ได้รับการทดสอบอย่างหนัก
E ²	หมายถึง	ตอบสนองด้วยมิตรไมตรี
E ³	หมายถึง	ช่วยเหลือคนตาย
E ⁴	หมายถึง	ให้อิสรภาพ
E ⁵	หมายถึง	แสดงความเมตตา
E ⁶	หมายถึง	ไกล่เกลี่ยการทะเลาะเบาะแว้ง
E ⁿ	หมายถึง	การทะเลาะเบาะแว้งที่เป็นกลวง
E ⁷	หมายถึง	ให้ความช่วยเหลือ
E ⁸	หมายถึง	พยายามทำลาย
E ⁹	หมายถึง	ได้รับชัยชนะ
E ¹⁰	หมายถึง	การหลอกกลวงในสิ่งแลกเปลี่ยน
F	หมายถึง	ตัวเอกได้ของวิเศษ
F ¹	หมายถึง	ของวิเศษถูกเคลื่อนย้าย
F ¹	หมายถึง	ของวิเศษทำจากวัสดุธรรมชาติ
F ²	หมายถึง	ของวิเศษถูกแสดงให้เห็น
F ³	หมายถึง	ของวิเศษถูกจัดเตรียม
F ⁴	หมายถึง	ของวิเศษถูกนำไปขายหรือเป็นสินค้า
F ₄ ³	หมายถึง	ของวิเศษถูกค้นพบ
F ⁵	หมายถึง	ของวิเศษถูกค้นพบ
F ⁶	หมายถึง	ของวิเศษปรากฏตัวด้วยความสมัครใจ
F ⁿ	หมายถึง	ของวิเศษมาจากพื้นดิน
F ₆ ⁶	หมายถึง	ได้พบกับผู้วิเศษ ผู้อาสาช่วยเหลือ
F ⁷	หมายถึง	ของวิเศษถูกดื่มหรือกิน
F ⁸	หมายถึง	ของวิเศษถูกคว่ำไป
F ⁹	หมายถึง	ผู้วิเศษได้ให้ความช่วยเหลือ เมื่อได้รับการร้องขอ
F ⁹	หมายถึง	ผู้วิเศษปรากฏตัวเมื่อมีผู้ต้องการความช่วยเหลือ
G	หมายถึง	การพาตัวเอกไปยังจุดหมาย
G ¹	หมายถึง	ตัวเอกเหาะไป

G ²	หมายถึง	ตัวเอกซี่(ม้า)ไป เดินทางทางบกหรือทางน้ำ
G ³	หมายถึง	ตัวเอกถูกพาไป
G ⁴	หมายถึง	ตัวเอกไปตามเส้นทางที่ถูกชักนำ
G ⁵	หมายถึง	ตัวเอกใช้วิธีการสื่อสารบางประการ
G ⁶	หมายถึง	ตัวเอกไปตามเส้นทางที่มีรอยเลือด
H	หมายถึง	ตัวเอกต่อสู้กับตัวโกง
H ¹	หมายถึง	ต่อสู้กันในที่โล่ง
H ²	หมายถึง	ต่อสู้กันด้วยการทดสอบ การแข่งขัน
H ³	หมายถึง	ต่อสู้กันด้วยการเล่นไพ่
H ⁴	หมายถึง	การชั่งน้ำหนัก ไม่นั่นใจ
I	หมายถึง	ตัวเอกชนะตัวโกง
I ¹	หมายถึง	ชัยชนะในการต่อสู้กันในที่โล่ง
*I ¹	หมายถึง	ในกรณีที่มีตัวเอกหลายคน มีตัวเอกคนหนึ่งชนะที่เหลือซ่อนตัวอยู่
I ²	หมายถึง	ชัยชนะจากการแข่งขัน
I ³	หมายถึง	ชัยชนะจากการเล่นไพ่
I ⁴	หมายถึง	ชัยชนะจากการชั่งน้ำหนัก
I ⁵	หมายถึง	ชัยชนะโดยฆ่าตัวร้ายตายโดยไม่ต้องมีการต่อสู้
I ⁶	หมายถึง	เนรเทศตัวโกง
J	หมายถึง	ตัวเอกได้รับบาดเจ็บ
J ¹	หมายถึง	บาดเจ็บที่ร่างกาย
J ²	หมายถึง	ได้รับแหวนหรือผ้าเช็ดตัว
K	หมายถึง	ความโชคร้ายหรือความขาดแคลนนั่นหมดไป
K ¹	หมายถึง	ได้รับการช่วยเหลือโดยการใช้พลังกำลังหรือด้วยเสน่ห์เหลี่ยม
K ²	หมายถึง	ได้รับการช่วยเหลือโดยตัวละครตัวอื่น
K ³	หมายถึง	ได้รับการช่วยเหลือโดยมีนกต่อ
K ⁴	หมายถึง	ความโชคร้ายหมดไปเพราะเหตุการณ์ที่มาก่อน
K ⁵	หมายถึง	ความโชคร้ายหมดไปเพราะการใช้ของวิเศษ
K ⁶	หมายถึง	ความยากจนหมดไปเพราะการใช้ของวิเศษ
K ⁷	หมายถึง	สิ่งที่ถูกตามหาถูกจับ
K ⁸	หมายถึง	เวทมนต์หรือคำสาปถูกทำลาย
K ⁹	หมายถึง	การชุบชีวิต
K ^๙	หมายถึง	การชุบชีวิตด้วยน้ำแห่งชีวิต
K ¹⁰	หมายถึง	ได้รับการปล่อยให้เป็นอิสระภาพ
↓	หมายถึง	ตัวเอกกลับบ้าน
Pr	หมายถึง	ตัวเอกถูกตามล่า
Pr ¹	หมายถึง	การเหาะไปในอากาศ
Pr ²	หมายถึง	ต้องการตัวคนผิด
Pr ³	หมายถึง	ไล่ล่าตัวเอกโดยการแปลงตัวเป็นสัตว์
Pr ⁴	หมายถึง	ไล่ล่าตัวเอกโดยตัวเป็นสิ่งของต่างๆ

Pr ⁵	หมายถึง	พยายามทำลายตัวเอง
Pr ⁶	หมายถึง	พยายามทำให้ตัวเองพินาศ
Pr ⁷	หมายถึง	พยายามทำลายต้นไม้ที่พระเอกหลบอยู่
Rs	หมายถึง	การช่วยตัวเองจากการตามล่า
Rs ¹	หมายถึง	ตัวเองถูกอุ้มเหาะหนีไปอย่างรวดเร็ว
Rs ²	หมายถึง	ขว้างสิ่งของในขณะที่ถูกตามล่า
Rs ³	หมายถึง	หลบหนีเข้าไปในโบสถ์
Rs ⁴	หมายถึง	หลบหนีไปได้ในขณะที่ต่อสู้
Rs ⁵	หมายถึง	หลบหนีได้ด้วยการอำพรางของช่างเหล็ก
Rs ⁶	หมายถึง	ตัวเองแปลงร่างเป็นสัตว์ พืชและก้อนหิน
Rs ⁷	หมายถึง	ไม่หลงกลกลวงต่างๆ
Rs ⁸	หมายถึง	ช่วยชีวิตตัวเองจากการถูกกลืนกิน
Rs ⁹	หมายถึง	ช่วยชีวิตตัวเองไม่ให้ถูกฆ่า
Rs ¹⁰	หมายถึง	กระโดดเกาะต้นไม้ต้นอื่น
O	หมายถึง	ตัวเองซึ่งไม่มีใครรู้จักกลับบ้านหรือไปยังเมืองอื่น
L	หมายถึง	การปลอมเป็นตัวเอง
M	หมายถึง	งานยากที่ตัวเองถูกทดสอบให้ทำ
N	หมายถึง	ตัวเองทำงานสำเร็จ
*N	หมายถึง	ตัวเองทำงานสำเร็จก่อนกำหนด
Q	หมายถึง	ตัวเองเป็นที่รู้จัก
Ex	หมายถึง	คนที่ปลอมเป็นตัวเองถูกเปิดเผย
T	หมายถึง	ตัวเองในโฉมหน้าใหม่
T ¹	หมายถึง	มีรูปร่างใหม่
T ²	หมายถึง	การสร้างปราสาทราชวัง
T ³	หมายถึง	เครื่องนุ่งห่มใหม่
T ⁴	หมายถึง	เป็นตัวตลก
U	หมายถึง	ตัวโกงหรือคนที่ปลอมเป็นตัวเองถูกลงโทษ
Uneg	หมายถึง	ตัวเองยกโทษให้ตัวโกงหรือคนที่ปลอมเป็นตัวเอง
W**	หมายถึง	การอภิเษกสมรสและการก้าวสู่ราชบัลลังก์
W*	หมายถึง	การแต่งงาน
W ¹	หมายถึง	การหมั้นหมาย
W ²	หมายถึง	การค้นหาเจ้าสาว
W ⁰	หมายถึง	ตัวเองได้รับเงินหรือสิ่งของอื่น ๆ ตอนท้ายเรื่อง

ภาคผนวก ข

วรรณกรรมนิทานภาคกลาง

เรื่องพิณสุริวงศ์

ท้าวพิณสุรียากับนางสร้อยสุมาลี ครองเมืองศรีสวัสดิ์ ไม่มีโอรสสืบราชบัลลังก์ จึงขอบุตรของปุโรหิตมาแต่งตั้งเป็นรัชทายาท ตั้งชื่อไวยทัต ต่อมาอีกไม่นานนางสร้อยสุมาลีทรงครรภ์ ประสูติโอรสชื่อพระพิณสุริวงศ์ ปุโรหิตอิจฉาจึงใช้เวทมนต์บันดาลให้อากาศมืดมิดไปทั่ว วิธีแก้อาถรรพ์คือต้องขับไล่พระพิณสุริวงศ์ออกจากเมืองไป ท้าวพิณสุรียำใจต้องให้ลอบแพพระพิณสุริวงศ์

พระพิณสุริวงศ์ถูกลอบแพไป พอยื่นบก ไปพบพญานาคซึ่งขึ้นมาบำเพ็ญตะบะ ถูกครุฑจับก็ช่วยไว้ พญานาคจึงตอบแทนบุญคุณโดยให้ท้าววิรุณนาคา ซึ่งเป็นโอรสเดินทางไปเป็นเพื่อนพระพิณสุริวงศ์ ทั้งสองเดินทางไปหลายปีจนถึงเมืองไตรจักร ก็เข้าไปขออาศัยอยู่กับตายายที่เฝ้าสวน

นางผกาเกษร^(๔) ราชธิดาของท้าวมหาวงศ์กับนางลัดลีณี เจ้าเมืองไตรจักรมาชมสวน พระพิณสุริวงศ์เห็นก็นิกรัก จึงสวมแหวนของท้าววิรุณนาคา ร่างกายกลับกลายเป็นหญิงไป นางผกาเกษรไปอยู่ในวังและชุบเลี้ยงเป็นคนสนิท พระพิณสุริวงศ์กลับเป็นชายได้นางเป็นมเหสี จนนางผกาเกษรทรงครรภ์ ท้าวมหาวงศ์กับนางลัดลีณีเห็นนางไม่ขึ้นมาเฝ้าก็ลงมาเยี่ยม เมื่อเห็นรูปร่างของนางก็สงสัยว่ามีชายลักลอบเข้ามาสมรสกับนาง จึงให้เสนายักษ์ทำทึบยนต์มาให้นางผกาเกษร ทึบนี้ถ้าผู้หญิงเป็นคนเปิดจะไม่เกิดอะไรขึ้น นางผกาเกษรได้ยินเสียงดนตรีในทึบก็รีบรื้อให้พระพิณสุริวงศ์เปิด พอเปิดทึบยักษ์หุ่นในทึบก็ออกมาจับพระพิณสุริวงศ์มัดไว้ ท้าวมหาวงศ์ให้ประหารชีวิต แต่ท้าววิรุณนาคาช่วยไว้ พาพระพิณสุริวงศ์ไปใต้บาดาล แล้วชวนน้องสาวชื่อนางจันทร์ ยกพลนามารบกับท้าวมหาวงศ์ได้ชัยชนะ ท้าวมหาวงศ์จัดพิธีอภิเษกสมรสให้พระพิณสุริวงศ์กับนางผกาเกษร ให้ครองเมืองไตรจักร ท้าววิรุณนาคาให้คาถาแก่กษัตริย์ทั้งสองไว้แล้วกลับไปเมืองนาค

พอนางผกาเกษรประสูติ โอรสชื่อพระพงศ์สุรียา พระพิณสุริวงศ์คิดจะกลับไปแก้แค้นปุโรหิต นางขอตามไปด้วยโดยฝากโอรสไว้กับท้าวมหาวงศ์ เมื่อลงเรือสำเภาไปได้ ๔๐ วัน เกิดลมสลาตันจึงทอดสมออยู่ที่หน้าเขาน้ำรีง

กล่าวถึงอสุรปักษ์หรือวิรุณยปักษ์ เป็นบ่าวของท้าวหนทสูร มีหน้าที่หาเนื้อความไปถวายท้าวหนทสูรทุก ๗ วัน เห็นสำเภาทอดสมออยู่ที่เกาะไปสะกดคนให้หลับแล้วอุ้มพระพิณสุริวงศ์กับนางกำนัลสามคนไปถวาย ท้าวหนทสูรมีมเหสีเป็นกษัตริย์ มีราชธิดาชื่อนางเหมวัน ครองเมืองจักรวาล พอเห็นพระพิณสุริวงศ์ก็ให้เอาไปจองจำไว้ และส่งนางกำนัลไปให้นางเหมวัน

นางผกาเกษรฟื้นขึ้นมาไม่เห็นพระพิณสุริวงศ์ก็สั่งให้เสนาลงสำเภากลับ นางขึ้นฝั่ง ระลึกถึงท้าววิรุณนาคา ท้าววิรุณนาคาเสียดูทรบาทเหตุแต่ประชวรมาช่วยไม่ได้ ก็ให้นางจันทร์มาแทน ทั้งสองนางเดินทางไปถึงเมืองไตรจักรแล้วแปลงเป็นยักษ์ไปขออาศัยอยู่กับตายายที่เฝ้าประตู สืบถามเรื่องในเมืองแล้ว นางจันทร์ก็กลายเป็นงูเข้าไปกีดนางเหมวันตาย ท้าวหนทสูรให้เสนาป่าวร้องหาหมอ มารักษา นางจันทร์ก็รับอาสา โดยให้ทำพิธีคือเอาศพนางเหมวันไปตั้งไว้ในป่า ใช้มนต์กัน ๗ ชั้น ใช้

(๔) บางฉบับบอกว่าชื่อนางเกษรสวรรค์

เวลารักษา ๗ วัน และใช้เลือดมนุษย์ผู้ชายเป็นกระสายยา ทำวณนทสุรปฏิบัติตาม ส่งพระพิณสุรวิงศ์ไปให้แล้วให้เสนาอำมาตย์คอยเฝ้าดูอยู่

นางจันทร์กับนางผกาเกษรสร้างยั่วเข้าให้พระพิณสุรวิงศ์หวาดกลัวโดยไม่แสดงตัวว่าเป็นนมเหลืตอนกลางคืนนางจันทร์สับพิษออกจากตัวนางเหมวัน แล้วนางกับนางผกาเกษรลอบให้พระพิณสุรวิงศ์อุ้มนางเหมวันตามไปจนพ้นเขตแดนเมืองไตรจักร ก็ลงใจ พระพิณสุรวิงศ์โดยสร้างทำให้หลงทาง ผากนางเหมวันไว้กับพระพิณสุรวิงศ์ แล้วไปสำรวจดูทาง พระพิณสุรวิงศ์เกี่ยวพาราสีนางเหมวัน จนได้นางเป็นนมเหลื แล้วพานางหนีไปเมืองบาดาลนางจันทร์กับนางผกาเกษรกลับมาไม่เห็นทั้งสองก็รู้เท่าทัน จึงตามไปที่เมืองบาดาล พระพิณสุรวิงศ์ก็ทราบความจริง

เสนาอำมาตย์คอยดูอยู่จนครบ ๗ วัน ไม่เห็นมีใครก็สงสัย นำความไปกราบทูลท้าว
นทสุร ท้าว นทสุรให้ยักษ์ออกติดตามหานางเหมวันจนทราบว่านางไปอยู่ที่ไหน แล้วเตรียมทำสงครามกับท้าววิรุณาคา

เรื่องในสมุทไทยมีเพียงเท่านี้

เรื่องสังข์ทอง

ท้าวศรีวิมลมีนมเหลืสองพระองค์ชื่อนางจันทร์เทวีกับนางจันทา นางจันทาเป็นนมเหลืรองมีความริษยานางจันทร์เทวี เมื่อนางจันทร์เทวีประสูติโอรสเป็นหอยสังข์ นางจันทาคิดสินบนโหรให้โหรทำนายว่าเป็นกาลกิติ ท้าวศรีวิมลจึงจับนางจันทร์เทวีกับหอยสังข์ไปจากเมือง

นางจันทร์เทวีไปอาศัยอยู่กับยายที่ไร่ พระสังข์ออกมาจากสังข์ช่วยทำงาน จนนางทราบความจึงต่อสังข์เสีย ครั้นนางจันทาประสูติราชธิดาชื่อนางจันทิ ท้าวศรีวิมลยังไม่ได้ยกย่องนางขึ้นเป็นใหญ่ นางให้ยายเฝ้าสุเมธาทำเสน่ห์ ทูลยุยงว่านางจันทร์เทวีมีโอรสอีกองค์หนึ่งอยู่ในป่า ถ้าปล่อยไว้ก็จะเป็นภัยให้จับไปดองน้ำเสีย พระสังข์ถูกจับไปดองน้ำ จมลงไปถึงเมืองบาดาล พญานาคพบเข้าก็นำไปเลี้ยง เห็นว่าพระสังข์ไม่ควรออยู่ในเมืองบาดาล ก็ส่งพระสังข์ขึ้นสำเภายนต์ไปให้นางยักษ์พันธุรัตเลี้ยงเป็นลูก นางยักษ์และบริวารจำแลงตัวเป็นคนไม่ให้พระสังข์กลัว

พระสังข์อยู่กับนางพันธุรัตไปนานๆ ก็เกิดความสงสัยจึงค้นหาความจริง ไปพบกระดูกคนและสัตว์อยู่ที่ครัวไฟ ก็นึกว่านางพันธุรัตเป็นยักษ์ และยังพบบ่อเงินบ่อทอง รูปเงาะ เกือกและกระบองอีกด้วย วันหนึ่งเมื่อได้โอกาสจึงลงชุบตัวในบ่อทอง สวมรูปเงาะ ใส่เกือกและถือกระบองเหาะหนีไป นางพันธุรัตตามไปทันที่ภูเขา แต่ด้วยแรงอธิษฐานของ พระสังข์นางจึงขึ้นไปบนภูเขาไม่ได้ จึงเขียนมนต์เรียกเนื้อเรียกปลาให้ไว้ที่ก้อนหินแล้วขาดใจตายด้วยความเสียใจ พระสังข์ให้พวกยักษ์นำศพนางกลับเมือง เรียกมนต์แล้วก็ท่องเที่ยวไป

ท้าวสามลกับนางมณฑามีราชธิดาเจ็ดองค์ องค์สุดท้ายชื่อนางรจนา ได้ให้ราชธิดาเลี้ยงพวงมาลัยเลือกคู่ นางรจนาไม่พอพระทัยในชายใดจนพบพระสังข์ในรูปของเงาะ จึงเลี้ยงพวงมาลัยไปให้ เพราะเป็นคู่ครองกัน ท้าวสามลโกรธมาก ใส่เงาะกับนางรจนาไปอยู่ที่กระท่อมปลายนา นางรจนาย้อนวอนให้พระสังข์ดอรูปเงาะแต่ไม่ได้ผล ร้องถึงพระอินทร์ต้องลงมาทำพินันตีสถิตกับท้าวสามล ไม่มีใครสู้พระอินทร์ได้ท้าวสามลจึงต้องไปง้อพระสังข์ให้ไปตีสถิตกับพระอินทร์ พระสังข์ก็ดอรูปเงาะตีสถิตพระอินทร์ทำเป็นแพกลับไป ท้าวสามลให้พระสังข์ครองเมืองแทน

กล่าวถึงท้าวศรีวิมลบรรทมอยู่ในที่ พระอินทร์มาปรากฏให้เห็นและขู่เชิญว่าจะเอาชีวิต ถ้าไม่ไปรับนางจันทร์เทวีกับพระสังข์กลับมาภายในเจ็ดวัน ท้าวศรีวิมลตกใจแล้ว ให้เสนาไปตามหานางจันทร์เทวี นางจันทาทราบเรื่องก็เข้าเฝ้าขวยเย้ย ท้าวศรีวิมลไล่ทุบตีนางไปแล้วเกิดความสงสารตามไป

ปลอมปลอมไปพบยายเฒ่า กำลังทำพิธีให้นางจันทาก็ทราบความจริงว่า นางจันทาทำเสน่ห์ จึงจับนางจันทา ยายเฒ่าสุเมธาและโอรมาประหารชีวิต แล้วไปรับนางจันทร์เทวีกลับมา

ต่อมาท้าวศรีวิมลกับนางจันทร์เทวีไปหาพระสังข์ที่เมืองท้าวสามล โดยปลอมเป็นคนเชิญใจเข้าไป ในวันนั้นพระสังข์กำลังจะเสด็จเสียบเมือง ทั้งสองจึงไปคอยเฝ้าดู

เรื่องในสมุดไทยมีเพียงเท่านี้

เรื่องสังข์ศิลป์ไชย

นางเกสรสมุณฑาเป็นมเหสีของท้าวกุมภกันท์ ท้าวกุมภกันท์ลักนางไปจากท้าวเสนาภฎ ซึ่งป็นเชษฐา มีราชธิดาชื่อนางสุพรรณ ท้าวกุมภกันท์ต้องยกนางสุพรรณให้พญานาคเนื่องจากแพ้สกา อยู่มาวันหนึ่งนางเกสรสมุณฑาฝันว่า พระอิศวรให้พระอาทิตย์มาเปล่งรัศมีเป็นไฟไหม้ปราสาทแล้วคร่ำตัวนางไป นางตกใจตื่นเล่าความฝันให้ท้าวกุมภกันท์ฟัง ท้าวกุมภกันท์ทำนายว่า ญาติของนางจะเป็นศัตรูกับท้าวกุมภกันท์ และจะพาตัวนางไปเสีย

ท้าวกุมภกันท์ไปเที่ยวป่า พระสังข์ศิลป์ไชยโอรสของท้าวเสนาภฎมาตามหานางเกสรสมุณฑา แสดงตัวว่าเป็นหลาน เล่าว่าเมื่อพระสังข์ศิลป์ไชยประสูติได้ ๓ วัน โอรทำนายว่าเป็นกาลกนิเพราะถือศรกับพระขรรค์ออกมาจากครรภ์ ทั้งนางโอรสธิดาของนางประทุมก็คลอดลูกเป็นราชสีห์ ชื่อว่าสิงหราช นางประทุม นางโอรส ถูกขับไล่จากเมืองพร่องทั้งโอรสและราชสีห์ด้วย

เมื่อพระสังข์ศิลป์ไชยอายุได้ ๑๕ ปี ทกกุมารโอรสของพี่สาวนางประทุมทั้งเจ็ดนางก็มาบอกให้พระสังข์ศิลป์ไชยไปตามหานางเกสรสมุณฑา พระสังข์ศิลป์ไชยให้ทกกุมารกับสิงหราช คอยอยู่แล้วมาตามหานาง เมื่อท้าวกุมภกันท์กลับมา นางก็ขอร้องพระสังข์ศิลป์ไชยไว้ จนท้าวกุมภกันท์นอนหลับไป พระสังข์ศิลป์ไชยบังคับให้นางเกสรสมุณฑาหนีไปกับพระองค์ เมื่อท้าวกุมภกันท์ตามมาก็ต่อสู้จนท้าวกุมภกันท์ได้รับบาดเจ็บหนีไป ท้าวกุมภกันท์ไปบังคับเทวดาให้เนรมิตดอกจำปาเป็นรูปนางประทุม และนำรูปนั้นไปขู่พระสังข์ศิลป์ไชยให้ส่งนางเกสรสมุณฑาคืน พระสังข์ศิลป์ไชยจะคืนนาง แต่สิงหราชทัดทานไว้ พอพระสังข์ศิลป์ไชยแผลงศรไปรูดนั้นก็กลายเป็นดอกจำปา พระสังข์ศิลป์ไชยจึงฆ่าท้าวกุมภกันท์

นางเกสรสมุณฑาให้พระสังข์ศิลป์ไชยไปรับนางสุพรรณก่อน โดยให้เอากระดานสกาของท้าวกุมภกันท์ไปทำพญานาคเล่น มีข้อแม้ว่า ถ้าพระสังข์ศิลป์ไชยแพ้ช่วยปราบครุฑให้หมด ถ้าชนะจะได้บ้านเมืองและทุกสิ่งทุกอย่างของพญานาค พระสังข์ศิลป์ไชยชนะก็ขอร้องนางสุพรรณ พญานาคไม่ยอมเกิดสู้รบกัน พญานาคแพ้

พอเผาศพท้าวกุมภกันท์แล้ว พระสังข์ศิลป์ไชยก็พานางเกสรสมุณฑากับนางสุพรรณไปพบทกกุมาร ทกกุมารอิจฉาฆ่าพระสังข์ศิลป์ไชยด้วยวิธีการต่างๆ ในที่สุดก็ผลึกพระสังข์ศิลป์ไชยตกเหว แล้วพานางทั้งสองเข้าเมือง นางเกสรสมุณฑา เอาสไปกับช่องผมทำธงปักไว้บนยอดเขา อธิษฐานว่าถ้าพระสังข์ศิลป์ไชยไม่ตายก็ขอให้ผีผู้พบธงนี้ ทกกุมารพานางทั้งสองไปหาท้าวเสนาภฎ แล้วกราบทูลว่าฆ่ายักษ์ตาย นางเกสรสมุณฑาทกราบทูลเรื่องพระสังข์ศิลป์ไชยให้ทราบ แต่ไม่มีใครเชื่อ คิดว่าผียักษ์เข้าสิงนาง

พ่อค้าสำเภาแล่นใบมามองเห็นสไปกับช่องผมของนางเกสรสมุณฑาก็นำมาถวายท้าวเสนาภฎ นางเกสรสมุณฑาเชื่อว่าพระสังข์ศิลป์ไชยยังไม่ตายก็ชวนนางสุพรรณไปตามหา ท้าวเสนาภฎขัดไม่ได้ก็ไปด้วย

กล่าวถึงพระอินทร์ อาสน์แข็งกระด้าง จึงเสด็จนิพนธ์ดูเห็นพระสังข์ศิลป์ไชยอยู่ในแห่ กิ่ง
มาช่วย พระสังข์ศิลป์ไชยกลับเข้าเมืองของนางประทุม ซึ่งเทวดาเนรมิตให้เมื่อครั้งถูกท้าวเสนาภุชชัปลั้
มา ต่อมาพระสังข์ศิลป์ไชยออกประพาสป่า ไปสู้รบกับเสนาของท้าวเสนาภุช จึงได้พบกับท้าวเสนาภุช
นางเกสรสมุณฑาและนางสุพรรณ พระสังข์ศิลป์ไชยจึงพาท้าวเสนาภุชไปขอคืนดีกับนางประทุม
เรื่องในสมุดไทยมีเพียงเท่านี้

เรื่องดาวเรือง

กล่าวถึงท้าวสุรราชครองเมืองพาราณสี เป็นเมืองอุดมสมบูรณ์มีชาวต่างชาติมาค้าขายมากมาย
ในเมืองมีเศรษฐีชื่ออนนไชยเศรษฐี มีภรรยาชื่อนางสุวรรณพิมพา เศรษฐีไม่มีลูก นางพิมพาอธิษฐานขอ
ลูก พระอินทร์ทราบเรื่องจึง “นิมนต์หน่อพระศพล” มาเกิดอยู่ในครรภ์ ๑๐ เดือน ยังไม่คลอดเพราะ
เศรษฐีทำบาปเคยฆ่าสัตว์ จึงไม่มีโอกาสเห็นหน้าลูก ตายไปก่อนนางพิมพาคลอด มุลโคตรน้องชาย
เศรษฐีต้องการได้นางพิมพาจึงยึดสมบัติทั้งหมด นางพิมพาไม่ยอมเป็นภรรยา มุลโคตร จึงถูกทุบตีและ
นำไปจองจำ ผู้แต่งอธิบายเพิ่มเติมว่าเหตุที่นางพิมพาต้องได้รับความทุกข์ทรมานนั้นเป็นเพราะในชาติ
ก่อน นางเคยทำโทษมารดา มุลโคตรซึ่งเป็นทาสีของนาง และเมื่อเลี้ยงลูกทาสีได้ ๑๐ ปีก็เอาไปขาย ชาติ
นี้นางจึงต้องได้รับกรรม เมื่อนางพิมพาคลอดก็คลอดยาก แต่ทารกที่คลอดออกมา สะอาดหมดจด ไม่มี
คราบโลหิตติด หน้าตาดงาม เมื่อคลอดเทวดาคลใจมุลโคตรให้หายโกรธ นำนางพิมพาออกจากที่คุม
ขังไปอยู่กระท่อมคอกควาย นางพิมพาเก็บฟืนเลี้ยงชีพ อยู่มา ๘ ปี นางจึงตั้งชื่อลูกว่า ดาวเรืองเพราะ
วันที่คลอดเป็นคืนเดือนหงาย ดาวเรืองกระจายเต็มฟ้า กุมารดาวเรืองถามว่าพ่อคือใคร นางเล่าเรื่องให้
ฟัง ดาวเรืองทั้งแค้นทั้งอายแต่ไม่เสียดายสมบัติ ดาวเรืองมีคุณสมบัติคือมีกำลังเท่ากับ ๗ ช้างสาร ตอน
ไปตัดฟืนด้วยบุญที่ชาติก่อนเคยเก็บฟืนมาถวายสงฆ์ เทวดาจึงช่วยตัด ดาวเรืองอธิษฐานขอให้ทำงาน
โดยไม่เหนื่อยลำ ดาวเรืองจึงมีแรงเกินตัว มุลโคตรเห็นว่าดาวเรืองมีแรงมาก เกรงว่าจะเป็นอันตราย
ถึงตน จึงคิดอุบายจะฆ่า ให้ลูกครอกไปชวนดาวเรืองมาเล่น แล้วโวยวายว่าดาวเรืองรังแก ให้มาฟ้องเด็ก
ทำตามแผน มุลโคตรจึงไล่ดาวเรืองออกจากบ้าน ดาวเรืองลาแม่บอกว่าไป ๓ ปีจะกลับมา นางพิมพา
อวยพรและหาอาหารใส่ไหให้ เมื่อดาวเรืองไปแล้ว มุลโคตรมาหานางพิมพาอีก แต่นางพิมพาไม่ยอม
เป็นภรรยาจึงให้ไปเป็นคนใช้ยายเฒ่าท้ายครว

ดาวเรืองเดินทางไป ๑๕ วัน (มีบทนิราศถึงแม่) ถึงศาลาอนหลับไป ตื่นขึ้นได้ขึ้นเศรษฐี ๒
คนปรึกษากันเรื่องค้าสำเภามาขาย คนหนึ่งชื่อกลาหกมีลูกสาวสวย อีกคนหนึ่งเป็นเพื่อน ดาวเรืองลุก
ขึ้นไหว้ เศรษฐีถามถึงเรื่องราว เอ็นดูจะรับเป็นลูกต่างจะยกสมบัติให้ดาวเรือง ตกลงกันไม่ได้ให้ดาวเรือง
เลือกเอง ดาวเรืองเลือกอยู่กับกลาหกซึ่งมีลูกสาว ดาวเรืองอยู่กับเศรษฐีได้ ๔ ปี จึงแต่งงานกับนางสาคร
เทวีลูกสาวเศรษฐี ดาวเรืองมีความสามารถในการทำงานมากกว่าคนอื่นๆ สามารถไถนาทั้งหมดในวัน
เดียวจำนวน ๕๐๐ ไร่ (เพราะพระอินทร์มาช่วย)

กล่าวถึงพ่อค้าชื่อโกณฑัญญอายุ ๕๐ ปี แต่ยังไม่มียภรรยา ออกสำเภามาถึงบ้านเศรษฐีเมื่อจะ
เกิดเหตุนางสาครร้อนใจชวนทาสีออกไปอาบน้ำ นายโกณฑัญญเห็นนางชอบใจต้องการนางมาเป็นภรรยา
นางพักทาสียายเฒ่ามาอาบน้ำที่หลัง นายโกณฑัญญจึงถามนางว่าเป็นใคร ยายเฒ่าบอกว่านางมีสามีแล้ว
แต่งงานยังไม่ถึงปี แต่ดาวเรืองเป็นคนยากไร้ เศรษฐีไม่เต็มใจแต่จะไล่ไปก็เกรงคนจะนินทา นายโกณฑ
ัญญจึงให้ข้าวของยายเฒ่ารวมทั้งข้าวรับใช้ นาวพักทาสีมาอยู่เศรษฐีว่าคิดผิดที่ให้ลูกสาวแต่งงานกับ
ดาวเรือง นายโกณฑัญญต้องการนางสาครเป็นภรรยา และเป็นคนร่ำรวย กลาหกถามว่านายโกณฑัญญอายุ

เท่าไร ยายเฒ่าโกหกกว่าสามสิบปลาย นางสุวรรณเทวีภรรยาภททโกธนางพัททาลี บอกว่ารักน้ำใจดาวเรืองเพราะทำงานเก่ง แต่ภทททเห็นแก่เงิน(และเป็นเพราะกรรมตามทัน) จึงบอกว่าดาวเรืองนั้นเป็นคนเกียจคร้านดีแต่กินกับนอน ยายเฒ่าจึงรู้ว่าเศรษฐีเริ่มใจเอนเอียงรับมาบอกนายสำภา

ภทททบอกนางสาครว่าจะยกนางให้นางสำภา นางโกรธพ้อที่จะให้นางเป็นหญิงสองผัว และเห็นว่าดาวเรืองเป็นคนดี สอนให้นางฝึกศิลปกรรม เศรษฐีถามว่าอายุเท่าไร นายโกณฑัญญ์บอกว่าอายุ ๒๐ แต่แพ้ผม ตนไม่เคยมีเมียเศรษฐีให้ไปตามนางสาคร นางสาครบอกว่าจะลี้ภัยที่หนีไม่ได้ ผมยาวแล้วจึงจะเข้าหอ ขอให้ตั้งตัวแทนแต่งไปก่อน เศรษฐีจึงให้ยายเฒ่าพัททาลีเป็นตัวแทนแต่งงานกับนายโกณฑัญญ์ จากนั้นนายโกณฑัญญ์ให้เรียกตนว่า “หม่อมโกณฑัญญ์”

เศรษฐีภทททนางสาคร นางสาครร้องไห้ดาวเรืองรู้เรื่องบอกว่าเป็นกรรมที่เราเคยพรากลูกนกจากอกแม่ เศรษฐีไล่ดาวเรืองออกจากบ้าน นางสาครอธิษฐานให้อยู่ด้วยกันทุกชาติจนนิพพาน ดาวเรืองสั่งสอนภรรยาให้ยำเกรงสามี เจริญให้เป็นที่พักใจของสามี รักษาสมบัติของสามี (ดาวเรืองไม่ได้แสดงความเป็นเจ้าของนางสาครเลยตั้งแต่แต่งงานแล้ว แต่กลับยอมรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยดีเพราะเชื่อว่าเป็นเรื่องของกรรม) เศรษฐีให้นำดาวเรืองไปปล่อยเกาะ นางสาครวิ่งตามไปส่งที่ทำงานสลบไป

ดาวเรืองเดินทางมา ๑๕ วันถึงเกาะแห่งหนึ่ง พบต้นไทรมีสระน้ำ ในสระมีดอกบัวบาน ดาวเรืองขอยุ่ที่นั่น ดาวเรืองเด็ดดอกบัวมา ๒ ดอก อธิษฐานว่าถ้านางชื่อตรงขอให้ดอกบัวอย่าเหี่ยวแห้ง แล้วฝากดอกบัวให้ภรรยา เฒ่า “ตาทำ” มารายงานเศรษฐีและแอบเอาดอกบัวให้นางสาครบอกว่าสามีไว้ให้ดูต่างหน้า นางสาครอธิษฐานเช่นกันว่า ถ้าสามียังไม่ตายให้ดอกบัวสดอยู่เสมอ ถ้าตายขอให้ดอกบัวเหี่ยวแห้ง และนางจะตายตามด้วย นางบวชชี ส่วนนายโกณฑัญญ์ดีใจที่จะได้แต่งงานกับนางสาคร รูปร่างของนายโกณฑัญญ์เหมือนขุนช้างอายุรุ่นพ่อตา รูปร่างอัปลักษณ์

ฝ่ายดาวเรืองอยู่เกาะแก้ว ปลูกเผือกมันอยู่ริมสระ ปลูกข้าวทานาพันธ์และผักแพงแดงกวาดอีกมากมาย รวมทั้งดอกไม้ต่างๆ มีสัตว์ป่ามากินอาหารในไร่ ดาวเรืองก็ไม่ทำร้าย ยินดีให้เป็นทาน

วันหนึ่ง ลูกสาวพระอินทร์ชื่อนางโสฬส มาเล่นน้ำเห็นดอกข้าวฟ่างสวยเก็บไปถวายพระอินทร์ พระอินทร์ถามว่าเด็ดมาขอเจ้าของหรือเปล่า นางบอกว่าไม่รู้ว่ามีเจ้าของ พระอินทร์บอกว่าเป็นกรรมของนาง ให้ลงมาเป็นคนรับใช้เจ้าของ ๗ วันเมืองสวรรค์ (คือ ๗ ปีในเมืองมนุษย์) นางโสฬสลงมาเห็นดาวเรืองรูปงาม คิดแปลกใจว่าเหตุไรจึงมาอยู่คนเดียว ตอนดาวเรืองมาอาบน้ำ นางแอบมาทวงหาอาหารและเก็บกวาดให้ดาวเรืองอยู่หลายวันจนดาวเรืองสงสัยแอบดู ดาวเรืองได้นาง แล้วจึงถามว่านางเป็นใคร นางเล่าเรื่องให้ฟัง นางอยู่กับดาวเรืองจนลืมบิดา พระอินทร์ทรงลงมาช่วยดาวเรืองให้พ้นทุกข์ จึงปลอมเป็นขุนนหน้ายักษ์มาถามปริศนา ปริศนาของพระอินทร์ดาวเรืองตอบได้หมด

พระอินทร์แสดงตน และบอกว่านางโสฬสไม่ใช่ลูกที่เกิดจากมเหสี แต่เกิดมาเองเพื่อคู่บุญดาวเรือง พระอินทร์ให้พระฉลุกรรมเนรมิตสำภาเพื่อกลับไปแทนคุณแม่ แต่นางโสฬสจะไปด้วยไม่ได้ ดาวเรืองเดินทางมาถึงเมืองท้าวอุกศล ท้าวอุกศลอยากได้สำภาและข้าวของ จึงทำอุบายชวนดาวเรืองเล่นสกาเล่นจันดิก กลับมาดาวเรืองจึงหลับสนิท ท้าวอุกศลให้เสนาเอาเต้าทองราคาร้อยชั่งไปไว้ในเรือ รุ่งเช้าชวนดาวเรืองมาดูเต้าทองปรากฏว่าหายไป เทียวค้นหา มาพบในเรือของดาวเรือง สั่งรับสมบัติของดาวเรืองแล้วเอาชั่งไว้

ดาวเรืองรำพันถึงนางโสฬส พระอินทร์ร้อนอาสน์ส่งนางไปช่วย นางไปจอดเรือหน้าเมืองท้าวอุกศล ร้องดอกสร้อยสักวากันอยู่ ท้าวอุกศลมมีจิตกระสันอยากได้นางและทรัพย์สมบัติของนางจึงใช้อุบายเดิม แต่คราวนี้นางโสฬสมีญาณวิเศษจึงเอาเต้าทองทิ้งน้ำ เมื่อท้าวอุกศลตามหาเต้าทอง นางบอกว่าถ้าพบจะยอมเป็นทาสและยกสมบัติให้หมด แต่ถ้าไม่พบในเรือนางต้องยกบ้านเมืองให้ นางเข้าเมืองโดยแต่งกายงามราวนางฟ้า เอาทานมาโปรยให้ชาวเมือง ชาวเมืองต่างสรรเสริญนาง เมื่อไม่พบเต้าทอง

ท้าวอุศลจึงถูกขับไล่ไป นางโสฬสได้เป็น “แม่อยู่หัว” ให้นำตัวนักโทษที่ถูกจับมา เมื่อพบกับนางโสฬส สลบไปและได้ถามเรื่องราว นางโสฬสรำพัน ดาวเรืองคืนสมบัติให้ท้าวอุศล ท้าวอุศลยกมือไหว้สำนึกผิด จะถวายสมบัติให้ ดาวเรืองตอบว่าหากให้ครองเมืองก็ยินดี

พระอินทร์กับมเหสีทั้ง ๔ ลงมาฉลองงานสมโภช พระอินทร์ให้ดาวเรืองไปรับแม่ ดาวเรืองมาถึงบ้านพร้อมกับไพร่พล เรียกทากลาทกเศรษฐีและขอดูหน้าสามีนางสาคร เมื่อกลาทกเห็นดาวเรืองก็รีบสารภาพผิด เล่าเหตุการณ์ให้ฟัง ส่วนนางสาครสีกชีมาเฝ้าดาวเรือง ดาวเรืองให้นางโสฬสเอาคานทองไปรับด้วยความเกรงใจ ต่อมาดาวเรืองไปหาแม่ โดยปลอมตัวเป็นคนเชื้อใจ

นางพิมพ์าไปหาพี่น ดาวเรืองไม่พบคิดว่านางตายแล้ว เอาผ้าเก่าของนางมาทูนเหนือหัว พอดีนางกลับมา ดาวเรืองเล่าเรื่องราวให้แม่ฟัง แล้วพาแม่ไปดูภรรยาทั้งสองคน นางพิมพ์าให้พรอย่าหึงกัน ดาวเรืองให้เพศฆาตไปเอาตัวมูลโคตรมาถามว่าได้สมบัติมาอย่างไร แล้วไล่มูลโคตรไป ดาวเรืองเข้าไปในเมืองพาราณสี เฝ้าท้าวสุรราชท้าวสุรราชอยากฟังธรรม ท้าวสุรราชเลื่อมใสยกสมบัติให้ดาวเรือง แล้วออกบวช ดาวเรืองให้ท้าวสุรราชครองเมืองตามเดิม นางโสฬสกลับสวรรค์ นางสาครคลอดโอรสให้ชื่อเหมือนอัยกาว่า นนทะจิตร ดาวเรืองอยากออกบวชจึงยกสมบัติให้ลูก ลูกขอไปเรียนวิชาก่อนจึงไปเรียน “คิลปวินัย” นางสาครให้แก้ว ๗ ขดของนางโสฬสไปใช้ในยามคับขัน นนทะจิตรเดินทางไปเรียนวิชากับฤาษีนาน ๗ ปี ดาวเรืองคิดถึงลูก

กษัตริย์ ๗ องค์ซึ่งเกิดพร้อมกัน ครองเมืองอภัยสาลี รู้ข่าวว่าท้าวสุรราชออกบวช ยกเมืองให้ดาวเรืองครอง จึงยกทัพมา ดาวเรืองขอผิดผ่อน ๗ วัน พอดีนนทะจิตรกลับเมือง ดาวเรืองให้ลูกออกไปชนช้าง แผลงศรสู้กัน กษัตริย์ทั้งเจ็ดแผลงศรเป็นน้ำท่วม นนทะจิตรแผลงศรให้น้ำแห้ง ดาวเรืองออกบวช เมื่อตายไปเกิดในสวรรค์

เรื่องจำปาสดัน

กล่าวถึงกรุงสาครมีพระราชครองเมืองทรงพระนามว่าพระเจ้านนทะจักราช บ้านเมืองมีความอุดมสมบูรณ์มีเมืองขึ้น “ร้อยพัน” หัวเมืองต่างๆส่งสำเนาเข้ามาติดต่อกับชาย ทั้งแขก จีน ญวน สงขลาและปัตตานีต่างก็นำดอกไม้เงินดอกไม้ทองมาถวาย พระมเหสีของพระเจ้านนทะจักราชทรงพระนามว่า นางสุวณณะเกศณี พระเจ้านนทะจักราชทรงครองราชสมบัติมาช้านาน แต่ยังไม่พระราชโอรส และพระราชธิดา ร้อนถึงพระอินทร์ทรงเข้ามาช่วยแก้ปัญหา โดยส่งนางฟ้าซึ่งเคยก่อกรรมกับนาคอันนี้ให้มาจุติเพื่อชดใช้กรรมของนาง

นางสุวณณะเกศณีทรงฝันว่าดอกมณฑาทองตกลงมาถูกตัวนาง นางคว่ำไว้แล้วเหาะไปบนชั้นฟ้า พระเจ้านนทะจักราชโปรดให้โทรทนาย โทรทั้งสี่คนทำนายว่านางสุวณณะเกศณีจะได้พระราชธิดา เมื่อทรงมีพระชนมายุได้ ๑๕ พรรษา จะเกิดเหตุขึ้นในบ้านเมือง พระองค์จะสูญเสียพระราชสมบัติ ท้าวนนทะจักราชเมื่อทรงได้ฟังก็ทรงดีพระทัย แต่ทรงคิดถึงเหตุร้าย และทรงปลงว่าเป็นเรื่องของกรรมที่ก่อไว้ในชาติปางก่อน

เมื่อพระธิดาทรงเจริญพระชันษาได้ ๑๕ ชันษา พระยาศรุตเข้ามากินผู้คนและสัตว์ต่างๆในเมือง เมื่อพระเจ้านนทะจักราชทรงทราบเหตุก็ทรงขี้ใจให้พระราชธิดาว่าเป็นเพราะกรรมตามสนอง ทั้งยังทรงให้หมั่นสร้างบุญเมื่อตายไปจะได้ไม่ทุกข์ร้อน

พระเจ้านนทะจักราชทรงนำพระธิดาซ่อนไว้ในกลองใบใหญ่ ต่อมาผู้คนที่หลายถูกพระยาศรุตและบริวารจับกินจนหมดสิ้น นางสุวณณะธิดาได้รับความยากลำบาก ทั้งหิวโหยอยู่ในกลองใบนั้น แต่ด้วยผลบุญของนางจึงมีเทพดาคอยคุ้มครอง

กล่าวถึงพระเจ้านนทราชครองพระนคร ทรงมีมเหสีทรงพระนามว่านางจันทะอัคคี วันหนึ่งเสด็จประพาสป่าและทรงผ่านเข้ามาในเมืองสาณะนคร ทรงเห็นเป็นเมืองร้าง มีแต่กองกระดูกจึงเสด็จเข้าไปในวังทอดพระเนตรเห็นกองใบใหญ่จึงทรงตีแต่ไม้ดัง ทรงแหวะกลองออกดูพบนางสุวณณธิดา ทรงได้ถามความเป็นมา ท้าวนนทราชทรงได้นางสุวณณธิดา จากนั้นนางสุวณณธิดาตามเสด็จท้าวนนทราชกลับเมือง

ท้าวนนทราชมีมเหสีอยู่แล้ว

ซึ่งซ่อนตัวอยู่ในกลอง มีเทพยดาคอยคุ้มครอง นางสุวณณธิดาเป็นมเหสีของท้าวนนทราช ซึ่งเป็นผู้ที่มาช่วยนางให้ออกจากกลองได้ นางจันทะอัคคีมีมเหสีอีกองค์ของท้าวนนทราช อิจฉานางสุวณณธิดาที่กำลังตั้งครรภ์ นางจันทะอัคคีทำเสน่ห์ให้ท้าวนนทราชเกลียดชังนางสุวณณธิดา เมื่อนางสุวณณธิดาประสูติโอรส ๔ องค์ นางจันทะอัคคีนำลูกหมา ๔ ตัวป้ายโลหิตแล้วนำมาวางไว้แทน จากนั้นนำกุมารทั้ง ๔ ไปลอยแพ นางสุวณณธิดาถูกส่งตัวไปรับใช้ในครัวเลี้ยงทาส กุมารทั้งสี่ถูกลอยแพมา พระอินทร์มาช่วยพัดแพของกุมารทั้งสี่ให้ไปเกยหน้าบ้านตายาย นางจันทะอัคคีรู้ว่ากุมารทั้งสี่ยังมีชีวิตอยู่จึงคิดกำจัด กุมารทั้งสี่เสียชีวิตเพราะกินขนมใส่ยาพิษที่นางกำนัลนำมาให้ พระอินทร์นำน้ำทิพย์มาดับกองไฟที่ตายายนำสี่กุมารมาเผา กุมารทั้งสี่กลายเป็นต้นจำปา ๔ ต้น ตายายเฝ้าบำรุงรักษาไม่ให้ใครมาทำร้ายต้นจำปาสีต้น นางจันทะอัคคีเอาชวานพินต้นจำปาทองแต่ไม่สำเร็จ นางจันทะอัคคีจึงบังคับให้ตายายเอาเชือกผูกต้นจำปาทองแล้วนำไปลอยกลางแม่น้ำ พระอินทร์ทรงพัดต้นจำปาไปเกยหาด ซึ่งฤๅษี ๒ ตนทรงบำเพ็ญศีลอยู่ ฤๅษีชุบต้นจำปาทองให้กลายเป็นกุมารทั้งสี่ ชื่อว่า จำปาทอง พระนันทกุมาร จำปานิล และสุวณณคงคา กุมารทั้งสี่คิดจะตามหาพระบิดา พระมารดา พระอินทร์จึงเนรมิตสำเภาทอง พร้อมด้วยโภชนาการต่างๆ รวมถึงนายต้นหนด้วย กุมารทั้งสี่เดินทางมาถึงเมืองท้าวพรหมทัต ท้าวพรหมทัตยกเมืองให้กุมารทั้งสี่ครอง และอภิเษก สุวณณคงคากับนางศรีตอกไม้พระธิดา กุมารทั้งสี่ลงสำเภาเดินทางมาถึงเมืองกบิลพัสดุ์ กุมารทั้งสี่รบกับท้าวจักษะนุหนเจ้าเมือง จำปาทองฆ่าท้าวจักษะนุหน ท้าวจักษะนุหนสั่งมเหสีไว้ว่าหากถูกกุมารทั้งสี่ฆ่าให้ยกพระธิดาให้อภิเษกกับสี่กุมาร จำปานิลจึงได้อภิเษกกับนางสุวณณภิรมยา นางจันทะอัคคีเท็จทูลท้าวนนทราชว่านางสุวณณธิดาหนีตามชู้ไป ท้าวนนทราชรับนางสุวณณธิดา และสี่กุมารเสด็จเข้าเมือง

เรื่องจำปาสีต้น

กล่าวถึงกรุงสาณะนครมีพระราชครองเมืองทรงพระนามว่าพระเจ้านนทะจักรราช บ้านเมืองมีความอุดมสมบูรณ์ มีเมืองขึ้น “ร้อยพัน” หัวเมืองต่างๆ ส่งสำเภาเข้ามาติดต่อค้าขาย ทั้งแขก จีน ญวน สงขลาและปัตตานีต่างก็นำดอกไม้เงินดอกไม้ทองมาถวาย พระมเหสีของพระเจ้านนทะจักรราชทรงพระนามว่า นางสุวณณะเกศะณี พระเจ้านนทะจักรราชทรงครองราชสมบัติมาช้านาน แต่ยังไม่ทรงไร้พระราชโอรสและพระราชธิดา ร้อนถึงพระอินทร์ทรงเข้ามาช่วยแก้ปัญหาโดยส่งนางฟ้าซึ่งเคยก่อกรรมกับนางอัคคีให้มาจุดเพื่อชดใช้กรรมของนาง

นางสุวณณะเกศะณีทรงฝันว่าดอกมณฑาทองตกลงมาถูกตัวนาง นางคว่ำไว้แล้วเหาะไปบนฟ้า พระเจ้านนทะจักรราชโปรดให้โทรทนาย โทรทั้งสี่คนทำนายว่านางสุวณณะเกศะณีจะได้พระธิดา เมื่อทรงมีพระชนมายุได้ ๑๕ พรรษา จะเกิดเหตุขึ้นในบ้านเมือง พระองค์จะทรงสูญเสียพระราชสมบัติ ท้าวนนทะจักรราชเมื่อทรงได้ฟังก็ทรงมีพระทัยแต่ทรงคิดถึงเหตุร้าย และทรงปลงว่า เป็นเรื่องของกรรมที่ก่อไว้ในชาติปางก่อน

เมื่อพระธิดาทรงเจริญพระชันษาได้ ๑๕ ชันษา พระยาครุฑเข้ามากินผู้คนและสัตว์ต่างๆ ในเมือง เมื่อพระเจ้านนทะจักราชทรงทราบเหตุก็ทรงขี้แฉงให้พระราชธิดาว่าเป็นเพราะกรรมตามสนอง ทั้งยังทรงให้หมั่นสร้างบุญเมื่อตายไปจะได้ไม่ทุกข์ร้อน

พระเจ้านนทะจักราชทรงนำพระธิดาซ่อนไว้ในกลองใบใหญ่ ต่อมาผู้คนที่หลายถูกพระยาครุฑและบริวารจับกินจนหมดสิ้น นางสาวณณธิดาได้รับความยากลำบาก ทั้งหิวโหยอยู่ในกลองใบนั้น แต่ด้วยผลบุญของนางมีเทพยดาคอยคุ้มครอง

กล่าวถึงพระเจ้านนทราชครองพระนคร ทรงมีมเหสีทรงพระนามว่านางจันทะอัคคี วันหนึ่งเสด็จประพาสป่าและทรงผ่านเข้ามาในเมืองสาณะนคร ทรงเห็นเป็นเมืองร้าง มีแต่กองกระดูกจึงเสด็จเข้าไปในวังทอดพระเนตรเห็นกลองใบใหญ่จึงทรงตีแต่ไม่ดัง ทรงแหวกกลองออกดูพบนางสุวณณธิดาทรงไต่ถามความเป็นมา ท้าวนนทราชทรงไต่ถามนางสุวณณธิดา จากนั้นนางสุวณณธิดาตามเสด็จท้าวนนทราชกลับเมือง

ท้าวนนทราชมีมเหสีอยู่แล้วคือ นางจันทะอัคคี ความขัดแย้งระหว่างเมียน้อยเมียหลวงจึงเริ่มขึ้น นางจันทะอัคคีริษยานางสุวณณธิดาซึ่งกำลังทรงครรภ์ จึงให้ยายเฒ่าโกธูจาทำเสน่ห์ให้ท้าวนนทราชเกลียดชังนางสุวณณธิดา เมื่อนางสุวณณธิดาประสูติโอรส ๔ องค์ นางจันทะอัคคีนำลูกหมา ๔ ตัวป้ายโลหิตแล้วนำมาวางไว้แทน จากนั้นนำกุมารทั้ง ๔ ไปลอยแพ เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ท้าวนนทราชอับอายจึงทรงโปรดให้ประหารนางสุวณณธิดา แต่นางจันทะอัคคีทำที่เป็นขอยกโทษให้นางสุวณณธิดาแล้วให้ส่งนางสุวณณธิดาไปรับใช้ยายเฒ่าโกทะในครัว ตักน้ำ เลี้ยงเปิดไก่อ มีชีวิตเยี่ยงทาส

กุมารทั้งสี่ถูกลอยแพมา ร้อนถึงพระอินทร์ทรงใช้ให้ “พระเพชทุ๊กกัน” ลงมาช่วยพัดกุมารทั้งสี่ไปเกยหาดหน้าบ้านตายายชาวไร่ ตายายเก็บกุมารทั้งสี่ไปเลี้ยง

ต่อมา ๗ ปี กุมารทั้งสี่เจริญวัยมีรูปโฉมงดงามผิดเด็กทั่วไป นางจันทะอัคคีรู้ข่าวว่ากุมารทั้งสี่ยังมีชีวิตอยู่จึงคิดกำจัดโดยใช้นางกำนัลนำขนมใส่ยาพิษไปให้กุมารทั้งสี่กิน ด้วยผลกรรมเก่าที่กุมารทั้งสี่เคยตามผลาญพระศาสดาจึงกินขนมนั้นแล้วตายอยู่ได้คืนมะเขือ

ตายายกลับมาจากหาอาหารในป่า พบว่ากุมารทั้งสี่ตายจึงนำเอาไปเผา ร้อนถึงพระอินทร์นำหน้าที่พิภพมาดับกองไฟเกิดเป็นจำปาทอง ๔ ต้นเรียงกัน ตายายก็เฝ้าบำรุงรักษาจำปาทั้งสี่ต้นด้วยเกรงจะมีผู้มาคิดทำร้ายอีก

นางอัคคีรู้เรื่องต้นจำปาทองอีก คิดกำจัดจึงทูลลงพระเจ้านนทราชบอกว่าตนฝันเห็นต้นจำปาทอง อยากจะไปเที่ยวป่า นางออกไปชมป่าได้กลิ่นดอกจำปาทอง นางใช้ชวานพินต้นจำปาทอง เอาจอบชูดโคนต้น ชวานและจอบต่างหลุดหักกลายเป็นดอกสัตบุศย์ จำปาทั้งสี่ต้นไม่ทวันไหวต่อภัยอันตราย เพราะเป็นหน่อโพธิ์สัตว์ เคยสร้างสมบุญด้วยการช่วยเหลือพระศาสดา นางอัคคีจึงโบายตีตายายบังคับให้ตายายถอนต้นจำปาทองแล้วเอาเชือกผูกนำไปลอยกลางแม่น้ำ

พระอินทร์ทรงลงมาช่วยเหลือเหตุการณ์อีกโดยทรงพัดต้นจำปาไปเกยหาดซึ่งฤๅษี ๒ คนบำเพ็ญศีลอยู่ ฤๅษีใช้เนรไปตักน้ำมาอาบ เนรพบจำปาทองมีกลิ่นหอมและมีโลหิตติดอยู่ที่ต้นจึงนำความมาบอกฤๅษี ฤๅษีขุดต้นจำปาทองให้กลายเป็นกุมารทั้งสี่ ชื่อว่า จำปาทอง พระนันทกุมาร จำปานิล และสุวณณคงคา

เมื่อเจริญวัยขึ้น กุมารทั้ง ๔ องค์คิดถึงพระบิดาพระมารดา ร้อนถึงพระอินทร์ต้องลงมาบอกกุมาร โดยนิมิตให้กุมารฝันถึงพระบิดาคือพระเจ้านนทราช ครองเมืองขีดขิน พระมารดาคือนางสุวณณธิดา ถูกมเหสีหลวงคือนางอัคคีกลั่นแกล้งนำกุมารทั้งสี่ลอยน้ำมาแล้วนำลูกหมาไปไว้แทน

กุมารทั้งสี่เมื่อรู้ความจริงต่างโศกเศร้า คิดจะตามหาพระบิดาพระมารดา พระอินทร์ทรงพา กุมารไปตามหาพระบิดาพระมารดา โดยทรงเนรมิตสำเภาทอง เพียบพร้อมด้วยโภชนาการต่างๆ พร้อมทั้งนายท้ายคันทน

กุมารทั้งสี่เดินทางมาถึงเมืองท้าวพรหมทัตซึ่งมีพระธิดาทรงนามว่า นางศรีดอกไม้ ท้าวพรหม ทัตยกเมืองให้กุมารทั้งสี่ครอง อภิเษกสวณณคงคากับพระธิดา ต่อมาสวณณคงคาก็จะขอลาไปตามหาพระ มารดา นางศรีดอกไม้อธิษฐานว่าหากตนเป็นเนื้อคู่กับสวณณคงคาก็จริง ขอให้เกิดสำเภานากเพื่อเป็น พาหนะให้กุมารทั้งสี่เดินทางตามหาพระมารดา

กุมารทั้งสี่ลงสำเภาเดินทางมาถึงเมืองกบิลพัสดุ์ ท้าวจกกะนุหนครองเมือง ทรงมีมเหสีชื่อนาง สุรียง มีบุตรชื่อนางสีสุวันทะมาลา กุมารทั้งสี่รบกับท้าวจกกะนุหน ท้าวจกกะนุหนสั่งมเหสีว่าหากตนถูก ม้าให้ยกธิดาให้มนุษย์เหล่านี้ เพราะมีฤทธิ์มากกว่าตน จำปาทองม้าท้าวจกกะนุหนแล้วให้จำปานิล อภิเษกกับนางสวณณภิมา เมื่อจำปานิลสถานางไปตามหาพระมารดา นางสวณณภิมาอธิษฐานสำเภา แก้วให้นำปานิลนำของไปถวายพระมารดา

นางสวณณธิดาทนทุกข์ทรมารถ้วนถูกกลั่นแกล้งนางถึง ๑๖ ปี ทั้งนี้เพราะกรรมเก่าของนาง แต่ มียายเฒ่ามารักนาง วันหนึ่งนางฝันว่าเทพยดาจักรฤดวงแก้วให้นาง นางรับไว้ทั้ง ๒ มือ ยายเฒ่า มาลาทำนายฝันว่านางจะพ้นเคราะห์

เมื่อเจ้าชายทั้งสี่มาถึงเมืองขีดขินพบยายเฒ่ามาลาซึ่งรักและช่วยเหลือนางสวณณธิดา ทั้งสี่ ปลอมตัวเป็นคนเข็ญใจแล้วไปเล่าความจริงให้นางสวณณธิดาฟัง ส่วนยายเฒ่าโกหกเสลี่ยผู้ควบคุมนางส วณณธิดาไม่เห็นสวณณธิดากลับมาจึงไปฟ้องนางอัคคี นางอัคคีแกล้งเทตูลท้าวหนนทราชว่านางสวณณ ธิดาหนีตามชู้ไป

เจ้าชายทั้งสี่ทำอุบายแต่งสารไปขอมเหสีท้าวหนนทราช ท้าวหนนทราชส่งนางอัคคีมาถวาย ก่อน ออกจากวังนางอัคคีทำเสน่ห์เพื่อให้เจ้าชายหลงใหล เมื่อทั้งสี่ไม่เห็นท้าวหนนทราชจึงให้เสนาวุธเชิญมาที่ สำเภาแล้วเล่าความจริงทั้งหมดให้ฟัง เรื่องจึงคลี่คลายลง นนทราชบอกนางสวณณธิดาว่าเป็นเพราะ กรรมเก่าจึงต้องพลัดพรากจากกัน ท้าวหนนทราชรับนางสวณณธิดาและโอรสทั้งสี่เสด็จกลับเมือง โปรดให้ จัดพิธีรับขวัญโอรสทั้งสี่

เรื่องชินราช

กล่าวถึงเมืองโสทร ท้าวชินราชมีมเหสี ๒ องค์ มเหสีฝ่ายขวา คือ นางประไล มเหสีฝ่ายซ้าย คือนางประดิษฐ์ พระองค์ไม่ทรงมีโอรสและธิดา จึงโปรดให้จัดพิธีอธิษฐานขอโอรส พระอินทร์สั่ง เทพบุตรมาจุติในครรภ์นางประไล นางทรงฝันว่าพระอาทิตย์สว่างจ้าตกมาในมือ หายไปชั่วครู่ แล้วกลับ มาอีก โทรมให้ทำนายว่านางจะได้โอรสมิบุญญาธิการมาก นางประดิษฐ์มเหสีฝ่ายซ้ายริษยา ที่นางประไล จะมีโอรสจึงคิดสินบนโทรม เมื่อนางประไลประสูติโอรส โทรมได้รับสินบนจึงทำนายว่า เมื่อพระโอรสประสูติ ฟ้ามืดคลุ้ม เพราะโอรสเป็นกาลีทำบ้านเมืองพินาศฉิบหาย ประชาชนเดือดร้อน ท้าวชินราชทรงทักท้วง ว่าโทรมเคยทำนายว่าโอรสมิบุญ เหตุไรจึงทำนายแตกต่างไป โทรมแก้ตัวว่าคราวก่อนตนทำนายผิด นางประดิษฐ์ทำเสน่ห์ซ้ำทำให้ท้าวชินราชหลงใหลและขับไล่นางประไลและโอรสออกจากเมือง

นางประไลเดินทางมาในป่า นกอินทรีคาบโอรสของนางไป ขณะนกอินทรีบินผ่านไปหน้า อาศรมฤาษี ฤาษีเห็นนกอินทรีคาบทารกจึงคว้าด ทารกตกลงมาฤาษีนำทารกมาเลี้ยงโดยอธิษฐานขอให้ น้านมไหลจากนี้ เมื่อกุมารอายุได้ ๕ ปี ฤาษีตั้งชื่อกุมารว่า ชินุรัตน์ พร้อมทั้งสอนศิลปศาสตร์และขุบ ศรให้ชินุรัตน์ประลองศร ม่ายักษ์ตาย พระยายักษ์ชื่อท้าวจกตรีประพาสาพบนางในดอกไม้งจึงนำมา

เลี้ยงเป็นพระธิดา เมื่ออายุได้ ๕ ปี พระยายักษ์ให้ชื่อว่านางสร้อยเสาวรส ต่อมานางกลีบฉกรรจ์มเหสี ประสูติโอรสคือ รามจักร พระยายักษ์รักพระธิดาเท่าเท่ากับโอรสแท้ๆ เมื่อนางสร้อยเสาวรสอายุ ๑๔ ปี นางออกประพาสป่าพบกับชัณ्डร์ตัน ชัณ्डร์ตันตามมา ลอบเข้าหานางในปราสาท นางปกปิดความจริงไว้จนนางกำนัลจับได้ นำความไปทูลท้าวจกตรี ท้าวจกตรีกริ้ว ใจความในชินราชค้างอยู่เพียงเท่านี้

เรื่องการเกิด

ท้าวมณฑามิมเหสีชื่อนางมหาหงส์ ครองเมืองอุทยาน มีราชธิดาชื่อนางสาวหยุด เมื่อนางมีอายุพอสมควรที่จะมีคู่ ท้าวมณฑาก็ป่าวร้องกษัตริย์ทั้งหลายให้มาร่วมในพิธีสมุพร โดยมีเงื่อนไขว่า ถ้าผู้ใดสามารถยกศรซึ่งต้องไขคนถึงพันคนยกได้สำเร็จ ก็จะได้อภิเษกสมรสกับนางสาวหยุด กษัตริย์ทั้งร้อยเอ็ดองค์เช่น พระจำปี พระจำปา เจ้ามลิเชียงใหม่ เจ้าดาวเรืองเมืองอังวะ ต่างเดินทางมาร่วมในพิธี แต่ไม่มีใครสามารถยกศรได้

กล่าวถึงพระการเกิด เป็นโอรสท้าวกาหลงกับนางลำเจียก ซึ่งครองเมืองวาริน พระการเกิดมาเล่าเรียนศิลปศาสตร์อยู่กับพระฤาษี เมื่อถึงคราวที่จะได้คู่ครอง พระอินทร์มาเข้าฝันบอกเรื่องนางสาวหยุดให้ พระการเกิดจึงกราบลาพระฤาษีออกเดินทางไปเมืองอุทยาน และทำการยกศรได้สำเร็จ ร้อยเอ็ดกษัตริย์จึงฉวยเข้าทำรบกับพระการเกิด พระการเกิดจึงเอาไม้เท้าตันที่ตายปลายชี้เป็น ชีให้กษัตริย์เหล่านั้นตายหมด ภายหลังจึงชุบให้ฟื้น เพราะเกรงว่าบาปกรรมจะติดตัวไป ร้อยเอ็ดกษัตริย์ก็ยอมเป็นบริวาร

มียักษ์คนหนึ่งชื่อท้าวพุดตาน เป็นโอรสของท้าวทานตะวันและนางนมสวรรค์ ครองเมืองหิมวันต์ วันหนึ่งท้าวพุดตานเหาะไปเที่ยวเล่น พบกองทัพของร้อยเอ็ดกษัตริย์กำลังยกกลับบ้านเมืองก็สงสัย จึงเข้าไปไต่ถาม ร้อยเอ็ดกษัตริย์ต้องการให้ท้าวพุดตานไปปราบพระการเกิด จึงเล่าเรื่องนางสาวหยุดให้ฟัง ท้าวพุดตานขอให้ท้าวทานตะวันแต่งสารไปขอนางสาวหยุดจากท้าวมณฑา ท้าวมณฑาปฏิเสธ อ้างว่านางมีคู่ครองแล้ว ท้าวทานตะวันก็ยกทัพมาตีเมืองอุทยาน

พระการเกิดได้ต่อสู้กับท้าวพุดตานและใช้ไม้เท้ากายสิทธิ์ชี้ท้าวพุดตานตาย ท้าวทานตะวันจึงไปขอความช่วยเหลือจากท้าวมะลิวัลย์ผู้เป็นสหาย พระประยงค์โอรสของท้าวมะลิวัลย์ รับอาสาไปกับพระการเกิดที่เมืองอุทยาน โดยการสะกดคนในเมืองให้หลับ แล้วอุ้มพระการเกิดมาจองจำไว้ แต่ไม่ได้เอาไม้เท้ากับเกือกแก้วของพระการเกิดมาด้วย เพราะเทวดาบังตาไว้

ทางเมืองอุทยานรู้ว่าพระการเกิดไปก็เข้าใจว่าถูกยักษ์จับไป นางสาวหยุดจึงใส่เกือกแก้ว ถือไม้เท้าหลบหนีออกจากวังไปตามหา ระหว่างทางต้องผ่านป่าซึ่งมีผีดิบชื่อนางบานไม่รู้โรยรักษาอยู่ เกิดต่อสู้กันขึ้น นางบานไม่รู้โรยถูกไม้เท้าชี้ตาย

เรื่องในสมุดไทยเล่ม ท้าวมณฑา ไม่ต่อกันกับเล่ม ๑ เริ่มเรื่องด้วยพระการเกิดขี่ม้าผ่านไปทางเมืองของท้าวกรุงสีพิมล ไปเห็นนางมะลิทอง ราชธิดาของกรุงสีพิมล ซึ่งมาประพาสสวนก็นึกรัก พอถึงกลางคืนพระการเกิดลอบเข้าไปเกี่ยวพาราสีนางได้นางเป็นนางเป็นมเหสี ตอนเช้ามีดพวกที่เลี้ยงของนางมะลิทองมาเห็นเข้า จึงไปกราบทูลท้าวกรุงสีพิมล ท้าวกรุงสีพิมลให้เสนาญกทอกยนต์ดักไว้ที่หน้าต่าห้องนางมะลิทอง ครั้นพระการเกิดขี่ม้าเหาะเข้าไป ก็ถูกทอกยนต์ตายทั้งม้าด้วย ก่อนตายพระการเกิดร้องสั่งนางมะลิทองนำศพของพระองค์และม้าห่อผ้าขาวใส่แพลอยน้ำไป พญาครุฑบิดาเลี้ยงของพระการเกิดชุบให้ฟื้น พระการเกิดอยู่ปรนนิบัติพระฤาษีชั่วระยะเวลาหนึ่งก็กลับไปรับนางมะลิทอง

พวกนางพี่เลี้ยงชาวในเห็นพระการเกิดกลับมา จึงนำความไปกราบทูลท้าวทรงสีพิมล ท้าวทรงสีพิมลยกทัพมาล้อมปราสาทของนางมะลิทอง ได้ต่อสู้กับพระการเกิด พระการเกิดฆ่าท้าวทรงสีพิมลแล้วชุบให้ฟื้นขึ้นมา จึงทำความเข้าใจกันได้

ต่อมาพระการเกิดพานางมะลิทองกลับบ้านเมืองของพระองค์ ระหว่างทางทั้งสององค์ไปพักอยู่ที่ศาลาในสวนของยักษ์ชื่อ ท้าวไอยรา ท้าวไอยราทราบข่าวก็ออกไปจะจับตัวมาลงโทษ แต่พอเห็นนางมะลิทองเข้าเกิดความรักจึงเป่ามนต์สะกดให้พระการเกิดกับนางมะลิทองหลับไป

เรื่องในสมุดไทยมีเพียงเท่านี้

เรื่องควา

ลูกเสือกกับลูกโคเป็นสหายสนิทกัน เนื่องจากลูกเสือกถูกแม่เสือกทอดทิ้งจึงไปขออาศัยนมจากแม่โคกินประทังชีวิต และสัญญาว่าจะไม่ยอมให้แม่เสือกทำอันตรายแม่โค แต่ต่อมาแม่เสือกลอบฆ่าแม่โคกินเป็นอาหาร ลูกเสือกกับลูกโคจึงช่วยกันฆ่าแม่เสือก แล้วออกเดินทางไปด้วยกัน ไปพบพระฤาษี พระฤาษีชุบให้เป็นคนแล้วตั้งชื่อลูกเสือกว่า หลวิไชย ตั้งชื่อลูกโคว่า ควา ครั้นเมื่อเรียนศิลปศาสตร์สำเร็จแล้วพระฤาษีก็ให้ออกท่องเที่ยวแสวงหาบ้านเมืองครอบครอง

พระหลวิไชยได้ครอบครองเมืองจันทบุรี และได้อภิเษกสมรสกับราชธิดาของท้าวมคธราชผู้เป็นเจ้าเมือง พระควาจึงลาพระหลวิไชยออกเดินทางต่อไป ก่อนที่จะไปให้เสียงดอกรับไว้ให้กันและกันไว้คนละดอก ถ้าใครได้รับอันตราย ดอกบัวของคนนั้นก็จะมีเหตุแห่ง พระควาเดินทางไปถึงเมืองเมืองหนึ่ง เป็นเมืองร้าง มีแต่กลองใหญ่ใบหนึ่งซึ่งตีแล้วไม่เกิดเสียง จึงใช้พระชรรค์หว่านหิ้งหน้ากลองออกมา เห็นมีหญิงคนหนึ่งอยู่ในกลอง มีความสวยงามมากและมีผมหอม เมื่อได้ถามดูก็ทราบว่านางนั้นชื่อจันทรสุตา เป็นราชธิดาของท้าวพรหมจักร ครองเมืองจันทนคร มีนกอินทรีสองตัวมาโฉบเอาผู้คนไปกินหมด นางซ่อนตัวอยู่ในกลองจึงรอดตาย พระควาจึงบออาสาปราบนกอินทรี แล้วก็ได้อภิเษกสมรสกับนาง

วันหนึ่งนางจันทรสุตาอาบน้ำสระผมแล้วเก็บผมที่ร่วงใส่ผอบลอยน้ำไป ผอบลอยไปถึงเมืองพัททวิสัย ซึ่งท้าวสันนุราชเป็นเจ้าเมือง ท้าวสันนุราชเก็บผอบได้คลั่งไคล้ไหลหลงนางมาก ยายเฒ่าทัตประสาทจึงรับอาสาไปพาดตัวนางมาให้ พอยายเฒ่าไปอยู่กับพระควาและนางจันทรสุตา ก็แกล้งปรนนิบัติรับใช้อย่างซื่อสัตย์ จนนางจันทรสุตาตายใจ ยอมถามถึงความลับของพระควาแล้วเล่าให้ยายเฒ่าฟังว่า ดวงใจของพระควาอยู่ในพระชรรค์ ถ้าเอาพระชรรค์ไปเผาไฟ พระควาก็จะสิ้นชีวิต ยายเฒ่าลงให้พระควาวางพระชรรค์ไว้ห่างกายแล้วหนีไปเผาไฟจนพระควาล้มลงสิ้นชีวิต จากนั้นก็พานางจันทรสุตาไปให้ท้าวสันนุราช ท้าวสันนุราชเห็นนางไม่ยอ เป็นทุกขว่าตนเองแก่ชราแล้ว จึงพยายามทุกวิถีทางที่จะให้นางรัก เช่นทาหอมทำเสน่ห์ แต่ทำไม่สำเร็จ

ฝ่ายพระหลวิไชยเมื่อเห็นดอกรับของพระควาแห่งเที่ยวไปก็ตกใจมาก ออกติดตามหาพระควาจนพบ ช่วยให้พระควาฟื้นคืนชีวิตแล้วติดตามเอาใส่ยามไปด้วย พระหลวิไชย แสร้งรับอาสาเป็นฤาษีและแปลงกายเป็นพระควาให้เล็กเท่าศูติเอาใส่ยามไปด้วย พระหลวิไชยแสร้งรับอาสาชุบตัวท้าวสันนุราชให้เป็นหนุ่ม แล้วล่อลวงท้าวสันนุราชตกหลุมไปตาย ให้พระควาแสดงตัวเป็นท้าวสันนุราช ครั้นเมื่อยายเฒ่าทัตประสาทเห็นพระควา จำได้ก็ไปกราบทูลนางคันทมาลี มเหสีของท้าวสันนุราชให้ทราบ นางคันทมาลีให้ไวฑพทธานของท้าวสันนุราชยกทัพมาสู้รบกับพระควาแต่แพ้ พระควาสั่งประหารนางคันทมาลี ยายเฒ่าประสาทและไวฑพ

เรื่องคดีตอนปลายเป็นเรื่องของพระทลวิไชยกับนางเทพลีลา เริ่มด้วยท้าวโสพินซึ่งเป็นยักษ์ร้ายมนต์สะกดพระทลวิไชยกับนางเทพลีลา ซึ่งนอนอยู่ในถ้ำ แล้วเข้าไปอุ้มนางเทพลีลาไปอยู่ที่เมือง แต่เกี่ยวพาราสินางไม่สำเร็จ นางโสธรมเหสีท้าวโสพินตามมาถึงทรวงนางเทพลีลา ท้าวโสพินโกรธก็ทุบตีนางโสธร

เรื่องในสมุดไทยมีเพียงเท่านี้

เรื่องโม่งป่า

ท้าวภักทวงศ์กับนางมัจฉา มีโอรสชื่อพระอภัยทัต กษัตริย์ทั้งสองต้องการให้พระอภัยทัตมีคู่ครองจึงป่าวร้องร้อยเอ็ดกษัตริย์ให้พาราชาติมาให้พระอภัยทัตเลือกคู่ แต่พระอภัยทัตไม่พอพระทัยพาราชาติเหล่านั้น โทธำนาถว่าคู่ครองของพระอภัยทัตเป็นคนต่างเมืองและเป็นคนที่ตายไปแล้ว นางมัจฉาจึงให้พระอภัยทัตแปลงตัวเป็นโม่งป่า รูปร่างใหญ่โต ผิวดำ จมูกยาว ตาเหลือก หนวดรุงรัง และให้ไม้เท้าตันซี่ตายปลายซี่เป็นไปด้วย นางสั่งว่าเมื่อพระอภัยทัตไปพบหญิงที่ดีมีคู่ควรกับพระองค์ก็ไม่ให้ร่วมประเวณี จนกว่าจะพาตัวมาให้นางมัจฉาดูเสียก่อน พระอภัยทัตในรูปของโม่งป่าก็ออกเดินทางไม่ได้หวังว่าจะมีหญิงใดมารักโม่งป่า ซึ่งมีรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์เช่นนั้น

ท้าวพันธุหมกับนางอัมพรครองเมืองบรรพต มีราชธิดาชื่อนางนิลวดี^(๔) นางชอบออกไปสงรับน้ำที่แม่น้ำเสมอ ในเวลานั้นโทธำนาถว่านางจะเคราะห์ร้าย ท้าวพันธุหมจึงให้สร้างสระน้ำไว้หน้าปราสาทไม่ให้นางออกนอกเขตพระราชวัง วันหนึ่ง นางกำลังสงรับน้ำอยู่ มีนกอินทรีบินมาโฉบนางไปถึงกลางมหาสมุทร นางตื่นจนหล่นลงในน้ำ ว่ายน้ำอยู่ ๗ วัน ๗ คืน ก็เกลือกกลิ้งไปสิ้นชีวิตอยู่ที่ชายหาด ไม่มีผ้าพันกายเลย โม่งป่าเดินทางผ่านมาเห็นศพนางเข้าก็สงสย ไซ้ไม้เท้าชูขึ้นมาใต้ถาม นางเล่าความให้ฟังและยอมเป็นทาส ติดตามรับไซ้ไปทุกหนทุกแห่ง โม่งป่าให้นางแสดงตัวเป็นภรรยาและนมรมิตผ้าขาดๆ ให้นางพันกาย ขณะเดินทางมาพบยักษ์วิรุณยวิกได้สู้รบกับวิรุณยวิกแพ้ ไปตามวิรุณยเวกมารบก็แพ้ตายไปทั้งคู่ โม่งป่าก็ไซ้ไม้เท้าชี้กษัตริย์ที่พันยักษ์ทั้งสองจึงยอมเป็นทาส

โม่งป่าพานางนิลวดีเดินทางกลับเมืองบรรพต แต่หลงไปถึงเมืองของท้าวพันธุราช จึงไปขออาศัยอยู่กับตายาย โม่งป่าลองใจว่านางจะมีความภักดีหรือไม่ โดยให้นางเอาแหวนของนางไปขายและซื้อสุรามาทกิน นางได้ขายแหวนแล้วซื้อผ้าถุงเสียใหม่ ซื้อสุรากับแก้มมากมาย โม่งป่าแกล้งทำเป็นเมาไล่ทุบตีนาง นางวิ่งหนีลงไปอยู่ข้างล่าง โม่งป่าก็แกล้งบันดาลให้ฝนตกแล้วนอนขวางประตูเรือน ถ้านางเป็นหญิงที่ดีก็จะไม่เดินข้ามตัวสามขึ้นเรือน ถ้านางเป็นหญิงไม่ดีโม่งป่าก็จะละทิ้งเสีย นางนิลวดีนั่งร้องไห้เปียกฝนอยู่เพราะขึ้นเรือนไม่ได้ โม่งป่าเวทนาจึงลุกจากประตูไปบันดาลให้ฝนหยุดแล้วไปวิ่งเล่นกับเด็กๆ เด็กจึงโม่งป่าเข้าไปในเมืองให้ร้องกันเกรียวกราวจนได้ยินไปถึงท้าวพันธุราช พระองค์จึงให้จับตัวโม่งป่าไปดู

นางนิลวดีทราบเรื่องเข้าก็ตกใจ ทั้งยายตาก็รังเกียจเพราะกลัวจะพลอยมีความผิดไปด้วย นางจึงเก็บข้าวของตามเข้าไปในเมือง ท้าวพันธุราชเห็นนางก็อยากได้มาเป็นมเหสี จึงให้เอาตัวโม่งป่าไปประหาร นางนิลวดีแสดงความจงรักภักดีด้วยการติดตามไปไม่ยอมห่าง โม่งป่าไล่ นางกลับนางก็ไม่ยอมเมื่อเพชรฆาตใช้อาวุธฆ่าโม่งป่าไม่ตายก็ไซ้ไฟเผา นางนิลวดีกระโดดตามเข้ากองไฟ โม่งป่ารีบนางไว้

(๔) ในสมุดไทยเขียนว่า นินละวดี เพื่อให้ออกเสียงตามนี้ แต่บางแห่งก็เขียนว่านินควดี ซึ่งควรจะออกเสียงว่า นินละวดีมากกว่า

แล้วลวงท้าวพันธุราชว่า ถ้าต้องการจะฆ่าให้ตายต้องผลึกให้ตกเหว และต้องให้ท้าวพันธุราชเป็นคนผลึกเอง เมื่อท้าวพันธุราชผลึกโมงป่าก็จุดท้าวพันธุราชลงเหวไปด้วย นางนิลวดีก็กระโดดตามลงไป โมงป่าอุ้มนางไว้ ท้าวพันธุราชอยู่ในเหวมีความเกรงกลัวมากจึงยอมเป็นทาส และได้แหวนของนางนิลวดีมาคืนให้ จากนั้นโมงป่าก็พานางนิลวดีไปยังเมืองบรรพต ผู้คนในเมืองแตกตื่นกันมาดู ท้าวพันธุมนางอัมพรและร้อยเอ็ดกษัตริย์ที่เป็นเมืองขึ้นเสด็จมารับนอกเมือง โมงป่าก็ลงใจท้าวพันธุมนโดยการไล่ทุบตีนางนิลวดี ท้าวพันธุมนเป็นคนฉลาด จึงเฉยเสียและห้ามร้อยเอ็ดกษัตริย์ไม่ให้รุมรบกับโมงป่า โมงป่าบู้บู่เป็นเชิงขอโทษนางนิลวดี แต่ไม่ยอมเข้าเมือง ต่อเมื่อเด็ก ๆ มาล่อจึงตามเด็กเข้าไป

ท้าวพันธุมนไม่พอพระทัยที่จะให้นางนิลวดีอภิเษกสมรสกับโมงป่า แต่ก็สงสัยในที่ทำของโมงป่าอยู่ เพราะโทรทนายว่านางนิลวดีจะได้คู่ครองเป็นผู้มีบุญญาธิการมาก จึงตัดสินใจจัดพิธีอภิเษกสมรสขึ้น ในขณะที่เดียวกันโมงป่าถูกร้อยเอ็ดกษัตริย์ตำว่า เยาะเย้ย และเข้ารุมสู้รบด้วย โมงป่าสาแดงฤทธิ์เหาะขึ้นไปสู่อากาศได้ชัยชนะ

ระหว่างที่รอพิธีอยู่นั้น โมงป่าก็กลายร่างเป็นพระอภัยทัตเข้าไปเกี่ยวพาราสน์นางนิลวดี แต่นางไม่ยอม จึงกลับเป็นโมงป่าเหมือนเดิม จนกระทั่งทำพิธีอภิเษกสมรส โมงป่ากลายร่างเป็นพระอภัยทัตแล้วพานางกลับบ้านเมือง เมื่อเดินทางไปทั้งสองไปนอนพักอยู่กลางป่า นางหิรัญยักษาพบเข้าก็ใช้เวทย์มนต์เป่าให้พระอภัยทัตหลงใหลและพาไปอยู่ที่คูหา นางนิลวดีตามหาพระอภัยทัตให้วิรุณยวิกกับวิรุณยเวกช่วยจับนางหิรัญมาได้ นางหิรัญบอกว่าเวทย์มนต์ของนางจะคลายได้โดยใช้น้ำทิพย์ร่าวงของพระอภัยทัต วิรุณยวิกบอสาไปเอน้ำทิพย์ ถูกท้าวพาลีราชผู้รักษาสระจับได้ วิรุณยเวกตามไปช่วยก็ถูกจับอีก นางนิลวดีคอยไม่ไหวจึงใช้อำนาจไม้เท้าอุ้มพระอภัยทัตเหาะไปสร่งน้ำทิพย์ แล้วพระอภัยทัตสู้รบกับท้าวพาลีราชได้ชัยชนะ

กล่าวถึงพระฤาษีโคดม มีธิดาที่ได้มาจากดอกบัวชื่อนางประทุมเกสร เมื่อถึงเวลาที่พระฤาษีจะสิ้นอายุก็เนรมิตดอกบัวใหญ่ให้นางอยู่ ถ้าใครไม่ใช่คู่ครองของนางจะมองไม่เห็นดอกบัวนี้ พระอภัยทัตอุ้มนางนิลวดีเหาะมาถึงอาศรม ลงไปสร่งน้ำในสระก็พบนางประทุมเกสรจึงพานางไปด้วย เมื่อไปถึงภูเขาหัดกัน พระอภัยทัตต้องการลองใจว่าทั้งสองนางนอนหลับ พระอภัยทัตก็แปลงตัวเป็นหงส์ทองซ่อนไม้เท้าไว้ในกาย พอทั้งสองนางตื่น ตามหาพระอภัยทัตไม่พบก็แกล้งบอกว่ามียักษ์มาลักพระอภัยทัตไป ให้นางตามไป นางประทุมเกสรจึงอุ้มนางนิลวดีก็เหาะไปตามทางที่หงส์ชี้ให้

นางหิรัญยักษามีครมภ์ ต้องการฝากฝังโอรสในครมภ์ไว้กับพระอภัยทัตจึงออกเที่ยวตามหา มาพบสองนางเข้าจึงร่วมเดินทางไปด้วย พระอภัยทัตซึ่งกลายจากหงส์เป็นคนเหาะตามหลังสองนางมา แต่บังตาไว้ไม่ให้นางเห็น พอพบนางหิรัญยักษาก็ละอาย เมื่อจวนจะถึงเมืองของพระองค์ก็แปลงเป็นยักษ์มาขวางหน้า ได้สู้รบกับนางประทุมเกสร พระอภัยทัตเป็นแพแล้วหนีไป นางนิลวดี นางประทุมเกสร และนางหิรัญยักษามาถึงเมืองแต่หยุดยังอยู่นอกเมือง ครั้นท้าวภักทวงศ์กับนางมัจฉาทราบเข้าก็ออกมาจับ นางมัจฉาทดสอบว่านางทั้งสามจะมีชาติตระกูลสูงหรือไม่ โดยการสร้างพลับพลา มีรูปจำลองของนางมัจฉาอยู่ข้างใน ให้นางทั้งสามเข้าไปในพลับพลา นางนิลวดีกับนางประทุมเกสรไม่ได้ไหวรูป แต่นางหิรัญยक्षाไหว จึงรู้ว่านางหิรัญยักษามีชาติตระกูลต่ำ

พระอภัยทัตแปลงเป็นยักษ์มาตีเมือง นางประทุมเกสรก็แปลงเป็นยักษ์ต่อสู้จนพระอภัยทัตหนีไป ทำให้ชาวเมืองนิยมชมชื่นมาก หลังจากนั้นพระอภัยทัตก็แปลงกายเป็นโมงป่าเสด็จเข้าเมืองเพื่อลอบใจนางนิลวดีและนางประทุมเกสร

เรื่องในสมุทไทยมีเพียงเท่านี้

เรื่องมณีพิไชย

พระพิไชยนุราชกับนางจันทร์เทวีมีโอรสชื่อพระมณีพิไชย วันหนึ่งพระมณีพิไชยไปประพาสป่า พบนางในปล้องไม้ไผ่มีกลิ่นกายหอม ก็พากลับเมืองและทำพิธีอภิเษกสมรสกับนาง พระพิไชยนุราชตั้งชื่อนางว่า ยอพระกลิ่น

นางจันทร์เทวีไม่ชอบนางยอพระกลิ่น เพราะต้องการให้พระมณีพิไชยอภิเษกสมรสกับราชธิดา พระเจ้ากรุงจีน ซึ่งพระเจ้ากรุงจีนส่งสารมาขอพระมณีพิไชยก่อนที่พระมณีพิไชยจะไปพบนางยอพระกลิ่น ดังนั้นในวันหนึ่ง เมื่อพระมณีพิไชยเสด็จเลียบเมือง นางยอพระกลิ่นนอนหลับไป นางจันทร์เทวีฆ่าแมว เอาเลือดแมวทาปากนางยอพระกลิ่น เอาหางแมวผสมผนางและกล่าวหาว่านางเป็นยักษ์แล้วขับไล่ออกจากเมือง

พระอินทร์ซึ่งเป็นพระบิดาของนางยอพระกลิ่น ลงมาช่วยแปลงร่างให้เป็นพราหมณ์ ให้คาถากันสัตว์พิษ ภูในดอกบัวก็กัดนางสิ้นชีวิต พระมณีพิไชยให้เสนาปวาร้องทหาหมอรักษา เจ้าพราหมณ์ซึ่งอยู่ในศาลาในป่ารับอาสารักษาและให้พระมณีพิไชยจัดวอทองมารับ

พระมณีพิไชยเห็นเจ้าพราหมณ์หน้าเหมือนนางยอพระกลิ่นก็สงสัย พยายามจะเส้าโลม แต่เจ้าพราหมณ์ระวังตัว เมื่อรักษานางจันทร์เทวีฟื้น เจ้าพราหมณ์ถามนางจันทร์เทวีเรื่องนางยอพระกลิ่น โดยบอกว่าถ้านางจันทร์เทวีโกหกก็จะต้องตาย นางจันทร์เทวีกลัวตายก็บอกความจริงว่านางกลิ่นแกล้งนางยอพระกลิ่น พระพิไชยนุราชแอบฟังอยู่หลังม่านโกรธมากและไล่ทุบตีนางจันทร์เทวี

เจ้าพราหมณ์ขอพระมณีพิไชยไปเป็นทาส พาพระมณีพิไชยไปอยู่ที่ศาลาแล้วลงใจโดยทำเป็นน้องสาวเจ้าพราหมณ์กลับเข้ามาในศาลา มาช่วยพระมณีพิไชย พระมณีพิไชย ไม่ได้ยินดี ทั้งๆ ที่สงสัยว่าเหตุใดน้องสาวเจ้าพราหมณ์จึงมีรูปร่างหน้าตาเหมือนนางยอพระกลิ่น เพียงแต่กายไม่มีกลิ่นหอมเท่านั้น พอตกเย็นน้องสาวเจ้าพราหมณ์กลับไป เจ้าพราหมณ์กลับเข้ามาในศาลา ต่อว่าพระมณีพิไชยว่าไปเกี่ยวน้องสาว พระมณีพิไชยปฏิเสธเจ้าพราหมณ์ก็เชื่อ

เรื่องในสมุทรไทยมีเพียงเท่านี้

เรื่องสุวรรณหงส์

พระสุวรรณหงส์เป็นโอรสท้าวสุทนต์นุราช และนางศรีสุวรรณ ครองเมืองไอยร์ตัน คืนหนึ่งพระสุวรรณหงส์นอนหลับฝันไปว่ามีดอกบัวผุดขึ้นมาที่หน้าพระลาน พระองค์เอามาเชยชมแล้วถูกอสรพิษในดอกบัวกัดเสียชีวิต ก็เอาเกสรดอกบัวมาทาพระองค์แล้วฟื้นขึ้น โจรทำนายฝันว่าพระสุวรรณหงส์จะได้คู่ครองแล้วถูกศัตรูฆ่าตาย คู่ครองจะเอายามาแก้ให้ฟื้น

พระสุวรรณหงส์ไปสงน้ำ เห็นผอบทองมาลอยขวนอยู่ ผู้ใดจะเก็บเขาก็ไม่ได้ จึงเก็บมาเปิดดูเห็นพวงมาลัยร้อยเป็นตัวอักษร ความว่า นางเกศสุริยอยู่เมืองมัตตังอัคนาถ เสียงพวงมาลัยมาหาคู่ครอง ถ้าใครเก็บผอบนี้ได้ขอให้ไปตามหานาง พระสุวรรณหงส์หลงใหลนางอย่างมาก แต่ไม่รู้จักเมืองมัตตัง พระสุวรรณหงส์อธิษฐานแล้วชักว่าว ว่าวไปตกเมืองมัตตังอัคนาถ พันอยู่กับยอดปราสาทของนางเกศสุริย พระสุวรรณหงส์ก็ได้สาวย่านไปหานาง

เมื่อพระสุวรรณหงส์ได้นางเกศสุริยเป็นมเหสีแล้ว พี่เลี้ยงทั้งห้าคนของนางเกศสุริย มาเห็นเข้าจึงคบคิดเอาทองย่นมาผูกไว้ที่หน้าต่าง พระสุวรรณหงส์ได้สาวย่านมาหาตอนค่ำ ก็ถูกทองกลลบทงที่หน้าอก จึงแข็งพระทัยได้สาวย่านกลับมาสั้นพระชนม์ที่เมืองไอยร์ตัน

ฝ่ายนางเกศสุริยคอยหาพระสุวรรณหงส์ ไม่เห็นมาจนรุ่งเช้า นางสงสัยจึงเปิดหน้าต่างดูออก ผูกสาวย่นดมีเลือดติดก็ทราบเรื่องราว นางลอบหนีออกจากเมืองตามพระสุวรรณหงส์ไปถึงในป่า คร่ำ

ครวญจนสลบ พระอินทร์ทราบเรื่องก็ลงมาประทานน้ำมันสำหรับชุบชีวิตให้นางและแปลงร่างนางเป็นพราหมณ์ ให้อาหารสำหรับป้องกันตัว นางได้ไปสู้กับยักษ์กุมภคณฑ์กับนายนวกได้ชัยชนะ ยักษ์กุมภคณฑ์ยอมเป็นบริวาร นางแปลงร่างยักษ์เป็นพราหมณ์แล้วเดินทางไปด้วยกันถึงยังเมืองไอยร์ตัน

ท้าวสุทนต์ทราบกำลังจะทำพิธีเผาศพพระสุวรรณหงส์ นางเกศสุริยงรับอาสาชุบให้ฟื้น พระสุวรรณหงส์ฟื้นชีวิตขึ้นเห็นนางก็คิดว่าเป็นมเหสีตามมา จึงไล่ตามไขว่คว้าพิสูจน์ว่าเป็นหญิงหรือไม่ นางปฏิเสธ เมื่อท้าวสุทนต์ทราบเรื่องราวที่เกิดขึ้น พระสุวรรณหงส์โกรธคิดว่านางเกศสุริยงทำทอกลยณต์ดักไว้ก็คิดว่านางต่าง ๆ นางเกศสุริยงในรูปของพราหมณ์ก็พูดรำให้

พระสุวรรณหงส์ได้ยินเสียงพราหมณ์ก็คิดว่าไม่มเหสีของพระองค์ จึงหาทางพิสูจน์ด้วยการพาไปชมสวน ถ้านางเป็นหญิงก็จะเขยชมดอกไม้ ถ้าไม่สำเร็จจะพาไปถ้ำทองซึ่งมีเพชรนิลจินดามากมาย หรือถ้ายังพิสูจน์ไม่ได้ก็จะพาไปสระน้ำกรด สระนี้ถ้าผู้ชายลงไปจะไม่มื่ออะไรเกิดขึ้น แต่ถ้าผู้หญิงลงไปโลหิตจะไหลออกมาจากร่างกาย

กุมภคณฑ์ลอบได้ยินพระสุวรรณหงส์ปรึกษากับท้าวสุทนต์ทราบ จึงเตือนให้นางระวังตัว นางก็ไม่ขึ้นชมดอกไม้และเพชรนิลจินดา ครั้นไปถึงสระน้ำกรด กุมภคณฑ์ก็โยนไก่ให้นาง นางฉีกปีกไก่จนเลือดไก่ไหลปนกับโลหิตของนาง พระสุวรรณหงส์พิสูจน์ไม่ได้จึงแค้นพระทัยมาก

เมื่อกลับมาถึงปราสาท พระสุวรรณหงส์บรรทมหลับไป นางเกศสุริยงก็เขียนสารเล่าเรื่องว่านางคือนางเกศสุริยงตามมาช่วย แล้วขอลากลับเมือง นางหนีกลับไปในป่า แปลงร่างเป็นหญิงแล้วกลับไปคอยอยู่ที่ปราสาทของนาง ความกลัวว่าพระสุวรรณหงส์จะตามมาฆ่า ก็ให้นายช่างหล่อรูปขี้ผึ้งเป็นรูปนาง เอาน้ำผึ้งกรอกใส่ข้างในและวางรูปนั้นให้นอนบนแท่นบรรทม ส่วนตัวนางแฝงม่านคอยดูอยู่ พระสุวรรณหงส์ตื่นขึ้นมาทราบเรื่องราวจึงโกรธมาก ตามไปถึงเมืองมัตตังอักษรนาถ เข้าไปพินรูปหุ่นคอขาด แล้วสูบเลือดกินจนหมด พอจะฟื้นคอตัวเองตามไปด้วยความเสียใจ นางเกศสุริยงก็ออกมาทูลทัดทานและปรับความเข้าใจกัน พี่เลี้ยงทั้งห้าเห็นเข้าก็นำความไปกราบทูลท้าวสุวรรณวิก บิดาของนางเกศสุริยง ท้าวสุวรรณวิกมารบกับพระสุวรรณหงส์ ถูกพระสุวรรณหงส์ฆ่าตาย แล้วพระสุวรรณหงส์ขึ้นครองเมืองมัตตังอักษรนาถ

ต่อมาพระสุวรรณหงส์จะพานางเกศสุริยงกลับเมืองไอยร์ตัน จึงให้กุมภคณฑ์รักษาเมือง แล้วขี่ม้าเหาะไปพักอยู่ในศาลาในป่า วิรุณยเมษยักษ์เจ้าของศาลามาเห็น ก็จะเข้าไปจับตัว ม้าเข้าต่อสู้กับวิรุณยเมษ แต่แพ้ วิรุณยเมษขี่ม้าไปถึงเมืองมัตตังอักษรนาถ กุมภคณฑ์ออกมาเห็นจำม้าได้ก็ฆ่าวิรุณยเมษตายแล้วพาม้าเข้าไปในเมือง

พระสุวรรณหงส์ตื่นขึ้นไม่เห็นม้า ก็พานางเกศสุริยงเดินไปจนถึงแม่น้ำใหญ่ ที่แม่น้ำนั้นมีนางผีเสื้อน้ำกับนางผีสาต ผู้นอง ถูกสาบให้เฝ้าอยู่ พอผีเสื้อน้ำเห็นพระสุวรรณหงส์ก็อยากได้เป็นพระสวามี จึงแปลงตัวเป็นยายแก่เจ้าของเรือ พาพระสุวรรณหงส์กับนางเกศสุริยงข้ามไป พอไปถึงกลางน้ำ นางผีสาตบันดาลให้เกิดพายุได้ ผีเสื้อน้ำก็ผลักนางเกศสุริยงตกเรือไป ตัวนางแปลงร่างเป็นนางเกศสุริยงติดตามพระสุวรรณหงส์ไปถึงเมืองไอยร์ตัน

นางเกศสุริยงว่ายน้ำอยู่เป็นเวลา ๗ วัน ๗ คืน พระอินทร์สงสารจึงคลงใจให้นางเงือกน้ำมาช่วย นางเกศสุริยงได้ไปอยู่กับเงือกน้ำ จนกระทั่งกุมภคณฑ์กับม้าตามมาพบแล้วพานางไปเมืองไอยร์ตัน นางผีเสื้อน้ำถูกกุมภคณฑ์ฆ่าตาย พระสุวรรณหงส์กับนางเกศสุริยงจึงเอาข้าวของ รางวัลไปให้พวกเงือกน้ำ และขณะที่พักอยู่กับเงือกน้ำ พระสุวรรณหงส์ก็ได้นางจันทร์เงือกน้ำเป็นมเหสี

เรื่องในสมุทไทยมีข้อความไม่ติดต่อกัน

ท้าวโกยมาศ มีราชธิดาชื่อนางบุณฑลิกา ได้ยกนางให้เป็นคู่ครองของวิรุณยเมษ แต่ยังไม่ได้ทำการอภิเษกสมรส นางก็ประเลาะก่อน ต่อมาท้าวโกยมาศให้มีการยกศร ถ้าใครยกได้ก็จะยกนางบุณฑลิกา

ลิกาให้ วิรุณมุขไม่ได้ไปร่วมพิธี ครั้นพระสุวรรณหงส์ยกศร ก็ได้อภิเษกสมรสกับนางและจะพานางไปอยู่ที่เมืองไอยรัตน์ร่วมกับมเหสีสององค์คือ นางเกศสุริยกับนางอรพิมพ์ วิรุณมุขตามมาทวงนางคืน ได้สู้รบกับพระสุวรรณหงส์ วิรุณมุขตาย แล้วไปอยู่กับนางบุณฑลิกาที่เมืองโกยมาศ พอนางบุณฑลิกาครรภ์แก่จนจะคลอด พระสุวรรณหงส์ก็กลับไปตามมเหสีสององค์ที่เมืองไอยรัตน์

เรื่องในสมุทไทยมีข้อความไม่ติดต่อกัน

พระสุวรรณหงส์ฝันว่า พระจันทร์กับพระอาทิตย์ตกลงมาตรงหน้าพระองค์ควาไว้ได้เอามาเซยชม ไทรทำนายว่าถ้าไปประพาสป่าจะได้ลาภทั้งบุรุษและสตรี วันที่จะได้พบโอรสธิดานั้น พระองค์ออกไปประพาสป่า ตั้งพลับพลาแล้วเดินเที่ยวเล่น พบนางยักษ์แปลงเป็นมนุษย์ก็เข้าเกี่ยวพาราสี ครั้นรู้ว่า เป็นยักษ์จึงเดินหนี หลงทางไปจนกระทั่งเหนื่อยนอนหลับไปได้ต้นไม้

นางกาทิราชธิดานางบุณฑลิกา ซึ่งถูกนกกาภานาสูรคาบมาเลี้ยงไว้ตั้งแต่อายุเจ็ดปี อยู่บนต้นไม้ต้นนั้น เห็นพระสุวรรณหงส์นอนหลับอยู่ก็เป็นห่วงกลัวจะถูกบิดาเลี้ยงทำร้าย จึงปลุกขึ้นบอกให้หนีไป พระสุวรรณหงส์ไม่รู้ว่าเป็นราชธิดาจึงเกี่ยวพาราสีนาง จนเห็นแหวนของพระองค์ที่ให้นางบุณฑลิกาไว้จึงจำได้ ก็แสดงว่าเป็นบิดาแล้วพานางหนีไป ภานาสูรตามมาจะแย่งนางคืน พอรู้ว่าพระสุวรรณหงส์เป็นใครก็ขอโทษ แล้วคืนนางกาทิให้ พระสุวรรณหงส์พานางเดินไถ่ในป่า นางกาทิหิวน้ำ พระองค์จึงให้นางคอยอยู่แล้วไปหาน้ำมาให้

พระไชยสุวินเป็นโอรสของนางเงือกน้ำ อยู่ในถ้ำแก้ว ในวันที่จะพบกับบิดานั้น เทวดาดลใจให้พระไชยสุวินถามนางเงือกน้ำถึงพระบิดาของพระองค์ เพราะพระไชยสุวินมีความเป็นอยู่ผิดแปลกไปจากนางเงือกน้ำทั้งหลาย นางจันทร์จึงเล่าให้ฟัง ก็เข้าไปเกี่ยวพาราสี พระสุวรรณหงส์กลับมาเห็นพระไชยสุวินกำลังข้อยุดจุดจุดมีนางกาทิกิโกรธ แผลงศรไปจะฆ่า แต่ลูกศรไม่ยอมออกจากแหล่งก็สงสัย พอเห็นผ้าทรงของพระองค์ที่ให้นางเงือกน้ำไว้ที่ตัวพระไชยสุวิน จึงรู้จักว่าเป็นโอรส ทั้งสามองค์เดินทางไปด้วยกันจนถึงสระมุจลินท์ พระสุวรรณหงส์ไปพบนางกัทินกรก็เข้าไปเกี่ยวพาราสี พระไชยสุวินกับนางกาทิตื่นขึ้นไม่เห็นพระสุวรรณหงส์ก็ร้องเรียกหาจนนางกัทินกรตกใจบินหนีไป พระสุวรรณหงส์โกรธมาก ต่ำว่าโอรสและธิดาต่างๆ นานา จนพระไชยสุวินกับนางกาทิไปตามเรียกนางกัทินกรกลับมา

เรื่องในสมุทไทยมีเพียงเท่านี้

เรื่องโคบุตร

ท้าวพรหมทัต มีธิดาชื่อนางมณีสากร กับโอรสชื่อพระอรุณ บุโรหิตทรยศช่องสุมคนทำการกบฏฆ่าท้าวพรหมทัตกับมเหสี นางมณีสากรกับพระอรุณหนีออกไปป่า แล้วไปเล่นน้ำในสระของสี่ยักษ์ ถูกสี่ยักษ์ตามไล่ฆ่า พระโคบุตรมาช่วยไว้ได้ โดยฆ่ายักษ์แล้วกลับชุบให้ฟื้น ยักษ์จึงยอมเป็นทาส พระโคบุตรพานางมณีสากรกับพระอรุณไปส่งที่เมือง ฆ่าบุโรหิตแล้วชุบชีวิตท้าวพรหมทัตให้ฟื้น ท้าวพรหมทัตจะให้พระโคบุตรครองเมือง แต่พระโคบุตรขอลาออกท่องเที่ยวไปกับพระอรุณ

ขณะที่อยู่ในป่า พระโคบุตรกับพระอรุณได้ช่วยชีวิตนกสาลิกาให้รอดจากเหยี่ยว นกจึงภักดีขอตามไปด้วย เมื่อไปถึงเมืองกาหลง ซึ่งเจ้าเมืองชื่อท้าวทลราช มีราชธิดาชื่อนางอำพันมาลา ทั้งสององค์ไปอาศัยอยู่กับบิดายายที่เฝ้าสวน แล้วพานางกลับเมืองพรหมทัต ท้าวพรหมทัตให้นางมณีสากรออกมาไหว้พระโคบุตร พระโคบุตรนกรักนางก็ขออภิเษกสมรสกับนาง

พระอาทิตย์บิดาของพระโคบุตรลงมาช่วยสร้างเมืองให้พระโคบุตร ชื่อเมืองปรากฏการบรรพต แล้วทำพิธีอภิเษกสมรสพระโคบุตร นางมณีสากรและนางอำพันมาลา พระโคบุตรไม่ได้เหลียวแลนางอำพันมาลาอีก ทำให้นางน้อยใจมาก ให้สาวใช้ตามเถรกระอำมาทำเสน่ห์ นางมณีสากรให้นกสาลิกา

ไปตามพระอรุณที่เมืองพรหมทัตมาช่วย พระอรุณจับเสน่ห์ได้ พระโคบุตรโกรธก็ให้สี่ยักษ์ไปฆ่าพวกญาติของนางอำพันมาลาที่เมืองกาหลงให้หมด แต่สี่ยักษ์ทูลขอไว้

ท้าวตะวันตกาคา เป็นสหายของท้าวหัตถ์กัณฐ์ มีมเหสีชื่อนางตรีภุมมา ราชธิดาชื่อนางวาสุร เมื่อทราบข่าวท้าวหัตถ์กัณฐ์ถูกพระโคบุตรฆ่าตาย ก็รับอาสาคนไปจับพระโคบุตร แต่ไม่มีใครกล้าไป นางวาสุรจึงรับอาสา ไปพบพระโคบุตรกำลังลอยกระทงอยู่ ก็แปลงตัวเป็นมนุษย์อยู่ในดอกบัวทองลอยเข้ามาหาพระโคบุตรพานางไปไว้ในปราสาท หลงใหลนางจนไม่ออกจากราชการ กระทั่งนางวาสุรมีครรภ์ ท้าวตะวันตกาคาคอยอยู่นาน ก็ส่งพระพาย ไปบอกนางให้รีบกลับ

นางวาสุรพาพระโคบุตรลงไปที่บาดาลและจองจำไว้ พระอรุณกับสี่ยักษ์ตามไปช่วยแล้วท้าวตะวันตกาคารับกับพระโคบุตร ถูกพระโคบุตรฆ่าตาย พระโคบุตรจะฆ่านางวาสุรแต่นางวาสุรมีครรภ์จึงงดไว้ แล้วกลับเมือง ต่อมานางวาสุรคลอดโอรสชื่อสุริยาบุษบัน สุริยาบุษบัน ขึ้นมาตามพระโคบุตร มาพบกับสี่ยักษ์ ได้รบกันจนสี่ยักษ์รู้ว่าสุริยาบุษบัน เป็นใครก็ชี้ทางให้ไปเมืองปรากรบรรพต

เรื่องในสมุทไทยไม่ติดต่อกัน มีคอตอนพระอรุณลาพระชนกชนนีไปท่องเที่ยว

พระอรุณไปพบพระฤาษี พระฤาษีชี้ทางให้ไปทางเมืองสัตตบุษย์ของท้าวเมรุมาศ ไปได้กับนางบุศรา ธิดาท้าวเมรุมาศ พวกสาวใช้รู้เข้าก็ไปกราบทูลให้ท้าวเมรุมาศทราบ ท้าวเมรุมาศยกทัพมารบกับพระอรุณ

เรื่องสมุทรโคดม

พระสมุทรโคดมกับอนุชาคือ พระโพธิทัต กราบลาพระชนกชนนีไปเรียนวิชาที่เมืองลังกาสิงหล ทั้งสององค์ลงสำเภาก็กลางมหาสมุทร สำเภาดก กุมารสองพี่น้องว่ายน้ำพลัดพรากจากกัน พระอินทร์มาช่วยพระโพธิทัต ไปเกาะลังกาส่วนพระสมุทรโคดม ด้วยกรรมที่เคยทำมาในชาติก่อน(เมื่อเกิดเป็นโอรสท้าวสามล ทั้งสองมาเล่นน้ำให้บัวไฟแกล้งกระทิงน้ำจนแฉกหน้า บาดกรกว่าส่วนพระโพธิทัตช่วยเงรไวจึงรอดจากการว่ายน้ำครั้งนี้) เมื่อพระอินทร์จะช่วยจึงเกิดเป็นเงรผุดขึ้นมาบอกว่าเป็นเรื่องที่พระสมุทรโคดมต้องใช้กรรม พระสมุทรโคดมลอยคอยอยู่เจ็ดวัน ไปขึ้นฝั่งที่เมืองสิงหนบุรี วันนั้นนางชลศัพภากับพี่น้องทั้งหกของนางกำลังเล่นน้ำ นางเห็นพระสมุทรโคดมต่างพยายามช่วยเพราะอยากได้เป็นสามี นางชลศัพภาก็อธิษฐานว่าถ้าเป็นน้องคู่กันขอให้ขอนไม้ของพระสมุทรโคดมลอยมาทางนาง นางจึงช่วยไว้ได้ เมื่อเข้าเมืองท้าวสามลราชถามว่าใครเป็นคนช่วย ธิดาทั้ง ๖ ต่างก็ว่านางเป็นคนช่วย จนท้าวสามลต้องถามพระสมุทรโคดม จึงทราบว่านางชลศัพภาคือคนช่วย พระสมุทรโคดมได้อภิเษกสมรสกับนางชลศัพภาคือ

ท้าวสามลราชได้รับสาสน์จากท้าวพะกากรุงเงินขอพระราชธิดา เพราะได้เห็นรูปนาง ท้าวสามลราชจะยกธิดาคนขึ้นให้ก็ไม่ยอม ด้วยความโสมท้าวสามลยกนางให้พระเจ้ากรุงจีน พระเจ้ากรุงจีนพานางชลศัพภาลงเรือมากรุงจีน นางอธิษฐานขอให้เกิดพบพระสมุทรโคดมทุกชาติไป แล้วกลั้นใจตายไปเกิดเป็นพระราชธิดาท้าวอาทิตย์และนางจันทกนิรมีนามว่า สุวรรณมาลา อยู่เมืองไกรลาส

ท้าวสามลราชให้นำพระสมุทรโคดมไปปล่อยเกาะแก้ว แม้จะรู้ว่าท้าวสามลจะลงไปปล่อยเกาะก็บอกว่ายินดีชดใช้กรรมเมื่ออยู่บนเกาะปลูกธัญญาหารต่างๆ ไร่มากมาย ข้าวที่ปลูกเป็นรวงไม่ต้องดำวันหนึ่งนางกนิรมทั้ง ๗ มาเที่ยวเกาะแก้วพิศดาร เก็บข้าวไปฝากมารดา ๓ เมล็ดมารดาตำหนิว่าไม่ควรเด็ดมา นางถูกลงโทษต้องมาเป็นข้ารับใช้เจ้าของข้าว เมื่อพระสมุทรโคดมเข้าป่า ก็เตรียมของเสวยเสื่อผ้าไว้ให้ ต่อมาพระสมุทรโคดมได้นางสุวรรณมาลา นางบอกว่าเป็นนางชลศัพภากลับชาติมาเกิดนั่นเอง

ต่อมานางคิดถึงบิดามารดากลับไปเมืองนางเสกเสนยทองเป็นผู้หญิงชื่อนางประทุมเกษิ์เพื่อเป็นเพื่อนพระสวามี ต่อมาพระสมุทรรโคตมได้ครองรัตนคีรี

ส่วนท้าวสามลราชได้ข่าวพระสมุทรรโคตมได้ครองเมืองรัตนคีรี บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์มีความสุข จึงริษยาถือว่าตนมีศักดิ์เป็นพ่อตา มีสารมาบอกให้พระสมุทรรโคตมไปไหว้ พระสมุทรรโคตมตอบสารว่าถ้าเป็นพ่อตาก็ขอให้ส่งนางชลศัปดาห์คืนมาให้ ท้าวสามลกริ้วเห็นว่าเป็นการทำร้าย รับมีสารถึงท้าวพะกาว่าขณะนี้มิศีกขอให้ยกทัพมาช่วย ท้าวพะกายยกทัพเรือมายกไปเมืองรัตนคีรี นางสุวรรณมาลาให้พระสมุทรรโคตมไปสู้รบกับท้าวพะกา ส่วนนางรบกับท้าวสามลราชฆ่าท้าวสามลราชตาย

ส่วนพระโพธิ์ทัตถุมารศึกษาธรรมอยู่เมืองลังกา เทวดาเอาโพธิ์ทองสามยอดจารึกภาษาสิงหลมาถวาย พระโพธิ์ทัตถุมารรู้ถึงพระธรรมอันเป็นคาถาบาลีนั่น เสด็จไปนมัสการพระพุทธบาทบนยอดเขารัตนคีรี ต่อมาพระอินทร์พาส่งเมือง

พระสมุทรรโคตมยกไพร่พลกลับเมือง ท้าวอาทิตย์ให้พระโพธิ์ทัตถุออกไปรับนอกเมืองพระสมุทรรโคตมครองราชย์ด้วยความเกษมสุข

เรื่องพระทินวงศ์

ทินวงศ์เป็นโอรสของท้าวพิทวงศ์และนางสุวรรณประไพยกแห่งเมืองสุวรรณรัตนนา เหตุที่ได้ชื่อพรเช่นนี้เพราะก่อนประสูติ นางสุวรรณประไพยกทรงฝันว่าได้ดวงอาทิตย์มาไว้กับพระทรวง พระทินวงศ์มีพี่เลี้ยงด้วยกันทั้งหมด ๔ คน คือ ศรีสุนทร พินิตไตรดา สุวรรณวิชัย และสุวรรณรัตนภักดี เมื่อทินวงศ์มีพระชนม์ ๑๒ พรรษา ทรงลาพระชนกชนนีไปเรียนศิลปศาสตร์ ขณะพักอยู่ในป่าพระอินทร์ทรงอุ้มพระทินวงศ์ไปเรียนวิชากับพระฤาษี

ตัวละครเอกฝ่ายหญิงคือนางมลทาทิพเกสร เหตุที่นางได้ชื่อเช่นนี้ เพราะประสูติเกิดอัศจรรย์มีกลิ่นหอมไปทั่วทั้งเมือง นางเป็นธิดาของท้าวอโยชนุสินและนางสุรัสวดีแห่งเมืองพรมชาติ นางมลทาทิพเกสรมีพระชนนุชา ๗ องค์ โทรทำนายนางมลทาทิพเกสรจะพลัดพรากจากบ้านเมืองตอนอายุ ๑๒ ปี และตอน ๑๔ ปีจะตายไปพร้อมกับคู่ของนาง พระบิดาทรงรักใคร่นางมลทาทิพเกสรจนพระชนนุชาทั้งเจ็ดริษยา

ฝ่ายพระทินวงศ์เรียนวิชาและได้ม้านิลรัตน์ วันหนึ่งพบยักษ์นั้นทากาสุรจึงสู้รบกัน พระทินวงศ์ฆ่ายักษ์ตาย ต่อมาฤาษีเห็นว่าพระทินวงศ์ควรมีคู่ครองจึงเสด็จมานแล้วบอกให้ไปเมืองพรมชาติ คู่ของทินวงศ์เป็นธิดาของท้าวอโยชนุสิน พระทินวงศ์มาถึงอุทยานเมืองพรมชาติแปลงเป็นคนพิการ นางมลทาทิพเกสรประสาธสนได้พบกับทินวงศ์ นางทั้งเจ็ดไปทูลท้าวอโยชนุสิน ท้าวอโยชนุสินกริ้วขับนางไปอยู่อุทยานกับคนพิการ ร้อนพระอินทร์จึงทรงมาทำดีคลีกับท้าวอโยชนุสิน เรื่องจึงคลีคลายเมื่อทินวงศ์ดีคลีชนะ ท้าวอโยชนุสินรับพระทินวงศ์กับนางมลทาทิพเกสรเข้าเมือง

เหตุวุ่นวายเกิดขึ้นอีกเพราะความริษยาของพระชนนุชาทั้งเจ็ดของนางมลทาทิพเกสรนางทั้งเจ็ดยุยงนางมลทาทิพเกสรว่าหากจะลองใจว่าพระทินวงศ์ว่ารักนางจริงหรือไม่ให้ควัทรายสาธหน้า นางมลทาทิพเกสรทำตามแต่ทินวงศ์ยกโทษให้ ต่อมานางทั้งเจ็ดยุให้ใช้มีดลับหน้า นางมลทาทิพก็ทำคาม ทินวงศ์โกรธว่าหากแผลไม่หายจะไม่กลับมาเพราะอายุผู้คน พระทินวงศ์จึงขี่ม้าออกจากเมืองไป นางทิพเกสรวิ่งตามในป่าอ้งอนขอโทษให้แต่พระทินวงศ์ไม่ยกโทษให้

พระอินทร์ทรงทราบว่านางมลทาทิพเกสรจะสิ้นชีพให้พระวิษณุกรรมมาบันดาลให้นางเป่าปีโป้เพราะยิ่ง นางเป่าปีจนหมดลมขาดใจตาย นางคิดจะเรียกทินวงศ์แต่ด้วยมานะนางคิดว่าเป็นการอับอายเพียงพอลแล้วที่วิ่งตามชายมาจึงคิดจะให้ซากศพเป็นทาน นางวิ่งไปตายในป่า

เมื่อพระทิววงศ์ออกติดตามนางมลทาทิพเกสรไปพบว่านางขาดใจตาย ทิววงศ์จึงเศร้าโศกเสียใจจนขาดใจตายเช่นกัน พระอินทร์ทรงช่วยเหลือชุบชีวิตทั้งสองจากนั้นทั้งสองเดินทางกลับเมือง

นางกายวันมเหสีองค์แรกของพระทิววงศ์ คิดกำจัดนางมลทาทิพเกสร โดยให้ยายเฒ่าบ่าบีใช้อุบายปลอมสารจากท้าวพิทวงศ์พระบิดาของทิววงศ์ให้ทิววงศ์ไปคล้องช้างป่า ทิววงศ์จำต้องลางนางมลทาทิพเกสรไปขณะนางครรภ์แก่

เมื่อทิววงศ์เสด็จไปแล้ว ยายเฒ่าบ่าบีสะกดผู้คนในวังและอุ้มนางมลทาทิพเกสรไปให้นางกายวันทูปตังจนนางกายวันคิดว่านางมลทาทิพเกสรตายแล้วจึงให้นำไปโยนน้ำ นางมลทาทิพเกสรว่ายน้ำอยู่ ๗ วัน จึงขึ้นฝั่งได้ นางคลอดเป็นกุมารกลิ่นกายหอมเช่นเดียวกับนาง ต่อมานางพลัดพรากจากโอรสเพราะนางไปตีมน้ำในถ้ำธารถูกช้างป่าขวางไว้ เมื่อกลับมาถูกมารป่าหายไปเพราะฤาษีวิเรนทัน ผู้มีกายเป็นเหล็กเพชรเหาะผ่านมาพบกุมารคิดว่ามีผู้ทิ้งไว้จึงนำไปเลี้ยง

เนื้อเรื่องต่อจากนี้เป็นเรื่องราวของทิววงศ์ออกติดตามหานางมลทาทิพเกสร และได้ผจญภัยต่างๆ ได้มเหสีอีก ๒ องค์ คือนางสุวรรณศรีมัทรีและนางวันทมาลัย ต่อจากนั้นโอรสของมเหสีทั้งหลายออกติดตามหาพระทิววงศ์ เรื่องคลี่คลายลงด้วยการพบกันของตัวละครทั้งหมดและจบลงด้วยทิววงศ์กลับไปครองเมืองพร้อมด้วยมเหสีและโอรสและธิดา

เรื่องสิงห์ศรีงส์

สิงห์ศรีงส์เป็นโอรสของท้าวสิงห์จักร และนางอุบลมาลีแห่งเมืองพัฒนพิไส สิงห์ศรีงส์มีพี่เลี้ยงผู้เชี่ยวชาญในการรบชื่อ ปรีชายุทธ หลังจากออกประพาสป่า ต่อสู้กับโจรริวัน ได้ชายาซึ่งเป็นธิดาของหัวหน้าโจรคือนางเบญจวรรณ เมื่อจะพานางกลับเมืองโทรทำนายว่านางจะต้องพลัดพรากจากสวามี ให้นางไปอยู่เมืองรมคัน ภายหลังนางจึงจะได้กลับมาอยู่กับสิงห์ศรีงส์ นางเบญจวรรณเข้าสวามีภักดีกับนางทิพสุคนธ์ ต่อมาสิงห์ศรีงส์ได้นางเหมวดีเป็นชายาอีกคนหนึ่ง

กล่าวถึงอุบายของสิงห์ศรีงส์ที่จะสืบข่าวของนางเบญจวรรณ และต่อมาใช้อุบายเพื่อให้ได้นางทิพสุคนธ์ซึ่งเป็นที่เลื่องลือว่า มีรูปโฉมงดงามยิ่ง การได้นางคนที่สามมาเป็นชายา เป็นไปโดยความช่วยเหลือของพี่เลี้ยงและชายาสองคนแรก ขณะนั้นเมืองปาดลิมบุทมีศึกมาประชิดเมือง ท้าวธรรมิกราชขอให้เมืองรมคันและเมืองพัฒนพิไสยกทัพมาช่วย สิงห์ศรีงส์ส่งประกายวรรณมาสืบข่าวของนางเบญจวรรณในเมืองรมคัน และต่อมานางเบญจวรรณช่วยเป็นแม่สื่อให้สิงห์ศรีงส์และนางทิพสุคนธ์

แม่ทัพเมืองรมคันของนางทิพสุคนธ์ และทัพเมืองพัฒนพิไสของสิงห์ศรีงส์มาถึงเมืองปาดลิมบุท สิงห์ศรีงส์และนางทิพสุคนธ์พบกันครั้งแรก ขณะเข้าเฝ้าท้าวธรรมิกราชนางทิพสุคนธ์ทวงถาม แล้วสบตากับสิงห์ศรีงส์ สิงห์ศรีงส์หลงใหลในตัวนางถึงกับลืมนตนเข้าไปอุ้มนางจนพี่เลี้ยงต้องสะกดไว้

กล่าวถึงการสมโภชน์พิธีอภิเษกสิงห์ศรีงส์กับนางทิพสุคนธ์ เนื้อเรื่องดำเนินมาถึงจุดสุดยอดของเรื่อง เมื่อสิงห์ศรีงส์ได้ชายาทั้งสามคือนางเบญจวรรณ นางทิพสุคนธ์และนางเหมวดี กล่าวถึงศึกสงครามสิงห์ศรีงส์ มอบหมายให้นางเบญจวรรณครองเมืองรมคันโดยให้ตำแหน่งผู้สำเร็จราชการ ส่วนลิมภลินักปราชญ์ สละตำแหน่งออกบวช

เรื่องลันทอง

ลันทองเป็นโอรสของพระยาปัสวดี กับนางเกษมาลี แห่งเมืองโสฬส ลันทองเสด็จไปฟังธรรมที่ วัดระหว่างเสด็จกลับ ลันทองทรงถามเสนาอำมาตย์ว่าพระเทศน์เรื่องอะไร ไม่มีผู้ใดตอบได้เพราะไม่ได้ ตั้งใจฟัง ลันทองจึงโปรดให้จัดธรรมาสน์แล้วทรงเทศนาตามที่ได้ทรงฟังมา ลันทองเทศนาได้ไพเราะ เพราะพร้องยิ่งกว่าสมภารวัด

ขณะที่ลันทองทรงเทศนาอยู่นั้น กาลเศรษฐีลูกธจจาเศรษฐีและนางวิญญากาสีผ่านมาเมื่อใดถาม ว่าลันทองเป็นใคร ลันทองบอกกว่าตนเป็นลูกท้าวพระยา หากกาลเศรษฐีมีเหตุผิดเคืองก็ให้ไปหาตน เมื่อ กาลเศรษฐีกลับมาบ้านเล่าให้บิดาฟังว่าตนได้ลูกเจ้าเมืองเป็นเพื่อน ธจจาเศรษฐีโกรธมากที่กาลเศรษฐี ไม่เชื่อฟัง การคบท้าวพระยาอาจทำให้เดือดร้อนถึงแก่ชีวิตได้ในภายหลัง

ส่วนลันทองฝันร้ายโทรทำนายว่า กาใหญ่คาบเพลิงมาไหม้ปราสาทของท้าวปัสวดี และลามไป ไหม้ปราสาทของนางเกษมาลีหมายถึงท้าวปัสวดีจะสิ้นพระชนม์ นางเกษมาลีจะตกทุกข์ได้ยากฝันว่าลง น้ำเพื่อให้คลายร้อนแล้วได้ดอกไม้ ลันทองจะช่วยให้บ้านเมืองกลับร่มเย็นเป็นสุขและจะได้มเหสี โทร ทำนายว่าพระเจ้าปัสวดีจะสิ้นพระชนม์ภายใน ๓ เดือนแต่ภายหลังโอรสจะมาช่วยชุบชีวิตให้ฟื้นขึ้น เมื่อ ทรงทราบเช่นนั้นพระยาปัสวดีจึงให้ทหารควบคุมผู้เข้าออกพระราชวังอย่างเคร่งครัด กาลเศรษฐีถูกบิดา ไล่ออกจากบ้านก็มาหาเพื่อนในวังคือลันทอง ไม่ทรงอนุญาตให้พบเพราะพระบิดาสั่งกวดขันผู้เข้าออกวัง อย่างเข้มงวด กาลเศรษฐีโกรธกล่าวว่าลันทองหลอกหลวงตน กาลเศรษฐีเดินชดเชพเนจรไปในป่าพบ อาศรมฤๅษีมหาเมฆของฝากตัวเป็นศิษย์ได้เรียนวิชาจนฤๅษีชุบให้เป็นยักษ์ ชื่อกาลยักษ์มีอิทธิฤทธิ์มาก วันหนึ่งรบกับยักษ์ชื่อวิชาวร รบไม่แพ้ไม่ชนะกันภายหลังจึงรู้ว่า เป็นศิษย์ครูเดียวกัน ทั้งสองจึงตกลงเป็น เพื่อนกัน

กาลยักษ์กลับมาแก้แค้นลันทอง กาลยักษ์ลาอาจารย์แล้วเข้าเมืองโสฬสฆ่าท้าวปัสวดีส่วนนาง เกษมาลีหนีไปโดยมีนางทาสีช่วยแต่กาลยักษ์ไม่พบลันทองเพราะพระอินทร์ทรงทราบว่าลันทองจะมีภัย จึงอุ้มลันทองไปทิ้งไว้ที่อาศรมฤๅษีมหาจุน ฤๅษีสั่งสอนวิชาเนรมิตกายเป็นรูปต่างๆ ให้ลันทองใช้ชีวิตนั้น แก่ไขสถานการณ์บ้านเมืองของตนโดยแปลงเป็นนกสาลิกา ให้นางเกษมาลีนำนกสาลิกาแปลงไปขายจน ปรากฏกาลยักษ์ได้ ลันทองได้นางสุวรรณมาลา ระหว่างเดินทางนางกินรีสองพี่น้องมาลึกลันทองไป ลันทองลอบเข้าไปหานางสุวรรณก่าภู ถิศาพระยายักษ์โดยแปลงเป็นรัดเกล้าของนางได้นางเป็นชายา สุวรรณสินลันลาโอรสลันทองกับนางสุวรรณมาลาพร้อมทั้งพระชนนีทั้งสามคือนางสุวรรณมาลา และนาง กินรีสองพี่น้องออกตามหาลันทองจนได้พบกันที่เมืองโสฬส

เรื่องกุศราช

พระเจ้าโอรการาชาครองเมืองกุศสารวะดี มเหสีชื่อนางศิวลวดี ไม่มีโอรสสืบราชสมบัติ ชาว เมืองชุมนุมกันเรียกร้องให้พระราชาส่งนางสนมทั้งหลายไป ๗ วันเพื่อให้สมสู่กับเสนาอำมาตย์และชาว เมือง พระเจ้าโอรการาชาทำตามคำเรียกร้องแต่ก็ยังไม่มีโอรสประชาชนให้ส่งมเหสีออกไปอีก ร้อนถึงพระ อินทร์ต้องปลอมเป็นพราหมณ์แก้มารับนางไป ๗ วันพานางไปดาวดึงส์บอกว่าจะให้โอรส ๒ องค์ องค์ หนึ่งฉลาดแต่หน้าตาน่าเกลียด อีกองค์หนึ่งหน้าตางดงามแต่ปัญญาน้อย จะเลือกใครก่อนนางศิวลวดี เลือกคนฉลาดก่อน พระอินทร์นิมนต์พระโพธิสัตว์มาจุติ พร้อมให้ผ้าทิพย์โกไสย และวนากลับมาเมือง มนุษย์

ต่อมานางศิวลวดีประสูติโอรสองค์หนึ่งหน้าตาซีริว ชื่อว่ากุศราชสดีปัญญาเฉลียวฉลาดเชี่ยวชาญในการรบและด้านต่างๆ ต่อมานางมีโอรสชื่อไชยบอดิ มีรูปงามเมื่อกุศราชอายุ ๑๖ ปี พระบิดาต้องการให้ครองเมือง กุศราชบ่าวเบี่ยงว่าตนรูปชั่วคงไม่มีใครต้องการแต่งงานด้วย จะขออยู่ปรนนิบัติชนกชนนีเมื่อสิ้นทั้งสองพระองค์แล้วจะขอออกบวช ต่อมาพระกุศราชทำอุบายให้ช่างทองหล่อรูปของหญิงรูปงาม แล้วบอกพระชนนีว่าถ้าหาทางทิ้งามเช่นรูปทองนี้จะยอมแต่งงาน อำมาตย์ใช้อุบายนำรูปทองไปตามเมืองต่างๆ แล้วให้ประชาชนเห็นเพื่อจะได้ถามว่ามีธิดาใดงามเหมือนรูปทองจนพบนางประภาวดีเมื่อถึงเมืองมัทราช พบนางประภาวดีรูปงามเหมือนรูปทอง ท้าวมัทราชยินดียกธิดาให้เพราะเป็นเมืองเล็กกว่า เมื่ออภิเษกนางศิวลวดีทำอุบายไม่ให้ทั้งสองอยู่ด้วยกันตอนกลางวันเพราะถ้านางประภาวดีเห็นรูปกุศราชแล้วแต่นางประภาวดีรูปแล้วจะรังเกียจ แต่นางประภาวดีต้องการเห็นกุศราช กุศราชก็ต้องการเห็นนางประภาวดี กุศราชทำอุบายปลอมเป็นคนเลี้ยงช้างเมื่อเห็นนางเกิดความลุ่มหลง ทำอุบายเพื่อให้เห็นนางอีกครั้ง จนในที่สุดนางประภาวดีก็รู้ว่ากุศราชรูปชั่วจึงหนีกลับเมือง

กุศราชติดตามนางไปยังเมืองมัทราชปลอมเป็นคนรับใช้ ต้องทำงานหนักจนในที่สุดไปเป็นชาวห้องเครื่อง นางประภาวดีรู้ก็ตำราอย่างรุนแรงเพื่อให้กุศราชละลายแต่ไม่เป็นผล จนร้อนถึงพระอินทร์รู้ว่ากุศราชทนทุกขเวทนา จึงมีสารปลอมไปถึงเจ้าเมืองทั้งเจ็ดพระนครว่าท้าวมัทราชจะยกพระธิดาให้ เจ้าเมืองทั้งเจ็ดยกทัพมา รู้ว่าท้าวมัทราชมีสารไปถึงเหมือนกันทั้งเจ็ดเจ้าเมืองก็โกรธยื่นคำขาดให้ส่งพระธิดาให้ ท้าวมัทราชก็ว่านางประภาวดีว่าเป็นเพราะนางหนีพระสวามีกลับมา จึงสั่งให้ตัดนางเป็นเจ็ดท่อนให้เจ้าเมืองทั้งเจ็ด จนนางต้องบอกว่ากุศราชอยู่ในเมือง นางลศทริชยอมอ่อนน้อมต่อกุศราช กุศราชอาสาออกรบกับท้าวพระยาทั้งเจ็ด โดยขอเพียงให้นางประภาวดีไปด้วย พระอินทร์ทรงนำมณีมาให้กุศราช หากปรารถนาสิ่งใดมณีนี้จะบันดาลให้ตามใจปรารถนา แม้รูปชั่วก็จะเนรมิตได้ กุศราชนำมณีมาส่งตามร้ายรูปกายกลับดังงาม กุศราชออกรบชนะเจ้าเมืองทั้งเจ็ด ต่อมาท้าวมัทราชประทานพระธิดาทั้งเจ็ดองค์ให้กษัตริย์ทั้งเจ็ด ส่วนกุศราชพานางประภาวดีกลับเมือง

เรื่องสุวรรณรัตน์

กล่าวถึงเมืองพาราณสี มีท้าวสุวรรณราชครองเมืองทรงมีพระมเหสีทรงพระนามว่านางรัตนามณี ท้าวสุวรรณราชทรงฝึกฝนในทางกุศล สร้างโบสถ์วิหารและโรงทานมากมาย บ้านเมืองปราศจากโจรผู้ร้าย พระนางรัตนามณีไม่มีพระราชโอรสจึงถึงพระอินทร์ทรงนิมนต์เทพบุตรจุดลงมาเพื่อสังสมบุญญาธิการ ก่อนจะทรงครุภพระนางรัตนามณีทรงฝันว่าพระจันทร์ตกมาที่ที่บรรทม นางทรงคว้าไว้กับพระอุระแสงจันทร์มือหายไป นางทรงเรียกอยู่นานจึงมีแสงคืนกลับมา โทรมทำนายพระนางจะทรงมีพระโอรส แต่เมื่อเติบโตใหญ่โอรสจะพลัดพรากไปแล้วได้คู่ครอง ต้องพลัดพรากจากกันแล้วจึงได้กลับเมือง

เมื่อนางรัตนามณีประสูติราชโอรสทรงเจริญวัยได้ ๓ พรรษา ท้าวสุวรรณราชทรงประกอบพิธีทำขวัญ แล้วประทานนามโอรสว่าสุวรรณรัตน์ ต่อมาสุวรรณรัตน์ทรงเลือกม้าคู่พระทัยเป็นม้าแม่ลูกอ่อนสีขาว

ฤาษีคนหนึ่งอายุร้อยปี ทรงศีลอยู่ในป่าวันหนึ่งพบดอกบัวใหญ่เมื่อแหวกดูพบนางนั่งประนมมืออยู่ในดอกบัวจึงเก็บมาเลี้ยง ให้ชื่อว่านางประทุมมาโลย เมื่อนางอายุได้ ๑๕ ปี คิดว่าหากฤาษีตายไปตนต้องอยู่ตามลำพัง จึงเสี่ยงมาลัยโดยเขียนชื่อและบอกว่าจะตนอยู่ที่ไหนคิดมาลัยไป มาลัยคล้องที่พระกรของสุวรรณรัตน์ สุวรรณรัตน์คล้องไค้ถึงนางมาก จึงทรงลาพระชนกชนนีออกตามหานาง

สุวรรณรัตน์ถวายพระองค์เป็นศิษย์พระฤาษี รั่วเรียนวิชาและปรนนิบัติพระฤาษี แต่ก็ทรงอดิตเพราะทรงอยู่ใกล้นางประทุมมาโลย แต่ก็เหมือนอยู่ไกลนางเพราะไม่สามารถขึ้นชมนางได้ สุวรรณ

รัตน์ทรงลาพระฤกษ์กลับบ้านเมือง ฤกษ์มอบนางประทุมมาโลยให้เป็นชายาตามที่สุวรรณรัตน์ทรงคาดคิดไว้ ขณะทรงพานางประทุมมาโลย ขึ้นมาเดินทางมาในป่าทรงหยุดพักที่ศาลาแห่งหนึ่ง มียักษ์ชื่อวารีเป็นยักษ์ห่ม้ายเพราะสามัคคียักษ์จักรวรรดิถูกพระอิศวรลงโทษ เพราะขณะเข้าเฝ้าพระอิศวรทยอกล้อกับสาวใช้ครบร้อยปีจะได้พบกับนางวารีครั้งหนึ่ง นางยักษ์วารีเห็นพระสุวรรณรัตน์รูปร่างแต่มีชายาจึงคิดจะพรากเอาสุวรรณรัตน์ไป นางยักษ์นำนางประทุมมาโลยไปขังไว้ในถ้ำแล้วแปลงร่างเหมือนนางประทุมมาโลยเข้าเฝ้าโลมพระสุวรรณรัตน์ พระสุวรรณรัตน์เห็นกิริยานางผิดไปจากเดิมเพราะนางไม่มียางอายุเข้าเกี่ยวโอโลมชายก่อนผิตวิสัยกุลสตรี

ในที่สุดสุวรรณรัตน์ทรงรู้ว่านางเป็นยักษ์แปลงมา ฝ่ายม้าของพระสุวรรณรัตน์รู้ว่านางเป็นยักษ์แปลงจึงเข้าต่อสู้กัน นางยักษ์วารีแพ้และขอถวายบ้านเมือง สุวรรณรัตน์ทรงเข้าไปในปราสาททอดพระเนตรเห็นนางเกิดแก้วธิดานางวารีจึงได้นางเป็นชายา

สุวรรณรัตน์ทรงคิดขอมายักษ์จักรวรรดิพระบิดานางเกิดแก้วที่ได้ส่งเกินนาง จึงทรงลาไปเจ็ดวัน โดยฝากนางประทุมมาโลยไว้กับยักษ์วารีและนางเกิดแก้ว นางวารีได้ฟังก็ยินดีเพราะจะได้กลิ่นแก้มและกำจัดนางประทุมมาโลยแม้นางประทุมมาโลยจะรำพันว่านางขอติดตามไปด้วย เพราะหากฝากนางไว้กับนางยักษ์และนางเกิดแก้วก็เหมือนฝากไขไว้กับกา ขวานปลาไว้ให้จรเข้ ผูกงูไว้ใจเสือ เป็นธรรมดาของเมียหลวงเมียน้อยตั้งหึงหวงริษยากัน

ขณะเดินทางมาก็ทูลเตือนสุวรรณรัตน์ แม้สุวรรณรัตน์จะทรงคล้อยตามและทรงวิตกว่านางประทุมมาโลยจะได้รับอันตรายแต่ก็ไม่กล้ากลับไป เพราะจะเป็นการเสียเกียรติของชายจึงเพียงบอกม้าว่าพระองค์ผิตไปแล้วที่ไม่ปรึกษามาก่อน

ระหว่างนั้นนางยักษ์วารีกับเกิดแก้วมาด่าว่าเยาะเย้ยนางประทุมมาโลย นางเกิดแก้วเป็นผู้เริ่มต้นนางประทุมมาโลยก่อน เมื่อเห็นนางประทุมมาโลยโคกเศรำถึงพระสวามี นางประทุมมาโลยก็ตอบโต้ด้วยความแค้นใจ เมื่อนางวารีได้ยินนางประทุมมาโลยตอบโต้เกิดแก้วก็เข้าช่วยซ้ำเติมเพื่อช่วยลูกของตน นางประทุมมาโลยอึดอันตั้งใจ จึงออกไปจากเมืองขณะเดินทางไปในป่าก็รำพึงว่าไม่ควรที่สุวรรณรัตน์ฝากนางไปกับนางยักษ์ เหมือนฝากเนื้อไว้กับเสือหนีตามผู้ไป

เมื่อสุวรรณรัตน์กลับมาไม่พบนางประทุมมาโลยก็รู้ว่าเกิดเหตุร้าย แม้นางเกิดแก้วจะทูลว่านางประทุมมาโลยหนีตามผู้ไปก็ไม่ทรงเชื่อ ออกติดตามหานาง พบนางประทุมมาโลยซึ่งคลอดโอรสแล้วเลี้ยงดูโอรสอยู่ในป่า สุวรรณรัตน์จึงนำนางและโอรสกลับบ้านเมืองพาราณสี

สุวรรณรัตน์ทรงตั้งชื่อโอรสว่าประทุมรัตน์ เมื่ออายุได้ ๑๕ ปีประทุมรัตน์ออกเดินทางไปเรียนวิชา กับฤกษ์ซึ่งเคยเลี้ยงดูนางประทุมมาโลย ระหว่างทางประทุมรัตน์ผ่านเมืองยักษ์ของนางวารี ได้พบน้องชายซึ่งเป็นลูกของนางเกิดแก้วชื่อสุวรรณเกศ จึงพาสุวรรณเกศไปเรียนวิชาด้วย

เมื่อเรียนวิชาแล้วฤกษ์เอาซากกระต่ายมาชุบเป็นม้าให้กุมารทั้งสอง ประทุมรัตน์พาสุวรรณเกศกลับบ้านเมือง ส่วนนางวารีและเกิดแก้วให้เสนาตามสุวรรณเกศที่อาศรมไม่พบเกิดแก้วตามไปเมืองพาราณสี นางประทุมมาโลยและนางเกิดแก้วปรองดองกันและต่างฝ่ายต่างเล็กซึ่งเคียดอิจฉาริษยากัน

ท้าวสุวรรณราชตรัสมอบราชสมบัติให้สุวรรณรัตน์แล้วสวรรคต ต่อมานางวารีมาเยี่ยมนางเกิดแก้ว นางประทุมมาโลยกล่าวว่าเป็นเพราะเวรกรรมหากเกิดชาติหน้านางขอเกิดร่วมครรภ์กับนางเกิดแก้ว นางวารีจะให้สุวรรณเกศกลับไปครองเมือง สุวรรณรัตน์พามาส่งระหว่างทางอาศรมฤกษ์ ฤกษ์ยกนางอุบลซึ่งเกิดในดอกบัวให้เป็นชายาสุวรรณเกศ นางวารีร่ำลานางเกิดแก้วกลับบ้านเมือง

สุวรรณรัตน์จัดพิธีเลือกคู่ให้กับโอรส ประทุมรัตน์เลี้ยงมาลัยไปคล้องมือนางสุวรรณเกศ ธิดาของท้าววิสุทธิสารา และนางเครือวัน สุวรรณรัตน์ยกราชสมบัติให้ประทุมรัตน์บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์ ส่วนสุวรรณรัตน์สละกิเลสออกบรรพชา นางประทุมมาโลยก็ตามออกบวชเช่นกัน

พระอินทร์เมื่อทรงทราบว่าสุวรรณรัตน์ และนางประทุมมาลัยจะบรรพชาให้วิชฌณกรรมมาสร้างศาลาให้ ๒ หลัง สุวรรณรัตน์สั่งสอนโอรสว่าเมื่อมรณะมาถึงไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ให้หมั่นทำกุศล สุวรรณรัตน์ให้สุวรรณเทศน์นำความที่พระองค์ออกบรรพชาไปทูลมารดา นางเกิดแก้วเมื่อรู้เรื่องก็พร่ำรำพัน สุวรรณเทศน์ทูลมารดาว่าสุวรรณรัตน์ฝากความมายังนางว่า พระองค์พบทางสว่างและเกือบจะหลุดพ้นจากสังสารวัฏ ขอให้นางอย่าโศกเศร้า นางเกิดแก้วจึงออกบวชชีพร่าหมด โดยถือไตรสรณคมน์ ต่อมาสุวรรณรัตน์กับนางประทุมมาลัยบำเพ็ญศีลภาวนาแล้วสิ้นพระชนม์ ไปเกิดในสวรรค์

เรื่องไชยทัต

พระฤาษีโคดมไปได้นางในผลมะเดื่อมาเลี้ยง ให้ชื่อว่านางอุทุมพร มียักษ์ชื่อท้าวคนธรรพ์ครองเมืองอินทปัทมาขอนางไปเป็นมเหสี แต่นางไม่ยอมปลงใจด้วย

พระไชยทัตเป็นโอรสของท้าวโคมลกับนางแก้วจิตรา ครองเมืองพรหมกฏ มีมเหสีชื่อนางสุพันทลิกา วันหนึ่งพระไชยทัตกับมเหสีออกมาประพาสป่า มียักษ์ชื่อท้าวกระเวนออกมาทอ้งเที่ยว เมื่อเห็นพระไชยทัตก็ล่อไปจับกินเป็นอาหาร โดยการแปลงเป็นกวางทองให้พระไชยทัตไล่ตาม พอห่างจากพวกเสนา กวางก็กลายเป็นยักษ์ ไล่จับพระไชยทัต วิ่งเข้าหลบในโพรงไม้ ยักษ์จึงจับมำกินเสีย พอยักษ์ไปแล้ว พระไชยทัตออกจากโพรงไม้จะเดินทางกลับบ้านเมือง บังเอิญหลงทางไปพบนางอุทุมพรที่อาศรมขณะพระฤาษีไม่อยู่ ก็เข้าเกี่ยวพาราสิ่งจนได้นางเป็นมเหสี ต่อมาพระฤาษีทำพิธีวิวาหให้และได้อยู่กินด้วยกัน

ท้าวคนธรรพ์ยังรักนางอุทุมพรอยู่จึงลอบมาหา แล้วแปลงตัวเป็นพระไชยทัตเข้าไปสวมรอย พระไชยทัตตัวจริงซึ่งออกไปหาผลไม้ในป่า แต่พระฤาษีขัดขวางไว้จนพระไชยทัตตัวจริงกลับมาจึงได้สู้รบกัน ท้าวคนธรรพ์แพ้หนีไป พระไชยทัตตามไปพบกระดูกม้าที่ท้าวกระเวนกินกองทิ้งไว้ จึงเก็บมาให้พระฤาษีชุบให้ แล้วพานางอุทุมพรลาพระฤาษีกลับบ้านเมือง พระฤาษีมอบน้ำมันสำหรับชุบคนตายให้พินติดตัวไปด้วย ขณะที่เดินทางไปกลางป่า ท้าวคนธรรพ์มาขโมยม้าไป พระไชยทัตกับนางอุทุมพรพลัดกันไปคนละทาง นางอุทุมพรถูกนางวาสนมเหสีของท้าวกระเวนจับตัวไปไว้ในเมือง แล้วส่งนางไปเป็นคนรับใช้

พระไชยทัตเดินทางต่อไปตามลำพัง ไปพบ คนธรรพ์นอนตายอยู่กลางทาง ม้าหายไปก็ใช้น้ำมันชุบท้าวคนธรรพ์ให้ฟื้น ท้าวคนธรรพ์ยอมเป็นทาส และเล่าว่าคนขี่ม้าข้ามเมืองของท้าวสนธรา ท้าวสนธราออกมาสู้รบด้วย ม้าท้าวคนธรรพ์แล้วจับม้าไป ท้าวคนธรรพ์รับอาสาพระไชยทัตไปหานางวรจันทร์ ราชธิดาของท้าวสนธรา พระไชยทัตลอบเข้าไปสมัครสังวาสกับนางวรจันทร์ จนท้าวสนธราสงสัยที่นางวรจันทร์ไม่เข้าเฝ้า จึงให้สุนทรน้องชายนางวรจันทร์ไปตาม สุนทรได้ต่อสู้กับพระไชยทัตแล้วแพ้ นำความไปกราบทูลท้าวสนธรา ท้าวสนธราให้ว่าที่ขุนยักษ์จับพระไชยทัตมาขังไว้ในกรงเหล็กกรงเดียวกับม้า

ท้าวคนธรรพ์มาช่วยพระไชยทัตกับม้าออกมาจากกรงเหล็ก แล้วได้ต่อสู้กับท้าวสนธรา พระไชยทัตฆ่าท้าวสนธรา ให้สุนทรครองเมือง ฝากนางวรจันทร์ไว้กับสุนทรและชวนท้าวคนธรรพ์ออกติดตามนางอุทุมพร ขณะเดินทางไป พบท้าวกระเวนนอนตายอยู่ จึงชุบให้ฟื้น ท้าวกระเวนยอมเป็นทาสแล้ว เล่าว่า นางวาสนส่งนางอุทุมพรไปอยู่ที่สวนขวา พญาครุฑมาโฉบเอานางไปอยู่ที่ฉิมพลี ท้าวกระเวนเข้าขัดขวางก็ถูกพญาครุฑฆ่าตาย ดังนั้นพระไชยทัต ท้าวคนธรรพ์และท้าวกระเวนจึงติดตามไปถึงฉิมพลี ฆ่าพญาครุฑตาย แล้วพานางอุทุมพรกลับ ซึ่งขณะที่นางอุทุมพรอยู่กับพญาครุฑนั้น นางอธิษฐานขอให้ตัวนางกลายเป็นกระเทย พญาครุฑไม่อาจสมัครสังวาสกับนางได้

พระไชยทัตพานางอุทุมพรกลับไปเมืองพรหมกฏ ผากฝั่งนางไว้กับพระชนนีและนางสุพันทลิกา แล้วกลับไปรับนางวรจันทร์ นางสุพันทลิกาก็จางนางอุทุมพร ก็ส่งไปอยู่ในสวนขวา ใช้ให้ทำงานหนัก ให้ตายายที่เฝ้าสวนขวาทุบตีนางจนมีครรภ์แก่ พอนางคลอดโอรสก็ทุบตีนางสลบไป แล้วนำโอรสไปทิ้งน้ำ โดยที่นางทูลพระชนนีว่านางอุทุมพรหนีตามชู้ไป

พระฤาษีมาพบโอรสของนางอุทุมพรเข้าจึงนำไปเลี้ยง ให้ชื่อว่าพระไชยสุริวงศ์ ส่วนนางวรจันทร์มีโอรสชื่อพระทรงภานุต เมื่อพระไชยทัตพานางวรจันทร์กลับมาพบนางอุทุมพร ก็พานางทั้งสองพร้อมโอรสเข้าเฝ้าพระชนนี พระชนนีเมินหมางกับนางอุทุมพร เพราะคิดว่านางหนีตามชู้ไป นางกราบทูลความจริงให้ทราบ พระชนนีจึงให้ตามนางสุพันทลิกามาซักถาม นางสุพันทลิกาไม่ยอมรับและหาเรื่องตบตีนางอุทุมพร จึงถูกพระไชยทัตลงโทษ นางสุพรรณคีรีมารดาของนางสุพันทลิกาโกรธมาก ให้หลวงชีสัทธาฆ่าเสนาห์ พระไชยทัต คลุ้มคลั่งถึงนางสุพันทลิกา แต่พระชนนีแก้ไขไว้ได้ โดยให้วาทิทำพิธีเรียกภูมพรอยที่หลวงชีสัทธาทำไว้มาทำลาย

นางสุพันทลิกาไม่เห็นพระไชยทัตมาหากก็ทำพิธีอีก วาทิขุนยักษ์ต้องแก้ไขโดยให้ท้าวคนธรรพ์ไปห้ามรดพระอาทิตย์ไม่ให้ขึ้นสู่ขอบฟ้าก่อนพระไชยทัตฟื้น เพราะพระไชยทัตคือองค์นารายณ์อวตารมา และเก็บใบจักรนารายณ์มาเป็นยาแก้ เมื่อพระไชยทัตมีอาการปกติแล้ว ท้าวคนธรรพ์ก็รับอาสาไปจับหลวงชีสัทธา พร้อมทั้งสมุนของหลวงชีสัทธา คือ เณรชัย เณรพร โดยมีการแปลงตัวเป็นสัตว์ต่างๆ หนีและไล่จับกันได้ ตลอดจนรูปรอยต่างๆ ด้วย

เรื่องตอนต่อไปเป็นเรื่องไชยทัตตอนปลาย ในจารึกเขียนชื่อเรื่องไว้ว่า ไชยสุริวงศ์

พระไชยสุริวงศ์เสด็จประพาสป่ากับพระทรงภานุตแล้วนอนหลับไป นางยักษ์ชื่อ นันทวิสา ยุ่มพระไชยสุริวงศ์ไปไว้ในคอกา พระไชยสุริวงศ์อยู่กับนางยักษ์ชั่วระยะเวลาหนึ่ง เกิดความคิดถึงพระทรงภานุตขึ้นมา จึงหนีนางยักษ์ไป นางนันทวิสาตามมาทันแต่เกรงฤทธิ์เดชของพระชรรค์จึงไม่กล้าเข้าใกล้

พระไชยสุริวงศ์นอนหลับพักอยู่ในป่า พระอินทร์เกิดร้อนอาสนจึงเสด็จทิพเนตรดู เห็นว่าพระทรงภานุตไปได้มเหสีและได้ครอบครองเมืองแล้ว แต่พระไชยสุริวงศ์ยังไม่มี จึงลงมาช่วยบอกทางให้พระไชยสุริวงศ์ไปยังเมืองของท้าวหนทลิตี พระไชยสุริวงศ์ได้พบนางมะลิทอง จนได้นางเป็นมเหสี ที่เลี้ยงของนางมะลิทอง ก็ผูกหอกยนต์ดักไว้ที่หน้าต่าง เมื่อพระไชยสุริวงศ์เข้ามาเข้าไปถึงถูกหอกยนต์สิ้นชีวิต

นางมะลิทองเอาศพพระไชยสุริวงศ์กับม้าห้อยผ้าขาวลอยแพไป นกอินทรีใหญ่ซึ่งเป็นบิดาเลี้ยงพระไชยทัตบินมาพบเข้าก็จะกินเป็นอาหาร ครั้นเห็นรูปร่างหน้าตาคล้ายพระไชยทัตก็สงสัย นำไปให้พระฤาษีชุบให้ฟื้น เมื่อฟื้นแล้ว พระไชยสุริวงศ์ก็เล่าเรื่องราวให้ฟัง ตั้งแต่หนีจากนางยักษ์นันทวิสาไปจนได้นางมะลิทองและถูกหอกยนต์ตาย

เรื่องในสมุทไทยมีเพียงเท่านี้

เรื่องพินสววรรค์

พระพินสววรรค์มีมเหสีชื่อนางอุบลวรรณ ทั้งสององค์ออกมาประพาสป่าแล้วพลัดกัน นางอุบลวรรณได้ไปเป็นธิดาเลี้ยงของยักษ์ชื่อท้าววรรณราช ส่วนพระพินสววรรค์หลงทางอยู่ในสวนของนางแสงสุริยา ราชธิดาของท้าวหศักดิ์เจ้าเมืองโกล่า ต่อมาพระพินสววรรค์ได้นางแสงสุริยาเป็นมเหสีจนท้าวหศักดิ์ทราบเรื่อง ได้สู้รบกัน ท้าวหศักดิ์ถูกฆ่าตาย

ท้าววรรณราชไปเยี่ยมท้าวหศักดิ์ เมื่อทราบเรื่องราวก็โกรธ ได้ทำประลองฝีมือกับพระพินสววรรค์แต่แพ้ จึงยอมเป็นไมตรีด้วย และพานางอุบลวรรณมาส่งคืน นางแก้วสันยาพระชนนีของนาง

แสงสุริยา จึงจัดพิธีอภิเษกสมรสให้นางอุบลวรรณเป็นมเหสีฝ่ายขวา นางแสงสุริยาเป็นมเหสีฝ่ายซ้าย ครองเมืองโกล่า

วันหนึ่ง นางแสงสุริยาชวนพระพิมลสวรรค์กับนางอุบลวรรณไปเที่ยวสวน ซึ่งขณะนั้นทั้งสอง นางมีครรภ์แก่ นางแสงสุริยาริษยาที่พระพิมลสวรรค์เก็บดอกไม้ให้นางอุบลวรรณก็ใส่ความว่า นางอุบลวรรณค้ำว่านาง และกล่าวหาว่านางอุบลวรรณเป็นมเหสีของท้าววรรณราชเสียแล้ว พระพิมลสวรรค์โกรธและทุบตีนางแสงสุริยา นางเกวสันทยาจึงให้พระพิมลสวรรค์หย่ากับนางแสงสุริยา

ตอนกลางคืนพระพิมลสวรรค์ลอบเข้าไปหานางแสงสุริยา มอบแหวนกับผ้าทรงไว้ให้โอรสที่จะเกิดมา แล้วพานางอุบลวรรณซึ่งมีมือออกจากเมือง ม้าเหาะไปพักที่ภูเขาศักดิ์กัน ขณะที่พระพิมลสวรรค์กับนางอุบลวรรณนอนหลับ วิทยาธรชื่อวิรุณมุขมาพบ ก็คิดจะลักนางอุบลวรรณไป แต่พอเห็นมีครรภ์ ก็รังเกียจ จึงเอาแต่กระบอง ศร พระขรรค์ไป ม้าซึ่งเกิดจากอำนาจอาวุธเหล่านี้ก็หายไปด้วย

กล่าวถึงท้าววรรณราช เมื่อถึงเทศกาลพระวรวงศ์ก็เตรียมยกพลไปบำเพ็ญตบะที่ยอดภูเขใหญ่ ขณะที่บำเพ็ญตบะก็ได้ยินเสียงวิรุณมุขสองอาวุธดังกก้อง จึงให้ยักษ์บริวารจับตัวมา เมื่อท้าววรรณราชเห็นอาวุธของพระพิมลสวรรค์ก็จำได้ ให้เสนาไปค้นหาพระพิมลสวรรค์กับนางอุบลวรรณ แต่ไม่พบ จึงเอาอาวุธไปฝากนางเกวสันทยาไว้ และต่อว่าด้วยประการต่างๆ

พระพิมลสวรรค์กับนางอุบลวรรณตื่นขึ้นเห็นอาวุธหายไป จึงออกเดินทางด้วยเท้าอยู่ในป่าหลายวัน จนนางอุบลวรรณประสูติพระโอรส พระพิมลสวรรค์ออกไปหาน้ำมาสงให้โอรส ไปพบสระของยักษ์กุมพิน ก็ลงไปอาบและหักดอกบัวมาฝากนางอุบลวรรณ กุมพินมาพบเข้าจึงจับพระพิมลสวรรค์ไปใส่กรงเหล็กไว้ นางอุบลวรรณคอยอยู่เป็นเวลานานไม่เห็นพระพิมลสวรรค์มา ก็เอาผ้าผูกสไปผูกเป็นเปลไว้กับต้นไม้ ให้โอรสนอนแล้วออกตามหา เมื่อไม่พบก็คร่ำครวญจนสลบไป

พระบรมธรรมดาษีมาพบกุมารนอนอยู่จึงนำไปเลี้ยง ให้ชื่อว่า พระกฤษณาวงศ์ นางอุบลวรรณที่ฟื้นขึ้นมาเอาโอรสก็ไม่พบ นางสลบไปอีกด้วยความเสียใจ ท้าวมหัศจรรย์เจ้าเมืองมัทราชออกมาสေးแสงหานางงามในป่า เนื่องจากโทรทำนายว่าจะได้นางงาม มาพบนางก็พาไปอยู่ในวัง แต่นางไม่ไยดี จึงส่งนางไปรับใช้ตายเป็นสาวงาม นางได้รับความทารุณต่างๆ นานา

นางแสงสุริยาประสูติโอรสชื่อพระพิมลสุริยา และมอบกระบองกับศรพระขรรค์ของพระพิมลสวรรค์ให้ โทรทำนายว่าเมื่อพระพิมลสุริยาอายุได้ ๕ ขวบ จะได้สู้รบกับพี่น้องร่วมบิดา วันหนึ่งพระพิมลสุริยาออกไปเที่ยวเล่นในป่า ซึ่งพระกฤษณาวงศ์อาศัยอยู่กับดาษี เสนายักษ์ไล่ต้อนเนื้อทรายเข้าไปใกล้พระกฤษณาวงศ์ พระกฤษณาวงศ์โกรธ เกิดต่อสู้กับพระพิมลสุริยา เมืองแผลงศรไปที่พระพิมลสุริยาก็กลายเป็นอาหาร พระพิมลสุริยาแผลงศรไปกลายเป็นพวงมาลัย พระพิมลสุริยาสงสัยก็กลับไปเล่าให้นางแสงสุริยาฟัง นางแสงสุริยาจึงออกไปพบพระกฤษณาวงศ์ในวันรุ่งขึ้น แสดงตัวว่าเป็นมารดาพระพิมลสุริยามีศักดิ์เป็นน้อง พระกฤษณาวงศ์ไม่เชื่อ นางจึงพาพระพิมลสุริยาเข้าไปในเขาไฟเป็นการพิสูจน์ว่าพูดความจริง พระกฤษณาวงศ์เชื่อแล้ว นางก็ฝากพระพิมลสุริยาให้เล่าเรียนศิลปศาสตร์อยู่กับพระดาษีด้วย

ฝ่ายกุมพินจับพระพิมลสวรรค์ได้ก็นำตัวไปถวายท้าววรรณราช ท้าววรรณราชโกรธมากจะฆ่ากุมพินแต่พระพิมลสวรรค์ขอร้องไว้ แล้วพระพิมลสวรรค์ไปตามหานางแสงสุริยาที่เมืองโกล่า นางพาไปพบโอรสในป่าได้รู้จักกันแล้ว พระพิมลสวรรค์ให้นางอยู่ครองเมือง แล้วพาโอรสทั้งสองไปตามหานางอุบลวรรณ พอเดินทางไปถึงแดนยักษ์ นางยักษ์กาลจักรแปลงตัวมาช่วยพระพิมลสวรรค์ให้ลุ่มหลง โอรสทั้งสองจึงฆ่านางยักษ์เสีย เทวดาตกลงให้กษัตริย์ทั้งสามเดินทางไปถึงเมืองมัทราช พระพิมลสวรรค์เข้าไปขอนตัวอยู่ที่อุทยานแล้วให้โอรสไปสืบความ

พระกฤษณาวาศ์กับพระพิมสุรียาไปพบนางอุบลวรรณากำลังผูกคอตายด้วยความเศร้าโศก ถึง พระสวามีและโอรส ก็เข้าช่วยแล้วแสดงตัว นางอุบลวรรณไม่เชื่อ พอเห็นผ้าทรงกับแหวนก็ทราบว่าเป็นโอรส จึงพากันออกมาพบพระพิมสุวรรณ และเล่าถึงความทุกข์ยากลำบากต่างๆ ให้ฟัง เรื่องในสมุดไทยมีเพียงเท่านี้

เรื่องไชยเชษฐ

ท้าวอภัยนุราชเจ้าเมืองเวสาลี มีราชธิดาชื่อนางจำปาทอง นางมีพี่เลี้ยงเป็นแม่ชื่อ วิฬาร์ วันหนึ่งนางไปสร่งน้ำได้ไขจะเช็กนำมาฝาก จะเช็กโตขึ้นไล่กัดผู้คนในวังแล้วลงไปอยู่ในแม่น้ำราชภูร เดือดร้อนมากจึงมาร้องทุกข์กับท้าวอภัยนุราช ท้าวอภัยนุราชโกรธขับไล่นางออกจากเมือง

นางจำปาทองกับวิฬาร์ออกจากเมืองมาถึงริมแม่น้ำ เห็นจะเช็กกระโดดลงไปจะให้เช็กกิน เทวดาบันดาลให้มีบัวผุดขึ้นมารับนาง คมบัวกรดตัดคอจะเช็กตาย นางจำปาทองกับวิฬาร์เดินทางต่อไปพบหนทกษซึ่งเข้ามาเกี่ยวพาราสีนาง นางตกใจจึงหนีไปพบพระฤาษีจึงขออาศัยอยู่กับพระฤาษี

ท้าวสิงหลเป็นยักษ์ที่ประพุดตนอยู่ในธรรม ครองเมืองสิงหลแต่ไม่มีรัชทายาท คืบหนึ่งฝันไปว่าได้ดอกจำปาสีทอง มีปลีติดมาด้วย โทษทำนายว่าพระองค์จะได้ราชธิดาซึ่งมีเพื่อนมีลักษณะแปลก ประหลาดไปจากมนุษย์ธรรมดา ท้าวสิงหลทราบเรื่องจากหนทกษว่า มีนางงามอยู่ที่อาศรมพระฤาษี ก็ไปขอมาเลี้ยงเป็นราชธิดา ตั้งชื่อให้ใหม่ว่า นางสุวิงชา

พระไชยเชษฐ เป็นโอรสของท้าวธรรมิกกับนางแก้วสังจา ครองเมืองเหมันต์ และมีนางสนมอยู่ ๗ คน วันหนึ่งพระไชยเชษฐพานางทั้งเจ็ดไปประพาสป่า เทวดาแปลงเป็นกวางทองให้พระไชยเชษฐไล่ตาม กวางทองล่องไปจนถึงแดนเมืองสิงหล มีพระไชยเชษฐกับพี่เลี้ยงสี่คนเท่านั้นเข้าไปในสวนซึ่งนางสุวิงชากำลังประทับอยู่ ยักษ์ที่เฝ้าสวนจะจับกุมพระไชยเชษฐ พระไชยเชษฐ ขอร้องให้นางสุวิงชาช่วย นางก็ห้ามยักษ์แล้วไปทูลให้ท้าวสิงหลทราบ พระไชยเชษฐขอภัยโทษแล้วเล่าเรื่องให้ท้าวสิงหลฟัง

ท้าวสิงหลส่งสารพระไชยเชษฐมารับว่าจะพาไปส่งที่เมืองเหมันต์ แต่พระไชยเชษฐมีจิตใจผูกพันอยู่กับนางสุวิงชาจึงขออยู่รับใช้ท้าวสิงหล และได้ช่วยท้าวสิงหลรบกับรณพักตร์ ซึ่งยกทัพมาตีเมืองจนได้รับชัยชนะ พระไชยเชษฐจึงได้อภิเษกสมรสกับนางสุวิงชาและพานางกลับเมืองเหมันต์

นางทั้งเจ็ดอิจฉานางสุวิงชามาก เมื่อนางสุวิงชามีครรภ์แก่ก็ทำอุบายว่ามีช้างเผือกเข้ามาในเขตเมืองเหมันต์ พระไชยเชษฐออกไปคล้องช้างพักแรมอยู่ในป่า นางสุวิงชาประสูติพระโอรส แต่นางทั้งเจ็ดเอาผ้าผูกตานางสุวิงชาไม่ให้เห็น ลักเอาโอรสใส่หีบไปฝังที่โคนต้นไม้ แล้วเอาท่อนไม้ซุงโลหิตใส่พานไปให้พระไชยเชษฐดู

พระไชยเชษฐกลับจากป่า เมื่อทราบเรื่องก็โกรธมากให้ประหารชีวิตนางสุวิงชา แต่พี่เลี้ยงคัดทานไว้ จึงให้เนรเทศนางไป วิฬาร์พานางไปซูดเอาหีบที่ใส่โอรสขึ้นมา และเดินทางกลับเมืองสิงหล ท้าวสิงหลโกรธแค้นมาก จะยกทัพมาตีเมืองเหมันต์ แต่นางสุวิงชาขอร้องไว้ ท้าวสิงหลจึงตั้งชื่อโอรส นางสุวิงชาว่า เจ้านารายณ์อิเบศร์

ท้าวธรรมิกกับนางแก้วสังจาเป็นทวงนางสุวิงชาก็ตามถึง ครั้นทราบเรื่องราวก็โกรธเคืองพระไชยเชษฐ ให้พระไชยเชษฐไปตามนางสุวิงชาที่เมืองสิงหล พระไชยเชษฐยกทัพไปถึงเมืองสิงหลไปพบเจ้านารายณ์อิเบศร์ซึ่งขณะนั้นอายุได้ ๗ ปี ออกมาเที่ยวเล่น ได้สู้รบกัน แต่เจ้านารายณ์อิเบศร์แปลงศรมาที่พระไชยเชษฐกลายเป็นพวงมาลัย พระไชยเชษฐแปลงศรไปเป็นอาหาร จึงทราบเจ้านารายณ์อิเบศร์เป็นโอรส

ในที่สุดท้าวสิงหลยอมยกโทษให้พระไชยเชษฐ แต่พระไชยเชษฐต้องทำพิธีวิวาห์ใหม่เพื่อล้างอาย

เรื่องไชยเชษฐตอนปลายเป็นตอนเจ้านารายณ์อภิเบศร์ไปได้นางรัตนา และมีโอรสชื่อพระนราธิรมีกับพระศรีสุริวงค์ และพระนราธิรมีกับพระศรีสุริวงค์ออกท่องเที่ยวไปพบนางกนิกร เรื่องในสมุดไทยมีเพียงเท่านี้

วรรณกรรมนิทานภาคใต้

เรื่องสินนุราช

ท้าวอาทิตย์เจ้าเมืองพาราณสี มีมเหสีชื่อนางเกษณี มีโอรสชื่อพระสัชนุ และพระธิดาชื่อกิเรน ท้าวอาทิตย์ต้องการให้โอรสและธิดาทั้งสองอภิเษกกัน พระสัชนุไม่ยอมจึงให้ม้าคู่พระทัยช่วยเหลือ ม้าเหาะไปยังเมืองต่างๆ จนถึงเมืองท้าวสวัสดิราช เห็นนางคัพภาคีตาเจ้าเมืองให้รักชอบ จึงขอสไบของนางไปให้พระสัชนุ พระสัชนุหลงใหลมาก พอถึงวันอภิเษกก็ขึ้นม้าหนีไปอยู่กับพระฤาษี หลังจากเล่าเรียนวิชาจนชำนาญ แล้วจึงขึ้นม้าเหาะไปยังปราสาทนางคัพภาคีตา จนได้นางเป็นชายาโดยการยกยอ แล้วพระธิดาของนางจัดพิธีสมรสให้หลังจากอภิเษกแล้ว ได้พานางกลับเมืองพาราณสี ยักษ์มาพบเข้าเกิดต่อสู้กับม้าม้าแพ้ถูกจับได้ ทำให้พระสัชนุและพระนางคัพภาคีตาต้องผจญภัยในป่าโดยขาดพาหนะ จนกระทั่งพลัดพรากจากกันระหว่างอยู่กลางทะเล นางคัพภาคีตาขึ้นฝั่งได้ไปพักอยู่กับตายาย ให้ตายายนำแหวนและเครื่องแต่งกายไปขายเงินที่ได้มานางได้ทำบุญและสร้างโรงงาน

ส่วนพระสัชนุ พระอินทร์ให้นางเมขลาช่วยจนได้ขึ้นฝั่ง และได้พบกับนางกนิกรในสวนของยักษ์ กนิกร ทั้งสองต่างเล่าเรื่องให้ฟัง นางกนิกรได้ช่วยให้สัชนุได้นางอัญชันน้องของมารมาเป็นชายา และได้ม้าคืนกลับมา เมื่อได้ม้ากลับคืนมา พระสัชนุออกติดตามหานางคัพภาคีตาจนพบ แล้วเล่าความจริงให้นางอัญชันฟัง พระสัชนุพานางอัญชันและนางกนิกรหนีท้าวกันดาร ท้าวกันดารและไพร่พลออกติดตาม ได้สู้รบกันจนยักษ์ทั้งสองสิ้นชีพ แล้วพระสัชนุไปรับนางคัพภาคีตา ทั้งหมดเดินทางกลับเมือง ท้าวอาทิตย์จัดกองทัพออกไปต้อนรับและได้ซักถามเกี่ยวกับการได้มาของนางทั้งสาม จากนั้นท้าวอาทิตย์ได้จัดพิธีอภิเษกให้ โดยให้นางคัพภาคีตาเป็นมเหสีใหญ่ นางกนิกรและนางอัญชันเป็นรองตามลำดับ

ต่อมานางคัพภาคีตาจะกลับเมืองต่างๆที่ตั้งครุฑ พระสัชนุไว้ไม่ได้จึงไปส่งท่ามกลางความอาลัยของมเหสีทั้งสอง เมื่อถึงกำหนดให้กำเนิดบุตรธิดา นางทั้งสามให้กำเนิดพร้อมกัน นางคัพภาคีตาให้กำเนิดที่เมืองของตน ให้ชื่อโอรสว่า สินนุราช นางกนิกรให้กำเนิดธิดาชื่อเกสรมาลี และนางอัญชันให้กำเนิดบุตรชื่อปราบนรินทร์

เมื่อสินนุราชเจริญวัยขึ้น ได้ลาพระเจ้าตาและพระบิดาไปศึกษาวิชากับพระนาคาฤาษี ฝ่ายปราบนรินทร์ก็ออกป่าศึกษาวิชาเช่นกัน สินนุราชศึกษาวิชาอยู่นานอายุได้ ๑๖ ปี ก็ลาฤาษีกลับเมือง ฤาษีมอบมอบให้ และสั่งห้ามเปิดระหว่างทางระหว่างทางแต่ด้วยความอยากรู้ สินนุราชก็เปิดออกจึงพบนางแก้วอุบลมณฑา นางนี้เกิดจากดอกบัวซึ่งสินนุราชเก็บถวายพระฤาษีจึงเสกให้นางอยู่ในผอบ เพราะเกรงจะเกิดอันตราย ในที่สุดยักษ์กรุงสนธิได้มาลักนางไป และสะกดยาจนสินนุราชสลบไป

ปราบนรินทร์เรียนวิชาจนชำนาญจึงลาพระฤาษีกลับเมือง พบสินนุราชซึ่งสลบอยู่จึงเข้าช่วยเหลือจนฟื้น เล่าเรื่องราวแต่หนหลังให้ฟัง แล้วแผลงศรพิสูจน์กัน จึงเชื่อแน่ว่าเป็นพี่น้องร่วมบิดาเดียวกัน ทั้งสองออกตามหานางอุบลมณฑา จนพบกับนกอินทรียี่ตัวหนึ่งซึ่งนางส่งความเอาไว้ นกนำไปจนพบนาง

และช่วยเหลือนางจนพ้นเงื้อมมือยักษ์มาได้ จากนั้นก็ลักพานางสุวรรณมาลีลูกสาวยักษ์มาด้วย ท้าวกรุงสนธิ์ออกติดตามเกิดสู้รบกัน ตอนแรกเอาแพเอาชนะกันไม่ได้ สิ้นนุราชจึงแจ้งข่าวไปยังพระฤาษี พระฤาษีอุปัชฌาย์พระนุราชบ่มิมาเป็นเพื่อนคู่ใจ ไปเอาหัวใจท้าวกรุงสนธิ์ซึ่งถอดไว้ในแอมलगูณาไปให้สุวรรณมาลี เมื่อท้าวกรุงสนธิ์เสียหัวใจก็สิ้นใจตายแต่ปราบปรามนรินทร์ช่วยไว้ได้ปรับความเข้าใจกันแล้ว ท้าวกรุงสนธิ์จัดพิธีอภิเษกสมรสปราบปรามนรินทร์กับนางสุวรรณมาลีให้ จากนั้นทั้งหมดสากลับเมือง พระสิ้นนุราชคิดถึงนางศัพทาทิจชนพระสัสซุและนางแก้วอุบลมณฑาไปหานางศัพทาทิจที่เมืองท้าวสวัสดิราช แล้วพระสัสซุให้สิ้นนุราชครองเมือง พระองค์มุ่งปฏิบัติธรรมสร้างสมบารมีหวังนิพพานในภายหน้า

เรื่องพระรถเสนหรือนางสิบสองคำกาพย์

ณ เมืองไพสาลี พระรถสิทธิ์ผู้ครองเมืองไม่มีเมเสสิ ไพรบ้านพลเมืองมีความสุขโดยทั่วกัน ไกลๆ เมืองมีหมู่บ้านหนึ่งมีเศรษฐีชื่อพรมจันมีภรรยาอยู่กันมาจนชราแต่ไม่มีบุตรให้วิตกเรื่องผู้สืบมรดกใจปรารถนาจะมีบุตรจึงไปหาพระฤาษีให้ช่วย ฤาษีสั่งให้ไปเก็บกววดที่บ่อน้ำไปสัก ๒-๓ ก้อน แล้วให้หนักถึงฤาษีไม่ช้าจะเป็นผล แต่เศรษฐีพรมจันเก็บก้อนกววดไปถึง ๑๒ ก้อนเก็บไว้ในห้องนอนจากนั้นภรรยาตั้งคร่ำครึติดต่อกันมิได้วันจนมีลูก ๑๒ คน เป็นหญิงทั้งสิ้น ครั้นลูกโตขึ้นทรัพย์สมบัติที่เก็บหาไว้ก็ร่อยหรอลงทุกที จนกลายเป็นคนยากจนแสนเข็ญ วันหนึ่งเศรษฐีพรมจันจึงอุบายนำลูกทั้งสิบสองคนไปทิ้งเสียในป่า ครั้นกลับมาบ้านภรรยาถามหาลูกก็ทำเป็นไม่รู้เรื่อง ทำทีเป็นออกเที่ยวหาฝ่ายนางทั้งสิบสองออกตามหาพ่ออยู่ด้วยความทุกข์เวทนา

กล่าวถึงคนธรรพ์มีเมียชื่อสนทราครองเมืองดาวิน เป็นเมืองยักษ์ไม่มีลูกจึงไปลักนางเมรีลูกสาวท้าวทศวงศ์กับนางทศนาแห่งเมืองนาควารี มาเป็นบุตรบุญธรรม ขณะนั้นเมรียังเป็นทารกคนธรรพ์ให้ชื่อทารกนั้นว่ากังหรี จัดพิธีทำขวัญให้และเลี้ยงดูด้วยความรัก ฝ่ายท้าวทศวงศ์และนางทศนาเศร้าสร้อยถึงธิดาเป็นที่สุดแต่ด้วยบุญบารมีมีเมเสสิทรงครรภ์มีธิดาอีกองค์หนึ่งชื่อทศนารี

ย้อนกล่าวถึงคนธรรพ์ออกเที่ยวป่า พบท้าวโคदानโจรป่า เกิดสู้รบกันเสียที่ถึงแก่ชีวิต สนทราทราบความเกรงใจจะบุกเข้าเมือง จึงนำธิดากังหรีหนีไปสร้างศาลาอยู่ในป่า แล้วแปลงร่างเป็นมนุษย์

นางสิบสองเดินทางมาพบนางยักษ์สนทราและได้อาศัยอยู่กับนางยักษ์ วันหนึ่งนางยักษ์ออกป่าไม่กลับมาเหมือนเช่นเคย นางสิบสองจึงออกเที่ยวตามหา พบกองกระดูกอยู่มากมาย จึงรู้ว่ายายที่ตนอาศัยอยู่ด้วยเป็นยักษ์ เลยชวนกันหนี สนทรากลับมาทราบจากกังหรีว่านางทั้งสิบสองหนีไปจึงออกติดตาม ช้างสารและควายป่าได้ช่วยกำบังนางทั้งสิบสองเอาไว้ และไล่ทำร้ายนางยักษ์จนหนีไป ฝ่ายนางทั้งสิบสองเดินทางต่อไปจนถึงเมืองไพสาลี และได้เป็นเมเสสิของพระรถสิทธิ์

นางสนทราอยู่ป่ามานานคิดถึงเมืองจึงนำกังหรีกลับเมืองแต่ใจยังแค้นนางสิบสองอยู่มาก จึงออกติดตามอีกถึงไพสาลีได้แปลงตนเป็นหญิงงามชื่อว่าสมุชชา แค้นใจบิดาจะให้แต่งงานกับเศรษฐีเลยหนีมา พระรถสิทธิ์จึงรับไว้เป็นชายาและหลงรักนางจนลืมนางสิบสอง เป็นเหตุให้สมุชชาได้ช่องทางแค้นนางสิบสอง โดยแกล้งทำเป็นล้มป่วยลงเยียวอย่างโรครักไม่หาย พระรถสิทธิ์จึงสั่งให้ควักดวงตานางสิบสอง นางผู้พี่ทั้งสิบเอ็ดคน ถูกควักดวงตาทั้งสองข้าง นางภาคนสุดท้องถูกควักเพียงข้างเดียวแล้วถูกจับขังอุโมงค์ไว้ ฝ่ายนางสมุชชาเมื่อได้ดวงตาจึงห่อส่งไปให้ธิดากังหรีโดยเสกมนต์ให้พระพายพาไป

นางสิบสองอยู่ในอุโมงค์มีความอดอยากแสนสาหัส ต่างคนก็ตลอดบุตรจึงได้กินเนื้อบุตรวันแต่นางเภาได้ซ่อนบุตรของตนไว้ เมื่อกุมารโตขึ้นได้ชื่อว่า พระรถเสน แล้วเล่าความแค้นตนหลังให้ฟัง

กล่าวถึงพระอินทร์สองทิพยเนตรมาเห็นนางสิบสอง จึงให้พระวิษณุกรรมไปช่วยโดยแปลงเป็นไก่เข้าคุ้ยเขี่ยจนปากอุโมงค์เปิดออกพระรถเสนจับไก่ไว้ได้แล้วพาออกชนหาอาหารมาเลี้ยงป้าและมารดา ต่อมา

เล่นสะบ้าชนะนายโคบาลจนมีชื่อเสียงไปทั่ว พระรตลธิ์จึงเรียกตัวเข้าพบ รู้ว่าเป็นโอรสจึงเลี้ยงไว้ ส่วนนางสมุทธชาติคห้พระรตเสนเสียดึงแกล้งทำเป็นไข้อยู่ และทูลว่าต้องให้คนไปเอา “มะงัวรัฐหา มะนาวรัฐโห่” จากเมืองดาวันมากทักยาจึงจะหาย พระรตลธิ์จึงให้โอรสไปเอาโดยนำสาส์นของนางสมุทธชาติไป พระรตเสนขึ้นม้าออกเดินทาง และพักยังสำนักพระฤาษี พระฤาษีรู้ว่าป็นสาส์นที่นางมารกำขับให้กั๊งหรีฆ่าพระรตเสนเสียดึง จึงแปลงสาส์นเสียใหม่ให้ต้อนรับพระรตเสนไว้เป็นสามี่ พระรตเสนออกเดินทางถึงเมืองดาวัน ได้อภิเษกกับกั๊งหรีและได้ครองเมือง ต่อมาออกอุบายมอมเหล่ากั๊งหรี แล้วขโมยได้กำพดซึ่งบรรจุหัวใจนางสนทราไว้ พร้อมทั้งห่อดวงตานางสิบสองยารักษาตาและยาสำหรับไปรอยให้เป็นชวากหนาม ไฟ สัตว์ร้ายและมหาสมุทร กั๊งหรีติดตามไปแต่ติดอยู่แต่มหาสมุทรจึงได้แต่อ่อนวอนให้พระรตเสนกลับเมือง พระรตเสนใจอ่อนแต่ฆ่าตัดทานไว้แข็งขันแล้วพาเหาะไปแวะเยี่ยมพระฤาษีแวะใส่ดวงตาให้ป้าและแม่เรียบร้อยแล้ว เข้าเมืองเล่าความให้พระรตลธิ์ทราบ ความทั้งหมดล่วงรู้ถึงสมุทธชาติ จึงกลายเป็นยักษ์ออกสู้รบกับพระรตเสน พระรตเสนหักไม้กำพदनางยักษ์ถึงแก่ความตายพระรตลธิ์ออกไปรับนางสิบสองมาเป็นมเหสีดั้งเดิม โดยอาศัยพระรตเสนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยคืนดี

พระรตเสนคิดถึงกั๊งหรีหรือเมรี จึงออกเดินทางไปหาถึงฝั่งมหาสมุทรพบนางยังรออยู่เล่าความแต่ทนหลังให้ฟัง เมื่อนางรู้ว่านางสนทราสิ้นชีพแล้วก็เสียใจจนขาดใจตาย พระรตเสนซึ่งเห็นเหตุการณ์ก็สลับไปอีกมาเอาหน้ามาประพรมแก่ใจจนฟื้น พระรตเสนจัดพิธีศพของนางเมรี โดยให้พระวิษณุกรรมมาช่วย เสร็จแล้วขึ้นม้ามหาฤาษีให้ที่อยู่เรียนวิชาแล้วแวะครุ่ครองให้ คือทศนารีน้องสาวของเมรี พระรตเสนจึงไปหานาง ได้สมสู่กันอยู่ในปราสาทอย่างลับๆ ต่อมาความล่วงรู้ถึงเจ้าเมืองจึงให้ทหารล้อมปราสาทไว้ พระรตเสนพานางหนีไปทหารออกติดตามถูกฆ่าตายเป็นอันมาก ท้าวทศวงศ์ออกติดตามออกติดตามไปสู่รบกันเป็นสามารบ พระฤาษีรู้เหตุการณ์ออกไปห้ามศึก ท้าวทศวงศ์ยกโทษให้แล้วรับเข้าเมือง แล้วจัดพิธีอภิเษกให้ ต่อมาพระรตเสนคิดถึงพระมารดาจึงทูลลากลับเมืองพร้อมชายา

เรื่องวรวงศ์

ท้าววงษาหลงกลเชื้อค้ำขงของมเหสีฝ่ายชาย กล่าวโทษโอรสนางวงศ์สุริยามเหสีฝ่ายชวา จนท้าววงษาสั่งให้นายปัญญาเพชรฆาตนำโอรสทั้งสองคือ พระทองบุญเรืองและพระวรวงศ์ไปฆ่าเสียแต่นายปัญญาเพชรฆาตปล่อยให้โอรสทั้งสองหนีไป จากนั้นทั้งสองกุมารเซซังไปยังที่ต่างๆ พระทองบุญเรืองและพระวรวงศ์พลัดพรากกัน พระวรวงศ์ถูกเฒ่าเศรษฐีขโมยแก้วแหวนเงินทอง และถูกทุบตี นางคารวีได้ช่วยรักษาพระวรวงศ์จนอาการดีขึ้น เมื่อปราบยักษ์สำเร็จ เจ้าเมืองมุทธชาติมอบนางมังกุฎเป็นมเหสี และเฒ่าเศรษฐีก็ยกนางคารวีให้พระวรวงศ์อีกคน จากนั้นเจ้าเมืองมุทธชาติจึงให้สามคนครองกรุงสืบมา พระเสื่อเมืองนำแก้ววิเศษมามอบให้พระวรวงศ์ ต่อมาพระวรวงศ์คิดถึงพระมารดาจึงเสด็จออกจากเมืองพร้อมกับนางคารวี เหาะไปบนอากาศโดยใช้นแก้ววิเศษของพระเสื่อเมือง เมื่อทั้งสองเหาะมาถึงศาลาก็เข้าพักเพราะค่ำแล้ว ทำให้ถูกฤาษีขโมยแก้ววิเศษไป ทำให้ทั้งสองต้องเดินทางกลางป่ามาพบยักษ์เฝ้าสระคงคา ระหว่างที่ทั้งสองกำลังข้ามอยู่นั้นก็บังเกิดพายุใหญ่ทำให้ทั้งสองพระองค์ต้องพลัดพรากจากกันพระวรวงศ์เดินทางมาพบพระทองบุญเรือง ส่วนนางคารวีพบกับพรานป่าให้เสื่อผ้าแล้วพานางมาอยู่ที่บ้าน แต่เมียพรานใจร้าย เมื่อนางประสูติพระโอรสก็นำพระโอรสไปทิ้ง นางออกติดตามจนพบลูกและมาพบศาลาที่บรรยายเรื่องราวต่างๆตามที่พระวรวงศ์กับพระทองบุญเรืองทำไว้ทั้งหมดจึงได้พบกัน

เมื่อพระวรวงศ์กับพระเพณฐาได้รับนางคารวิเข้าเมียงแล้ว ได้จัดพิธีทำขวัญกุมาร และให้นำมาว่า
พรคารวงศ์ ต่อมาสองพี่น้องคิดถึงพระมารดาจึงยกทัพเข้าล้อมเมืองของพระบิดาไว้ แล้วส่งสาส์นไปทำ
รบ ไวยทศบุตรนางกาไวออกชนช้างเสียที่แก้ววรวงศ์ถูกฆ่าตาย จากนั้นสองพี่น้องจึงส่งทูตเข้าไปในเมือง
ขอให้ส่งนางวงศ์สุริยาพระมารดา กับนางกาไวออกไปให้ท้าววงษาไม่อาจขัดได้ ฝ่ายนางกาไวดีใจด้วย
หมายจะมีคู่ครองใหม่ซึ่งยังหนุ่มแน่น เมื่อสองกษัตริย์เห็นพระมารดา ก็ออกไปรับและให้คุมตัวนางกาไว
ไว้ รุ่งขึ้นให้เบิกตัวนางกาไวมาทูลประจาน

แล้วจากนั้นให้นำนางไปถวายท้าววงษา เมื่อท้าววงษาทรงทราบข่าวกองทัพที่ยกมาล้อมเมืองเป็น
โอรส ก็ให้เรียกนายปัญจมาถามความ ทรงทราบว่ากุมารยังไม่ถูกประหาร พระองค์จึงเสด็จออกไปหาพระ
โอรส เมื่อทั้งหมดได้พบกันก็เศร้าโศกร่ำไห้จนสลบไปถึงกับสิ้นชีพไปทั้งหมด พี่น้าขึ้นมาแล้วท้าววงษายอมรับ
ผิด พระวรวงศ์และนางคารวิเล่าความแต่หนหลังให้ฟังเกิดความโศกสลดถึงสิ้นชีพไป ร้อนถึงพระอินทร์ส่ง
ทิพยเนตรลงมาดูจึงบันดาลฝนห่าแก้วโปรยลงมาชุบชีวิตไว้ หลังจากเสด็จกลับเข้าเมืองแล้วได้ตัดสินโทษ
นางกาไว โดยชุดหลุมฝังแล้วใช้วัวไถจนสิ้นชีวิตท้าววงษามอบราชสมบัติให้พระวรวงศ์พระทองบุญเรือง
กลับไปครองเมืองตามเดิม

เรื่องเจ็ดจาคำภาพย์

เทพบุตรองค์หนึ่งทำผิดจึงถูกส่งลงมาเกิดในเมืองมนุษย์ โดยมาจุติในครรภ์ของนางออก นางมี
สามีชื่อदानน มีอาชีพตัดฟืนขาย เมื่อนางคลอดบุตรของนางกินอาหารได้ถึงเจ็ดกระจะ จึงให้ชื่อว่า
“เจ็ดจา” ตั้งแต่มีบุตรตายายยิ่งจนลงทุกที ต้องอดมืออดตีนมือ สองผัวเมียจึงอุบายจะฆ่าลูกเสีย โดยदानน
ชวนเจ็ดจาไปตัดฟืนในป่า เมื่อไม้ใหญ่ที่โค่นจะล้มลง दानนให้เจ็ดจาเข้าไปเอาบ้านกรับไว้จนไม้ทับเจ็ด
จามาติด दानนเข้าใจว่าบุตรตายแน่แล้วจึงกลับบ้าน แต่ด้วยเจ็ดจามีกำลังมหาศาลและด้วยบุญญาธิการ
จึงแบกไม้ต้นนั้นกลับมามีบ้านได้ แล้วใช้ไม้นั้นชุดทำเป็นเรือ ลาพ่อแม่ออกเที่ยวเรือเล่นสบายใจ

กล่าวถึงพระเจ้ากาหลง ครองเมืองพิราชนคร ตรีสังข์ให้เสนาอำมาตย์ประกาศนามมาแข่งเรือกับ
เหล่าผีพายประจำพระองค์ เจ็ดจารู้ข่าวจึงเข้าสมัครโดยเอาชีวิตเป็นเดิมพัน ก่อนลงมือแข่งเจ็ดจាកิน
อาหารเจ็ดกระบุง การแข่งเรือครั้งนี้เจ็ดจาชนะ ทำให้พระเจ้ากาหลงอับอายไพร่ประชาราเป็นอันมาก จึง
ให้รางวัลแก่เจ็ดจาเท่าที่จะสามารถนำไปได้ เจ็ดจากลับบ้านสานกระบุงสูงหกศอกสองกระบุง แล้วเข้าสู่
ราชวัง พระราชาให้เบิกพระคลังเงินพระคลังสองตึก เจ็ดจาเอาเงินทองใส่กระบุงแบกกลับบ้าน แล้วสร้าง
บ้านขึ้นใหม่ มอบเงินทองให้พ่อแม่แล้วตนเองออกเที่ยวป่า พอตกค้ำเทวดาเนรมิตศาลาที่พักให้ รุ่งเช้า
อาบน้ำในสระแล้วกลับมาบวงสรวงเทวดา บังเกิดเทวดาสามองค์ องค์หนึ่งประทานพร้าให้ องค์หนึ่ง
เนรมิตเชือกเป็นนาคเข้าทำลายศัตรูได้ และอีกองค์หนึ่งประทานหม้อวิเศษสามารถเนรมิตอาหารกินได้
ทั้งเมือง เจ็ดจาได้ของสามอย่างแล้วลาเทวดาออกเดินทางไปพบนายปลาซึ่งเป็นพรานเบ็ดมีกำลังมาก
เกิดต่อสู้กัน นายปลายอมแพ้เป็นข้ารับใช้ เดินทางต่อไปพบนายขุนขรต่อสู้กัน ขุนขรแพ้ย่อมเป็น ข้ารับ
ใช้อีก ขุนขรชำนาญในการเดินป่า จึงนำเจ็ดจาไปพบนายคันทับ นายคันทับมอบตัวเป็นข้าแล้วนำเรือแพ
มาเนรมิตเป็นมณฑป สมมติให้เจ็ดจาเป็นกษัตริย์ประทับบนมณฑป เจ็ดจาเดินทางต่อไปถึงเมืองชิตชิน
ซึ่งเป็นเมืองสิงห์ต่อสู้กัน เจ็ดจาชนะเจ้าเมืองมอบนางแก้วดาราศาสตร์ให้เป็นภรรยา

กล่าวถึงนางเกศสุตาธิดาท้าวโกรพ ทูลลาพระบิดาไปเที่ยวอุทยาน ขณะสงบน้ำอยู่เจ็ดจามาพบ
เข้า ทั้งสองรักชอบกันจนความทราบถึงท้าวโกรพ จึงสั่งให้ทหารไปจับตัวเจ็ดจา แต่เจ็ดจาพานางหนีไป
เสียก่อน ท้าวโกรพกริ้วมาก ให้ยกพลออกติดตามจนไปตั้งค่ายอยู่ใกล้กับที่อยู่ของเจ็ดจา ขุนสิทธิวิทยา
รับอาสาไปจับตัวเจ็ดจา

เรื่องปองครกคำกาพย์

มีกษัตริย์องค์หนึ่งชื่อกษัตริย์เจตราช ครองเมืองไชยราช มีมเหสีชื่อ นางวิชา กษัตริย์เจตราชต้องส่งคนไปเห็นส่วยให้ยักษ์ชื่อ ไทศัพท ครองอยู่กรุงทมิฬวไลย การส่งส่วยทำเป็นประจำ ๓ ปีต่อครั้ง ยักษ์ไชศัพท มีอัครชายาชื่อสิวิกา ชาวเมืองของกษัตริย์เจตราชกลัวยักษ์จึงหนีออกจากเมือง กษัตริย์เจตราชกับนางวิชาจึงปรึกษากันว่าจะทำอย่างไรดี ผลที่สุดก็คิดที่จะทำทานจะได้ผลกรรมเวร นางวิชาที่ทำบุญและปรารถนาจะได้โอรส พระอินทร์จึงส่งเทวดาชื่อสุวรรณมาเกิดเป็นโอรส ชื่อ วินราช

นางวิชาต้องพาโอรสหนีไปจากเมืองเพราะกลัวยักษ์จะฆ่าลูก แล้วยักษ์ก็เข้ามาในเมืองจับเอาเจตราชไปแต่ไม่ฆ่ากลับให้ไปครองเมืองอภิเชกกับนางไกรสิดที่มีพงษ์พันธุ์เป็นกินนร แล้วก็กลับมาครองเมืองดังเก่า ส่วนนางวิชาก็เดินทางเรื่อยมาจนมาพบกับพรานแห่งเมืองสาวัดดี พรานก็พาข้ามน้ำไปเผอิญเกิดพายุแพแตกนางถูกน้ำพัดไป นายพรานได้โอรสเอาไว้ผลสุดท้ายนางวิชาก็จมน้ำตาย น้ำพัดศพไปถึงสุวรรณคีติ ฤาษีมาพบเข้าก็ชุบชีวิตให้นางจึงอยู่ปรนนิบัติฤาษี ฤาษีเล่าให้ฟังว่าโอรสของนางตอนนี้อยู่บ้านโคกเต้ามีความสุขสบายดี นายพรานจัดพิธีทำขวัญให้และพราหมณ์ตั้งชื่อ วินราช จากนั้นก็มีการฉลองมีการเล่นต่างๆ เช่น จี๊ว เพลงยาว โขน หุ่นกระบอก

หลังจากนั้น ๗ ปี พรานก็เล่าเรื่องแต่อดีตให้วินราชฟังโดยตลอด ไม่นานนายพรานก็ตาย วินราชจึงเดินร่อนเร่ขอทานไปในเมืองเพราะหวังจะพบบิดา วินราชมาถึงสาวัดดี ซึ่งเป็นเมืองที่เจริญมีการค้าขายกับต่างชาติ โคตรการเศรษฐี ๑๒ คน เป็นเจ้ากรุงอยู่เป็นชาย ๗ หญิง ๕ เจ้าเมืองชื่อ เศรษฐีโคตรการ มีเมียชื่อ บุญเรือน มีธิดาคนหนึ่งยังไม่ได้แต่งงาน วินราชครึ่งเป็นขอทานเอามือป้องปากครกเที่ยวขอทานไป ชาวบ้านจึงเรียกว่า “ปองครก”

วันหนึ่งเป็นวันสงกรานต์ นางมาลัยก็ไปเล่นสงกรานต์เจอปองครกเข้าก็เกิดรักกัน แต่บิดามารดาไม่เห็นด้วยจึงให้ซึ่งจางวัง นางจึงหนีไปอยู่กับปองครกแล้วเที่ยวขอทานไปด้วยกัน

ฝ่ายนางวิชาที่ฤาษีตามหาลูก เดินทางมาถึงนครของพิณราชก็ไปพบตายายที่อยู่ในสวนดอกไม้เข้า ตายายก็รับนางวิชาไว้เป็นลูก นางก็ช่วยตายายทำมาหากินนางวิชาร้อยดอกไม้ ขายจึงเอาไปถวายนางสุวินชาธิดาของกษัตริย์มิได้ขาด

กล่าวถึงปองครกพบตายายตัวหนึ่ง หวังจะเอามาเป็นอาหาร พระอินทร์เกิดสงสารอยากจะช่วย จึงแปลงเป็นครุฑมาแลกเอาไปโดยให้แก้วไว้แทน แก้วนี้มีฤทธิ์มากจะชุบชีวิตคนก็ได้นึกอะไรก็ได้สมปรารถนา หลังจากได้แก้วปองครกก็บริบูรณ์ ชาวบ้านให้ข้าวปลาอาหารมาก

กล่าวถึงเศรษฐี ๑๒ คน จัดสำเนา ๑๒ สำ นางมาลัยขอให้ปองครกโดยสารไปกับเรือเพื่อตามหานางวิชา เรือแล่นมา ๑๕ วัน ก็ถึงเมืองที่นางวิชาอยู่ พอดีนางสุวินชาป่วยหนักถึงตาย ปองครกก็รับอาสารักษาให้ด้วยลูกแก้ววิเศษจนนางฟื้น ปองครกจึงอภิเชกกับนางและได้ครองเมือง อยู่ต่อมานางวิชารู้ว่านางสุวินชาอภิเชกก็คิดว่าอภิเชกกับลูกตน จึงร้อยมาลัยให้เป็นปริศนา ปองครกพอได้เห็นพวงมาลัยก็เข้าใจ ผลที่สุดก็ได้พบกับมารดา

อยู่มาวันหนึ่งปองครกคิดถึงนางมาลัย แล้ววันหนึ่งปองครก สุวินชา และวิชา ก็กลับไปยังเมืองที่ปกครองมา และมีพระราชสาส์นไปให้เศรษฐีโคตรการ แล้วให้รับนางมาลัยขึ้นสำเนา นางมาลัยและนางสุวินชาต่างก็รักใคร่กันดี เศรษฐีโคตรการทูลเชิญให้เข้าในวัง

อยู่ต่อมาปองครกก็คิดจะไปตามหาพ่อจึงเดินทางไปกลางทาง ไปพบฤาษีเสยได้เรียนวิชาอาคม อยู่ด้วยจนสำเร็จแล้วก็เดินต่อไปหาพ่อแต่เผอิญหลงไปเข้าเมืองยักษ์ ไปพบวณรดาอยู่ตัวหนึ่งจึงเข้าไป

พื้นแล้ววานรก็พาไปเมืองยักษ์ ปองครกจะเข้าปราสาทของนางพิมพัศดรจันทร์ แต่มียักษ์ล้อมอยู่รอบ วิวรรคจึงสะกดให้ล้มหมด ปองครกก็ถดถอยคดปรางค์แล้วเสด็จเข้าในปราสาท

เรื่องสุวรรณสิน

ท้าวสุวรรณกษัตริย์เมืองชลบทมีมเหสีชื่อสุวรรณมาลา นางสุวรรณมาลาฝันว่าพระอินทร์มอบดวงจินดาให้นาง แต่พายุพัดดวงจินดาตกหายไป แต่ภายหลังนางได้กลับคืนมา โทรมทำนายว่า จะได้พระโอรส แต่ตั้งจากบ้านเมือง ต่อมานางตั้งครรภ์ประสูติพระโอรสชื่อ สุวรรณสิน เมื่อสุวรรณสินเป็นหนุ่ม พระบิดาจัดงานอภิเษกให้ โดยเชิญเจ้าเมืองที่เป็นเมืองขึ้นทั้งปวงให้นำธิดามาให้สุวรรณสินเลือก แต่ไม่มีนางใดเป็นที่พอใจ ฝ่ายพระมารดาเชื่อคำทำนายเกรงโอรสจะจากไป จึงซักถามหมายจะเป็นฐานะหาผู้อภิเษกให้แต่สุวรรณสินปฏิเสธ แล้วทูลว่าปรารถนาจะออกจากเมือง

กล่าวถึงนางเกษสุริยา ธิดาท้าวอาทิตย์และนางแก้วดารา กรุงพรหมกฏปรารถนาจะมีคู่ครองแต่ไม่ชอบชายใด ที่เลี้ยงจึงอาสาจะให้นางได้คู่ครอง จึงวาดรูปของนางเป็นปรีศนาแล้วให้อิษฐาน จากนั้นที่เลี้ยงห้าคนออกเดินทางจนถึงเมืองชลบท ที่เลี้ยงอริษฐานว่าถ้าพระสุวรรณสินกับนางเกษสุริยามีวาสนาเคยสร้างสมกันมา ขอให้เทพเจ้าได้ปราณีแล้วนำผอบซึ่งใส่รูปปรีศนาห่อผ้า เทียบซบเพลงชมโฉม นางเกษสุริยาจนพระสุวรรณสินได้ยินเข้าก็อัศจรรย์ใจ จึงเรียกนางวรจันทร์ผู้ขับเพลงมาถาม ได้เห็นผอบให้เกิดหลงใหล จึงวาดรูปของพระองค์ใส่ผอบให้ที่เลี้ยงนำไปให้นางพร้อมด้วยธำมรงค์อีกวงหนึ่ง และฝากว่าอีกเจ็ดวันจะเสด็จไปหา

เมื่อถึงเวลาพระสุวรรณสินให้ที่เลี้ยงเตรียมเรือเหาะไปหานางตามนัด เมื่อไปถึงเมืองของนางเกษสุริยาพระสุวรรณสินก็เข้าไปหานางในยามราตรี เวลาเช้านางเกษสุริยาบอกที่เลี้ยงว่านางฝันเป็นเคราะห์ห้ามมิให้ใครเข้าไปในห้องของนาง ทำให้สนมกำนัลสงสัยเมื่อความจริงปรากฏ สนมกำนัลจึงนำความไปทูลให้เจ้าเมืองทราบ ท้าวอาทิตย์สั่งให้ทหารล้อมเมืองไว้ แต่พระสุวรรณสินได้นำนางและที่เลี้ยงขึ้นเรือเหาะหนีไปพระสุวรรณสินหยุดพักในป่าใหญ่ และชวนกันเล่นน้ำในสระอโนดาต ฝ่ายยักษ์ไวภักดี้ออกล่าสัตว์มาพบเข้าให้ติดใจนางเกษสุริยา จึงสะกดมนต์ให้ทุกคนสลบไป ยักษ์ไวภักดีลักพานางเกษสุริยากลับเมือง ฤๅษีโคดมเหาะมาพบพระสุวรรณสินสลบอยู่ เข้าช่วยเหลือจนฟื้นเข้าฉานจนรู้ความจริง จึงเล่าให้พระสุวรรณสินฟัง พระสุวรรณสินออกติดตามพบพญาวานรที่ถูกยักษ์ฆ่าตาย แต่ฟื้นขึ้นเพราะถูกน้ำค้าง พญาวานรมอบสบไปของนางให้

เรื่องสุวรรณหงส์

ท้าวสุธรรมาภิบาลกับนางรัตนมาลีครองกรุงโอชรัตน์ ไม่มีโอรสสืบสันตติวงศ์ ราษฎรทุกซ้ออันใจกราบทูลให้ท้าวสุธรรมาภิบาลทำพิธีบวงสรวงขอบุตรพระองค์จึงประกาศว่าสนมคนใดมีบุตรจะมอบราชสมบัติให้นางสนมทั้งหลายจึงทำพิธีบวงสรวงขอบุตร แต่นางรัตนมาลีไม่ทำเช่นนั้นคงภาวนารักษาศีลจนพระอินทร์ให้เทพบุตรมาจุติในครรภ์ ประสูติแล้วให้พระนามว่า สุวรรณหงส์

กล่าวถึงนางเกษสุริยธิดายักษ์วันฤทธิ์กับนางรัตนมาณีแห่งกรุงหริตติน ไม่ปรารถนาจะอภิเษกกับยักษ์จึงเลี้ยงมาลัยรักษาผู้ พระสุวรรณหงส์เกิดมาได้จึงทูลลาพระชนกชนนีไปหานางแม้จะถูกทัดทานอย่างไรก็ไม่ยอม การไปครั้งนี้มีปัญหามากด้วยระยะทางไกล พระอินทร์จึงให้พระวิษณุกรรมสร้างหงส์ยนต์ให้จนได้ไปพบนาง แต่ด้วยกรรมแต่หนหลังพระสุวรรณหงส์ต้องถูกหอกยนต์ของนางที่เลี้ยงทั้งสี่และ

มาสิ้นชีพที่เมืองของตนนางเกษสุริยาตามไปช่วยโดยปลอมเป็นพราหมณ์ใช้น้ำมนต์พิเศษที่พระอินทร์ประทานให้ทำพระวรกายจนพระสุวรรณหงส์คืนชีพ พระสุวรรณหงส์สงสัยว่าพราหมณ์คงเป็นเกษสุริยปลอมมา จึงแต่งกลพิสูจน์หลายครั้งแต่นางรู้ล่วงหน้าจึงไม่สำเร็จ และนางได้หนีกลับเมืองสร้างรูปชู้ผึ้งแทนตัวนางหลอกไว้บนตำหนัก เพราะพระสุวรรณหงส์อาฆาตแค้นด้วยเข้าใจว่านางเป็นผู้ฆ่า

พระสุวรรณหงส์ติดตามนางไปถึงเมืองหริตน์ ด้วยโทษได้พินรูปชู้ผึ้งด้วยเข้าใจว่าเป็นเกษสุริยแล้วสำนึกผิดคิดสังหารพระองค์เอง นางเกษสุริยเข้าช่วยไว้ได้ ต่อมาได้อภิเษกกัน พระสุวรรณหงส์นำเกษสุริยจากเมืองโอยรัตน์ ระหว่างทางสายบังคับหอกยนต์ขาด หงส์ย่นตัดกลงแม่น้ำจิวาดี ทั้งสองพลอยอาศัยเรือของนางยักษ์สุนทรี่ ซึ่งทำกลปลอมเป็นหญิงชรา ถึงกลางแม่น้ำยักษ์สุนทรี่เนรมิตให้ท้องพามีคดลุ่ม เข้าจับนางเกษสุริยทั้งน้ำเสีย แล้วปลอมตนเป็นเกษสุริยอีกภาคหนึ่ง พระสุวรรณหงส์นำเกษสุริยปลอมไปถึงเมืองและได้อยู่ครองกัน

ยักษ์กุมภคณท์ทหารคนสนิทของนางเกษสุริยคิดถึงนางและรู้สึกสงทรมใจ จึงออกเดินทางไปเยี่ยมนางที่เมืองโอยรัตน์ ระหว่างทางได้พบหงส์ย่นหักทำลายอยู่จึงออกค้นหาจนได้พบนางเกษสุริยซึ่งตอนนั้นเงือกปลาพบเข้าและมอบให้อยู่กับนางเมขลา กุมภคณท์พบนางแล้วออกเดินทางไปถึงเมืองโอยรัตน์ได้ฆ่ายักษ์สุนทรี่เสีย แล้วนำพระสุวรรณหงส์ไปรับนางเกษสุริยกลับเมือง ตอนนั้นพระสุวรรณหงส์ได้นางสนทรีซึ่งเป็นเงือกปลาเป็นชายาด้วยอย่างลับๆ และนางเมขลามอบนางพิมพ์ภาติดาพญานาคให้เป็นชายาอีกคน

กล่าวถึงเมืองรัตนากิดใช้ท่านกหัสตินมากินศพผู้คนตายหมดทั้งเมือง คงเหลือนางอรพิมพ์เพียงคนเดียวที่รอดชีวิตอยู่ เพราะท้าวพรหมจักรวรรดิผู้เป็นพระราชบิดาใส่ไว้ในกลองกลแล้วให้จำศีล นางอยู่ในกลองจนพระอินทร์สงสาร จึงตกลงใจให้พระสุวรรณหงส์ออกประพาสป่า จากนั้นพระมาตุลีแปลงเป็นกวางทองเข้าล่อ จนพระสุวรรณหงส์ตามไปถึงเมืองรัตนาคิดนางอรพิมพ์เป็นชายา

เมืองเนินจักรวาล ยักษ์จักรกฤษณ์และนางอำภามุเป็นมเหสีปรารถนาจะให้ธิดาสุพันธลิกาอภิเษกกับยักษ์ จึงตกลงวันอภิเษกกับยักษ์รามสูรไว้ แต่นางสุพันธลิกาไม่ปลงใจด้วย จึงให้แต่งนาวาขึ้นและให้พี่เลี้ยงทั้งสี่ไปขับเพลงขอล้อมของนางยังเมืองต่าง ๆ เมื่อพระสุวรรณหงส์ทรงทราบเรื่องให้เกิดปฏิพัทธ์จึงลาชายาทั้งสามออกไปศึกษาวิชา เมื่อเรียนวิชาจนชำนาญแล้วได้เสด็จไปหานาง ได้นางเป็นชายาอย่างลับๆ เมื่อถึงกำหนดวันอภิเษก เรื่องจึงถูกเปิดเผยขึ้น สุวรรณหงส์อกรบกับรามสูรเพื่อชิงนาง ทั้งสองสู้กันเป็นสามารบไม่แพ้ชนะกัน สอบถามได้ความเป็นศิษย์ร่วมอาจารย์กันจึงอย่าศึก และยักษ์รามสูรให้สุวรรณหงส์ได้นางไว้ครอง สุวรรณหงส์หลงนางสุพันธลิกากจนเกษสุริยและพิมพ์ภาติดาต้องปลอมเป็นพราหมณ์ตามมาถึงเมืองเนินจักรวาล สุพันธลิกาใส่ความสองพราหมณ์ว่าเข้าปลุกปล้ำข่มขืน จึงมีการสอบสวนเกิดขึ้น สุวรรณหงส์ตัดสินเข้าข้าง สุพันธลิกาสองพราหมณ์จึงเขียนสาส์นทิ้งไว้แล้วหนีกลับเมือง สุวรรณหงส์อ่านสาส์นแล้วสำนึกได้รับเดินทางกลับเมืองพร้อมสุพันธลิกา

จากนั้นชายาของพระสุวรรณหงส์ประสูติโอรสและธิดา คือ เกษสุริยและพิมพ์ภาติดาประสูติโอรสชื่อ ศิลปิธนูและสุทิววงศ์ อรพิมพ์ สุพันธลิกา และสุนทรี่ ประสูติธิดาชื่อวรตี เกษรอำภามุ และมณีสาคร ตามลำดับ

เรื่องพระกระเฑ

พระกระเฑโอรสท้าวเกตสุริวงศ์กับนางมณฑาแห่งกรุงเกษม ออกประพาสป่าพร้อมด้วยม้าคู่ใจ มาพบนางหนึ่งงามยิ่งนักกำลังลงเล่นน้ำ ให้หลงรักจึงถามม้าว่านางเป็นใคร ม้าตอบว่า นางสุวรรณมะลิ

ทองเป็นธิดามารแห่งกรุงศรีพิมล นางมีลักษณะพิเศษคือ เมื่อดูจะไปในไหนจะกลายเป็นดอกมะลิให้พี่เลี้ยงใส่พานพาไป

เมื่อนางมะลิทองกลับเมือง พระการะเกิดแอบตามเข้าไปในปราสาทและได้นางเป็นชายาอย่างลับๆ แต่จะอยู่กับนางเฉพาะกลางคืนเท่านั้น กลางวันหลบไปอยู่ใต้ต้นไม้ในป่าทำอย่างนี้ทุกวัน ฝ่ายเจ้ากรุงศรีพิมลไม่เห็นธิดาขึ้นไปเฝ้า ให้สงสัยสั่งให้สนมกำนัลสอดส่องดูจนรู้ความจริง จึงสั่งให้ทหารจับพระการะเกิดให้ได้ ทหารยักษ์คนหนึ่งชื่อไวยกรรณอาสาจับพระการะเกิดโดยทำทอกยนต์ดัก พระการะเกิดต้องทอกพร้อมด้วยม้า นางมะลิทองเฝ้าคอยพระการะเกิด เมื่อไม่เห็นจึงออกมาดูได้พบกัน พระการะเกิดเห็นว่าจะสิ้นชีพเป็นแน่สั่งให้นางเอาไปลอยแพสั่งเสร็จก็สิ้นใจ ทหารเห็นเข้าจึงนำเรื่องไปทูลพระยามาร พระเจ้ากรุงศรีพิมลแค้นพระธิดาแถมมาด่าจะพันแค้นแต่มีห้ามไว้ จากนั้นพระองค์จะให้ตัดหัวพระการะเกิดเสียบประจาน แต่นางมะลิทองลอบนำไปลอยเสียก่อน

ครุฑชื่อเทวีโลยราชบินมาพบศพระการะเกิด ดูลักษณะคล้ายพระเกตุสุริยวงศ์ผู้เป็นสหาย จึงนำไปยังภูมิจักรพรรดิธาตุไฟ ฤาษีชุกชีวิตรขึ้นมาแล้วถามความทราบว่าเป็นโอรสของศิษย์ตนจึงสอนศิลปศาสตร์ให้ พระการะเกิดเรียนวิชาจนชำนาญแล้วลาพระฤาษีไปหานางมะลิทอง ฤาษีมอบพระขรรค์วิเศษให้ประจำกาย

พระการะเกิดปลอมตัวเป็นพราหมณ์เข้าหานางมะลิทอง แล้วกล่าวขอความรักโดยบอกว่าภรรยาตายไปปรารถนาจะได้นางเป็นคู่ นางมะลิทองปฏิเสธรับรักแล้วเล่าเรื่องพระการะเกิดให้พราหมณ์ฟัง

เรื่องโสณน้อยเรื่อนงาม

เมืองโรมวิโส ท้าวหัสวีไชกับนางเกศนี มีธิดาชื่อโสณน้อย ไทรทำนายว่าพระธิดาจะมีพระสวามีเป็นผีต่างเมือง นางเกรงจะได้พระสวามีเป็นผีตามที่ไทรทำนาย ซึ่งคงเป็นที่เสื่อมเสียพระเกียรติยศของพระชนกพระชนนีเป็นอันมากจึงหนีไปเสียจากนคร ฝ่ายพระอินทร์เมตตาจึงประทานเครื่องทรงวิเศษให้ นางเดินป่าพบศพนางคูลาจึงซุบขึ้นมาให้เป็นเพื่อนร่วมเดินทาง นางมาถึงอุทยานเมืองนพรัตน์ซึ่งมีท้าวกาลิการาชเป็นเจ้าเมือง มีนางประไพลัคนาเป็นมเหสี ทั้งสองพระองค์มีโอรสชื่อ พระพิจิตร พระพิจิตรสิ้นพระชนม์อยู่ในอุทยาน นางโสณน้อยมาพบเข้าจึงซุบแล้วนางไปสร่งน้ำ นางคูลาจึงถือโอกาสขโมยเครื่องทรงเสีย โดยแต่งเครื่องทรงนั้นทำที่เป็นธิดากษัตริย์ เรียกชื่อตนเองว่าโสณน้อย และเรียกโสณน้อยกว่าคูลา การณ์ทั้งหมดเป็นไปอย่างลับๆ นางคูลาคงจะทูลขอเป็นมเหสีพระพิจิตรฯตอบรับแต่ให้รอการอภิเษกไว้ ส่วนนางโสณน้อยตกเป็นทาสของนางคูลา

ต่อมาพระพิจิตรเดินทางเที่ยวทะเล ถูกพายุคลื่นลมพัดไปออกเมืองโรมวิโส และตอนนี้คิดว่าเรื่องของโสณน้อยจะแพร่พรายล่วงรู้ถึงท้าวหัสวีไชฯจึงพระราชทานเรื่อนน้อยให้พระพิจิตร เรื่อนนี้เป็นเรื่อนกลของโสณน้อยโดยเฉพาะคนอื่นยกไม่ขึ้น ตอนพระพิจิตรเดินทางกลับเมือง ท้าวหัสวีไชได้ให้สองอำมาตย์คือ บันลาดและรัชดาทำที่เป็นพ่อค้าติดตามสืบข่าวนางโสณน้อยด้วย

พระพิจิตรเดินทางมาถึงเมืองนพรัตน์ เมื่อจะยกเรื่อนน้อยปรากฏว่ายกไม่ขึ้นให้แปลกใจ เพราะตอนออกทะเลก็ถอนสมอไม่ขึ้นต้องให้นางโสณน้อยมาถอน ครั้งนี้จึงดำริว่า เรื่อนน้อยนี้น่าจะมีอะไรเกี่ยวข้องกับนางอยู่ นางอาจเป็นพระธิดาหัสวีไช หรือผู้มีบุญญาธิการแต่ต้องตกยากก็ได้ จึงให้คนไปหาโสณน้อยมา โสณน้อยมาถึงก็เข้าเรื่อนได้พร้อมด้วยสนมกำนัลเป็นจำนวนมากเป็นที่แปลกประหลาดยิ่ง หลัง

จากพระพิจิตรเข้าเฝ้าพระชนกชนนีแล้ว ตคราตรีก็มาประทับด้วยโสนน้อยทุกคืน แต่มิได้เสียกันแต่อย่างใด

ฝ่ายนางकुลาเห็นโสนน้อยหายไป ออกเที่ยวตามหาจนมาถึงเรือนน้อย ได้ยินเสียงคนพูดจาอยู่ข้างใน จำเสียงได้ว่าเป็นโสนน้อยจึงเรียกให้ออกมาแต่ไม่เป็นผล ครั้งให้สนมกำนัลช่วยเหลือก็ไม่มีใครช่วยกลับหลบหน้าไปสิ้น นางโมโหจึงตำท้ออย่างไพร่สามัญต่าง ๆ นานา แล้วเข้าไปทูลจะยกเรือนน้อยทิ้งทะเล แต่ยกเท่าไรก็ไม่เชื่อนจึงคงตำท้ออยู่เช่นนั้น จนพระพิจิตรสั่งให้ทหารออกไปจับตัวแล้วนำไปสอบสวนหน้าพระที่นั่ง นางรู้ว่ากลแตกจึงรับสารภาพโดยเล่าเรื่องแต่หนหลังให้ฟังนางकुลาถูกลงโทษให้เป็นทาสอยู่ประจำสวนอุทยาน ฝ่ายโสนน้อยได้เข้าวังพระพิจิตรมีสาส์นถึงท้าวทศวิไชเสาคความทั้งหมดให้ทราบ

เรื่องศิลปศาสตร์

ท้าวรัตขังครองเมืองสีพี มีมเหสีชื่อเกษณี ไม่มีโอรสสืบราชสมบัติ ท้าวรัตขังจึงให้ประกาศว่าสนมคนใดมีบุตรจะให้ราชสมบัติ สนมทั้งหลายจึงบนบานแม่มดหมอมิเพื่อหวังจะมีบุตรชาย ส่วนนางเกษณีได้บำเพ็ญภวณาทือศีลและบริจาคนาน ร้อนถึงพระอิศวร จึงให้พระวิษณุกรรมหาเทพบุตรสี่องค์จตุจากวิมาน เกิดเป็นศิลปศาสตร์โอรสท้าวรัตขังกับนางเกษณีองค์หนึ่ง ส่วนอีกสามองค์ให้เกิดเป็นสัตว์รับใช้พระศิลปศาสตร์ มีช้าง นกแก้ว และจระเข้

กล่าวถึงท้าวหงสา มีมเหสีชื่อสิรวดี นางสิรวดีทรงครรภ์ครบไตรมาสเกิดอาพาธนางสิ้นพระชนม์ชีพ พระอิศวรให้พระวิษณุกรรมลงมาเอาพระธิดาออกจากครรภ์ ท้าวหงสาให้สร้างปราสาทสำหรับพระธิดาโดยเฉพาะ และให้นามว่า นางปราสาททอง นางทรงสิริโฉมและมีเสียงไพเราะยิ่งนัก มีนกสาริกาเป็นสัตว์รับใช้

เมืองสีพีนางอุบลสนมท้าวรัตขังถูกส่งลอยแพ เพราะทูลความใส่ร้ายนางเกษณี นางอุบลลอยแพมาถึงเมืองหงสา พบนายอุทหมงปลานำนางไปถวายท้าวหงสาและได้รับแต่งตั้งให้เป็นมเหสี

มีนายสำเภาสามคนออกเดินทางจากเมืองสีพี ถูกคลื่นลมพัดเข้าเมืองหงสา บังเอิญนายสำเภาคคนหนึ่งได้ยินเสียงนางปราสาททองก็สิ้นสติไป ฟื้นขึ้นแล้วเดินทางกลับสีพี ทูลความให้พระศิลปศาสตร์ทราบ ศิลปศาสตร์เกิดความเสนาหา จึงส่งนกแก้วไปตุลาตเลาก่อน นกแก้วกลับมาบอกข่าวว่า นางเป็นหญิงงามที่หาใครเปรียบมิได้ ศิลปศาสตร์จึงเดินทางไปหงสา ลอบเข้าหานางปราสาททอง ทั้งสองลักลอบได้เสียกัน จนนางกรจาที่เสียงนำความไปบอกนางอุบล นางอุบลยังเคียดแค้นท้าวรัตขังอยู่ จึงหาทางกลั่นแกล้งพระศิลปศาสตร์ผู้เป็นโอรส โดยบอกให้นางปราสาททองนอนหนุนแขนขวาของพระศิลปศาสตร์เพื่อให้เวทมนตร์เสื่อม

พระศิลปศาสตร์ลานางปราสาททองกลับเมืองสีพี ระหว่างทางพบจระเข้ตะโขงใหญ่เกิดต่อสู้กัน พระศิลปศาสตร์สู้ไม่ได้เพราะเวทมนตร์เสื่อมหมดแล้ว จึงเข้าไปอยู่ในท้องพญากุมภิจระเข้ที่เลี้ยง แล้วจระเข้ทั้งสองต่อสู้กัน จระเข้ตะโขงใหญ่เสียที่ถูกกัดตาย พญากุมภิจมีความเหนียวอ่อนจึงดำลงไปพักอยู่ที่บาดาลในถ้ำของตน

นายอุทหมงปลาออกลงอวน พบตะของพระศิลปศาสตร์นำไปถวายท้าวรัตขัง นางเกษณีเศร้าโศกมากเพราะเข้าใจว่าโอรสสิ้นชีพแล้ว แต่นกแก้วทูลว่าพระศิลปศาสตร์อยู่ในท้องกุมภิจไม่มอันตราย ท้าวรัตขังจึงเอาระบองตีน้ำ พญากุมภิจจึงผุดขึ้นสำรอกศิลปศาสตร์ออกมา

ต่อมาศิลปินศาสตร์หนีออกจากสี่พ็อก ได้เรียนวิชากับฤาษีสุมเมธ แล้วเดินทางไปหานางปราสาททอง ฝ่ายนางปราสาททองคิดถึงศิลปินศาสตร์ ร้องไห้อาลัยจนหมดสติ ศิลปินศาสตร์กลับถึงเมืองจึงนำไปให้ฤาษีชุบชีวิตให้

กล่าวถึงยักษ์กุมภกาศออกป่า เกิดความเสนาหาในตัวนางปราสาททอง จึงให้บริวารคอยดูหนทางที่พระศิลปินศาสตร์จะนำนางกลับเมืองหมายจะแย่งเอาเป็นชายา ศิลปินศาสตร์และนางปราสาททองลาฤาษีกลับเมืองโดยขี่ช้างเหาะไป นางปราสาททองกลัวอ้วนงอนให้ลงเดินในป่า ช้างทูลว่าในป่าเป็นที่อยู่ของยักษ์กุมภกาศ

เรื่องพระแสงสุริฉาย

นางแสงแก้วธิดามารชื่อ วิจิตรราช ได้พระแสงสุริฉายโอรสเจ้ากรุงโกทรกับนางแสงจันทร์เป็นพระสวามี โดยเรียงสวาทกันอยู่ในปราสาทอย่างลับ ๆ ต่อมาความล่วงรู้ถึงฤทธิกันผู้เป็นอนุชาของนางแสงแก้ว จึงกราบทูลต่อพระบิดา ท้าววิจิตรราชกริ้วมาก ประราธนาจะฆ่าชายชู้ของธิดาเสียจึงให้ทหารล้อมปราสาทไว้ ฝ่ายพระแสงสุริฉายรำลึกถึงช้างคู่บารมี ช้างเหาะมาช่วยโดยพาพระแสงสุริฉายและนางแสงแก้วหนีไป ฝ่ายฤทธิกันเข้าค้นปราสาทไม่พบ จึงออกติดตามมาทัน เกิดสู้รบกัน พระแสงสุริฉายแผลงศรเป็นภูเขไฟสูงขวางหน้ามารไว้แล้วนำนางเที่ยวชมป่า

ท้าววิจิตรราชตามฤทธิกันมาพบ จึงแผลงศรทำลายภูเขไฟนั้นเสีย แล้วรีบตามมาทันพระแสงสุริฉาย สู้รบกันด้วยอภิเนหาร ท้าววิจิตรราชสิ้นพระชนม์ ฤทธิกันยอมแพ้แล้วทูลเชิญไปครองเมือง แต่พระแสงสุริฉายกลับยกเมืองให้ฤทธิกันครอง จัดการศพท้าววิจิตรราชแล้ว พระแสงสุริฉายนำนางแสงแก้วกลับเมืองของตน ระหว่างทางได้แวะสำนักพระดาบสผู้เป็นอาจารย์ นำนางยุบลวรรณซึ่งเป็นชายาอีกองค์หนึ่ง เป็นลูกพระดาบสเดินทางกลับเมือง ถึงเมืองแล้วนางแสงแก้วนิรมิตตกแต่งเมืองขึ้นใหม่

ต่อมาพระแสงสุริฉายนำไพร่พลไปเยี่ยมพระอัยกา เมื่อถึงเมืองพระอัยกาแล้วพักพลอยู่นอกเมือง ส่งสาส์นไปทูลให้ทรงทราบ เมื่อพระอัยกาได้รับสาส์นทั้งโศกและดีพระทัยระคนกัน เพราะขาดสัมพันธ์กันมานาน แต่โอรสทั้งหกกลับไม่เชื่อว่าเป็นพระญาติวงศ์เข้าใจว่าเป็นภทของข้าศึก จึงให้พระบิดาตอบปฏิเสธไม่ยอมต้อนรับและทำรบจนเกิดสงครามระหว่างกัน โอรสทั้งหกสิ้นชีพในสนามรบ

เรื่องสุพรรณรังสี

ท้าวมหาจักรให้จักรนารายณ์ผู้เป็นโอรส จัดทัพติดตามชิงตัวพระธิดา ซึ่งพระพรณรังสีลักพาไป ค้างแรมอยู่บนเขาอกเมือง ท้าวยักษ์กับพระพรณรังสีต่อสู้กันพระพรณรังสีมีอำมรงค์วิเศษสำหรับอธิษฐานสิ่งที่ปรารถนาเพื่อช่วยในการต่อสู้ ผลการรบฝ่ายยักษ์แพ้ พระยาครุฑพาหนะของจักรนารายณ์ถูกฆ่าตาย ทำให้ท้าวมหาจักรเดือดดาลมากเกณฑ์หัวเมืองขึ้นแล้วคุมทัพออกรบเอง แต่พ่ายแพ้กลับมา จึงคิดการใหม่โดยให้จักรนารายณ์กับไวราบบแปลงตนเป็นแมลงวันเกาะทำยรตทรงของพระพรณรังสี ตอนเสด็จกลับเมือง เมื่อถึงกลางทางหยุดค้างแรม จักรนารายณ์และไวราบบกลับเป็นยักษ์สะกดมนตร์ให้พระพรณรังสีและพี่เลี้ยงหลับ แล้วเข้าหมายจะปลงพระชนม์ แต่ทำการไม่สำเร็จ ได้แต่ฆ่าเฉพาะพี่เลี้ยง

แล้วนำธิดาเจ้ากรุงมารกลับเมือง ท้าวมหาจักรกริ๋วพระธิดามากที่ปลงใจกับมนุษย์ จึงกำหนดให้ประหารชีวิตในวันรุ่งขึ้น

พระพรณรังสีตื่นขึ้นไม่เห็นนางก็เสียพระทัย นกสาริกาซึ่งตามเสด็จด้วย และบินหนีไปดอนยักษ์เข้าสะกดมนตร์ทูลว่า ยักษ์มาลักไปอีก พระองค์จึงให้นกสาริกาเข้าไปสืบข่าวได้ความจริงเรื่องวันประหารนาง พระพรณรังสีจึงเสด็จเข้าไปในเมืองยักษ์แ่่งตัวนางได้มาอีก โดยเนรมิตให้ไฟไหม้บ้านเมืองปราสาทราชวัง ขณะที่ผู้คนวุ่นวายอยู่กับการดับเพลิง พระองค์ก็เสด็จลอดเข้าไปหานาง ก่อนพานางหนีได้ให้นางกราบทูลลานางสุนนทีผู้เป็นมารดา

ฝ่ายท้าวมหาจักร เมื่อเสียทีแก่มนุษย์เป็นครั้งที่สองก็ให้เสียพระทัยยิ่งขึ้น ทั้งเจ็บ ทั้งแค้น จึงฆ่าตัวตายโดยกระโดดเข้ากองเพลิง เมื่อพระพรณรังสีนำนางออกนอกเมืองได้แล้ว ทรงนรมิตให้ฝนท่าแก้วตกลงมาดับไฟ แล้วนำนางเดินทางชมธรรมชาติมาด้วยความเพลิดเพลิน

เรื่องอำไพยราช

มีเมืองหนึ่งชื่อเหมราช ท้าวอำไพยราชผู้เป็นเจ้าของมีชายา ๓ องค์ คือ สุวรรณอัมพร สร้อยสุวรรณาและเกสร สำหรับนางเกสรนั้นจุดิจจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เกิดในดอกบัว มีกลิ่นกายหอม ชายาทั้งสามทรงครรภ์อ่อนๆ วันหนึ่งเกสรชวนสร้อยสุวรรณาทูลลานางสุวรรณอัมพรชายาองค์ใหญ่จะไปประพาสอุทยาน แต่ไม่ได้รับอนุญาตเพราะกำลังทรงครรภ์ นางเกสรเสียใจสลบไป ท้าวอำไพยราชทรงทราบเรื่องคิดว่านางสิ้นชีพจึงหมดสติไปด้วย ฝ่ายนางสุวรรณอัมพรและสร้อยสุวรรณาเข้าใจว่าพระสวามีสิ้นพระชนม์ก็ร่ำไห้สลบไปอีก เหล่าสนมกำนัลซึ่งเห็นเหตุการณ์และรู้ข่าวต่างคร่ำครวญสลบไปหมดสิ้นทั้งปราสาท

กล่าวถึงท้าวปิกษี อยู่บนเขาเนาวรัตน์พร้อมด้วยนางปิกษีซึ่งมีครรภ์อ่อนๆ นางปิกษีอยากกินมนุษย์ ท้าวปิกษีต้องออกไปหามาให้กินทุกวัน วันหนึ่งบินมาถึงเมืองเหมราช หอมกลิ่นเนื้อนางก็แปลกใจ มองเข้าไปในปราสาทไม่เห็นใคร จึงทลายเข้าไปในปราสาทชั้นในเห็นผู้คนสลบกันหมด จึงคิดจะกินให้สำราญใจ แต่เวทเอาเข้าตลใจทำให้รู้สึกนึกสงสาร เพียงแต่จับเอาตัวนางเกสรและนางสร้อยสุวรรณาไป ท้าวปิกษีหลงเข้าเขตนิมิตของพระยาครุฑเกิดทะเลาะกัน พระอินทร์เกรงว่าสองนางจะกระทบกระเทือนถึงแก่ชีวิต จึงคลอใจให้สองดิกันตกลงแบ่งนางกัน โดยให้นางเกสรไปอยู่กับพระยาครุฑ และนางสร้อยสุวรรณาไปอยู่กับท้าวปิกษี ท้าวปิกษีพานางไปถึงปราสาท นางปิกษีหึงหวงและจะจับนางสร้อยสุวรรณากินเสีย พระอินทร์ลงมาช่วยอีกโดยกำขับให้สองพญานกเลี้ยงดูนางสร้อยสุวรรณาให้ได้รับความสุข มีเช่นนั้นจะถูกลงโทษ

ฝ่ายท้าวอำไพยราช นางสุวรรณอัมพา และสนมกำนัลซึ่งสลบอยู่ พระเลื้อเมืองสงสารจึงช่วยเหลือให้ฟื้นคืนมา ท้าวอำไพยราชพบว่าสองนางหายไป จึงคิดจะออกติดตามนางสุวรรณอัมพรจะตามเสด็จด้วย ท้าวอำไพยราชไม่ยอม ให้นางประสูติเสียก่อนจึงจะไปได้ แล้วได้มอบหมายให้พญาม้าออกสืบข่าวนางทั้งสองล่วงหน้า

กล่าวถึงนางปิกษีคลอดบุตรเป็นชาย มีปีกหางเหมือนแม่แต่ตัวและหน้าตาเป็นยักษ์ จึงให้นามว่า “อินทยักษ์” มีนิสัยขยาบคาย มีกระบองอินทงอทิธฤทธิ์เป็นอาวุธ วันหนึ่งนางสร้อยสุวรรณาอยากออกชมป่า ท้าวปิกษีพร้อมภรรยาและอินทยักษ์จึงพาไป พญาม้ามาพบเข้าจึงกลับไปทูลท้าวอำไพยราชในตอนนีทางเมืองเหมราชนางสุวรรณอัมพรประสูติโอรสมีบุญญาธิการมาก พระอินทร์ได้ลงมาประทานพระชรรค์และอำมรงค์ให้พระกุมาร และประทานนามว่า แสงอัมพร

ท้าวยาไพลราชทรงทราบข่าวจากพญาม้า ผกคึดตามมาพบนางสร้อยสุวรรณากับพวกท้าวปิกนี จึงสะกดมนตร์ให้หลับ แล้วนำเอานางสร้อยสุวรรณออกมาเมื่อท้าวปิกนีตื่นขึ้นได้สู้รบกับพญาม้าและ ท้าวยาไพลราช ท้าวปิกนีและภรรยาถูกฆ่าตาย ส่วนอินทโยักษ์ นางสร้อยสุวรรณาทูลขอชีวิตไว้ จากนั้น ทั้งหมดออกติดตามนางเกสรต่อไป

เรื่องวรรณคร

กล่าวถึงวรรณครเมื่อคราวตามมารดาได้ภรรยาเป็นยักษ์ เมื่อกลับมาเมืองบิดาโกรธใหญ่ว่าไป ได้เมียเป็นยักษ์ เตียวพวักษ์จะตามมาราวีแล้วจะเกิดการรบครั้งใหญ่ขึ้น แต่วรรณครบอกว่าไม่เป็นไร จะพานางยักษ์หนีไปเอง และให้บิดาเป่ามนตร์ให้ตน และประลองฝีมือกับบิดา

กล่าวถึงช้างฝ่ายพวักษ์กุมภกรรณ เมื่อไม่เห็นนางยักษ์ซึ่งเป็นลูกสาวชื่อ สุวรรณกลั่นก็ตกใจพากันหาก็ไม่เจอ จึงเตรียมไพร่พลเพื่อจะออกติดตามถ้าเจอแล้วจะฆ่าผู้เฒ่าที่พานางยักษ์หนีไป จึงส่ง ลูกชายออกตามหา เดินทางในป่าเสียงดังโครมครามสนั่นไปทั่วป่า

พระวรรณครเมื่อได้ยินเสียงนั้นก็รู้ทันทีว่าพวักษ์ยกพวกมาจึงรีบขอลาพ่อไป บิดาจึงให้มนต์ คาถาเพื่อป้องกันตัว แต่ยังไม่ทันจะจากไปก็พอดีพวักษ์มาถึง เกิดการต่อสู้กันใหญ่ ฝ่ายยักษ์ตายไป หลาย ฝ่ายกุมภกรรณ ฤทธิกรรมเห็นไม่ได้การจึงกลับไปหาบิดาทองตน บิดาจึงจัดกองทัพใหม่ และ ต่อสู้กันจนฝ่ายยักษ์แพ้อีก พวักษ์โมโหมากจึงขึ้นไปหาเวทตัวว่าวรรณครเป็นลูกใคร ทำไมจึงเก่งนัก พอรู้ว่าเป็นลูกใครจึงแปลงตัวเป็นพ่อของวรรณคร และเรียกวรรณครมาสั่งให้ไปหายักษ์ฤทธิกรรม แต่วรรณครไม่เชื่อใจ จึงลองประลองฝีมือกับฝ่ายกุมภกรรณตายไป ในที่สุดกุมภกรรณก็ตาย เมื่อตายแล้ว นางสุวรรณกลั่นก็พาวรรณครกลับมาเมืองตน เพื่อไปหาแม่ของนาง นางกุมมาลาแม่ของสุวรรณกลั่น ให้วรรณครปกครองบ้านเมือง แต่วรรณครขอตัวไปหามารดาที่ยังอยู่ในป่าซึ่งตามหามา ๓ ปีแล้ว เมื่อ ออกเดินทางก็ไปเจอแม่และพี่สาวชื่อวรุชที่ป่าหิมพานต์ เมื่อพบแล้วก็ได้อยู่กับมารดาและพี่สาว อยู่มา วันหนึ่งก็คิดถึงมเหสี จึงลามารดาและพี่สาวออกเดินทางเพื่อจะกลับไปหาเมีย ระหว่างเดินทางก็ผ่าน เมืองสมุทร จึงได้ลูกสาวเมืองสมุทรชื่อสุดชาเป็นเมีย อยู่ได้ไม่นานก็ลาอีก เจ้าเมืองสมุทรให้พานางสุด ชาไปด้วย เมื่อถึงเมืองยักษ์แล้วก็เข้าไปหานางกุมมาลาแม่ยาย และนางสุวรรณกลั่นเมียรักพร้อมทั้งนาง สุดชา พอพบเมียแล้วก็จะนำเมียทั้งสองไปไหว้แม่ของตนคือนางสุภัทราที่เมืองคิมหันต์ จากนั้นก็จะไป หาบิดาเพื่อให้นำปกครองเมืองกับแม่ และเล่าความจริงให้บิดาฟังว่าแม่อยู่กับพี่สาวสร้างเมืองกันเอง บิดาได้ฟังดังนั้นก็สงสาร เพราะตนเองเป็นคนขับไล่ภรรยาออกจากวังด้วยความหุนหันไปเชื่อนางสิริมาผู้ เป็นเมียน้อยเกลี้ยกล่อม จึงสั่งให้พระวรรณครกลับไปหามารดาก่อน ถ้าตนเองไปได้จะตามไป

วรรณกรรมนิทานภาคเหนือ

เรื่องหงส์หิน

ที่เมืองพาราณสี พระมารดาของเจ้าเมืองถูกยักษ์ลักไป เจ้าเมืองนี้มีภรรยาเจ็ดคนทุกคนต่างก็ตั้งครรภ์ ต่อมาทนางที่เป็นเมียน้อยก็คลอดบุตรเป็นชายทั้งหมด ส่วนเมียหลวงยังไม่คลอดบุตร พญาพาราณสีให้โทรทำนายบุตรในครรภ์ โทรทำนายว่าพระโพธิสัตว์มาเกิด เมียน้อยทั้งหลายจึงอิจฉาเมียหลวงที่จะมีบุตรเป็นพระโพธิสัตว์ จึงร่วมมือกันลักลักแก๊ง เมื่อนางวิมาลาซึ่งเป็นเมียหลวงคลอดบุตรชายนั้น ทนางก็เอาเด็กทั้งไปใต้ถุนปราสาท และเอาทามาเปลี่ยนแทน พระอินทร์จึงมารับบุตรของนางวิมาลาไปเลี้ยงไว้บนสวรรค์ ท้าวพาราณสีโกรธนางวิมาลามากมีรับสั่งในชั้นโถง นางวิมาลาได้ไปอาศัยอยู่กับตายายที่สวนแห่งหนึ่ง เมื่อกุมารทั้งหกเติบโตขึ้นมีสหายมากมาย แม้ทั้งหกก็ทำมากนินทา (สิ่งที่ทำด้วยทองคำ) ใช้เล่นสะบ้าด้วยกัน ส่วนพระโพธิสัตว์ที่อยู่บนสวรรค์ขอลงมาหาแม่ พระอินทร์จึงเสกหงส์ทำจากหินให้เป็นพาหนะ พร้อมทั้งมอบดาบวิชัยให้เป็นอาวุธ แล้วกุมารก็ลงมาหาแม่ในสวนของตายาย เจ้ากุมารองค์น้อยน้อยอยากเล่นสะบ้ากับหกกุมาร นางวิมาลาจึงหาทามากนินทา (ลูกไม้ชนิดหนึ่ง) ให้นำมาเล่นกับหกกุมาร เจ้ากุมารองค์น้อยก็ชนะได้ทองไปให้นางวิมาลาเสมอมา

ในเมืองนี้มียักษ์กินคนมาอยู่ตรงทางแห่งหนึ่ง ถ้าครบเจ็ดวันยักษ์จะมากินคนครั้งหนึ่ง วันหนึ่งเป็นวันกำหนดยักษ์จะมา เจ้ากุมารน้อยกับหกกุมารเล่นสะบ้ากันแล้ว หกกุมารก็ห้ามเจ้ากุมารน้อยว่าอย่าเพิ่งกลับไปเจอยักษ์กิน เจ้ากุมารน้อยก็ไม่ฟัง ซีนกลับไปและได้ฆ่ายักษ์ตาย หกกุมารก็ให้ค่าจ้างแก่เจ้ากุมารน้อย เพื่อรับสมอ้างว่าพวกตนฆ่ายักษ์ตายเอง ท้าวพาราณสีจึงจัดงานทำขวัญกุมารทั้งหก แล้วก็ให้ไปตามหาย่าซึ่งถูกยักษ์ลักไป หกกุมารจึงไปจ้างเจ้ากุมารน้อยให้ไปตามย่าให้

ครั้นแล้วชวนทัพก็ยกทัพไปถึงแม่น้ำแห่งหนึ่ง หกกุมารขอรออยู่ฝั่งน้ำ ให้เจ้ากุมารน้อยไปคนเดียว เจ้ากุมารน้อยก็ขึ้นหงส์หินไปถึงเมืองยักษ์แห่งหนึ่ง พญายักษ์ชื่อวัสสวาโรจิวกุมารเป็นพระโพธิสัตว์จึงยกลูกสาวให้คนหนึ่ง ชื่อนางมุกชเวดี แล้วเจ้ากุมารก็ลาไปถึงเมืองกุมภณฑีได้ลูกสาวกุมภณฑีชื่อจุละกันธา (จุลคันทา) อีกคนหนึ่ง กุมารน้อยลาไปเมืองยักษ์อีกเมืองหนึ่ง พญายักษ์ชื่ออานุมมาได้ยกลูกสาวชื่อสะหลีจันตา (ศรีจันทรา) แล้วกุมารน้อยก็ลาไปเมืองที่อยู่ของย่า ได้พยายามาตามทางได้รับกับยักษ์มากมาย ยักษ์แพ้เจ้ากุมาร กุมารน้อยก็พยายามาถึงปราสาทนางศรีจันทรา นางจุลคันทา นางมุกชเวดี ตามลำดับ นางทั้งสามอธิษฐานขอให้ปราสาทเหาะตามหงส์หินมาถึงฝั่งน้ำที่หกกุมารรออยู่ กุมารน้อยก็สั่งให้นางทั้งสามคอยอยู่ฝั่งน้ำฝากหนึ่ง ส่วนเจ้ากุมารพายำไปหาหกกุมาร หกกุมารจับกุมาน้อยฆ่าเสียแล้วพายำไปเมืองพาราณสี นางทั้งสามก็พาปราสาทเหาะตามหากุมารพบว่านอนตายอยู่ นางทั้งสามจึงโสโครักร้าพันถึงเจ้ากุมาร พระอินทร์แปลงกายมาเป็นหนุ่มรูปงามมาลงใจโดยชักชวนนางทั้งสามให้ไปอยู่ด้วยกัน นางทั้งสามก็ไม่ยอมไป พระอินทร์แปลงกายใหม่คราวนี้เป็นยักษ์มาขอกินศพเจ้ากุมาร นางทั้งสามไม่ยอมให้กิน และจะอุทิศร่างกายของตนให้กิน พระอินทร์จึงแปลงกายเป็นพราหมณ์เอาทิพย์มาขโลมเจ้ากุมารจนฟื้นขึ้น เจ้ากุมารจึงพานางทั้งสามมาหานางวิมาลา ส่วนทางเมืองพาราณสีก็มีงานสมโภชรับขวัญพระมารดาของท้าวพาราณสี พระมารดาเล่าเรื่องกุมารที่ชิงหงส์หินให้ท้าวพาราณสีฟัง ท้าวพาราณสีจึงสั่งให้ทำประตูเข้าออกในสมโภชเพียงประตูเดียว แล้วให้คนป่าวประกาศให้คนมาเที่ยวงาน ย่ากับกุมารน้อยจึงได้พบกัน ท้าวพาราณสีสั่งชำระโทษประหารชีวิตแม่ลูกสิบสองคนแล้วแผ่นดินก็สูบเอาร่างคนทั้งสิบสองนั้น และเชิญนางวิมาลา กับนางมุกชเวดี จุลคันทา และศรีจันทรา เข้าเมืองพาราณสี พร้อมทั้งจัดงานอภิเษกเจ้ากุมารกับนางทั้งสามเป็นคู่ครองกัน และรับตายายมาอยู่ในวังด้วย

เรื่องข้างโพงนางผมหอม

มีเมืองๆ หนึ่งชื่อเมืองสระสิริรัตน (ศรีรัตน) มีเจ้าเมืองชื่อท้าวพรหมทัต ท้าวพรหมทัตมีลูกสาวชื่อสีดา เมื่อนางสีดาอายุได้ ๑๖ ปีก็ไปเที่ยวชมสวนได้หลงไปในป่าคนเดียว นางได้ไปกินน้ำที่รอยเท้าข้างซึ่งเป็นปัสสาวะของข้างเขือกหนึ่ง ครั้นนางกลับมาเมืองก็ตั้งครรภ์คลอดลูกเป็นหญิงตั้งชื่อว่านางผมหอม ต่อมานางสีดามีลูกสาวอีกคนหนึ่งชื่อนางแปงสี นางผมหอมและนางแปงสีก็ถามแม่ว่านางเป็นลูกของใคร นางสีดาก็เล่าเรื่องให้ฟังและบอกว่าเป็นลูกของข้าง นางผมหอมกับนางแปงสีจึงไปหาข้าง ข้างให้นางทั้งสองชื่อ นางผมหอมกับนางแปงสีก็อธิษฐานว่าถ้าเป็นลูกของข้างโพงจริงก็ขออย่าให้มีอันตราย ถ้าหากไม่ใช่ลูกของข้างก็ขอให้ได้รับอันตราย นางแปงสีซึ่งไม่ใช่ลูกของข้างก็ตกข้างตาย ส่วนนางผมหอมนั้นข้างพาไปอยู่ในป่าสร้างอุโมงให้อยู่โดยชนก้นหินมาก่อ แล้วข้างก็ไปหามนุษย์มาเป็นคนรับใช้ พร้อมทั้งหาเครื่องใช้มาให้นางมากมาย จนกระทั่งนางผมหอมอายุครบ ๑๖ ปี นางก็อธิษฐานหาคู่ แล้วเอาผมหอมของนางซึ่งมีกลิ่นหอมมากใส่ในผอบทองลอยน้ำไป

กล่าวถึงเมืองอีกเมืองหนึ่งชื่อเมืองหล้า น้ำ พญาหล้า น้ำมีโอรสชื่อสิทธิกุมาร เมื่ออายุเจ้าสิทธิกุมารได้ ๑๖ ปี พญาหล้าก็ให้หาหญิงสาวมาให้เจ้าสิทธิกุมารเลือกเป็นคู่ครอง เจ้าสิทธิกุมารก็ไม่ได้เลือกใครเลย ขณะนั้นผอบทองก็ไหลมาถึงเมืองหล้า น้ำ ผู้คนที่ลงเล่นน้ำจะหยิบผอบ ผอบก็จมน้ำหายไปแล้วก็ไหลขึ้นมาใหม่ เจ้าสิทธิกุมารผู้เดียวที่จับผอบทองได้เมื่อเปิดดูพบผมหอมมีกลิ่นหอม เจ้าสิทธิกุมารก็ลาพระมารดาไปตามหาเจ้าของผอบ เดินทางผ่านบ้านผีโพง (ผีกระสือ) นางผีกระสือตนหนึ่งแปลงกายเป็นหญิงสาวเข้ามาทักทายเจ้าสิทธิกุมารแต่นางมีผมหอม เจ้าสิทธิกุมารจึงรู้ว่านางไม่ใช่มนุษย์จึงหนีจากผีกระสือไป นางผีกระสือผูกพยาบาทตั้งแต่นั้น เจ้าสิทธิกุมารไปถึงที่อยู่ของนางผมหอมได้รู้จักรักกัน และอยู่ด้วยกันเป็นเวลาเจ็ดปี นางผมหอมคลอดบุตรชายคนหนึ่งชื่อสีลา และบุตรสาวชื่อสุชาดา (สุชาดา) เจ้าสิทธิกุมารก็พานางผมหอมและลูกทั้งสองหนีจากข้างโพง เพื่อจะเดินทางไปยังเมืองหล้า น้ำ ข้างโพงตามมาทันที่เชิงเขาแห่งหนึ่ง ทั้ง ๔ คนก็ขึ้นไปอยู่บนยอดเขา ข้างขึ้นไม่ได้จึงเรียกนางผมหอมมาสั่งเสียก่อนจะตายว่าให้เอางาไปเพราะงานี้ศักดิ์สิทธิ์ ถ้าขว้างลงน้ำก็จะกลายเป็นเรือ มีความประสงค์สิ่งใดก็จะได้ทั้งสิ้นแล้วข้างโพงก็ตาย นางก็ถอดเอางาและวางงาลงน้ำกลายเป็นเรือ ทั้งยังมีข้าวของเงินทอง เพชรนิลจินดามากมาย เมื่อเดินทางผ่านถึงบ้านนางผีกระสือ เจ้าสิทธิกุมารก็บอกนางผมหอมว่า ถ้าเห็นสิ่งใดผิดปกติก็อย่าได้ซักถามและอย่าจับต้อง ใครเรียกก็ให้แกล้งทำไม่ได้ยินเสีย นางก็รับคำ แต่กลิ่นผมหอมของนางทำให้นางผีกระสือที่เคยอาฆาตได้กลับใจ นางผีกระสือจึงแปลงกายเป็นดอกบัวลอยมาใกล้เรือ ลูกทั้งสองอยากได้ดอกบัวนั้น นางผมหอมจึงก้มลงหยิบดอกบัว นางผีกระสือจึงลากนางผมหอมลงน้ำ แล้วนางผีกระสือก็แปลงกายเป็นนางผมหอมแทน เมื่อไปถึงเมืองหล้า น้ำ พญาหล้า น้ำจัดพิธีเรียกขวัญ นางผีกระสือแต่งกายไม่เป็นและกินอาหารอย่างไม่ระวังกิริยา เจ้าสิทธิกุมารสงสัยว่านางไม่ใช่นางผมหอม ลูกทั้งสองกราบทูลเรื่องแม่เก็บดอกบัวเมื่อผ่านบ้านนางผีกระสือ เจ้าสิทธิกุมารจึงให้ลูกทั้งสองและเสนาไปหานางผมหอม ลูกทั้งสองไปพบแม่และอ่อนน้อมให้กลับเข้าเมืองหล้า น้ำ แต่นางผมหอมไม่ยอมไป เจ้าสิทธิกุมารจึงแกล้งยกทัพออกจากเมืองไปรับนางผมหอมมา แล้วให้เพชรฆาตไปหลอกนางผีกระสือว่าให้นางมารับเจ้าสิทธิกุมาร นางผีกระสือหลงเชื่อ เพชฆาตจึงฆ่านางเสีย

เรื่องป่าตะเพียนทอง (ปลาตะเพียนทอง)

มีเมืองๆ หนึ่งชื่อ เมืองปารา (พารา) มีครอบครัวหนึ่งสามีชื่อทอง ภรรยาชื่อหลง ทั้งสองมีอาชีพทำไร่ทำสวน ต่อมานางหลงตั้งครรภ์และคลอดลูกเป็นปลาตะเพียนทอง นายทองและนางหลงไม่รักลูกเลย แต่ก็ได้เลี้ยงมาเป็นเวลาหลายปี จึงได้ขายแก่พ่อค้าสำเภา ในร่างปลานั้นปรากฏว่ามีร่างผู้หญิงซ่อนอยู่ เมื่อพ่อค้า

แล่นเรือไปถึงกลางทะเล นางตะเพียนทองก็ออกจากปลามาชมทะเล พ่อค้าจึงพานางไปดววยแก่ท้าวมาตศุติแห่งเมืองเมรุลา นางตะเพียนทองจะออกจากร่างปลาเฉพาะในตอนกลางคืน ส่วนตอนกลางวันนางก็เข้าไปอยู่ในร่างปลาตามเดิม พระมาตศุติมีชายาอยู่แล้วชื่อนางราวี นางราวีจึงฉวยนางตะเพียนทอง จึงให้คนไปลักปลาทองจะเอามาแกง พระอินทร์แปลงกายเป็นกามาแย่งนางไป แล้วเนรมิตปราสาทให้นางอยู่พร้อมทั้งให้บริวารข้าทาสมากมาย พระอินทร์ได้ให้แหวนวงหนึ่ง ให้นางสวมนิ้วนางก็กลายเป็นร่างชายและมีฤทธิ์มาก ส่วนท้าวมาตศุติก็ออกติดตามหานางจนพบ แล้วพานางกลับไปยังเมืองเมรุลา อภิเษกนางตะเพียนเป็นมเหสีพ่อของนางราวีซึ่งเป็นพราหมณ์ปุโรหิต โกรธที่ท้าวมาตศุติสั่งให้ชิงนางราวี จึงส่งสาสน์กลับไปยังท้าวทสสะราชาแห่งเมืองมิตติรา โดยทำนกเสกขึ้นและให้บอกว่าขอเชิญท้าวทสสะยกทัพมารบกับท้าวมาตศุติ เพราะท้าวมาตศุติมีน้องสาวที่สวยงามคนหนึ่ง ปุโรหิตรับอาสาจะเป็นไส้ศึกให้ ท้าวทสสะยกทัพมา พราหมณ์ปุโรหิตแอบส่งสาสน์ลับแต่ถูกจับได้ พราหมณ์จึงถูกฆ่าตัดหัวเสียประจาน ทั้งสองกษัตริย์ได้พบกันจึงรู้เรื่องพราหมณ์ปุโรหิตไม่ซื่อสัตย์กษัตริย์ทั้งสองก็เป็นไมตรีกัน ต่อมานางตะเพียนทองคลอดโอรสให้ชื่อว่าสุวรรณวงศ์ กุมารองค์นี้ชอบดำน้ำและดำแก่ง เจ้าสุวรรณวงศ์ชอบยกโทษให้นางราวี นางราวีจึงรักเจ้าสุวรรณวงศ์มาก ครั้งหนึ่งเจ้าสุวรรณวงศ์ดำน้ำตามมังกร จึงหายตัวไปได้ไผ่ล้นกลางป่าเป็นอุทยานมีผลไม้มากมาย เจ้าสุวรรณวงศ์ได้เก็บผลไม้กิน เงาะซึ่งเป็นผู้เฝ้าสวนก็โกรธร้องตำกุมาร เจ้าสุวรรณวงศ์จึงเอาคชามาตีศีรษะเงาะ เงาะขบขวิดแล้วชี้ทางไปภูเขาแห่งหนึ่งบอกว่ามีอาวุธอย่างตืออยู่ในนั้น เจ้าสุวรรณวงศ์ก็เดินทางไปตามที่เงาะบอกไปพบยักษ์สองตนรักษาถ้ำอยู่ ยักษ์จะทำร้ายเจ้าสุวรรณวงศ์จึงขำยักษ์โดยขวางแหวนของแม่ที่ให้ไว้ถูกยักษ์ยักษ์ขบขวิดแล้วพากุมารไปยังถ้ำ เจ้าสุวรรณวงศ์ได้เรียนคาถาอาคมและยังได้อาวุธค้อนทิพย์ แล้วแปลงกายเป็นนกบินไปถึงเมืองปี่ปะด้า(บรรพต) เป็นเมืองยักษ์มีพญายักษ์ชื่อไวยะกาด มเหสียักษ์ชื่อเทพอำภา มีลูกชายชื่อไวยะกัน ลูกสาวชื่อยมาลา

วันหนึ่งไวยะกันพาบริวารชมสวน เจ้าสุวรรณวงศ์ผ่านมาได้สู้รบกัน เจ้าสุวรรณวงศ์ฆ่าไวยะกันตาย ยักษ์บริวารพากันมากราบทูลท้าวไวยะกาด ท้าวไวยะกาดมาดูศพลูก เจ้าสุวรรณวงศ์ก็แปลงกายเป็นไวยะกัน บอกท้าวไวยะกาดว่าตนยังไม่ตาย แล้วก็พากันเข้าในเมือง เจ้าสุวรรณวงศ์เห็นนางมาลาที่รักจึงเข้าหานางมาลาโดยไม่มีใครสงสัย

กล่าวถึงยักษ์อีกเมืองหนึ่งอยู่ที่เกาะมัสสา(มัจฉา) เจ้าเมืองยักษ์ชื่อทะมินมารมีมเหสีชื่อสร้อยมานี ทั้งสองมีโอรสชื่อผานณรงค์ ท้าวทะมินมารเป็นเพื่อนกับท้าวไวยะกาดและเคยชวนมาลาให้ลูกชาย ครั้นถึงกำหนดเวลาที่ขอไว้ก็ยกทัพมาจะแต่งงานนางมาลากับผานณรงค์ เจ้าสุวรรณวงศ์ที่แปลงกายเป็นลูกชายยักษ์ก็โกรธ เพราะตนเองรักนางมาลาอยู่จึงได้ฆ่าท้าวทะมินมารตาย ส่วนผานณรงค์ก็ยกทัพกลับเมือง เจ้าสุวรรณวงศ์เข้าหานางมาลา โดยแปลงกายเป็นตนเองอย่างเดิม เจ้าสุวรรณวงศ์กับนางมาลาที่รักกันและชวนกันหนีกลับไปเมืองพารา

ส่วนผานณรงค์โกรธเจ้าสุวรรณวงศ์จึงไปขอร้องลุงชื่อท้าวโลกวินาศ ซึ่งเป็นเจ้าเมืองยักษ์อยู่ที่เมืองทะเลาให้มารบกับเจ้าสุวรรณวงศ์ เมื่อยกทัพมาถึงบรรพตาทราบว่าเจ้าสุวรรณวงศ์กับนางมาลาหนีไป ยักษ์ทั้งสองพร้อมทั้งบริวารก็ออกติดตามมาทันกลางป่าก็สู้รบกัน ยักษ์ผู้เจ้าสุวรรณวงศ์ไม่ได้ก็หลบหนีไป คนทั้งสองเดินทางมาถึงริมสระแห่งหนึ่งที่พักผ่อนหลับ เจ้าสุวรรณวงศ์ให้นางมาลาสวมแหวนนางก็เลยกลายเป็นชาย

ขณะนั้นมีนางยักษ์คนหนึ่งมาพบเจ้าสุวรรณวงศ์ และมาลาซึ่งกลายเป็นชาย นางยักษ์นี้รักนางมาลาจึงตรงเข้าอุ้มเอานางมาไว้ในถ้ำ นางยักษ์แปลงกายเป็นหญิงแล้วบอกนางมาลาว่าตนเองเป็นนางฟ้าถูกสาบมาเฝ้าถ้ำ นางมาลาไม่รู้จะทำอย่างไรจึงต้องอยู่กับนางยักษ์แล้ววันหนึ่งก็ขโมยหมวกทองกับดาบแก้วของนางยักษ์หนีไป นางยักษ์ติดตามมา นางมาลาจึงฆ่านางยักษ์ตาย และนางก็เหาะไปยังเมืองเมรุลา

กล่าวถึงเจ้าสุวรรณวงศ์ครั้นตื่นขึ้นไม่พบนางมาลาที่โศกเศร้าจนสลบไป พระอินทร์มาขบขวิดและบอกว่านางมาลานั้นเข้าไปในเมืองเมรุลาแล้ว เจ้าสุวรรณวงศ์ดีใจได้ออกตามนางไป แต่ระหว่างทางเกิดลม

พายุพัดเลยหลงทางไปถึงเมืองหิรัญบรรพตซึ่งเป็นเมืองยักษ์ เจ้าเมืองยักษ์ ชื่อท้าวเมฆทะเลาย มีลูกสาวสวย ชื่อนางแก่นจัน เจ้าสุวรรณวงศ์อยากเห็นนางแก่นจันจึงแปลงกายเป็นนกไปหานาง แล้วก็กลายร่างเป็นคนจน ลอบได้นางแก่นจัน

ยังมีพญายักษ์อีกคนหนึ่งชื่อจิตตะสุน มีโอรสชื่อจิตตะสัน ท้าวจิตตะสุนเป็นเพื่อนรักกับท้าวเมฆทะเลายจึงได้ขออนางแก่นจันให้เป็นคู่อภิเษกกับจิตตะสัน เมื่อหาฤกษ์ยามได้แล้วท้าวจิตตะสุนกับจิตตะสันก็ยกขบวนมาถึงเมืองหิรัญบรรพต เจ้าสุวรรณวงศ์ได้คิดอุบายโดยแปลงกายเป็นนางแก่นจัน พอได้ฤกษ์ส่งตัวแล้ว เจ้าสุวรรณวงศ์ก็ฆ่าจิตตะสันตาย แล้วแบกศพไปทิ้งกลางป่า วิญญาณของจิตตะสันไปสิงสาวใช้ของท้าวจิตตะสุนเพื่อบอกข่าวแก่พ่อว่าตนเองถูกสุวรรณวงศ์ฆ่าตายท้าวจิตตะสุนจึงยกทัพมายังเมืองหิรัญบรรพตท้าวเมฆทะเลายเลยมารู้ว่า มีมนุษย์มาเป็นลูกเขยตนเองจึงให้เจ้าสุวรรณวงศ์รบกับท้าวจิตตะสุนได้ฆ่าท้าวจิตตะสุนตาย หลังจากนั้นอีกปีก็เจ้าสุวรรณวงศ์จึงพานางแก่นจันไปยังเมืองเมรุลา ซึ่งเป็นเมืองของเจ้าสุวรรณวงศ์ ได้พบกับท้าวมาตตุลี นางตะเพียนทอง และนางมาลา คนทั้งสี่ถึงกับสลบไปด้วยความดีใจ นางแก่นจันเป็นผู้แก้ไขให้ทุกคนฟื้นขึ้น แล้วท้าวมาตตุลีกับนางตะเพียนทองก็ให้จัดงานอภิเษกเจ้าสุวรรณวงศ์ให้ครองเมืองเมรุลา และจัดงานอภิเษกสมรสระหว่างเจ้าสุวรรณวงศ์กับนางแก่นจันด้วย

เรื่องบัวระวงค์หงส์อำมาตย์

มีเมืองๆ หนึ่งชื่อเมืองจำปา เจ้าเมืองชื่อพญากาลัย(กาลัย) พญากาลัยมีมเหสีสองคน มเหสีคนที่หนึ่งชื่อนางจันดา (จันตรา) มเหสีคนที่สองชื่อกาไว (กาไว) นางจันตรามีโอรส ๒ คน คนโตชื่อสุริยา คนน้องชื่อบัวระวงค์หงส์อำมาตย์ นางกาไวมีโอรสชื่อ ไชยทัต พญากาลัยเห็นว่าลูกของนางจันตราทั้งสองมีความประพฤติดีก็คิดจะยกทรัพย์สินสมบัติให้โอรสคนโตเมื่ออายุครบ ๑๖ ปี นางกาไวจึงได้แก้มงัดไข่มุกเจ้าสุริยากับเจ้าบัวระวงค์ไปปรับประทานอาหารที่ปราสาทของนาง แล้วนางก็ใส่โทษกุมารทั้งสองว่าปลุกปล้ำจะทำบดสีกับนาง พญากาลัยโกรธรับสั่งให้เอากุมารทั้งสองไปประหารชีวิตเสีย นางจันตราสงสารลูกจึงคิดสินบนเพชฌฆาตให้ปล่อยลูกของนางไปเสีย นางก็แอบให้ทรัพย์สินแก่ลูกและให้แก้วคู่มือไปด้วย เจ้าสุริยากับบัวระวงค์ก็ออกเดินทางไปในป่า เทวดานรมิตของกินให้ พระอินทร์แปลงกายเป็นไก่ ๒ ตัว ตัวหนึ่งขันว่าถ้ากินเนื้อเราก็จะได้ครองเมืองในไม่ช้า ไก่อีกตัวขันว่าใครกินเนื้อเราจะมิโศกเศร้าแต่เป็นสุที่หลัง เจ้าสุริยากินเนื้อไก่ตัวแรกเจ้าบัวระวงค์กินเนื้อไก่ตัวหลัง แล้วทั้งสองคนก็เดินทางมาถึงเมืองปัญจรา ในเมืองนี้ไม่มีกษัตริย์ครอง มีแต่ราชธิดาชื่อปทุมมา พวกเสนาได้ทำพิธีเสี่ยงทายหาคู่ให้นางปทุมมา โดยให้ม้าเสี่ยงทาย ม้าก็พาไปหาสุริยา เสนาก็อุ้มเอาสุริยา ส่วนบัวระวงค์นั้นเทวดาบังไว้ไม่ให้เห็น เจ้าสุริยาเลยได้เป็นเจ้าครองเมืองนี้

ส่วนทางเมืองจำปานางจันตราถูกขับไล่ออกจากวังเพราะถูกจับได้ว่าขโมยแก้วมีค่าและเงินทองไปจ้างเพชฌฆาตและให้โอรสนางไปสร้างกระท่อมอยู่ เทวดานรมิตของกินให้นางเสมอไม่ได้รับความเดือดร้อน

เจ้าบัวระวงค์นั้นเมื่อตื่นขึ้นไม่พบพี่ชายก็ออกเดินทางไปจนถึงเมืองพาราณสี เจ้าเมืองมีราชธิดาชื่อนางปิมปา ในเมืองนี้มีครอบครัวเศรษฐีครอบครัวหนึ่งมีลูกสาวชื่อชาระวี เจ้าบัวระวงค์เดินทางมาขอพักอาศัยอยู่กับตายายซึ่งเป็นคนของเศรษฐี เพราะขณะนั้นเป็นเวลาค่ำแล้ว ตายายก็ให้อยู่ที่ใต้ถุนบ้าน เจ้าบัวระวงค์ขอไฟเพื่อส่องดูตอนจะรับประทานอาหารมือเย็น ตายายก็ไม่ให้ เจ้าบัวระวงค์จึงนึกถึงแก้วที่แม่ให้มานั้นมีศรีมีเรือนี่ตายายแอบดูและวิ่งไปบอกเศรษฐี เศรษฐีก็โงงแก้วเจ้าบัวระวงค์โดยกล่าวหาว่าเจ้าบัวระวงค์ขโมยแก้วของตน เจ้าบัวระวงค์จึงต้องโทษถูกคุมขัง นางพิมพาธิดาเจ้าเมืองเห็นเข้าก็สงสารจึงลอบให้คนสนิทหาข้าวปลามาส่งให้เสมอ และนางชาระวีก็มีใจรักเจ้าบัวระวงค์ นางได้ติดสินบนคนคุมในเวลากลางคืนให้ปล่อยเจ้าบัวระวงค์เป็นอิสระ เจ้าบัวระวงค์ได้พบนางชาระวีและได้เสียกัน ต่อมาเศรษฐีจะไปค้าขายและพานางชาระวีไปด้วย นางอธิษฐานขอให้สำภาอย่าถ่วงจนกว่าจะมีเจ้าบัวระวงค์ไปด้วย ครั้นแล้วขบวนเรือสำภาาก็ไปถึง

เมืองสุวรรณพรหมมา เศรษฐีเอาแก้วไปขายแก่เจ้าเมืองเจ้าบัวระวงศ์ร้องไห้เมื่อได้เห็นแก้วของตน เจ้าเมืองตอบเศรษฐีว่าตอนนี้กำลังมีความทุกข์ เนื่องจากมียักษ์มากินคนทุกวัน เศรษฐีได้ถวายเจ้าบัวระวงศ์ให้เป็นอาหารของยักษ์ เจ้าเมืองได้ชักถามประวัติเจ้าบัวระวงศ์ เมื่อได้ยินแล้วเจ้าเมืองก็ตำเสรษฐีมากมาย เจ้าเมืองรับสั่งให้เจ้าบัวระวงศ์ไปรบยักษ์ ถ้าฆ่ายักษ์ได้พระองค์จะมอบสมบัติให้ครอบครอง เจ้าบัวระวงศ์ได้ฆ่ายักษ์ตาย เจ้าเมืองจึงจัดงานมอบราชสมบัติบ้านเมืองให้เจ้าบัวระวงศ์พร้อมทั้งราชธิดาองค์หนึ่งชื่อนางปทุมมา เจ้าบัวระวงศ์ได้ขอนางมาระวีด้วย เศรษฐีก็กลับบ้านของตน

วันหนึ่งเจ้าบัวระวงศ์คิดถึงพี่ชาย จึงลานางปทุมมาและนางมาระวีจะไปติดตามหาพี่ชาย นางมาระวีขอลติดตามไปด้วย ทั้งสองคนหาไปด้วยฤทธิ์ของแก้ว จนล่วงถึงแดนยักษ์ นางมาระวีเจ็บครรภ์จึงขอลงข้างล่าง ยักษ์ทั้งหลายก็รุมกันมาจะกินคนทั้งสอง เจ้าบัวระวงศ์จึงพาหะหนีไปจนถึงอาศรมพระฤๅษี ฤๅษีขอทดลองยมแก้วทิพย์ แก้วพาฤๅษีเหาะขึ้นสูงมาก ถูกลมพัดคุดคองตกลงมา มีคนเก็บหัวฤๅษีไปถวายเจ้าสุริยา เจ้าบัวระวงศ์กับนางมาระวีต้องเดินทางต่อไป ไปถึงฝั่งน้ำแห่งหนึ่ง ทั้งสองคนได้เกาะขอนไม้ลอยไป เกิดมีพายุกัดกลางน้ำทำให้ขอนไม้ขาดเป็นสองท่อน เจ้าบัวระวงศ์ไปขึ้นฝั่งที่เมืองปัญจราไปรับของบริจาคนที่ศาลาโรงทานก็เลยร้องไห้ เพราะเห็นภาพประวัติของตนแต่หนหลัง ส่วนนางมาระวีขึ้นฝั่งไปพบพรานปลาคนหนึ่ง บัวระวงศ์กับสุริยาได้พบกันแล้ว บัวระวงศ์ก็ให้สร้างศาลาโรงทานอีกแห่งหนึ่งและได้ให้ช่างเขียนภาพประวัติของตนเองครั้งยังเป็นนักโทษ จนได้นางมาระวีและพลัดพรากจากกัน นางมาระวีเอาผ้าขาวม้าผูกต้นไม้ทำเป็นแปลแล้วเอาลูกวางไว้ในแปลผ้านั้นแล้วนางก็ไปยังศาลา ไปเห็นรูปเรื่องราวตนเองนางจึงร้องไห้ ส่วนเจ้าบัวระวงศ์ได้มาพบลูกเข้าก็จำได้เพราะมีผ้าขาวม้าเป็นที่สังเกต เจ้าบัวระวงศ์และนางมาระวีจึงได้พบกัน นางได้เล่าเรื่องความกรุณาของพรานปลาให้เจ้าบัวระวงศ์ฟัง แล้วรับสั่งให้คนนำสิ่งของเงินทองไปให้ครอบครัวพรานปลาคนนั้น เมียพรานปลาที่เคยค้าทอนางมาระวีและไม่ให้นางอยู่ด้วยทั้งยังกล่าวหาว่านางลอบเป็นชู้กับพรานปลา เมียพรานปลาหลงใหลในทรัพย์สินนางได้แต่งตัวพิศดารปรุงแต่งตนเองจนพลัดตกเรือตาย

ต่อมาเจ้าสุริยากับเจ้าบัวระวงศ์กลับไปยังบ้านเมืองของตนที่เมืองจำปา ได้ผ่านเมืองพาราณสีเพราะนางมาระวีจะไปเยี่ยมพ่อแม่ พญาพาราณสีได้ยกนางพิมพ์พาให้เจ้าบัวระวงศ์ส่วนเศรษฐีพ้อของนางมาระวี ซึ่งช่างมารับลูกสาวแต่ได้พลัดตกจากหลังช้างแล้วเกิดมีไฟลุกไหม้ตัวเศรษฐี ยิ่งกว่านั้นแผ่นดินได้สูบเอาเศรษฐีหายไปด้วย เจ้าบัวระวงศ์จึงชวนนางพิมพ์พานางมาระวีไปด้วยกัน เดินทางไปถึงเมืองสุวรรณพรหมมา และรับนางปทุมมาอีกคนหนึ่ง เมื่อถึงเมืองจำปา นางกาไวและไชยทัตได้ยุงพญากาโลว่า ออย่าได้ต้อนรับลูกทั้งสองเลย นำสงสัยว่าลูกทั้งสองจะยกทัพมารบกับพญากาโลเพราะมีไพร่พลมากเหลือเกิน ไชยทัตเกณฑ์คนไปรบกับเจ้าสุริยากับเจ้าบัวระวงศ์ ให้คนยิงเจ้าสุริยากับเจ้าบัวระวงศ์ก็ยิงไม่ถูก ไชยทัต นางกาไว และพ้อของนางกาไวถูกแผ่นดินสูบ พ้อของนางกาไวเคยทำเสน่ห์ให้พระยาภาไลหลงใหลนางกาไว เจ้าสุริยากับเจ้าบัวระวงศ์จึงเข้าเมืองได้แล้วให้เสนาไปรับนางจันทรามาอยู่ในวันตามเดิม เจ้าบัวระวงศ์ได้ครองเมืองจำปาสืบไป

เรื่องสุวรรณเมกษะหมาชนคำ

ที่เมืองพาราณสี มีเจ้าเมืองชื่อท้าวสุตัสศา (สุตัสศา) ท้าวสุตัสศามีมเหสี ๒ คน มเหสีที่หนึ่งชื่อนางปทุมมา มเหสีที่สองชื่อนางเกศิยา ท้าวสุตัสศายกได้บุตร จึงให้นางทั้งสองภาวนาชบุตร นางปทุมมาได้ออรสชื่อสุวรรณณะเมกษะ กับหมาชนคำ (หมาชนทอง) ๑ ตัว นางเกศิยามีธิดาชื่อ จันตาเกษิ (จันทราเกษิ) กับโอรสชื่อไชยา เมื่อเจ้าสุวรรณณะเมกษะ อายุได้ ๓ ขวบ นางปทุมมาก็ตาย นางเกศิยาได้เป็นมเหสีเอก นางคิดฆ่าเจ้าสุวรรณณะเมกษะ กับหมาชนทอง นางเกศิยาให้พ้อของนางทำเสน่ห์ให้ท้าว สุตัสศาสู่มหลงนางแล้วนางก็ยุงให้ท้าวสุตัสศารับสั่งให้เสนาพาสุวรรณณะเมกษะ กับหมาชนทองไปปล่อยไว้ในป่า หมาชนทองได้พาน้องกลับมาอยู่ในปราสาทของพระมารดาตามเดิม วันหนึ่งหมาชองไปเที่ยว นางเกศิยาให้คนมาเอาเจ้ากุมารไปทิ้งลง

เหว เทวดาเอาผ้าทิพย์มารับไว้ ส่วนหมาขนทองกลับมาไม่พบน้อง ก็ตามกลิ่นไปจนพบและพาน้องขึ้นเหว ทั้งสองได้อาศัยอยู่ในป่านั้นเอง

ในป่านั้นมีฤาษีชื่อพรหมะรังษี ได้เด็กหญิงจากดอกบัวจึงนำมาเลี้ยงไว้ให้ชื่อว่ากันธมาลา (กันธมาลา) ครั้นนางเติบโตใหญ่ขึ้น ฤาษีก็สร้างที่อยู่ให้นางอยู่ใหม่

หมาขนทองกลับไปยังปราสาทเพื่อหาเสื้อผ้ามาให้น้อง นางจันทร์ทราเกษียก็ฝากแหวนสร้อยคอและเสื้อผ้าไปให้เจ้าสุวรรณะเมกษะ นางภคิยาารู้เรื่องเจ้ากุมารยังไม่ตายจึงไปกราบทูลพญาสุทศศาให้ยกทัพไป ไชยาโอรสก็ไปด้วยเพื่อไปฆ่าเจ้ากุมาร ท้าวสุทศศากับกุมารไชยาตามกวางจำแลงไปพบวรุณยักษ ยักษ์ชู้จะฆ่าพญาสุทศศาขอชีวิตและรับปากว่าจะสร้างศาลาพร้อมทั้งหาหญิงสาวให้ยักษ์กินทุก ๓ วัน

ส่วนเจ้าสุวรรณะเมกษะได้ไปพบนางกันธมาลา และถามปัญหา นางตอบได้เจ้าสุวรรณะเมกษะจึงขอนางกันธมาลาจากพระฤาษีได้แต่งงานกันในป่า พระอินทร์ให้ดาบกับยักษกับธนูทิพย์แก่เจ้ากุมาร วันหนึ่งหมาขนทองไปพบกับวรุณยักษ เห็นหัวกะโหลกคนเป็นอันมากเป็นหัวของหญิงสาวอายุราว ๑๕ ปี ชาวเมืองพาราณสี หมาขนทองถามยักษ ยักษก็ตอบว่าอีกสามวันจะไปกินคนอีก หมาขนทองกับเจ้าสุวรรณะเมกษะจะไปรบยักษ ฤาษีได้สอนเวทมนต์คาถาให้หมาขนทองและเจ้ากุมาร ครั้นแล้วทั้งสองก็ไปยังเมืองพาราณสี วันนั้นเมื่อหญิงจันทร์ทราเกษียถูกนำไปไว้บนศาลาคอยยักษมากินสาเหตุที่นางต้องถูกส่งตัวมาเพราะนางได้มอบข้าวของให้เจ้าสุวรรณะเมกษะครั้งก่อนนั้น หมาขนทองและเจ้าสุวรรณะเมกษะรบชนะยักษ ยักษถวายเป็นไม้เท้าที่สามารถชี้คนตายให้ฟื้นได้ ชี้คนเป็นให้ตายได้เรียกว่าไม้เท้าดัชนีตายปลายชี้เป็น เจ้าสุวรรณะเมกษะจึงได้แต่งงานกับนางจันทร์ทราเกษีย

ท้าวสุทศศา นางภคิยา และเจ้าไชยา อพยพผู้คนหนีไปเพราะกลัวเจ้าสุวรรณะเมกษะกับหมาขนทอง ชาวเมืองที่ไม่ได้อพยพไปก็ให้นางจันทร์ทราเกษียเป็นเจ้าเมืองสืบต่อพระราชบิดาเจ้าสุวรรณะเมกษะกับหมาขนทองก็กลับไปป่า สุวรรณะเมกษะบอกหมาขนทองให้ไปบอกยักษเก็บกระดูกมารวมกันไว้ แล้วเจ้าสุวรรณะเมกษะก็ชี้ไม้เท้าคนทั้งหลายนก็คืนชีวิตมา พระอินทร์ได้มาเนรมิตเมืองให้อยู่ ให้ดินกลับพุดกษ และเสื้อผ้าแพรพรรณ แล้วพระอินทร์ได้ให้หมาขนทองกินยาทิพย์ร่างหมาก็หายไป พระอินทร์เอารางคำ (รางทอง) รับน้ำทิพย์รดหมากลายเป็นคนได้ชื่อว่า สุวรรณะรางคำ

ส่วนนางจันทร์ทราเกษีย พาเสนามาถึงปราสาทเจ้าสุวรรณะเมกษะ เจ้าสุวรรณะเมกษะกับนางจันทร์ทราเกษียได้พบกันก็สลับไป ส่วนเจ้าสุวรรณะรางคำกับนางกันธมาลาเห็น สุวรรณะเมกษะสลับไปทั้งสองก็สลับไปอีก บรรดาถูกสาวเสนาได้พบพ่อต่างพากันสลับไปด้วยความดีใจ พระอินทร์จึงบันดาลให้ฝนตกลงมาทุกคนจึงขึ้นขึ้น เสนาได้เชิญเจ้าสุวรรณะเมกษะไปครองเมืองพร้อมทั้งนางกันธมาลา และเจ้าสุวรรณะรางคำ เมืองที่พระอินทร์เนรมิตให้ก็หายไป ทั้งหมดจึงเข้าไปอยู่ในเมืองพาราณสี

เรื่องกำก่ำดำ

มีเมืองๆหนึ่ง ชื่อเมืองพรหมทัต ท้าวพรหมทัตมีมเหสีที่หนึ่งชื่อนางจันทร์ทรา มเหสีที่สองชื่อนางสิงก็ ท้าวพรหมทัตอยากได้ออรส จึงให้มเหสีทั้งสองภวานารักษาศิลขอบุตรจากเทวดา ต่อมามเหสีทั้งสองก็ตั้งครรภ์ ท้าวพรหมทัตนั้นรักและเอาใจใส่นางจันทร์ทรา มาก นางสิงก็อิจฉาก็ให้คนทำเสน่ห์ให้ท้าวพรหมทัตหลงรักนาง แล้วนางสิงก็ก็อุยงว่านางจันทร์ทราไปคบชู้จนตั้งครรภ์ ท้าวพรหมทัตจึงให้ขับไล่นางจันทร์ทราไป นางจันทร์ทราได้ไปอาศัยอยู่กับตายายในสวน ต่อมานางจันทร์ทราคลอดออรสมิ่วพรรณตามาก จึงตั้งชื่อว่า กำก่ำดำ นางสิงก็อุยงท้าวพรหมทัตให้โกรธว่ามีออรสประหลาดเป็นที่ขายหน้า ท้าวพรหมทัตจึงไล่ให้พานางจันทร์ทากับลูกใส่แพลอยน้ำไป ตายายที่เลี้ยงนางจันทร์ทราที่เลี้ยงนางจันทร์ทราและลูกขอชีวิตนางจันทร์ทราและกำก่ำดำแต่ละกะเสนา

ซึ่งเป็นพ่อของนางสิงก็ไมยอม ตายายเลยออกแตกตายเป็นเกิดบนสวรรค์ นางจันทร์กับกำก่าดำถูกลอยแพไป แพแตกออกเป็นสองท่อน แม่ลูกก็พลัดพรากจากกัน นางจันทร์ขึ้นฝั่งได้ก็ไปอาศัยอยู่กับยายแก่คนหนึ่งในเมืองมิตลา

เมืองอีกเมืองหนึ่งชื่อเมืองพาราณสี พญาพาราณสีมีธิดาเจ็ดนาง มีชื่อว่า นางปิมมะลา ลิกา มาลา นันดา สุริมาลา สุจิมมา เทพกัญญา ทั้งเจ็ดนางมีอุทยานให้ยายแก่ชื่อปักษิกขาเป็นคนเฝ้า กำก่าดำขึ้นบกได้ หลงทางมาถึงสวนอุทยาน และได้อาศัยอยู่กับยายแก่ปักษิกขา

พระอินทร์ได้พาเอานางหนึ่งมาไว้ในผลนุ่นพญาพาราณสีนำมาเลี้ยงไว้ให้ชื่อว่าพิมพาได้สร้างปราสาทให้อยู่ร่วมกับนางเทพกัญญา นางพิมพาเป็นผู้ชอบถามปัญหาธรรม เจ้ากำก่าดำก็ตอบได้ ทั้งสองนางรักใคร่เจ้ากำก่าดำ เจ้ากำก่าดำก็มาหานางเฉพาะตอนกลางคืน สองนางก็ไม่รู้ว่าเจ้ากำก่าดำเป็นใคร วันหนึ่งยายปักษิกขานำดอกไม้ไปถวายสองนาง แต่ในดอกไม้มีพวกหนึ่งที่เป็นปริศนา สองนางจึงให้ทาสเอาเสื่อมาให้ ยายปักษิกขาที่สวนอุทยานเพื่อสืบดูว่าใครเป็นผู้ทำดอกไม้ปริศนา ก็รู้ว่ามีเจ้ากำก่าดำอาศัยอยู่กับยายแต่เจ้ากำก่าดำไม่ได้ถอดเสื้อดำ

พญาพาราณสีให้ปาวประกาศแก่บรรดาชายหนุ่มให้มาตอบปัญหาของนางพิมพา เจ้ากำก่าดำมาตอบปัญหาด้วย และตอบได้จะโต้แต่งงานกับนางพิมพาและนางเทพกัญญา เทวดาจึงมาชุมนุมกันเนรมิตแท่นแก้วแห่งหนึ่งแก่เจ้ากำก่าดำ แล้วเทวดาไปอุ้มนางจันทร์มาให้พบกับเจ้ากำก่าดำ เมื่อแต่งงานแล้วเจ้ากำก่าดำได้ชื่อใหม่ว่า บัณฑิตตราชา พระอินทร์เหาะขึ้นฟ้าแล้วเรียกบัณฑิตตราชาขึ้นไปแก้ปัญหาทั้งบนอากาศ บัณฑิตตราชาแยกเสื้อดำทิ้ง นางพิมพาและนางเทพกัญญาเผาเสื้อดำนั้นเสีย บัณฑิตตราชาได้ครองเมืองพาราณสี และได้รับยาย ปักษิกขามาเลี้ยงดูในวัง ต่อมาบัณฑิตตราชากับนางจันทร์ไปเยี่ยมท้าวพรหมทัต ละกะเสนาพ่อของนางสิงก็ และนางสิงก็ก็วิ่งลงไปตุ๊กที่ถูกแผ่นดินสูบตายไป เพราะได้ยุงท้าวพรหมทัตว่าลูกจะยกทัพมารบ ท้าวพรหมทัตขอขมาที่ได้ทุบเขาไป แล้วเชิญนางจันทร์กับบัณฑิตตราชาเข้าเมือง แล้วบัณฑิตตราชาก็กลับไปอยู่กับนางพิมพาและนางเทพกัญญาในเมืองพาราณสี

เรื่องเจ้าสุวัตร

มีเมือง ๗ แห่งชื่อพาราณสี เจ้าเมืองชื่อท้าวอาทิตย์ มเหสีชื่อนางจันตะเทวี (จันทเทวี) นางอยากได้โอรสจึงถือศีลอย่างเคร่งครัด คืนหนึ่งนางฝันว่าพระอินทร์ให้หมากกับตอง (มะพลับทอง) แก่นาง นางกินเข้าไปแล้วเอาเม็ดทิ้งลงดิน แม่ม่าก็กินเม็ดนั้น แล้วนางก็ตั้งครรภ์ได้ราชโอรสชื่อว่าเจ้าสุวัตร แม่ม่าก็ตั้งท้องคลอดลูกเป็นม้ากัญจก ส่วนเจ้าสุวัตรนั้นมีลักษณะดีคือมีลายเท้าเป็นรูปจักรวาล รูปวงจักร รูปสัตว์คชภัณฑ์ และรูปดอกบัว ในวันที่เจ้าสุวัตรคลอดก็ปรากฏว่ามีกุมารอื่น ๆ คลอดวันเดียวกันถึงแสนคน กุมารพวกนี้จึงเป็นเพื่อนเล่นของเจ้าสุวัตร จนกระทั่งเจ้าสุวัตรอายุได้ ๑๖ ปี ซึ่งเป็นปีที่โทรทนายว่าเจ้าสุวัตรจะพลัดพรากจากบ้านเมือง ท้าวอาทิตย์จึงให้เสนาไปเกณฑ์สาวในเมืองมาให้เจ้าสุวัตรเลือกคู่ แต่เจ้าสุวัตรก็ไม่ได้เลือกหญิงสาวเหล่านั้นเป็นคู่ครอง

กล่าวถึงฤาษีตนหนึ่งจำศีลอยู่ในป่าหิมะวัน ได้เด็กหญิงในดอกบัวจึงเลี้ยงไว้ ตั้งชื่อว่า บัวคำ ฤาษีเลี้ยงมาจนเติบโตใหญ่ได้สร้างศาลาให้อยู่ต่างหาก วันหนึ่งนางบัวคำร้อยดอกไม้เป็นพวงมาลัยแล้วอธิษฐานขอให้มาลัยลอยไปหาเนื้อคู่ของนาง มาลัยลอยไปสวมมือเจ้าสุวัตรซึ่งเล่นน้ำอยู่ เจ้าสุวัตรจึงลาพระราชบิดาและ

พระราชมารดาซึ่งมีภักดีรักตามหานางเจ้าของมาลัย ได้พบนางบัวคำ ภาษียกนางบัวคำให้เป็นคู่ครองของเจ้าสุวัตร เจ้าสุวัตรก็อาศัยอยู่ในบ้านนั้นส่วนภักดีก็เหาะไปบ่อนอกภาคผ่านเมืองยักษซึ่งมีเจ้าเมืองชื่อยกษเวรามติ ยกษเวรามติโกรธจึงจับม้ามาชิงไว้

เจ้าสุวัตรและนางบัวคำซึ่งปรนนิบัติรักษาอยู่ทุกวัน วันหนึ่งทั้งสองคนไปหาผลไม้ ขณะนั้นมีพรานป่าคนหนึ่งได้เห็นนางบัวคำก็อยากได้นาง จึงใช้ธนูยิงเจ้าสุวัตร เจ้าสุวัตรสลบไป พรานก็พานางบัวคำเดินทางไปถึงที่แห่งหนึ่ง พรานนอนหลับ นางบัวคำจึงฆ่าพรานเสีย แล้วนางก็เดินตามหาเจ้าสุวัตร

ส่วนเจ้าสุวัตรนั้นพระฤๅษีบิดานางบัวคำมาพบเข้าได้รักษาให้ฟื้นขึ้น แล้วฤๅษีก็สอนมนต์คาถามากมาย สอนยิงธนูสิงห์ และให้คาถาบัญชีแก่เจ้าสุวัตร เจ้าสุวัตรลาฤๅษีเดินทางไปพบนางสมุตตะจา (สมุทสา) ซึ่งตาย เพราะนางได้แปลงตัวเป็นจระเข้แล้วถูกพรานยิงตาย เจ้าสุวัตรรักษาจระเข้กลับกลายเป็นนางงาม เจ้าสุวัตรจึงได้นางสมุทสาเป็นภรรยาอีกคนหนึ่ง นางสมุทสาพาเจ้าสุวัตรข้ามน้ำไปจนถึงเมืองยักษเวรามติ จับม้าภักดีชิงไว้ เจ้าสุวัตรได้ไปพบนางงามหลายคนกำลังเล่นน้ำอยู่ นางหนึ่งชื่อสวิตี เป็นทาสใช้ของนางศุภลักษณ์ลูกสาวยกษ นางสวิตีเชิญเจ้าสุวัตรเข้าปราสาทนางศุภลักษณ์ เจ้าสุวัตรจึงได้นางศุภลักษณ์เป็นภรรยาอีกคนหนึ่ง วันหนึ่งเจ้าสุวัตรได้ไปพบภักดีจึงควมม้าหนี พญายกษตามมาพร้อมทั้งบริวารมากมาย เจ้าสุวัตรจึงฆ่ายกษและพญายกษตาย แล้วหนีไปได้

กล่าวถึงนางบัวคำตามหาเจ้าสุวัตรจนไปพบพ่อค้าสำเภา พวกพ่อค้าอยากได้นางจึงเอานางบัวคำไปอยู่ในสำเภาด้วย เมื่อพวกพ่อค้านอนหลับกันหมดนางก็ลงเรือพายหนีไป ได้พบนางศุภลักษณ์ซึ่งติดตามหาเจ้าสุวัตรจนเหนื่อยอ่อนแล้วตกลงกลางทะเล นางบัวคำช่วยไถ่ทั้งสองจึงรู้จักกันและขึ้นฝั่งน้ำ นางบัวคำซึ่งตั้งครรภ์แก่คลอดลูกเป็นชายและมีงูศับดาน(งูพิษชนิดหนึ่ง) กัดนางบัวคำตาย นางศุภลักษณ์จึงเลี้ยงลูกของนางบัวคำไว้และเดินทางต่อไป

ยังมีเจ้าเมืองหนึ่งพาบริวารมาล่าเนื้อ เห็นนางบัวคำตายอยู่กลางทางก็สั่งทอมยารักษานางจนฟื้นขึ้น แล้วพานางบัวคำไปอาศัยอยู่ในเมือง เจ้าเมืองเลี้ยงดูนางบัวคำเหมือนลูก นางให้สร้างศาลาโรงทานให้ข้างวัดรูปประวิติของนางแล้วให้ทานแก่คนแก่ที่เข้ามาอาศัย ถ้าใครมีกิริยาผิดปกติให้พาไปทานาง

นางศุภลักษณ์นั้นเทวดาเนรมิตปราสาทให้อยู่มีเทพธิดาคอยปรนนิบัติรับใช้ และเทวดาก็เนรมิตบ้านเมืองให้นางศุภลักษณ์เป็นเจ้าเมือง นางก็คลอดลูกเป็นชายตั้งชื่อว่าไฉยาและตั้งชื่อลูกของนางบัวคำว่า ทุกษะกุมาร

เจ้าสุวัตรกับภักดีรักเดินทางมาพักได้ร่มไม้ เห็นครุฑคาบนาคนามา เจ้าสุวัตรจึงยิงครุฑนาคก็ตกลงมา เจ้าสุวัตรรักษานาคให้ฟื้นขึ้นกลายเป็นคน นาคนั้นคือพญานาค และพญานาคก็ชวนเจ้าสุวัตรไปเมืองนาคทั้งยังยกลูกสาวชื่อสุคันธาให้เจ้าสุวัตรอีกด้วย ครั้นอยู่เมืองนาคนานพอสมควรเจ้าสุวัตรก็ออกตามหานางบัวคำต่อไป จนมาถึงเกาะทรายแห่งหนึ่งซึ่งเป็นที่อยู่ของนางกินรี ได้นางกินรีเป็นภรรยาอีก เดินทางต่อไปพบช่างเผือกชื่อมงคลหัตถ์นอนตายอยู่ เจ้าสุวัตรรักษาให้คืนชีวิต ช่างเผือกเล่าให้ฟังว่ามีพลายนิลดำ ชื่อคีรีห้วยฟ้ามาชนกัน จึงถูกพลายคีรีห้วยฟ้าแทงถึงตาย เจ้าสุวัตรให้พลายมงคลหัตถ์ไปสู้กับพลายคีรีห้วยฟ้าใหม่ คราวนี้พลายมงคลหัตถ์ชนะ ช่างเผือกถวายนางเตปะธิดา (เทพธิดา) แก่เจ้าสุวัตร นางเทพธิดานี้คือผู้ที่อยู่รักษานางศุภลักษณ์นั่นเอง แล้วเจ้าสุวัตรก็ตามหานางบัวคำต่อไป จนถึงเมืองจำปาได้พบนางบัวคำ พานางบัวคำมารับนางเทพธิดา นางศุภลักษณ์ กุมารทั้งสอง แล้วไปรับนางสมุทสา นางสุคันธา นางกินรี และพระฤๅษีที่อยู่ใกล้เมืองนางเทพธิดา ก็สร้างม้าวิเศษทำจากม้าให้เหมาะได้ ทั้งหมดจึงกลับเข้าเมืองพาราณสีสุขสบาย

เรื่องวรรณพราหม

มีเมือง ๆ หนึ่งชื่อเมืองปันจะระ กษัตริย์ครองเมืองชื่อพรหมมะตัต (พรหมทัต) มีมเหสีชื่อ ญัสสะวัตติ ทั้งสองมีธิดาชื่อ ปิมปา (พิมพา) นางพิมพามีรูปร่างมาก ท้าวพรหมทัตจึงสร้างปราสาทเพื่อให้นางพิมพาอยู่ต่างหาก เพราะกิดศัพทท์ความงามของนางพิมพาเป็นที่เล่าลือไปไกลมาก ท้าวพรหมทัตจึงทรงยั้งนัก ในเมืองเดียวกันนี้ มีครอบครัวพราหมณ์ครอบครัวหนึ่ง หัวหน้าครอบครัวชื่อพราหมณ์มหาสาละ ภรรยาชื่อนางพรหมณี มีลูกชายชื่อวรรณพราหม วรรณพราหมได้ยินคำเล่าลือเกี่ยวกับความงามของนางพิมพา ก็อยากได้นาง ขอร้องให้พ่อไปขออนาง แต่พราหมณ์มหาสาละไม่ได้ไปขอ เพราะเห็นว่าเป็นการอาจเอื้อมเกินไป วรรณพราหม จึงคิดทำหงส์ เรียกหงส์ยนต์ มีเชือกชักให้บินได้ แล้วชี้หงส์ยนต์ไปหานางพิมพาที่ปราสาท และอยู่ในปราสาทกับนางพิมพา ต่อมาท้าวพรหมทัตทราบเรื่องจึงรับสั่งให้ประหารชีวิตวรรณพราหมเสีย วรรณพราหมทำอุบายอาสาเอาหงส์ยนต์ลงจากยอดขางให้ แล้วก็ชี้หงส์ยนต์ไปรับนางพิมพานีออกจากเมืองปันจะระมาถึงฝั่งแม่น้ำแห่งหนึ่ง นางพิมพาจะคลอบุตรจึงหยุดพักริมฝั่งน้ำ ตอนกลางคืนอากาศหนาวมาก วรรณพราหมไปขอไฟจากพ่อค้าสำเภาซึ่งอยู่คนละฝั่ง วรรณพราหมได้ไฟแล้วก็พามา ไฟไหม้หงส์ตกลงกลางน้ำ หงส์กับวรรณพราหมลลยไปคนละทาง วรรณพราหมไปค้างอยู่ที่เกาะแห่งหนึ่ง นางพิมพาคลอบุตรชาย และนางผูกผ้าสไบเป็นแพลแขวนบุตรชายไว้กับกิ่งไม้ แล้วตนเองก็ออกตามหาวรรณพราหมแต่ไม่พบ ขณะนั้นเจ้าเมืองกาสิชื่อโพธิสารและข้าราชการมาล่าสัตว์ พบกุมารเลยนำไปเลี้ยงเป็นลูกบุญธรรมและตั้งชื่อกุมารว่า สุวรรณ ส่วนนางพิมพาตามหาลูกจนล่องเข้าเมืองกาสิไปอาศัยอยู่กับยายซึ่งมีอาชีพปลูกดอกไม้ เมื่อสุวรรณมีอายุได้สิบหกปี ท้าวโพธิสารทำพิธีมอบสมบัติให้ แล้วไปขออนางพิมพาจะให้มาเป็นคู่อภิเษกของสุวรรณ พระอินทร์อยากให้นางพิมพาและสุวรรณรู้ว่าเป็นแม่ลูกกัน จึงตั้งใจให้มาคุยกันและในที่สุดสุวรรณก็ได้รู้ว่านางพิมพาเป็นแม่ของตน

กล่าวถึงหงส์ยนต์ของวรรณพราหมนั้นมีพ่อค้ามาพบเข้าจึงนำไปถวายท้าวโพธิสาร มีพ่อค้าอีกพวกหนึ่งช่วยพาวรรณพราหมออกจากเกาะ แล้วพามาถวายตัวให้เป็นคนใช้ของท้าวโพธิสาร วรรณพราหมได้พบหงส์ยนต์ของตนก็ร้องไห้ ท้าวโพธิสารจึงซักถามประวัติของวรรณพราหม แล้วทั้งวรรณพราหม พิมพาและสุวรรณจึงได้รู้จักกัน ท้าวโพธิสารได้จัดพิธีวิวาห์ให้วรรณพราหมกับนางพิมพา ต่อมาก็ได้ขออนางประทุมมาธิดาเจ้าชายคำมาเป็นคู่อภิเษกของสุวรรณและสุวรรณครองเมืองกาสิ วรรณพราหมกับนางพิมพาล่าท้าวโพธิสารกลับไปยังเมืองปันจะระ ได้พบแต่พระมารดาของนางพิมพาเท่านั้น ส่วนท้าวพรหมทัตสิ้นชีวิตแล้ว พ่อแม่ของวรรณพราหมก็ตายหมด ทั้งสองคนพักอยู่ในเมืองปันจะระเพียงเจ็ดเดือนก็กลับไปอยู่เมืองกาสิ

เรื่องเจ้าแสงเมืองหงต้ง

ที่เมืองเจียงตอง (เขียงของ) เจ้าเมืองชื่อท้าวมันทะ มเหสีชื่อสุมิลา ทั้งสองมีโอรสชื่อแสงเมือง เพราะตอนที่แสงเมืองกำเนิดนั้น พระอาทิตย์นำแสงแก้วมาให้ มีคนเกิดวันเดียวกับเจ้าเมืองอีกพันคน ในจำนวนนี้ถูกเสนาคนหนึ่งชื่อสุริยาวงศ์ เป็นคนสนิทของเจ้าแสงเมือง และยังมีลูกหงส์ที่เกิดวันเดียวกับเจ้าเมืองสองตัว เมื่อเจ้าแสงเมืองอายุได้สิบหกปี ท้าวมันทะก็ประกาศให้บรรดาสาวงามเดินทางมาให้เจ้าแสงเมืองเลือกคู่

ครอง แต่เจ้าแสงเมืองไม่เลือกใครเลย คืนหนึ่งเจ้าแสงเมืองฝันถึงหญิงสาวคนหนึ่ง จึงให้ช่างเขียนรูปร่างตามความฝัน แล้วให้ทงส์ทั้งสองคนนำรูปไปเสาะแสวงหาตัวจริง

มีเมืองอีกเมืองหนึ่งชื่อเมืองขอม ท้าวปรีวังเป็นเจ้าเมือง มเหสีชื่อมาตาลี ทั้งสองมีธิดาที่นางเกียงคำ และนางกุมมะรังสี ทงส์ของเจ้าแสงเมืองมาถึงเมืองนี้ได้เห็นนางเกียงคำงามเหมือนภาพวาด ทงส์ก็ถวายภาพวาดและคำฝากรักของเจ้าแสงเมืองให้แก่นางเกียงคำ นางมีความพอใจเจ้าแสงเมืองเช่นกัน จึงฝากสารพร้อมกับแหวนซึ่งมีรูปร่างติดอยู่ไปให้เจ้าแสงเมือง ท้าวมันทะจึงจัดเครื่องบรรณาการให้เสนานำไปถวายท้าวปรีวัง และขอร้องนางเกียงคำให้เป็นผู้ครองเจ้าแสงเมือง ท้าวปรีวังก็ยกให้และจัดเครื่องบรรณาการให้เสนาเมืองขอมนำไปถวายท้าวมันทะเป็นการตอบแทนโมตรี ในเมืองขอมนั้นมีเศรษฐีแก่คนหนึ่ง อยากรู้นางเกียงคำจึงมาขอร้องนางต่อท้าวปรีวัง แต่ท้าวปรีวังไม่ยกให้ เศรษฐีของนางกุมมะรังสีแทนท้าวปรีวังก็ไม่ยกให้ ในระยะใกล้เคียงกันนี้เจ้าเมืองอีกเมืองหนึ่งคือเมืองจำปา ได้ทราบข่าวว่านางเกียงคำงามก็มาขอร้อง ท้าวปรีวังก็ไม่ยกนางให้ท้าวจำปา

ทางเมืองเชียงของนั้น เคยมียักษ์มากินคนในเมืองเชียงของทุกเจ็ดวัน แต่ยักษ์ตนนี้ถูกนายพรานคนหนึ่งฆ่าตาย ในเมืองนี้จึงมีพิธีบูชาผีในป่า ครั้งหนึ่งมีพิธีบูชาผี เจ้าแสงเมืองพาบริวารเที่ยวเล่น ได้เข้าไปในถ้ำแล้วปรากฏว่าไฟดับ คนทั้งหลายต่างก็ออกจากถ้ำไม่ได้ บริวารของเจ้าแสงเมืองก็ตายไปทีละคนจนเกือบหมด เหลืออยู่แต่เสนาหกคนกับเจ้าแสงเมือง ท้าวมันทะให้คนออกติดตามหาเจ้าแสงเมืองและส่งข่าวให้ท้าวปรีวังทราบด้วย ส่วนเจ้าแสงเมืองอยู่ในถ้ำปีกว่าก็ออกจากถ้ำได้ พระอินทร์แปลงกายเป็นพรานมานำทางและสยงเวทมนต์เผาไฟเจ้าแสงเมือง จึงเสกมนต์ให้บรรดาลูกน้องที่ตายไปฟื้นคืนชีพขึ้น แล้วเดินทางไปพบฤาษี ฤาษีบอกทางให้ เจ้าแสงเมืองก็พาบริวารทั้งหมดลาฤาษีเดินทางมาถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง นายบ้านชื่อโพธิ์กาออกมาต้อนรับพร้อมทั้งลูกสาวสองคน ชื่อ นางสุนันทา (สุนันทา) กับสุลลิตา เจ้าแสงเมืองชอบนางสุนันทา ต่อจากนั้นทั้งหมดก็เดินทางไปถึงเมืองขอม เจ้าแสงเมืองได้อภิเษกสมรสกับนางเกียงคำ และให้คนมารับนางสุนันทาไปร่วมอภิเษกสมรสกับเจ้าแสงเมืองด้วย นางสุลลิตากับนางกุมมะรังสีได้แต่งงานกับเสนา คู่ใจของเจ้าแสงเมือง วันหนึ่งเจ้าแสงเมืองเดินทางกลับไปเยี่ยมพระราชบิดามารดาในเมืองเชียงของ จึงแต่งตั้งนายโพธิ์กา นายบ้านให้เป็นเจ้าเมืองครองอาณาบริเวณที่นายบ้านอยู่

กล่าวถึงเจ้าเมืองจำปาซึ่งมีใจรักใคร่นางเกียงคำได้มาขอถึงสามหน ท้าวปรีวังก็ไม่ยกให้ ท้าวจำปาโกรธยิ่งนักจึงรวมพลกับเศรษฐีแก่ที่เคยมาขอร้องนางเกียงคำเหมือนกัน ยกทัพมารบกับเมืองขอม ท้าวปรีวังให้คนส่งข่าวไปให้เจ้าแสงเมือง เจ้าแสงเมืองมารบได้ชัยชนะ ท้าวจำปาถึงถวายเมืองและถวายลูกสาว ชื่อปทุมมา ให้แก่เจ้าแสงเมือง เจ้าแสงเมืองจึงพานางเกียงคำ นางสุนันทาและนางปทุมมาไปเมืองเชียงของ แล้วก็ให้นางทั้งสามแยกย้ายกันอยู่ยังบ้านเมืองของตน

เรื่องสุวรรณหอยสังข์

มีเมือง ๗ แห่ง ชื่อเมืองพาราณสี มีเจ้าเมืองชื่อท้าวสามล มเหสีชื่อนางมณฑา ทั้งสองมีลูกสาวเจ็ดคน คนสุดท้ายชื่ออรจนา เมื่อลูกสาวทั้งเจ็ดมีอายุสมควรจะมีคู่ ท้าวสามลจึงให้ป่าวประกาศลูกชายเมืองใหญ่น้อยทั้งหลายมาให้ลูกสาวเลือกคู่ครอง ลูกสาวทุกคนก็เลือกได้คู่ทุกคน แต่นางอรจนาไม่ได้เลือกใคร ท้าวสามลให้ป่าวประกาศใหม่ ให้ชายทุกคนในเมืองพาราณสีมาให้นางอรจนาเลือก นางอรจนาจึงเลือกไม่ได้

ท้าวสามลก็ให้หาเจ้าเงาะมาให้ทางรตนาเลือก เพราะผู้ชายในเมืองเหลืออยู่แต่เจ้าเงาะคนเดียว นางรตนา ก็เสี่ยงพวงมาลัยให้เจ้าเงาะเพราะเห็นรูปทองอยู่ชั้นใน ท้าวสามลโกรธมาก จับไล่เจ้าเงาะและนางรตนาให้ไปทำไร่อยู่ปลายนา เจ้าเงาะไปอยู่ปลายนา ก็อดรูปเงาะในตอนกลางคืน ตอนกลางวันก็สวมรูปเงาะดั้งเดิม ทั้งสองช่วยกันทำไร่ปลูกผักผลไม้หาเลี้ยงชีพ วันหนึ่งรตนาเผารูปเงาะเพราะอยากให้พระสังข์ถอดรูปเงาะเสีย แต่รูปเงาะก็เผาไม่ไหม้ เจ้าเงาะทราบเข้าตั้งแต่นั้นเจ้าเงาะก็ไม่ยอมถอดรูปเงาะอีกเลย

ส่วนท้าวสามลมีใจคิดฆ่าเจ้าเงาะ จึงรับสั่งให้ลูกเขยทั้งเจ็ดไปหาปลาถวายคนละร้อยตัว ใครหาไม่ได้ก็จะฆ่าเสีย เจ้าเงาะก็รำยมนต์เรียกปลาให้มาอยู่รวมกัน ทกเขยหาปลาไม่ได้ ก็ไปอ้อนวอนขอจากพระสังข์ ซึ่งอ้างตัวว่าเป็นเทพารักษ์ พระสังข์ก็ขอแลกปลากับหมูกของทกเขย ทกเขยก็ยอมให้พระสังข์ตัดปลายจมูก แล้วพระสังข์ก็พานางรตนาเอาปลาไปส่งพ่อตา

ท้าวสามลคิดฆ่าเจ้าเงาะอีก จึงรับสั่งให้ลูกเขยทั้งเจ็ดหาเนื้อมาถวาย เจ้าเงาะก็ไปรำยมนต์เรียกเนื้อมารวมกัน ทกเขยหาเนื้อไม่ได้ก็มาขอจากพระสังข์ พระสังข์แลกลเนื้อกับใบหูของทกเขยคนละน้อย

พระอินทร์ร้อนใจสงสารนางรตนาเพราะพระสังข์ไม่ยอมถอดรูปเงาะ จึงลงมาช่วยโดยแปลงกายเป็นคนยกพลเทวดามาจะรบกับท้าวสามล โดยจะตีคลีกัน ถ้าพระอินทร์ชนะก็จะเอาบ้านเมือง ข้าทาสบริวารของท้าวสามล ถ้าแพ้จะยกทัพกลับไป ท้าวสามลให้ทกเขยออกไปรบก็แพ้กกลับมาจึงคิดถึงเจ้าเงาะ นางมณฑาออกไปอ้อนวอนเจ้าเงาะให้มาตีคลี เจ้าเงาะหรือพระสังข์ขอเครื่องแต่งตัว ท้าวสามลก็ส่งเครื่องทรงเก่า ๆ ไปให้ พระสังข์ไม่ยอมรับบอกว่าเครื่องทรงเก่าไป ร้อนถึงพระอินทร์ พระอินทร์จึงให้พระวิสุกรรมเชิญเครื่องทรงมาให้ พระสังข์จึงถอดรูปเงาะ แล้วแต่งเครื่องทรงที่เทวดานำมาให้ ท้าวสามลและนางมณฑาก็รักใคร่ชมเชยพระสังข์ พระสังข์ขอให้คนไปจับม้าตัวหนึ่ง ซึ่งเป็นม้าที่เทวดาส่งมาให้ แล้วพระสังข์กับพระอินทร์ก็ได้ตีคลีสู้กัน พระอินทร์แกล้งแพ้ พระสังข์จึงได้ครองเมืองพาราณสีสืบมา

เรื่องชีวหาลิ้นคำ

มีเมือง ๆ หนึ่งชื่อเมืองปารา มีเจ้าเมืองชื่อผัสสะวดี มเหสีชื่อจันทราเทวี ทั้งสองมีโอรสชื่อ สุวรรณชีวหา หรือเจ้าลิ้นคำ (เจ้าลิ้นทอง) เมื่อเจ้าลิ้นทองอายุได้ ๑๖ ปี ท้าวผัสสะวดีได้จัดงานอภิเษกให้ ครั้นนั้นมีบุตรเศรษฐีคนหนึ่ง เกิดวันเดือนปีเดียวกับเจ้าลิ้นทอง ชื่อบุตรตะมาร ท้าวผัสสะวดีอนุญาตบุตรตะมารให้เป็นสหายของเจ้าลิ้นทอง แล้วบุตรตะมารก็ลากลับมายังบ้านของตน ต่อมาโทรทำนายว่า เมืองปาราจะมีเคราะห์ ๗ วัน ควรให้ทำพิธีในเมืองโดยให้ปิดประตูเมืองไม่ให้คนเข้าออก บุตรตะมารมาหาเจ้าลิ้นทองไม่ได้ก็โกรธแค้นจึงหนีไปเฝ้าป้าเรียนวิชากับพระฤาษี วันหนึ่งบุตรตะมารไปพบยักษ์ชื่อ วิชาทอน เกิดรบกันขึ้นต่างก็ไม่แพ้ชนะแก่กัน ทั้งสองจึงได้เป็นเพื่อนน้ำสาบานกัน ตั้งแต่นั้น บุตรตะมารตีมน้ำสาบานแล้วตัวก็กลายเป็นยักษ์ บุตรตะมารได้ชวนวิชาทอนยักษ์ไปรบกับเจ้าลิ้นทองคำในเมืองปารา คืนนั้นเทวดามาอุ้มเอาเจ้าลิ้นทองไปไว้ยังสำนักฤาษีในป่าหิมวันต์ บุตรตะมารกับวิชาทอนยักษ์เห็นเจ้าเมืองปาราได้จับเทพญานผัสสะวดีกิน นางจันทราเทวีหนีไปอยู่กับยายในสวนแห่งหนึ่ง

กล่าวถึงเจ้าลิ้นทองเทวดาได้นำเอาเครื่องทิพย์มาให้ เจ้าลิ้นทองก็เรียนวิชากับฤาษี และได้แต่งงานกับนางวิมาลา ซึ่งเป็นนางที่เกิดจากดอกบัว เมื่ออยู่กับฤาษีได้ ๑๐ เดือน เจ้าลิ้นทองก็ลาพระฤาษีกลับไปบ้านเมืองพร้อมกับนางวิมาลา ระหว่างเดินทางทั้งสองคนมาพักนอนยังที่แห่งหนึ่ง ก็มีนางกินรี ๒ นาง ชื่อปิม

มะลา (พิมลา) กับนาลิกา มาลักเอาเจ้าล้นทองไปยังเขาไกรลาส ส่วนนางวิมาลานั้นเหวตพานางไปไว้ยังถ้ำแห่งหนึ่งและเนรมิตอาหารทิพย์ให้นางกิน

ฝ่ายนางกินรีทั้งสองที่ลักเจ้าล้นทองไปนั้น พ่อของนางกินรีโกรธลูกสาวมากจึงสั่งให้พาเจ้าล้นทองไปส่งที่เดิม แต่ก็ไม่พบนางวิมาลา เจ้าล้นทองจึงเดินทางไปถึงป่าราได้พบพระมารดา เจ้าล้นทองไปเอากระดูกพระบิดามาเสกด้วยมนต์คาถา กลับเป็นท้าวผัสสะสวัสดิตามเดิม เจ้าล้นทองจึงพาพระบิดาพระมารดาไปซ่อนไว้ในถ้ำแห่งหนึ่ง เจ้าล้นทองจะตอบแทนบุญคุณของคุณนายที่เลี้ยงนางจันทราเทวีไว้ โดยแปลงตัวเป็นไก่แก้วให้ยายพาไปขายในราคา ๔ พันบาท ยายก็ได้ขายให้แก่นางจันทราเกษร ซึ่งเป็นลูกสาวเศรษฐี พอตกลงกลางคืนเจ้าล้นทองก็กลายเป็นคนได้นางเป็นภรรยา แล้วลางนงไปหายายอีก เจ้าล้นทองแปลงกายเป็นนกสาริกา ยายเอาไปขายแก่นางกับสมุทร ลูกสาวเศรษฐีอีกคนหนึ่ง เจ้าล้นทองก็ได้นางเป็นภรรยา วันต่อมาเจ้าล้นทองแปลงกายเป็นม้า ยายพาไปขายให้แก่บุตรตะมาร บุตรตะมารรู้ว่าเจ้าล้นทองจึงบังคับม้าให้เหาะขึ้นอากาศ และจับม้ากินเสียไม่ให้มีอะไรเหลือเลย เพราะถ้ามีอะไรเหลือเจ้าล้นทองจะเสกมนต์กลายเป็นตัวคนขึ้นมาได้ แต่เมื่อกินม้าแล้วบุตรตะมารก็อาเจียรลงในสระ เจ้าล้นทองจึงเสกมนต์กลายเป็นปลาตะเพียนทอง ขณะนั้นนางวรรณะคำพู่ธิดาเจ้าเมืองพาราณสีได้มาที่สระและเก็บปลาไปเลี้ยงไว้ เจ้าล้นทองจึงได้นางเป็นชายาอีกคนหนึ่ง ต่อมานางวรรณะคำพู่ตั้งครรภ์ พญาพาราณสีก็ริ้วมาก รับสั่งให้บรรดาเจ้าเมืองมาจับตัวผู้ที่เป็นชู้กับนางวรรณะคำพู่ บุตรตะมารกับวิชาทอนยักษ์มาด้วยได้รับกัน เจ้าล้นทองชนะได้ฆ่าบุตรตะมารและวิชาทอนยักษ์ตาย แล้วเจ้าล้นทองก็พานางมายังเมืองป่ารา และในที่สุดก็ได้ครองเมืองพาราณสีด้วย

เรื่องข้างงาเดียว

ที่เมืองพาราณสี มีกษัตริย์ปกครองชื่อท้าวพรหมทัต มเหสีชื่อนางจันทราเทวี ในเมืองนี้มีเศรษฐีนี้หมายคนหนึ่ง นางมีลูกชายชื่อสุดันตะพุทธรังค์ วันหนึ่งสุดันตะไปค้าขายทางเรือสำเภา เผอิญเรือแตก มีสุดันตะคนเดียวที่รอดตาย ไปขึ้นฝั่งในเมืองพาราณสีนั่นเอง ต้องขอทานเขากิน ส่วนแม่ของสุดันตะได้ทราบข่าวเรือแตกคิดว่าลูกชายตายแม่ก็เสียใจจนตัวตายแล้วไปเกิดเป็นเทพประจำต้นโพ วันหนึ่งท้าวพรหมทัตได้มายังบริเวณต้นโพ ก็ให้เสนาบุกรเบิกบริเวณนั้นเป็นไรนา แล้วท้าวพรหมทัตได้รับสั่งให้แบ่งกันคนละสิบลวาและให้เจ้าของที่ล้อมรั้วของตนเอง สุดันตะได้เป็นเจ้าของที่ด้วยแต่สุดันตะล้อมรั้วไม่แข็งแรง

ยังมีช่างเผือกชื่อหนึ่งมีงาเดียวพาบริวารมาหากิน พวกเขาบริวารพากันเหยียบย่ำข้าวกล้าในนาโดยเข้าทางเขตแดนของสุดันตะ ท้าวพรหมทัตโกรธรับสั่งให้จับ สุดันตะมัดไว้ตรงปากทางที่ช่างมาเพื่อจะให้ช่างเหยียบ แม่ของสุดันตะที่เป็นรุกชเวตดาภิมาเข้าฝันให้ของาช่างเผือกไว้และได้มาแก้มัดให้สุดันตะ เมื่อพญาช่างเผือกมาอีกครั้งหนึ่งสุดันตะก็กล่าวโทษพญาช่างเผือกว่าได้ทำความเดือดร้อนให้แก่ตน พญาช่างเผือกต้องให้งาช่างแก่ตนเพื่อชำระโทษ พญาช่างก็ยอมให้งาช่างแก่สุดันตะแล้วช่างก็ตาย

ในงาช่างเผือกนั้นมีเมือง ๆ หนึ่งชื่อเมืองบุปปีการี (บุพการี) มีไพร่พลมาก และมีนางเทพธิดาชื่อสุภาต่า (สุภาตา) เป็นเจ้าเมือง นางสุภาตาได้เนรมิตปราสาทให้สุดันตะอยู่ และบางเทพธิดาก็ได้แต่งงานกับสุดันตะ

วันหนึ่งท้าวพรหมทัตมีความอยากกินนกจึงสั่งให้พรานไปล่า นก พรานผู้หนึ่งไปยิงนกได้สองตัว แล้วได้ไปพบสุดันตะก็เข้าไปพักนอนในบ้านของสุดันตะ ขณะที่พรานกำลังย่างนกออยู่นางสุภาตาก็ออกมาปรากฏ

ตัว พรานตกตะลึงในความงามจนนกโหม่ นางจึงได้ให้อาหารไปอย่างหนึ่งเพื่อแทนนกที่โหม่ไป นายพรานได้ไปเล่าให้ท้าวพรหมทัตฟังว่า สุตันตะมีภรรยาสวยเหลือเกิน ท้าวพรหมทัตนึกอยากเห็นนางจึงปลอมตัวเป็นพรานไปพบนาง เกิดติดใจนางสุภาดา ท้าวพรหมทัตคิดจะกำจัดสุตันตะจึงได้รับสั่งให้สุตันตะหาไก่มาชนกับไก่ของพระองค์ ถ้าไก่ของสุตันตะแพ้ก็จะริบภรรยาของสุตันตะ สุตันตะก็แสดงความทุกข์ใจไม่รู้จะหาไก่ที่โหม่มาชน นางสุภาดาไปเรียกนางเห็นในป่ามาแปลงกายเป็นไก่ชน ได้ชนกับไก่ของท้าวพรหมทัต และในที่สุดก็ชนะไก่ของท้าวพรหมทัต ท้าวพรหมทัตคิดหาอุบายใหม่โดยท้าวยังนางสุภาดาไปเรียกชื่อมาแปลงเป็นวัวชน ก็ชนะวัวของท้าวพรหมทัตอีก ท้าวพรหมทัตท้าชนช้าง นางสุภาดาไปเรียกราชสีห์มาแปลงเป็นช้าง ให้สุตันตะนำมาชนก็ชนะช้างของท้าวพรหมทัต ต่อมาท้าวพรหมทัตให้สุตันตะมาชกมวย เสนาของนางสุภาดาอาสาชกแทน โดยปลอมแปลงตัวเป็นสุตันตะชกมวยก็ชนะอีก ท้าวพรหมทัตคิดฆ่าสุตันตะอย่างไรก็ไม่สำเร็จ จึงสั่งให้เสนาไปจับตัวสุตันตะใส่หีบเอาไปถ่วงน้ำ เสนาในเมืองงาช้างก็ไปแก้เอาสุตันตะกลับคืนมาและจับเอาอุปราชซึ่งเป็นน้องชายของท้าวพรหมทัตใส่หีบแทน ท้าวพรหมทัตให้คนจับสุตันตะอีก แล้วให้ฆ่าฟันให้ตายเสีย เสนาเมืองงาช้างก็กำบังตาเปลี่ยนตัวสุตันตะกับราชบุตร ท้าวพรหมทัตราชบุตรก็ต้องตายแทน ท้าวพรหมทัตโกรธมากจึงยกทัพมารบกับสุตันตะ แต่แพ้สุตันตะ ท้าวพรหมทัตถูกฆ่าตาย แผ่นดินก็สับสนไป ชาวเมืองจึงเชิญสุตันตะเป็นเจ้าเมืองพาราณสี ครั้งนั้นพระอินทร์ได้นำเครื่องใช้ อาวุธวิเศษมาให้ มีดาบวิเศษ เกือก (รองเท้า) วิเศษ และธนูแก้ววิเศษ และปืนวิเศษ ๓ เล่ม ปืนเล่มหนึ่งถ้ายิงไปก็จะเป็นไฟ ปืนเล่มที่สองยิงไปเป็นยักษ์สองคน ปืนเล่มที่สามยิงไปฆ่าคนได้แสนคน พระอินทร์ยังได้สยงคาถาให้ พร้อมทั้งบันดาลแก้วแหวนเงินทองให้ตกลงมาเหมือนฝน เมืองพาราณสีจึงเป็นที่เลื่องลือไปไกลถึงเมืองเวสาลีว่าเป็นเมืองอุดมสมบูรณ์เหลือเกิน ท้าวอนันตตะเจ้าเมืองเวสาลีก็อยากได้เมืองพาราณสีไว้ในครอบครองจึงยกทัพมารบ แต่ก็แพ้เจ้าสุตันตะ เมืองอินตะสาเกตซึ่งมีท้าวอินตะสาเกตเป็นเจ้าเมือง ได้ยกทัพมารบอีกเมืองหนึ่ง แต่ก็แพ้สุตันตะอีกเหมือนกัน ยังมีเมืองสิริราชจะ (สิริราช) มีท้าวสิริราชเป็นกษัตริย์ยกทัพมารบก็แพ้อีก ท้าวทั้งสามเมืองจึงยอมอ่อนน้อมเป็นเมืองขึ้นสุตันตะก็ปกครองเมืองต่อมา

เรื่องวงศ์สุวรรณค์

มีเมือง ๗ แห่ง ชื่อเมืองเหมราช เจ้าเมืองชื่อท้าวพรหมทัต มเหสีชื่ออำพร ทั้งสององค์มีโอรสชื่อวงศ์สุวรรณค์ เมื่อเจ้าวงศ์สุวรรณค์อายุได้ ๑๐ ปี ก็ขออนุญาตพระบิดา พระมารดาจะไปเรียนวิชา แต่กษัตริย์ทั้งสองห้ามไว้ ต่อมาเมื่อมีคนหนึ่งเป็นชาวเมืองดักสี่ลา คิดทำหงส์ยนต์บินได้มาถวายท้าวพรหมทัต ท้าวพรหมทัตได้ยกให้เจ้าวงศ์สุวรรณค์ขี่เล่นตามใจ จนกระทั่งอายุเจ้าวงศ์สุวรรณค์ได้ ๑๖ ปี ก็มีความคิดอยากเห็นดวงจันทร์ว่าจะมีกระต่ายอยู่ข้างในหรือไม่ เจ้าวงศ์สุวรรณค์จึงแอบขี่หงส์ยนต์ไปดูในคืนหนึ่ง เลยถูกลมพัดหงส์ตกลงมา เจ้าวงศ์สุวรรณค์สิ้นชีวิตในป่าแห่งหนึ่ง พระอินทร์มาชุบชีวิตให้และประทานสายเพชรให้อีกด้วย เจ้าวงศ์สุวรรณค์ก็เดินทางไปถึงคูหาแห่งหนึ่ง เป็นสถานที่ที่พระอินทร์บอกให้มา ได้พบยักษ์เฝ้าคูหาอยู่ เจ้าวงศ์สุวรรณค์ก็ฆ่ายักษ์ตายแล้วเข้าไปในคูหาพบพระฤาษี พระฤาษีสอนวิชาอาคมพร้อมทั้งให้ดาบทิพย์ เจ้าวงศ์สุวรรณค์ยังได้ลงอาบน้ำในบ่อทิพย์อีกด้วย ทั้งดาบทิพย์และบ่อทิพย์นี้เป็นของที่พระพรหมฝากแก่พระฤาษีให้ยกให้เจ้าวงศ์สุวรรณค์ เจ้าวงศ์สุวรรณค์ก็เหาะได้เพราะอาบน้ำทิพย์

ยังมีพระฤๅษียีกคนหนึ่งชื่อสมมิตร เป็นฤๅษีที่บูชาไฟ วันหนึ่งได้เก็บดอกจันมา ในดอกจันนั้นมีเด็กผู้หญิงคนหนึ่ง ฤๅษีได้เลี้ยงเด็กหญิงนั้นไว้ และตั้งชื่อว่า ระเบียบอน เมื่อนางระเบียบอนเติบโตขึ้นสมควรมีคู่ พระฤๅษีก็ป่าวประกาศให้ชาวหนุ่มทุกคนทั้งยักษ์ นาค ครุฑ พวกกันมายกไม้ขึ้น เจ้าวงศ์สุวรรณก็เดินทางจะกลับบ้านเมืองผ่านมาจึงแปลงกายเป็นคนแก่ยกไม้เท้าขึ้นได้อย่างง่ายดาย จึงได้แต่งงานกับนางระเบียบอน พวกยักษ์เสียใจพากันรุมฆ่าเจ้าวงศ์สุวรรณ เจ้าวงศ์สุวรรณก็ปราบพวกยักษ์ได้ แล้วก็อยู่กับนางระเบียบอน เป็นเวลานานถึงหกปี ก็อยากกลับบ้านเมือง เจ้าวงศ์สุวรรณจึงชวนนางระเบียบอนไปด้วย ทั้งสองมาถึงที่แห่งหนึ่ง ก็พักนอนหลับ

มียักษ์ตนหนึ่งชื่อปินธุมาร มีหน้าที่รักษาป่าไม้ ได้เห็นคนทั้งสองนอนหลับ ก็ลักนางระเบียบอนไป นางได้ฆ่ายักษ์ตายแล้วก็ติดตามหาเจ้าวงศ์สุวรรณ พระอินทร์ได้ลงมาบอกว่าเจ้าวงศ์สุวรรณยังมีชีวิตอยู่และได้ให้แหวนแก่นาง ถ้าสวมแหวนมือขวาจะกลายเป็นชาย นางก็สวมแหวนมือขวา กลายเป็นชาย พระอินทร์ตั้งชื่อว่า จักรณูสิงห์

ส่วนเจ้าวงศ์สุวรรณตื่นขึ้นมาไม่พบนางก็ออกเดินทางตามหานาง จนถึงเมืองจันตะบุรี (จันทบุรี) มีเจ้าเมืองชื่อ สุริยะวงศ์ มเหสีชื่อสุวรรณบุปผา ทั้งสองมีโอรสชื่อจันตะวาด (จันทวาด) ในเมืองนี้ได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากมีเสาหินแห่งหนึ่งมียักษ์สิงอยู่ ยักษ์ตนนี้จะปรากฏตัวปีละครั้ง แล้วก็จับผู้คนไปกินเป็นอันมาก เจ้าวงศ์สุวรรณได้อาสาฆ่ายักษ์ตาย ในเสาหินมีดาบดีของพระพรหม เจ้าวงศ์สุวรรณได้ยกดาบนี้ให้จันทวาด และได้ควักแก้วตาของยักษ์ให้จันทวาด แก้วตานี้ถ้าใครได้ก็จะมีฤทธิ์เหาะได้ เจ้าวงศ์สุวรรณได้พักอยู่เมืองนี้เป็นเวลา ๓ ปี ก็ขอลาไปตามหานางระเบียบอน ท้าวสุริยะวงศ์ได้ให้จันทวาดติดตามไปด้วย

เจ้าวงศ์สุวรรณและจันทวาดเหาะมาถึงเมือง ๆ หนึ่ง ชื่อเมืองโกลาส ซึ่งมีเจ้าเมืองชื่อ สุพรรณยักษ์ มเหสีชื่อนางแจ่มจันทร์ มีธิดาชื่อ สุกันธา (สุคันธา) วันหนึ่งนางสุคันธาไปชมสวน เจ้าวงศ์สุวรรณก็กับจันทวาดผ่านมา เจ้าวงศ์สุวรรณได้แปลงกายเป็นนกสาริกา บินไปหานางสุคันธาได้พูดจากับนาง ครั้นเวลากลางคืนก็บินไปหานางแล้วแปลงร่างเป็นคนได้อยู่กับนางสุคันธา ครั้นเวลากลางวันก็กลับเป็นนกบินหนีไป สุพรรณยักษ์สงสัยจึงให้นางชะกะนาแปลงกายเป็นนาง สุกันธาไปอยู่ในห้องแทนนางสุคันธา ครั้นถึงเวลาเจ้าวงศ์สุวรรณมาหานางชะกะนาก็กลับกลายเป็นยักษ์ได้สู้รบกัน นางยักษ์แพ้ได้นำความไปบอกท้าวสุพรรณยักษ์ ทำให้สุพรรณยักษ์โกรธมาก รับสั่งให้จัดกองทัพไปรบกับเจ้าวงศ์สุวรรณ รบกันจนเหนื่อยอ่อน แล้วเจ้าวงศ์สุวรรณกับจันทวาดก็หนีไป ได้พบนางระเบียบอนที่แปลงกายเป็นชายชื่อจักรณูสิงห์ ทั้งสามคนก็กลับมารบยักษ์ใหม่ จักรณูสิงห์ฆ่าท้าวสุพรรณยักษ์ตาย นางแจ่มจันทร์กับนางสุคันธามารับศพญาติไปทำพิธีเผาแล้วเชิญทั้งสามคนเข้าไปในเมืองโกลาส นางแจ่มจันทร์ถวายเมืองแก่เจ้าวงศ์สุวรรณปกครองสืบไป จักรณูสิงห์อยู่ในเมืองโกลาสเป็นเวลานานก็ไม่เห็นว่าเจ้าวงศ์สุวรรณจะติดตามนางระเบียบอนที่หายไปจึงน้อยใจเลยหนีไปบวช ก่อนที่จะไปได้เขียนบอกลาเจ้าวงศ์สุวรรณว่านางขอลาไปอย่าได้ติดตามนางมาเลย นางระเบียบอนเหาะไปถึงป่าแห่งหนึ่งซึ่งมีกุมมินยักษ์รักษาอยู่ยักษ์จะทำร้ายนาง นางจึงทรมาณยักษ์ ยักษ์ยอมแพ้ย่อมเป็นข้ารับใช้ จักรณูสิงห์จึงบอกให้ยักษ์รักษาตนทางอย่าให้ใครล่วงล้ำไปหานางเพราะนางจะไปบวช

กล่าวถึงเจ้าวงศ์สุวรรณตื่นขึ้นก็รู้ว่านางระเบียบอนซึ่งปลอมเป็นชายได้หนีไปแล้ว ก็ออกติดตามพร้อมด้วยจันทวาด ทั้งสองคนตามมาถึงที่ยักษ์กุมมินเฝ้าป่าอยู่ได้รับกัน ยักษ์ยอมแพ้ได้พาเจ้าวงศ์สุวรรณและจันทวาดไปหาจักรณูสิงห์ เจ้าวงศ์สุวรรณก็อ่อนนอบนางระเบียบอนแต่นางไม่ยอมออกจากอาศรม เจ้าวงศ์สุวรรณจึงแกล้งสลับไป นางระเบียบอนจึงได้ออกมารำพันความทุกข์ที่เจ้าวงศ์สุวรรณสลับไป เจ้าวงศ์สุวรรณจึงได้ตัวนาง

แต่นางระชี่ทอนเสียใจที่ตนเองเสียรู้ก็สลบไปจริง ๆ เจ้าวงศ์สุวรรณจึงใช้กุมมียักษ์ไปขอยาทิพย์จากพระอินทร์ พระอินทร์ส่งมารักษาจนนางฟื้นขึ้น แล้วทั้งสามคนก็ลาพระอินทร์เหาะกลับเมืองมาถึงฝั่งแม่น้ำแห่งหนึ่งได้พักนอน

ขณะนั้นมีนักษัตรตัวหนึ่งบินผ่านมาเห็นนางระชี่ทอน ก็อยากได้นางจึงคิดฆ่าเจ้าวงศ์สุวรรณ แต่ผู้เจ้าวงศ์สุวรรณไม่ได้ นักษัตรยอมตัวเป็นข้ารับใช้ เจ้าวงศ์สุวรรณจึงให้ยักษ์บอกทางกลับเมืองของตนแล้วทั้งสามคนก็เหาะไปถึงเกาะแห่งหนึ่งจึงนอนพัก

กล่าวถึงนางยักษ์ตนหนึ่งซึ่งรักษามหาสมุทรชื่อว่า พรายกะสินธ์ (พรายกะสินธุ์) นางยักษ์ได้เห็นคนทั้งสามก็ลักเอาจันทวาดไปอยู่ในถ้ำของนาง แล้วนางยักษ์ก็แปลงกายเป็นหญิงงาม เจ้าจันทวาดไม่รู้ว่าเป็นนางยักษ์ก็ได้นางเป็นภรรยา อยู่กับนางยักษ์เป็นเวลาเจ็ดเดือนจึงรู้ว่า เป็นนางยักษ์เจ้าจันทวาดจึงแกล้งป่วย นางยักษ์ถามว่าทำอย่างไรจึงจะหายป่วย จันทวาดบอกว่าต้องได้ดาบทิพย์กับแก้วของตนมาชน้ำกิน นางยักษ์ก็พาให้เจ้าจันทวาดจึงเหาะหนีจากนางยักษ์ไปจนถึงกลางป่าแห่งหนึ่งก็พักนอน ขณะนั้นมีพราหมณ์สองคนผ่านมาพบได้เป็นเพื่อนเดินทาง พราหมณ์ทั้งสองคิดหารถเหาะได้จึงได้อาศัยรถเหาะมาถึงเมืองแห่งหนึ่งชื่อเมืองโยนก เจ้าเมืองชื่อว่าอากิตย มีธิดาชื่อว่ารัตนาทังสามคนมาขออาศัยอยู่กับดาวยายในอุทยาน แล้วก็พารถแก้วไปถวายทำวงศ์อากิตย เจ้าจันทวาดได้เห็นนางรัตนาสวยมาก ก็รักนางจึงเขียนสารให้นกซึ่งพราหมณ์เลี้ยงเสกขึ้นพาไปให้นาง นางรัตนาก็ตอบมาและนัดหมายให้ไปหานางที่ค้ำหนัก ครั้นแล้วทำวงศ์อากิตยก็ยกนางรัตนาให้อภิเษกกับเจ้าจันทวาด ต่อมาเจ้าจันทวาดก็พานางกลับไปยังบ้านเมืองของตน

ส่วนเจ้าวงศ์สุวรรณกับนางระชี่ทอนก็ตามหาเจ้าจันทวาดจนกระทั่งไปถึงเมืองเหมราช ทางเมืองเหมราชก็จัดพิธีอภิเษกรับขวัญเจ้าวงศ์สุวรรณและนางระชี่ทอน

เรื่องจันตีะมา

ที่หมู่บ้านนวมในเมืองจำปา มีสองผู้เมียยากจนมาก ทั้งสองมีบุตรชาย ๒ คน คนที่เกิดมาในที่มิสุริยคราส จึงได้ชื่อว่าสุริยา คนน้องเกิดตอนที่มิจันทรคราส จึงได้ชื่อว่า จันตีะมา (จันทมา) เมื่อสุริยาอายุได้ ๑๑ ปี และ จันทมาอายุได้ ๖ ปี บ้านเมืองเกิดทุพภิกขภัย อดอยากแห้งแล้งกันทั่ว พ่อแม่ไม่อาจเลี้ยงดูบุตรได้จนต้องกินอะไรก็แอบขอนกินกันเอง วันหนึ่งสุริยาได้ปูมา ๔ ตัว เมื่อปิ้งไฟแล้ว จันทมาก็ร้องจะกินจนหมดทั้ง ๔ ตัว พ่อแม่รู้เข้าก็โกรธขับไล่ลูกออกจากบ้าน ทั้งสองคนต้องเดินทางไปกลางป่าพบกับพังพอนต่อสู้กัน ภูและพังพอนนั้น คือพระอินทร์และพระวิสุกรรมแปลงมา พังพอนก็ตงตายแล้วก็ไปพยายามรักษาภู ภูนั้นก็กลับมีชีวิตขึ้นมาใหม่ สองพี่น้องเห็นเหตุการณ์เลยเก็บเปลือกไม้ซึ่งเป็นยาวิเศษนั้นไว้ เดินทางไปพบกาตายก็ทดลองรักษากา กาก็กลับมีชีวิตขึ้น ภายหลังเป็นลูกน้อยหาผลไม้มาให้กิน จนเดินทางไปถึงที่อยู่ของยักษ์ ๒ ผู้เมีย เมียยักษ์ตายคาใต้ขโมยเนื้ออย่างของยักษ์ ยักษ์ตามมาพบ ๒ กุมาร ยักษ์จับกากินและจับสองกุมารไปบ้านสุริยาให้ยักษ์ที่ตายกินยา ยักษ์ก็ฟื้นขึ้น แล้วทั้งสองผู้เมียยักษ์จึงพาสองพี่น้องเหาะหนีพวกยักษ์อื่น ๆ มาถึงเมืองกาสิ ที่เมืองนี้ธิดาเจ้าเมืองชื่อ สุจาตังสา (สุจาตังสา) ถูกภูเหาะกัดตาย สุริยาและจันตีะมาไปอาศัยอยู่กับเศรษฐีคนหนึ่งซึ่งเลี้ยงดู ๒ พี่น้องเหมือนลูก เศรษฐีพาสองพี่น้องไปรักษาธิดาเจ้าเมือง เจ้าเมืองกาสิจะให้สุริยาแต่งงานกับนางสุจาตังสา แต่สุริยาชอกกลับไปเยี่ยมบ้านก่อน แล้วจะกลับมาแต่งงานด้วย

สุรียาได้ขอเงินทองจากท้าวกาสีใส่ในกระบอกไม้ไผ่ไปตอบแทนบุญคุณพ่อแม่และผู้ที่เคยอนุเคราะห์มาครั้งอยู่ในเมืองจำปา

กล่าวถึงในเมืองจำปา ยังมีพญาช้างเชือกหนึ่งได้ปีศาจระรอยเท้าตนเอง ครั้นนั้นนางเหมะรัยชีชาวเมืองจำปาได้กินน้ำนั้น เมื่อกลับไปบ้านนางก็ตั้งครรภ์ เมื่อคลอดลูกแล้วปรากฏว่าเป็นเด็กชาย ตั้งชื่อว่า กุญฺฉิโน (กุญฺฉิโน) บุตรคนนี้เป็นคนขยันขันแข็ง คนในหมู่บ้านเห็นนางเหมะรัยชีตั้งครรภ์โดยไม่มีพ่อเด็ก ก็ประพุดติมิตประเวณีกันมาก บ้านเมืองเกิดวิปริต พญาจำปาจึงส่งลงโทษผู้หญิงที่ตั้งครรภ์โดยเล่นขี้ให้จับเผาไฟ และให้ผสมพันธุ์กับม้า แต่นั้นมาชาวเมืองก็กลัวบาปจึงรักษาศีลกันทุกคน สุรียากับจันทมาก็นำกระบอกไม้มาให้พ่อแม่และผู้มีพระคุณ มีคนจำสองพี่น้องได้ไม่กี่คน แม้แต่พ่อแม่ยังจำลูกของตนไม่ได้ แล้วสองพี่น้องก็กลับมายังเมืองกาสี ต่อมาอีกหลายปีสุรียาก็แต่งงานกับนางสุจาติงสา และได้ครองเมืองกาสี ส่วนจันทมาอาศัยอยู่กับเศรษฐีนั้นต่อมา

ครั้งหนึ่งมีพ่อค้าสำเภาแล่นเรือมาค้าขายในเมืองกาสี ลูกชายพ่อค้าถูกเสือกัดตาย จันทมาได้รักษาจนฟื้นขึ้น พ่อค้าก็แล่นเรือจากไปถึงเมืองอิตตะปะณะ (อินทปัตถ) ที่เมืองนี้เจ้าเมืองชื่อพรหมจักร พระมหเทสีชื่อวิมาลา ทั้งสองมีธิดาชื่อ เหวะธิสังกา (เทวธิสังกา) นางเทวธิสังกา เอาเชียวเสียมมาเล่น ทำหล่นถูกหัวแม่เท้าของตนเอง เลยป่วยไข้ใกล้จะตาย พ่อค้าที่จันทมาเคยรักษาลูกชายทราบข่าวนางเทวธิสังกาป่วยมาก ก็อาสาพาจันทมามารักษา เมื่อจันทมาเดินทางมานั้นนางได้ตายเสียแล้ว แต่จันทมาก็รักษาจนฟื้นคืนชีวิต ท้าวพรหมจักรจึงให้จันทมาอภิเษกกับนางเทวธิสังกา

วันหนึ่งจันทมาชวนนางเทวธิสังกาลงเรือไปเยี่ยมเศรษฐีผู้เฒ่าในพลเมืองและพี่ชายในเมืองกาสี เกิดเรือแตกต้องพลัดพรากกันไปคนละทางนางเทวธิสังกาไปขึ้นบกที่เมืองอนุปะมะได้อาศัยอยู่กับแม่เฒ่าปริสุทธิ (ปริสุทธิ) กิดติศัพท์ความงามของนางได้เลื่องลือไปถึงท้าวสุทัศน์นะ (สุทัศน์) จึงให้คนของนางไปเป็นนมเทสี แม่เฒ่าปริสุทธิให้นางหลบซ่อนตัวอยู่ แล้วแม่เฒ่าก็บอกว่าไม่มีผู้หญิงอยู่ที่นี้ ท้าวสุทัศน์จึงให้คนไปขออนางพรหมจารี (พรหมจารี) ธิดาเจ้าเมืองอนุราช เมื่ออภิเษกสมรสแล้วไม่นานท้าวสุทัศน์ก็ได้ยินข่าวถึงความงามของนางเทวธิสังกาอีก จึงทะเลาะกับนางพรหมจารีเพราะท้าวสุทัศน์จะไปขออนางเทวธิสังกาแล้วนางพรหมจารีก็ขัดขวางนางจึงถูกลอยแพ นางเทวธิสังกาเห็นปัญหายุ่งยากก็ออกบวชชี

จันทมาขึ้นบกได้พบรุ่งฆ่างู ก็รักษาจนคืนชีพ ปรากฏว่างูนั้นกลายเป็นชายหนุ่ม ชายหนุ่มให้แก้วทิพย์ซึ่งแก้วนี้ถ้าอมแล้วจะมองเห็นเหตุการณ์ทั่วๆ ไป เดินทางต่อไปพบตึบพญาทอน (วิทายธร) กำลังรบกัน มีคนหนึ่งใกล้จะตาย วิทายธรคนนี้ก็มอบดาบกายสิทธิ์และรองเท้าทิพย์ที่สวมแล้วเหาะได้แก่จันทมา ครั้นนั้นมีลูกสาวเศรษฐีแห่งเมืองสังกัสสะเดินทางลงป่ามา ๓ คน นางทั้งสามชื่อ ปทุมมา สุคันธา และตีบปะโสตา (ทิพโสตา) จันทมาพานางทั้งสามไปส่ง ระหว่างทางได้พบกับชาวเมืองปาตะริบุตร ได้ติดตามช้างเชือกหนึ่งที่หายไป ชายคนนั้นขอให้จันทมาทำนายว่าช้างอยู่ที่ไหน จันทมาก็บอกได้อย่างแม่นยำเพราะมีแก้วทิพย์ แล้วก็เดินทางต่อไป พบโจร ผ่านโจร ผ่านแม่น้ำ ยักษ์ต่อสู้ยักษ์ในที่สุดก็ถึงเมืองสังกัสสะ ทั้งสามเศรษฐีผู้เป็นพ่อของนางทั้งสามก็ยกลูกสาวให้แต่งงานกับจันทมา วันหนึ่งจันทมาก็สำเมียบไปตามหานางเทวธิสังกา

จันทมาพาพบนางพรหมจารีที่ถูกลอยแพก็ช่วยนางให้พ้นจากแม่น้ำกว้าง และพานางไปยังเมืองปัญจะได้อาศัยอยู่กับยาสุสะโยธา ซึ่งเคยเลี้ยงนางมาก่อน ยาสุสะโยธาสอนวิชาการป้องกันตัวแก่นางพรหมจารี ต่อมานางพรหมจารีกับจันทมาก็เข้าไปยังเมืองอนุราช ระหว่างนี้มีพญากำวินตะ (กำวินตะ) ให้คนมาขออนางพรหมจารีไปเป็นนมเทสี ท้าวธัมมะชิตก็ยกนางให้ แต่เมืองนางเล่าเรื่องจันทมาได้ช่วยเหลือนางมา ท้าวธัมมะชิต

ดีก็ให้นางพรมาจารีเป็นคู่ครองของจันทมา ท้าวภาววิณะส่งคนมาขอนางพรมาจารีอีก ท้าวธัมมะชิตีหลงคำสรรเสริญก็ยกนางให้ท้าวภาววิณะ นางพรมาจารีโกรธพระบิดามาก และได้ประกาศว่าจะไม่ขอแต่งงานกับใครอีก พวกเสนาก็กลับไปบอกพญาภาววิณะ พญาภาววิณะขัดเคืองจึงยกทัพมารบกับนางพรมาจารี ปรากฏว่านางพรมาจารีต้องยอมยกเมืองให้นาง และต้องยอมถวายตัวเป็นข้ารับใช้ ต่อมานางพรมาจารีจะกลับไปแก้แค้นท้าวสุทศน์ จันทมาก็ไปด้วย จึงได้พบกับนางเทวธิดาสังกา

ท้าวสุทศน์ให้คนไปขอนางอุตตะมะธานี (อุตมธานี) ธิดาเจ้าเมืองกันธะรัฐระ ส่วนทางเมืองของท้าวสุทศน์นั้น นางพรมาจารีกับท้าวธัมมะชิตีก็ยกกองทัพมารบชนะท้าวสุทศน์ ได้ประหารชีวิตท้าวสุทศน์เสีย จันทมากับนางเทวธิดาสังกาก็ได้ครองเมืองแทนท้าวสุทศน์ ส่วนนางอุตมธานีเดินทางมาถึงจึงได้อภิเษกสมรสกับจันทมา

กล่าวถึงท้าวจุกกะลีป้า(จุกกะลีป้า) ครองเมืองชั้นอุมมดี เคยมาสู่ขอนางอุตมธานี แต่ท้าวกันธะรัฐระไม่ยอมยกให้ก็มีความโกรธแค้นเพราะกลับไปยกให้จันทมา จึงยกทัพมารบกับท้าวกันธะรัฐระ ท้าวกันธะรัฐระขอกำลังเมืองอนุปะมะ จันทมาก็ยกกำลังมาช่วยรบ จุกกะลีป้าแพ้จันทมา จันทมาอยู่ในเมืองกันธะรัฐระนานแล้วก็ลากลับไปยังเมืองอนุปะมะ ต่อมานางพรมาจารีก็ลาจันทมากลับไปหาพระบิดามารดาที่เมืองอนูราช นางอุตมธานีมีโอรสชื่อตูกกะชัตติ (ทุกชัตติ) เป็นคนลักษณะดีมีบุญ แล้วจันทมาก็พานางเทวธิดาสังกาไปเยี่ยมบ้านเมืองที่เมืองอินทะปัด มาถึงเมืองกาลิพพอลิเยงที่เป็นเศรษฐี และพี่ชายคือเจ้าสุริยา แล้วก็ไปครองเมืองอินทะปัดแทนท้าวพรมาจารีที่สิ้นชีวิตไป

กล่าวถึงอีกเมืองหนึ่งชื่อมิกลา เจ้าเมืองชื่อธัมมะปะโซมีโอรสธิดา โอรสชื่อมหาปะละวิชามีฤทธิ์มากจนท้าวมิกลาประกาศว่า ถ้าใครมาขอธิดาต้องลองกำลังกับโอรสก่อน เจ้าเมืองทั้งหลายก็แพ้วิชาของมหาปะละวิชาหมด เจ้าทุกกะชัตติก็ขออนุญาตจันทมาและนางอุตมธานีมาลองวิชาได้ชัยชนะแก่มหาปะละวิชาได้อภิเษกสมรสกับนางสุวรรณธิดาท้าวธัมมะปะโซในที่สุดก็ครองเมืองอินทะปัด

วรรณกรรมนิทานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เรื่องท้าวหมาหุย

ณ เมืองจันโต เจ้าเมืองชื่อพระยาจันโต มีมเหสีฝ่ายขวาชื่อจันแดง ฝ่ายซ้ายชื่อแพงสี มเหสีฝ่ายขวาประสูติโอรสองค์แรกเป็นหมาหุย องค์ที่สองเป็นมนุษย์ชื่อจันทร์ พอประสูติโอรสองค์ที่สองได้ ๗ วัน มารดาก็สวรรคต มเหสีฝ่ายซ้ายประสูติเป็นธิดา ชื่อคำฟอง

เมื่อโอรสเจริญวัย นางแพงสีเกรงว่าพระราชสมบัติจะตกแก่ท้าวจันทร์ จึงชวนท้าวจันทร์ไปเที่ยวชมสวน แล้วผลักท้าวจันทร์ตกลงไปในเหว เมื่อหมาหุยไม่เห็นน้องกลับมา จึงวิ่งตามหาไปพบน้องชายในเหว พี่กับน้องพากันไปอยู่กับฤาษี นางแพงสีกลับมาปิดเรื่องนี้ไว้มิให้ใครรู้

พระฤาษีมีลูกเลี้ยงเป็นหญิงชื่อบัวคำ นางเกิดจากดอกบัว เมื่อท้าวจันทร์ไปอยู่ ท้าวรักใคร่ในนาง จึงขอเอานางเป็นมเหสี พระฤาษียินดียกให้ นิรมิตปราสาทให้ท้าวและนางอยู่อย่างเป็นส่วนตัว พระยาจันโตผู้บิดา เมื่อไม่เห็นโอรสทั้งสองกลับมา ก็จัดไพร่พลออกตามหา เผอิญไปพบยักษ์แปลงเพศเป็นกวางทอง จึงตีวงล้อมกวางทองวิ่งออกไปทางพระราชา พระองค์ควบคุมตามกวางไป แล้วกวางกลับเพศเป็นยักษ์ชู้จะกินพระราชาเป็นอาหาร พระองค์ทำสัญญากับยักษ์ว่าจะส่งหญิงสาวไปให้กินวันละคน แล้วกลับคืนที่พัก เล่าเหตุการณ์ให้

ไพร่พลฟังแล้วพาไพร่พลกลับคืนนคร ให้นำหญิงสาวชาวเมืองจันโตส่งให้ยักษ์กินวันละคนจนหญิงสาวชาวเมืองหมดเหลือนางคำฟองเพียงคนเดียว จึงส่งนางคำฟองไปให้ยักษ์กินในคืนนั้น

ทมาหุຍที่ไปอยู่กับพระฤาษี รุ่งเช้าออกไปไล่เนื้อพบกองกระดูกใหญ่โตจึงถามยักษ์ ยักษ์บอกว่ากองกระดูกหญิงสาวชาวเมืองจันโต ทมาหุຍจึงวิ่งมาบอกน้องชาย น้องชายรบกับยักษ์ได้ชัยชนะ ยักษ์มอบไม้เท้ากักขี้ตายปลายชี้เป็นไม้ เมื่อท้าวจันทรได้ไม้เท้ามาก็เอาไม้เท้าไปชี้ที่กองกระดูก ผู้ที่ตายไปทั้งหมดกลับคืนมาแล้วพากันพักอาศัยอยู่กับท้าวจันทรในป่า ท้าวจันทรเกิดความรักใคร่ในนางคำฟอง จึงเอานางคำฟองมาเป็นมเหสี ทั้งหมดพากันอาศัยอยู่ในป่า บิดาได้ทราบข่าวจากพรานป่าว่า พระโอรสธิดา และหญิงสาวชาวเมืองจันโตที่ส่งไปให้ยักษ์กินทั้งหมดยังอยู่ในป่า พระองค์จึงจัดไพร่พลออกไปเชื้อเชิญพระโอรสธิดา ให้มาเป็นเจ้าเมือง พระยาปิฎกาสราชเจ้าเมืองมณฑล มเหสีสวรรคตจึงแต่งตั้งให้มาขอเอานางคำฟองไปเป็นมเหสี เจ้าเมืองจันโตผู้เป็นบิดาไม่ยอมจึงเกิดรบราฆ่าฟันกัน เจ้าเมืองมณฑลแพ้ขอเป็นเมืองขึ้น ส่งส่วยให้เจ้าเมืองจันโตตลอดมา

เรื่องสังข์ศิลป์ชัย

พระยาภูษราช เจ้าเมืองนครเปงจาล มีน้องสาวคนหนึ่งชื่อนางสุมณฑา นางมีรูปร่างสวยสดงดงาม พระยาร้อยเอ็ดหัวเมืองต้องการ แต่พี่ชายไม่พอใจ วันหนึ่งขณะที่นางกับบริวารออกไปเที่ยวชมสวน ยักษ์กุมภภัณฑ์มาอุ้มเอานางไปยังเมืองอโนราช ซึ่งเป็นเมืองหลวงของยักษ์ แล้วยักษ์แต่งตั้งนางให้เป็นอัครมเหสี

พี่ชายเสียใจมาก จึงออกบวชติดตามไปถึงเมืองจำปา เมื่อทราบแน่นอนว่าน้องสาวถูกยักษ์ลักพาไป รุ่งเช้าออกไปบิณฑบาต ได้พบเห็นลูกสาวนั้นทะเลซรุ้เจ็ดนาง นึกรักใคร่พอใจจึงแล้กลับคืนมาเมืองเปงจาล ลากิษาแล้วส่งขุนศรีและขุนคอนไปขอเอานางทั้งเจ็ดมาเป็นมเหสี

พระยาภูษราชเรียกมเหสีทั้งแปดมา ขอให้ทุกนางตั้งจิตอธิษฐานขอเอาลูกชายผู้มีบุญฤทธิ์มาเกิด เพื่อจะได้ไปติดตามเอานางสุมณฑากลับคืนมา แร่อธิษฐานของนางจันทาเมียหลวง กับของนางสุนเมียหย้อยร้อนถึงพระอินทร์ในสวรรค์ พระอินทร์จึงจัดเทวดามฤทธิ 3 องค์ มาเกิดในท้องนางทั้งสอง

องค์หนึ่งเป็นสีโท ให้เกิดในท้องเมียหลวง สององค์คือศิลป์ชัย และสังข์ทอง ให้เกิดในท้องเมียหย้อย เมียทุกคนได้คนกรรมดาสามีเกิด เมื่อเมียทั้งแปดมีท้องครบทุกคน จึงเชิญโทรหลวงทำนาย โทรหลวงทำนายว่าลูกที่เกิดแต่เมียหลวงและเมียหย้อย จะได้ลูกผู้มีฤทธิศักดิ์ดาเดชมารเกิด

คำทำนายของโทร ไม่เป็นที่พอใจของพระมเหสีทั้งหก มเหสีทั้งหกจึงว่าจ้างให้โทรทำนายใหม่ โทรเห็นแก่อำมสินจ้าง จึงทำนายใหม่ว่า ลูกที่เกิดแก่มเหสีทั้งหก เป็นผู้มีฤทธิเดชมาก ลูกที่เกิดจากนางจันทาและนางสุน เป็นทั้งคนทั้งสัตว์ เกิดมาอาภัพอัปปริยและจัญไร

ถึงกาลประสูติ นางสุนประสูติก่อนเกิดเป็นหอยสังข์ และศิลป์ชัย ต่อมานางจันทาประสูติเป็นสีโท ต่อจากนั้นมเหสีทั้งหกประสูติเป็นชายครบทั้งหก ได้โอกาสอันสมควรพระองค์จึงให้มเหสีทั้งแปดนำโอรสเข้าเฝ้า เมื่อได้เห็นโอรสซึ่งเกิดจากมเหสีหลวงและมเหสีเล็ก เกิดเป็นสัตว์ พระองค์ไม่พอใจจึงขับไล่ทั้งมเหสีและโอรสออกจากพระนคร

นางทั้งสองพากันอุ้มลูกอ่อนบุกป่าฝ่าดง ได้รับความทุกข์ทรมาน เดชะบุญชาติก่อนสนับสนุน พระอินทร์จึงสั่งให้วิสุกรรมเทพบุตร ลงมาเนรมิตรเมืองใหม่พร้อมด้วยปราสาทราช-มณฑลเฝ้าต้อนรับ จัดเครื่องใช้สอยอาหารการกินไว้ครบสรรพ สัตว์ป่าให้คุ้มครองรักษา

เมื่อกษัตริย์ทั้งห้าเดินทางมาถึง ได้พบปราสาทที่มีชื่อจารึกว่า “เมืองนครศิลป์” สร้างไว้ต้อนรับศิลป์ชัย จึงอุ้มเอาลูกของตนขึ้นไปอยู่อาศัยในปราสาทนั้น ได้รับความสุขกาย แต่ไม่ได้สบายใจเมื่อระลึกถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมา

พระยาสุรราชเมื่อขับไล่เมีย และลูกที่มีบุญวาสนาหนีไปแล้ว เวลาจะคัดเลือกเอาคนเก่งกล้า ตามไป
เอาน้องสาว จึงเรียกลูกชายทั้งหมดมาถูกตั้งหกขอโอกาสไปเรียนศิลปศาสตร์ก่อน บิดาอนุญาตให้ไป ลูกทั้ง
หกออกเดินทาง ด้วยยานพาหนะบรรณันดาลให้เขาทั้งหมดลงทางไปที่เมืองนครศิลป์

เขาพูดโกหกศิลปะชี้ยว่า นับแต่พี่และแม่หนีจากเมืองมา พ่อเป็นห่วงและคิดถึงมาก จึงใช้น้อง
มาตามหา เมื่อได้มาเห็นแม่และพี่อยู่เย็นเป็นสุขแล้ว พรุ่งนี้จะกลับคืนไปเล่าให้พ่อฟังท่านจะ
ได้หายห่วง ขอให้พี่จัดส่งสัตว์ป่าบรรดามีตามไปเป็นพยานของน้องๆ ในวันปรินี้ด้วย

พวกเขาลาศิลปะชี้ยแล้ว เดินทางกลับไปถึงเมือง พูดโกหกบิดาว่าเขาเรียนศิลปศาสตร์สำเร็จแล้วพรุ่งนี้
เข้าจะเรียกสัตว์ป่าทุกชนิดให้เข้ามาในเมือง ขอให้พ่อข่าวประกาศให้ไพร่พลทราบ เขาจะได้ตั้งใจและได้ชม
สัตว์ป่านานาชนิด บิดาดีใจมากจึงข่าวประกาศให้พลเมืองทราบทั่วหน้ากัน

รุ่งเช้าศิลปะชี้ยส่งสัตว์ป่าทุกชนิดให้เข้าไปในเมืองเปงจาล ประชาชนพลเมืองได้เห็นสัตว์ป่าก็พากัน
แตกตื่น ตกใจกลัววิ่งหนีเอาตัวรอด วันรุ่งขึ้นสัตว์ป่าก็พากันกลับคืนยังเมืองนครศิลป์ พระบิดาและชาวเมือง
เปงจาลเข้าใจว่า เกิดเพราะฤทธิ์ของลูกชายทั้งหมดของพระยาสุรราช

แล้วบิดาก็ส่งลูกชายทั้งหมดตาไปเอาอา เขาทั้งหมดกลับคืนไปหาศิลปะชี้ย พูดโกหกศิลปะชี้ยว่าบิดาสั่งมา
ว่า ให้น้องตามไปเอาอาถ้าได้อากลับคืนมา ความผิดที่แล้วมาพ่อจะยกโทษให้ พ่อจะมาเชิญเอาน้องพี่และ
แม่ๆ ให้อากลับคืนไปครองนครเปงจาล

ศิลปะชี้ยรู้เรื่องนี้ดี จึงนำเรื่องไปปรึกษากับแม่และป้าแม่กับป้าไม่เห็นดี แต่ไม่สามารถห้ามปรามได้จึง
ยินยอมให้ไป ศิลปะชี้ยชื่อหลังสีโท สังข์ทองเดินออกหน้า กุมารทั้งหมดเดินตามหลัง เมื่อไปถึงด่านงูขวิดก็รีบกับงู
วงจนได้ชัยชนะ กุมารทั้งหมดไม่กล้าเดินต่อไป จึงให้สีโทอยู่รักษา ส่วนสังข์ทองกับศิลปะชี้ยออกเดินทางต่อไป

กว่าจะถึงเมืองยักษ์ ต้องผ่านด่านหลายแห่ง และรบจนได้ชัยชนะแล้วเลยไปถึงเมืองยักษ์ ได้พบและ
สนทนากับนางสุมณฑาผู้เป็นอา ขณะที่ยักษ์ไม่อยู่แล้วนำเอาอาหนีไปขณะที่ยักษ์นอนหลับ ซ่อนเอาไว้ที่ถ้ำ
แห่งหนึ่ง แล้วกลับไปรบกับยักษ์ ฝ่ายยักษ์ตายแล้วกลับคืนมา

นางสุมณฑามีลูกสาวซึ่งเกิดจากยักษ์กุ่มภักดิ์หนึ่งคน ชื่อศรีตราจันทร์ เมื่อทราบว่ายักษ์ ผู้เป็นพ่อตาย
แล้ว จึงวิ่งวนให้ศิลปะชี้ยไปตามเอามา นางนั้นพระยานาคขอเอาไปเป็นอัครมเหสีในเมืองนาค ศิลปะชี้ยกับ
สังข์ทองตามเอานางคืนมาให้ แล้วจัดการทำศพยักษ์กุ่มภักดิ์

แล้วศิลปะชี้ยนำอาที่พักทกุมาร ขอร้องให้ทกุมารนำอาและลูกสาวของอาไปเมืองเปง-จาล ส่วน
ตนพร้อมทั้งสีโทและสังข์ทองจะได้ไปเยี่ยมมารดาที่เมืองนครศิลป์ กุมารทั้งหมดขอตามไปด้วยเมื่อไปถึงแม่น้ำ
ใหญ่ก็พากันลงเล่นน้ำ แล้วผลัดศิลปะชี้ยให้ตกลงแหวกกลับมาบอกอาว่าศิลปะชี้ยตกน้ำตาย

อาไม่เชื่อจึงเอาผ้าสะไบ ปิ่นเกล้าและช่องเสียงทนายไว้ ถ้าหลานข้าพเจ้ายังไม่ตาย ขอให้มีคนนำสิ่งของ
เหล่านี้ไปให้ ทกุมารและอาออกเดินทางไปถึงเมืองเปงจาล ได้รับการต้อนรับจากชาวเมืองอย่างใหญ่โต
มโหฬาร พี่ชายได้จัดให้น้องสาวและหลานสาวอยู่อย่างสมเกียรติ

ปรากฏว่าน้องสาวเศร้าโศกเพราะคิดถึงศิลปะชี้ย เมื่อพี่ชายเรียกถาม น้องสาวก็เล่าให้พี่ชายฟังตลอด
ขณะที่กำลังพูดกับพี่ชายนั้น มีคนเอาของเสียงทนายสามสิ่งมาให้ พี่ชายจึงรู้ว่ากุมารทั้งหมดพูดโกหก จึงสั่งให้
ลูกชายมเหสีและคนร่วมคิดทั้งหมดไว้ในคุก

พระยาสุรราชพร้อมน้องสาวหลานสาว และไพร่พลชาวเมืองเปงจาลออกไปเชิญเอานางจันทานาง
ลูก พร้อมศิลปะชี้ยสีโทและสังข์ทองเข้ามา อภิเษกศิลปะชี้ย ให้เป็นเจ้าเมืองเปงจาลต่อไป ศิลปะชี้ยให้ปล่อยผู้ทำ
ผิดทั้งหมดออกจากคุก ปกครองบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขตลอดไป

ส่วนกุ่มกัณฑ์เมื่อพระยาเวสสุวรรณชุบให้คืนชีพมาก็คิดถึงนางสุมนทาผู้เป็นมเหสี จึงจัดการสู่ขอเอานาง จากคิลปิซัยไปเป็นมเหสี ทั้งสองอยู่เย็นเป็นสุขตลอดอายุขัย

เรื่องท้าเต้าคำ

เจ้าเมืองจำปา พระนามว่านนทา พระองค์มีธิดาเจ็ดองค์ องค์เล็กนามว่าโกษร คนเฝ้าสวนชื่อยายจำสวน ยายจำสวนมีลูกคนหนึ่งชื่อกองแพง ยายเจ็บป่วยอยากกินอาหารพื้นบ้าน จึงใช้ลูกสาวให้ไปหาปลาที่ทุ่งนา

ขณะที่นางคักกุงปลา เวสสุวรรณเทพบุตรได้มาเกิดในท้องนาง เมื่อได้ปลาพอสมควรแล้วนางรีบกลับบ้าน ทำอาหารให้มารดากิน พอกินอาหารแล้วโรคก็หาย นางมีครรภ์ครบกำหนดแล้วก็คลอดเป็นเต้า เมื่อเต้าเจริญวัย เต้าอยากได้คนขายก็ถือคนให้ เสียงคนของเต้าไพเราะตึงนัก เต้าอยากได้พริ้วและชวาน ยายซื้อพริ้วและชวานให้ เต้าทำสวนปลูกแดงให้ยายเอาแดงไปสู้ชยนางโกษรลูกเจ้าเมืองจำปา ได้นางโกษรมาเป็นภรรยา

เมื่อได้ภรรยาแล้วก็พาภรรยาไปอยู่ทุ่งนาเพื่อทำนา ถึงฤดูเก็บเกี่ยวให้ภรรยาไปขอคนมาช่วยเกี่ยวข้าว ขณะที่ภรรยาไปขอคนมาเกี่ยวข้าว เต้านิรมิตทุ่งนาทั้งหมดให้เป็นปราสาทราชวังใหญ่โตกว้างขวาง ดุจเมืองฟ้าเมืองสวรรค์ ท่อตาและไพร่พลเมืองจำปามาเห็นเมืองที่เต้าสร้างขึ้น เกิดความพิศวงงงวยจึงมอบเมืองจำปาให้เต้าปกครองเต้าปกครองบ้านเมืองโดยทศพิศราชธรรมจนตลอดอายุขัย

เรื่องท้าวกำกาคำ

ท้าวกำกาคำมีรูปร่างอัปลักษณ์เป็นที่รังเกียจของคนทั่วไป แม้กระทั่งแม่ของตนเองก็นำเอาไปลอยแพล่องน้ำ พระอินทร์ร้อนอาสน์ส่งกำกาคำมาเป็นแม่นมคอยเลี้ยงจนเติบโตจึงได้ชื่อว่า กำกาคำ เมื่อท้าวกำกาคำเติบโตขึ้นได้อาศัยอยู่กับย่าจำสวนคนเฝ้าสวนของกษัตริย์ วันหนึ่งธิดาทั้งเจ็ดของกษัตริย์มาชมสวนท้าวกำกาคำแอบดูนางทั้งเจ็ด แล้วเกิดผูกใจรักใคร่นางสุน ธิดาคนสุดท้าย

ท้าวกำกาคำมีความสามารถพิเศษในทางเป่าแคนและร้อยดอกไม้ จึงร้อยดอกไม้เป็นรูปหนุ่มเซยชมสาวฝากไปให้นางสุน ครั้นถึงเวลากลางคืน ท้าวกำกาคำเป่าแคนไปเที่ยวในเมือง เสียงแคนแสนไพเราะของท้าว กำกาคำได้ยินไปถึงหูเจ้าเมืองและนางสุน เกิดความพอใจจึงรับสั่งให้เป่าแคนถวาย ท้าวกำกาคำจึงถือโอกาสลักลอบได้เสียกับนางสุน ตอนหลังพระอินทร์มีความเมตตาช่วยให้ท้าวกำกาคำมีรูปกายที่งดงาม ท้าวกำกาคำจึงส่งย่าจำสวนไปขอนางสุน ธิดาเจ้าเมืองมาเป็นคู่ชีวิต เจ้าเมืองขอสินสอดมากมายและขอให้สร้างสะพานเงินสะพานทองจากบ้านย่าไปถึงวังพระอินทร์จึงลงมาช่วยให้ท้าวกำกาคำมีความสุขในชีวิต

เรื่องจำปาสีตัน

มีเมืองใหญ่แห่งหนึ่งชื่อเมืองจกชิน เจ้าเมืองมีธิดาสวยชื่อนางปิดทุมมา ต่อมาเกิดภัยใหญ่ภายในพระนคร ช้างใหญ่หรือเหยี่ยวใหญ่สองตัวผิวเมี่ยมาจับประชาชนในเมืองกินเป็นอาหาร เจ้าเมืองหมดทางสู้จึงนำธิดาสาวไปซ่อนไว้ในกลองใบใหญ่แขวนไว้ในพระราชวังเพื่อหลบภัย ในที่สุดช้างใหญ่จับคนในเมืองกินเป็นอาหารหมด ท้าวจุลละนีแห่งปัญจานครเดินทางมาล่าสัตว์หลงเข้าไปในเมืองจกชิน ซึ่งกลายเป็นเมืองร้างเต็มไปด้วยกระดูกและซากศพ พระองค์พบกลองใบใหญ่แขวนอยู่ด้วยความแปลกใจจึงตีกลองนางปิดทุมมาร้องส่งเสียงออกมา ท้าวจุลละนีแหงหน้ากลองออกพบนางงามอยู่ในกลอง จึงเรียกนางอีกนามหนึ่งว่า นางคำกลอง

ท้าวจุลละนีมีมเหสีอยู่แล้วชื่อนางอัคคี นางปัทมมาจึงเป็นมเหสีองค์ที่สอง เมื่อถึงคราวนางประสูติโอรส ถูกนางอัคคีเอาผ้าผูกปิดตา แล้วนำลูกสุนัขมาเปลี่ยนลูกของนาง ซึ่งคลอดออกมาถึงสี่คน พร้อมทั้งใส่ร้ายว่านางผูกพักรักใคร่กับสุนัข ท้าวจุลละนีจึงเนรเทศนางไปจากวังกุมารทั้งสี่ถูกนางอัคคีใส่ใต้วงน้ำลอยไปค้างที่สวนดอกไม้ของกษัตริย์

ย่ำจ่าสวนมาพบเข้าจึงนำไปเลี้ยงไว้จนกุมารทั้งสี่เติบโต นางอัคคีสืบรู้ว่ากุมารทั้งสี่ยังมีชีวิตอยู่ จึงนำยาพิษใส่อาหารมาให้กินถึงแก่ชีวิตไป ย่ำจ่าสวนได้นำศพของกุมารทั้งสี่ไปเผา แต่เป็นที่น่าประหลาดใจอย่างยิ่งที่เชิงตะกอนเผาศพกุมารทั้งสี่มีต้นจำปาเกิดขึ้นสี่ต้น ย่ำจ่าสวนเฝ้าดูแลเป็นอย่างดี จำปาสี่ต้นจึงออกดอกแตกกิ่งงอตามผิดไปจากต้นไม้อื่นๆ นางอัคคีทราบความจริงจึงให้เสนามาโค่นจำปาสี่ต้นแล้วปล่อยให้ลอยน้ำไป บังเอิญจำปาสี่ต้นลอยไปติดอยู่ที่ชายหาด ตอเนเข้าฤๅษีมาตักน้ำพบต้นไม้ทั้งสี่ถูกตัดถูกฟันตามลำต้นมีเลือดไหลไม่หยุด ฤๅษียังรู้เบื้องหลังด้วยญาณวิเศษจึงนำจำปาสี่ต้นไปชุบเป็นมนุษย์ ได้นำมาแตกต่างกันตามลักษณะของจำปา

ในจำนวนกุมารทั้งสี่นั้น เพชรราชน้องคนสุดท้องมีฤทธิ์เดชมากเพราะมีนิ้วเพชร สามารถชี้ให้คนตายก็ได้ หรือชี้คนที่ตายให้กลับฟื้นขึ้นมาก็ได้ ฤๅษีได้ประสาทวิชาให้กุมารทั้งสี่เจนเก่งกล้าสามารถบวชเนยักษ์และมนุษย์ด้วยกัน ได้เมืองขึ้นและบาทบริจาริกามากมาย กุมารทั้งสี่เดินทางกลับไปหายายจำสวนที่เคยเลี้ยงดูตนและออกเดินทางติดตามหามารดาจนพบ ได้เข้าเฝ้าพระบิดาและเล่าความจริงให้ทราบ ทุกฝ่ายที่ประกอบกรรมดีจึงเริ่มต้นชีวิตอย่างมีความสุข ฝ่ายชั่วนางอัคคีถูกลงโทษไปเป็นทาสเลี้ยงหมู

เรื่องท้าวบัวสม บัวสอง บัวเขียว

ท้าวบัวสม บัวสอง บัวเขียว โอรสของเจ้าเมืองจำปา ในวัยเด็กกุมารทั้งสามชอบออกไปเล่นสนุกกับลูกชาวบ้าน ทำให้พระบิดาไม่พอพระทัย จึงห้ามกุมารทั้งสามออกไปเล่นสนุกกับลูกชาวบ้าน กุมารน้อยทนไม่ได้หนีออกไปเล่นกับเพื่อน พระบิดาโกรธสั่งให้นำไปประหารชีวิต พระมารดาทูลขอร้องไว้ แล้วสั่งให้โอรสทั้งสามไปเรียนวิชากับพระฤๅษี โอรสทั้งสามซาบซึ้งในพระคุณของมารดาจึงบวชเนรเทศแทน เมื่อบวชครบพรรษาจึงลาสิกขาบท เดินพนเจรเข้าไปในป่าพบนางยักษ์แม่ม่ายซึ่งแปลงเป็นคน นางยักษ์แปลงเอ็นดูก็รับเลี้ยงไว้เป็นบุตรบุญธรรมสอนวิชาอาคมให้จนหมดสิ้น วันหนึ่งนางยักษ์แปลงไปเที่ยวป่า กุมารทั้งสามไปพบซากโครงกระดูกที่นางยักษ์จับกินเป็นอาหารจึงหนีไป นางยักษ์กลับมาไม่พบจึงออกติดตาม เมื่อทราบเจตนาของบุตรบุญธรรมว่าจะไม่อยู่ด้วยแล้ว จึงมอบอาวุธและเครื่องรางคือเส้นไหมไข่มุกคอป้องกันสัตว์ร้ายภูตผีได้ และสามารถแปลงร่างเป็นนกได้หากต้องการจะเป็น กุมารหนุ่มทั้งสามจึงแปลงเป็นนกบินไปเที่ยวผจญภัยและพบกับเนื้อคู่ทุกคนสามารถเอาตัวรอดได้ โดยใช้อาวุธวิเศษของแม่ยักษ์

เรื่องท้าวสิงห์กาโลกระต่ายคำ

พญากาสิและนางปทุมมา ทรงมีโอรสที่เมื่อถือกำเนิดมีรูปร่างคล้ายกระต่ายมากกว่ามนุษย์ จึงให้มเหสีนำบุตรไปทิ้งเสีย ด้วยความรักลูกนางจึงไม่ยอม จึงถูกเนรเทศให้ไปอยู่ในป่าพร้อมกับโอรสที่ได้นำมาว่าท้าวสิงห์กาโลกระต่ายคำ มีนางหล้ามเหสีอีกองค์ตามเสด็จด้วย ทั้งสามได้ใช้ชีวิตอยู่กลางป่าสัตว์ป่าทั้งหลายต่างก็เป็นมิตรกับท้าวสิงห์กาโลกระต่ายคำ โดยเหตุที่เป็นคนดี ต่อมาไม่นานนางหล้าก็คลอดโอรสได้นำมาว่าสุวรรณคีรี เมื่อทั้งสองกุมารเติบโตเป็นหนุ่มก็คอยปฏิบัติทูลหาอาหารเลี้ยงดูมารดา วันหนึ่งสองกุมารเดินป่าไปพบกับนางโกษรลูกสาวฤๅษี สุวรรณคีรีผู้น้องได้นำนางโกษรเป็นภรรยา ต่อมาก็คิดศัพท์ความดีของท้าวสิงห์

กาโลกระด่ายคำไต่ยืนไปถึงทูลพระบิดา ทรงคิดถึงมเหสีและโอรสจึงสร้างถนนมารับโอรสกลับไปครองเมือง

เรื่องนางผมหอม

นางผมหอมเป็นธิดาของนางสีดา เหตุที่นางผมหอมจะถือกำเนิดนั้นนางสีดาไปเที่ยวป่าพร้อมด้วยเสนาอำมาตย์ บังเอิญนางหลงทางอยู่กลางป่าใหญ่หลายวันหลายคืน นางสีดาหัวหน้าเป็นกำลัง จึงตีมน้ำในรอยเท้าข้างใหญ่ เป็นเหตุให้นางตั้งท้องบุตรในครรภ์เป็นหญิงทั้งสองคน คนแรกเกิดมาแล้วผมหอมจึงได้ชื่อว่านางผมหอม อีกคนหนึ่งได้ชื่อว่านางลุน

เมื่อกุมารทั้งสองโตขึ้นถูกเพื่อนล้อว่าเป็นลูกสัตว์ นางผมหอมน้อยใจจึงชวนน้องออกเดินทางตามหาช่างผู้เป็นพ่อจนพบ ช่างพิสูจน์ว่ากุมารทั้งสองเป็นลูกจริงหรือไม่โดยให้ไต่ดวงข้างซึ่งยาวมาก นางผมหอมไต่ได้แต่นางลุนไต่ไม่ได้จึงถูกช่างจับกินเสียเพราะนางเป็นลูกกระทิง(นางสีดาตีมน้ำในรอยกระทิงด้วยเมื่อครั้งหลงทางอยู่กลางป่า)

ช่างได้เลี้ยงดูนางผมหอมเป็นอย่างดี จนนางเติบโตใหญ่เป็นสาวได้ ๑๖ ปี จึงเขียนสารใส่กระธูปแก้วพร้อมกับผมหอมเสียดายท้าวหาคู่ ชุนไทยกษัตริย์หนุ่มได้รับสารแล้วเกิดหลงใหลในกลิ่นผมหอม จึงออกตามหานางจนพบแอบลักลอบอยู่กินกันจนได้บุตรและธิดา ๒ คน จึงคิดจะหนีพ่อซึ่งเป็นช่างไปอยู่เมืองมนุษย์ ช่างตามมาหาได้รำล้าสังเสียนางผมหอมแล้วขาดใจตายด้วยความรักลูก นางผมหอม ชุนไทย บุตรและธิดาเดินทางกลับบ้านเมือง นางผมหอมถูกนางผีพรายน้ำทำร้ายผลึกให้จมน้ำ เพื่อหวังจะแย่งสามี แต่ในตอนสุดท้าย นางผมหอมและชุนไทยก็ได้ครองรักกันอย่างมีความสุข

เรื่องสุริวงศ์

ท้าวพรหมทัตและนางพิมพากษัตริย์แห่งนครเบ็ญจาน ออกประพาสเพื่อล่าสัตว์ ท้าวพรหมทัตติดตามกวางทองซึ่งยักษ์แม่ฝ่ายแปลงมาล่อให้นางพิมพาติดใจ นางจึงขอร้องท้าวพรหมทัตให้ล่ากวางมาให้ นางกวางทองจึงกลายร่างเป็นหญิงสาว ทำให้ท้าวพรหมทัตหลงใหลจนรับเป็นมเหสีอีกองค์ นางยักษ์แปลงแสร้งเท็จทูลใส่ร้ายนางพิมพา ท้าวพรหมทัตสั่งให้นางและโอรส คือสุริวงศ์ไปประหารชีวิต บังเอิญพระอินทร์ลงมาช่วยไว้ นางพิมพาและสุริวงศ์จึงต้องพลัดพรากจากบ้านเมืองไปอยู่ป่า ขณะที่สองแม่ลูกนอนอยู่กลางป่ายักษ์แม่ฝ่ายทศกัณฑ์เดินทางผ่านมาพบเกิดรักใคร่นางพิมพา จึงคิดจะลักพานางไปเป็นมเหสี อุ้มนางหนีจากลูกไปไว้ในเมืองยักษ์แต่ทศกัณฑ์เข้าใกล้นางไม่ได้ เพราะพระอินทร์บันดาลให้ร้อนกายร้อนใจ

สุริวงศ์ตื่นนอนขึ้นมาไม่พบแม่จึงออกตามหาไปเรื่อย ๆ จนถึงอาศรมพระฤาษี ได้รำเรียนวิทยาการจนจบ ได้ถูกสาวบุญธรรมของพระฤาษีคือนางบัวแก้วไซ้สร หรือนางไกรสรเป็นภรรยา แล้วจึงออกเดินทางตามหามารดา ได้รับกับยักษ์และเชื้อพระวงศ์ของยักษ์จนชนะ พามารดากลับคืนสู่เบ็ญจานนคร ขับไล่นางยักษ์แปลงให้กลับคืนเมืองไป พระฤาษีป่วย ท้าวสุริวงศ์พานางไกรสรกลับไปเยี่ยมพระฤาษี ได้กินรีเป็นภรรยาเพิ่มอีกหกคนแต่ต้องพลัดพรากจากนางไกรสร นางไกรสรต้องเดินป่าแปลงเพศเป็นพร้าวมณ์ และต้องได้รับความสะเทือนใจมาก เพราะท้าว สุริวงศ์มีรักใหม่สั่งให้ประหารชีวิตนางไกรสร ต้องเดือดร้อนถึงพระอินทร์ลักเอาซากศพนางไกรสรหนีไป

เรื่องนางแดงอ่อน

ณ ที่เมืองนครศรี เจ้าเมืองนามว่าพระยาโกศรี มเหสีนามว่าทองแดง มีโอรสองค์หนึ่งนามว่า มหาวงศ์ มหาวงศ์ชอบกีฬาไก่ วันหนึ่งออกไปตอไก่ในป่ากับขุนสีคน คือ ขุนเครือ ขุนคาบ ขุนเค่ง และขุน ทุมฏ ได้ธิดาจะเข้ชื่อนางแดงอ่อน ซึ่งนางเป็นมนุษย์มาเป็นมเหสี

นางแดงอ่อนเวลาประสูติโอรส มหาวงศ์ไปคล้องช้างในป่า จึงถูกมเหสีร่วมกันใช้เล่ห์กลเปลี่ยนโอรส ของนางเป็นจะเข้ โอรสจึงเอาใส่ไหไปทิ้งไว้ใกล้แม่น้ำ นางเทพธิดาเอาไปเลี้ยงไว้บนสวรรค์ ตั้งชื่อให้ว่าสุริย นางแดงอ่อนถูกสามีขับไล่ออกจากเมือง เพราะประสูติโอรสเป็นจะเข้

นางกลับไปเมืองนาค พบกุมพาที่ชายซึ่งปกครองเมืองนาคสืบต่อกับบิดา กุมพามอบเมืองให้กอร ะกันผู้น้องชายปกครองต่อ ส่วนตนกับแดงอ่อนได้บวชเป็นฤาษี เพื่อเรียนศิลปศาสตร์แก่กันคนมหาวงศ์ ซึ่งขับไล่ น้องสาวของตนคืนมา

สุริยเจริญวัยได้ศึกษาศิลปศาสตร์จนเชี่ยวชาญ ขณะที่มารดาถูกหัตถจักรลักเอาไป ได้ติดตาม มารดาไปถึงเมืองยักษ์สาละวันและทัชชะคีน ได้รับกับยักษ์ทั้งสองจนได้ชัยชนะ แล้วรบกับหัตถจักรเจ้าเมือง นันทะพาน ม้าหัตถจักรตายได้ครองเมืองนันทะพานเป็นเวลาสามปี

หัตถจักรสุริยวงศ์ได้นางปทุมมาจากดอกบัว ได้นางอินทวงศ์ นางหยาดคำ นางคำไหลและนางแดง อ่อนเพราะไปลักเอามา สุริยขณะที่เป็นเจ้าเมื่อนันทะพาน ได้นางปทุมมา นางอินทวงศ์ นางหยาดคำ และ นางคำไหลเป็นภริยา

เมื่อสุริยตามเอามารดาได้จากเมืองนันทะพานแล้ว จึงกลับคืนยังเมืองนครศรีพร้อมด้วยภริยาทั้งสี่ คน ถึงเมืองนครศรีแล้ว บิดาได้อภิเษกให้เป็นเจ้าเมืองนครศรีสืบไป

เรื่องกาละเกต

ท้าวสุริยวงศ์เกษราครองเมืองพาราณสี มีมเหสีชื่อนางกาละ มีโอรสชื่อก้าวกาละเกต เมื่อโตได้ม้า มณีกาบมีอำนาจมากสามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ ต่อมาท้าวกาละเกตขี่ม้ามณีกาบไปเที่ยวประพาสป่า ในที่สุดมาถึงเมืองของท้าวฝีมือ (ยักษ์) มเหสีชื่อนางมาลีทอง มีธิดาชื่อนางมาลีจันท์ ซึ่งพระอินทร์ส่งมาเกิด เพื่อเป็นเนื้อคู่ของท้าวกาละเกต ท้าวกาละเกตพบนางในสวนหลวง จึงกำบังกายมาพร้อมกับนางเข้าสู่ปราสาท และปรากฏให้นางเห็นตัว ท้าวกาละเกตแอบเข้ามาหานางทุกวัน พวกนางสนมเห็นผิดสังเกตุจึงแอบดูพบว่า พระธิดามีชายมาสุมด้วย จึงนำความมาราบทูลท้าวฝีมือ ท้าวฝีมือโกรธจึงให้ผูกยันต์ไว้ที่ประตู พอท้าว กาละเกตเสด็จเข้ามาหานางมาลีจันท์จึงถูกยันต์ตายพร้อมกับม้ามณีกาบ ก่อนตายท้าวกาละเกตได้ขอร้องให้ นางนำศพของตนและม้ามณีกาบลอยแพไป นางก็ทำตามที่ท้าวกาละเกตร้องขอไว้ก่อนตาย

ท้าวสุบรรณเจ้าเมืองครุฑบินมาพบศพในแพเห็นว่าเป็นผู้มีบุญ จึงคาบศพและม้ามณีกาบไปไว้ที่ อาศรมฤาษี ร้อนถึงพระอินทร์พระอินทร์จึงนำศรพระขรรค์แก้วมาให้ฤาษีถวายแก่ท้าวกาละเกต และบอก มนต์ในการชุบชีวิตท้าวกาละเกต เมื่อชุบชีวิตท้าวกาละเกตแล้วพญาครุฑก็ชวนให้ไปอยู่ด้วย แต่ท้าวกาละเกต ยังอยากไปรับนางมาลีจันท์ก่อน จึงลาฤาษีและพญาครุฑมายังเมืองท้าวฝีมือ เข้าหานางมาลีจันท์ เล่าเรื่อง หนหลังกันฟัง ท้าวกาละเกตแสร้งมิตตนเองเป็นพวงมาลัยประดับเกศานางมาลีจันท์อยู่กันอย่างสุขสมหลาย เดือน ท้าวกาละเกตยังแค้นใจท้าวฝีมือที่ประทุษร้ายตนจึงปรากฏตัว ต่อสู้กัน พวกยักษ์ตายหมด ท้าวกาละ เกตจึงแสดงศรพระขรรค์แก้วชุบชีวิตยักษ์ทั้งหมด ท้าวฝีมือกลัวยกเมืองให้ครอง แต่ท้าวกาละเกตอยากกลับ เมืองพาราณสีก่อน ส่วนนางมาลีจันท์ขอติดตามมาด้วย

ทั้งสามเดินทางรอนแรมกันมา ตามทางไต้ฝ่ายยักษ์ที่ท่าตัวเป็นพาลตลอดระยะทาง แล้วสอนยักษ์เหล่านั้นให้อยู่ในศีลกินในทานหรือไม่ก็ขูชีวิตยักษ์คืนมาแล้วสั่งสอนให้ประพฤติตนให้ถูกต้องของคลองธรรม มาพักอยู่ในป่าแห่งหนึ่ง นางกินรีสามพี่น้องพบเข้าจึงลักพาตัวกาละเกิดไปเป็นสามี เมื่อนางมาลีจันทร์และม้ามณีกาบตื่นขึ้น ม้ามณีกาบให้นางคอยอยู่และตนก็ติดตามหาทั่วกาละเกิด เทวดาบันดาลให้พลัดพรากกันตามเวรกรรมเมื่อชาติปางก่อนทั้งสามจึงพลัดพรากกัน ทั่วกาละเกิดหลงรักนางกินรีสามพี่น้องจนลืมนางมาลีจันทร์ ๒ ปีจึงนึกถึงนางได้

ม้ามณีกาบหลงทางทั้งนางไว้นแต่ผู้เดียว นางจึงออกเดินทางติดตามสามี ร้อนถึงอสูรย์จึงรับนางมาไว้ในเมืองแล้ว บอกให้คอยสามีอยู่ที่นั่นอีกไม่นานก็จะพบกัน ม้ามณีกาบมาอาศัยอยู่กับฤาษี เมื่อทั่วกาละเกิดจากนางกินรีทั้งสามไปแล้ว นางก็หลบมาหาฤาษีซึ่งเป็นบิดาเล่าเรื่องให้ฟัง ม้ามณีกาบทราบเรื่องจึงหยกติดตามทั่วกาละเกิด เมื่อพบกันแล้วจึงติดตามนางมาลีจันทร์กันต่อไปจนถึงเมืองอสูรย์เสนาท้าวอสูรย์บอกว่านางมาลีจันทร์คอยอยู่ในเมือง ทั่วกาละเกิดจึงพบกับนาง แล้วทั้งสามก็ลาไปเมืองพาราณสี

ระหว่างทางพบยักษ์ไซโธรบกัน ต่างฝ่ายต่างได้มีคาถาเวทย์มนต์ไม่แพ้ไม่ชนะกันจนสมุนยักษ์ตายเกือบหมด ยักษ์ไซโธจึงบอกยักษ์พานสวงผู้เป็นเพื่อยกทัพมาช่วย ในที่สุดทั่วกาละเกิดจึงแผลงศรพระขรรค์แก้วฆ่าตายหมด แล้วขูชีวิตขึ้นมาใหม่ยักษ์ทราบว่าเป็นพระโพธิสัตว์มาเกิดก็ขอโทษแล้วให้ครองเมือง ทั่วกาละเกิดไม่รับแล้วสอนให้ยักษ์เล็กประพฤติเป็นคนพาล ครองเมืองให้เห็นแก่ไพร่ฟ้าประชาชน

ทั้งสามเดินทางต่อถึงเมืองท้าวกุมพล (ยักษ์) พักผ่อนอยู่ในสวนหลวงท้าวกุมพลพบเข้าจึงเป่ามนต์สะกดทั่วกาละเกิดและม้ามณีกาบ อุ้มนางมาลีจันทร์ไปสู่ปราสาท ทั่วกาละเกิดกับม้ามณีกาบติดตามมาทันรบกันด้วยอิทธิฤทธิ์ คาถาเวทย์มนต์ ท้าวกุมพลสู้ไม่ได้จึงบอกเพื่อนมาช่วย ท้าวอสูรยกทัพมาช่วยรบกันจนไพร่พลเกือบหมด ท้าวกุมพลจึงขอร้องท้าวสุบรรณยกทัพมาช่วยอีก เมื่อท้าวสุบรรณมาถึงทราบทั่วกาละเกิด จึงบอกเพื่อนถึงทั่วกาละเกิดเป็นพระสรรพัญญาเกิด พวกยักษ์จึงอ่อนน้อมทั่วกาละเกิดจึงแผลงศรพระขรรค์แก้วขูชีวิตสมุนยักษ์ทั้งสิ้นคืนมายกทั้งหลายจึงขอเป็นทาสยกเมืองให้ครอง แต่ทั่วกาละเกิดไม่ยอมรับ แล้วสอนสั่งให้ครองเมืองตามยึดตามครองอยู่ในศีลธรรม

ท้าวกุมพลสร้างพลับพลาให้ทั่วกาละเกิด กษัตริย์เมืองต่างๆ พวกกันมาเฝ้าทั่วกาละเกิด และทั่วกาละเกิดได้สอนให้กษัตริย์เหล่านั้นครองเมืองให้อยู่ในศีลครอง และท้าวกุมพลได้ถวายลูกสาวชื่อนางกาก็แก่ทั่วกาละเกิดด้วย ในที่สุดทั่วกาละเกิดนางมาลีจันทร์และม้ามณีกาบก็เข้าเมืองพาราณสี โดยมีกษัตริย์เมืองต่างๆ รวมทั้งครุฑ นาค ยักษ์ ทั่วจักรวาล ตามแต่เข้าเมือง ท้าวเกสรราชมอบเมืองให้ทั่วกาละเกิดครอง ทั่วกาละเกิดครองเมืองอย่างมีความสุข

ท้าวจักรีษณพรหมริน

ท้าวพรหมรินโอรสของพระเจ้าพรหมทัตแห่งอินทะปัตถานนคร ได้เดินทางไปเรียนเวทมนต์จากพระฤาษี ได้รู้จักสนิทสนมกับท้าวจักรีษณโอรสของเจ้าพระยาจักรีษณ ศิษย์ร่วมสำนักเดียวกัน หลังจากสำเร็จเรียนอาคมจนจบพระฤาษีผู้เป็นอาจารย์คิดจะยกลูกสาวบุญธรรมคนเดียวให้กับลูกศิษย์คนใดคนหนึ่งจึงใช้วิธีเสี่ยงบุญว่าใครจะเป็นเนื้อคู่โดยให้ไปถอนดอกบัวในสระ เนื่องจากนางปทุมโกษรมีกำเนิดมาจากดอกบัวนั้น ผลปรากฏว่าท้าวพรหมรินเป็นผู้ถอนดอกบัวนั้นได้ พระฤาษีจึงมอบนางปทุมโกษรให้เป็นคู่ครอง ในระหว่างเดินทางกลับบ้านเมือง ท้าวจักรีษณริษยาเพื่อนจึงถอดดวงจิตของนางปทุมโกษรใส่ไว้ในดอกบัวแล้วนำดอกบัวกลับไปบ้านเมืองไป เมื่อไปถึงบ้านเมืองของตนก็นำ ดอกบัวซึ่งพูดได้ไปอวดชาวเมืองก็แตกตื่นไปชมด้วยความประหลาดใจ

เมื่อท้าวพรหมรินตื่นนอน ปลูกนางปทุมโกษรลุกขึ้นนางก็มีอาการคล้ายคนไข้มีไข้ ไม่มีชีวิตจิตใจ ท้าวพรหมรินทราบสาเหตุโกรธเพื่อนมาก รีบนำนางโกษรไปฝากไว้กับบิดามารดา แล้วตามไปต่อสู้อาตวง จิตนางกลับคืนมา ท้าวพรหมรินฆ่าท้าวจักรีฉิบหาย เมื่อกลับมายังบ้านเมืองกลับไม่พบนางปทุมโกษร เพราะ เมื่อท้าวพรหมรินไม่อยู่นั้น บิดามารดาไม่ยอมให้ได้ลูกสะใภ้ซึ่งมีอาการคล้ายคนไข้จึงนำนางไปถ่วงน้ำ เทวดา ช่วยให้นางได้พบกับย่อจำสวน ย่อจำสวนนำไปเลี้ยงไว้ แล้วนำไปมอบให้ท้าวพรหมริน ทั้งสองจึงครองราชย์ ครองรักกันอย่างมีความสุข

ประวัติผู้วิจัย

นางสาวพิชญานิ เชิงศิริ เกิดวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘ สำเร็จการศึกษา
ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีไทย จากคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เมื่อปีการศึกษา ๒๕๓๘ และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดี
ไทย ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา ๒๕๓๙

